

Sociala rättighetsfrågor

*En handbok om
ansökan,
omprövning
och överklagande
av myndighetsbeslut*

*Sätt dig in i försäkringskassans, socialens, mfl:s
regler innan din situation blir akut!*

*Utgiven av
Fd. Socialjuridikbloggen
2011, uppl 6*

Fd. Socialjuridikbloggen 2011

Utan upphovsrätt, inga rättigheter förbehålls.

No copyright, no rights reserved.

Godkänd för icke-kommersiell spridning.

Utgges endast som internet-utgåva och således inte i tryckt form.

Innehåll

Obs! Innehållsförteckningen innehåller rubriker med max 5 siffror. Detta för att göra innehållsförteckningen mer överskådlig. Rubriker med fler siffror förekommer dock på flertalet ställen i framställningen.

TID TILL EFTERTANKE	12
FÖRORD TILL SJÄTTE UPPLAGAN	13
ORDLISTA	15
1 INLEDNING	27
2 ALLMÄN FÖRVALTNINGSRÄTT	28
2.1 Snabbfakta	28
2.2 Saklighet, opartiskhet och allas likhet inför lagen	28
2.3 Myndighetsutövning	29
2.4 Förvaltningslagen	29
2.4.1 Lagens tillämpningsområde	29
2.4.2 Myndigheternas serviceskyldighet	31
2.4.3 Samverkan mellan myndigheter	33
2.4.4 Allmänna krav på handläggningen av ärenden	34
2.4.5 Tolk	35
2.4.6 Ombud och biträde	35
2.4.7 Inkommande handlingar	36
2.4.8 Jäv	36
2.4.9 Remiss	38
2.4.10 Muntlig handläggning	39
2.4.11 Anteckning av uppgifter	40
2.4.12 Parters rätt att få del av uppgifter	40
2.4.13 Omröstning	41
2.4.14 Avvikande mening	42
2.4.15 Motivering av beslut	42
2.4.16 Underrättelse om beslut	43
2.4.17 Överklagande	44
2.4.17.1 Den som beslutet angår	45
2.4.17.2 Beslutet har gått den enskilde emot	45
2.4.17.3 Kan beslutet överklagas?	45
2.4.18 Hur beslut överklagas	46
2.4.19 Rättelse av skrivfel och liknande	49
2.4.20 Omprövning av beslut	50
2.4.21 Inhibition	51
2.4.22 Överklagande av avvisningsbeslut	52
2.4.23 Vissa begränsningar i lagens tillämpning	52
2.5 Fullmakter för ombud	53

3	OFFENTLIGHET OCH SEKRETESS	54
3.1	Snabbfakta	54
3.2	Offentlighet	54
3.2.1	Offentlighetsprincipen	55
3.2.2	Vad är en handling i tryckfrihetsförordningens mening?	55
3.2.3	Vilka handlingar anses som allmänna?	56
3.2.3.1	Förvaringsrekvisitet	56
3.2.3.2	Rekvisitet ”inkommen till”	57
3.2.3.3	Rekvisitet ”upprättats hos”	58
3.2.3.4	Undantag från förvarings-, inkommande- och upprättanderekvisiten	58
3.3	Sekretess	59
3.3.1	Offentlighet som huvudregel och sekretess som undantag	59
3.3.2	Sekretessens innebörd	59
3.3.3	Styrkan på sekretessen	60
3.3.4	Sekretessens varaktighet	60
3.3.5	Begränsad sekretess	61
3.3.6	Sekretess för andra än myndigheter	61
3.3.7	Sekretessgenombrott	61
3.3.8	Att begära ut allmänna handlingar	62
3.4	Nya offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)	63
4	NYA SOCIALFÖRSÄKRINGSBALKEN	65
5	SJUKFÖRSÄKRINGEN	70
5.1	Snabbfakta	70
5.2	Ladda ner från Internet	72
5.2.1	Vägledningar för fördjupad information	72
5.2.2	Koder för diagnos och funktionsbeskrivning	73
5.2.3	Blanketter	73
5.3	Några av sjukskrivningsprocessens aktörer	77
5.3.1	Vad bör du som sjukskrivande läkare tänka på?	77
5.3.1.1	Sjukintyg	77
5.3.1.2	När du bestämt dig för att sjukskriva patienten	78
5.3.1.3	Ditt sjukintyg kan starta patientens rättsprocess	78
5.3.1.4	Vilka sjukförmåner finns det för din patient?	79
5.3.1.5	Läkarintyg för rätten till sjukpenning	82
5.3.1.6	Läkarutlåtande om hälsotillstånd (LOH) för rätten till sjukersättning	88
5.3.2	Vad bör du som handläggare tänka på?	92
5.3.3	Vad bör du som processjurist tänka på?	93
5.4	Kraven för rätt till sjukförmåner	93
5.4.1	Kraven för rätt till sjukpenning	93
5.4.2	Kraven för rätt till sjukersättning	95
5.5	Försäkrad för rätt till sjukförmåner	95
5.6	Begreppet sjukdom	95
5.6.1	Sjukdom i lagens mening	95
5.6.2	Graviditet	96

5.7 Begreppet arbetsförmåga	96
5.7.1 Olika begrepp hos olika aktörer vållar problem	96
5.7.2 Bedömningen av arbetsförmågan enligt lagen	98
5.7.3 Produktivitetskraven på arbetsmarknaden	99
5.7.3.1 Ekonomisk eller medicinsk arbetsförmåga?	99
5.7.3.2 Produktivitetskraven på den reguljära arbetsmarknaden	101
5.7.3.2.1 Fysisk rörlighet	102
5.7.3.2.2 Initiativförmåga	102
5.7.3.2.3 Koncentrationsförmåga	102
5.7.3.2.4 Stresstålighet	103
5.7.3.2.5 Lätt för att lära sig nya saker	103
5.7.3.2.6 Socialt samspel	103
5.7.3.2.7 Låg frånvaro	104
5.7.3.3 Produktivitetskraven på den skyddade arbetsmarknaden	104
5.7.3.3.1 Fysisk rörlighet	105
5.7.3.3.2 Initiativförmåga	105
5.7.3.3.3 Koncentrationsförmåga	105
5.7.3.3.4 Stresstålighet	106
5.7.3.3.5 Lätt för att lära sig nya saker	106
5.7.3.3.6 Socialt samspel	106
5.7.3.3.7 Låg frånvaro	106
5.7.3.4 Högriskskydd	107
5.7.4 Sjukintyget	107
5.7.5 Sjukskrivningarnas betydelse	108
5.7.5.1 Långtidssjukskrivningar	108
5.7.5.2 Deltidssjukskrivning	109
5.7.5.3 Sjukskrivning som en del av behandlingen	109
5.7.5.4 Sjukskrivning vid smärta och trötthet	109
5.8 Sjukdomar och sjukdomstillstånd som kan innebära sjukskrivning	111
5.9 Sjuklön	113
5.9.1 Sjukanmälan	113
5.9.2 Bedömningen av arbetsförmågan	114
5.9.3 Vilka löneförmåner ingår i beräkningen av sjuklönen?	114
5.9.4 Högriskskydd	114
5.9.5 Sjuklönegaranti	114
5.9.6 Tvist om rätten till sjuklön	114
5.10 Sjukpenning	115
5.10.1 Du som tänker begära sjukpenning	115
5.10.2 Sjukpenninggrundande inkomst (SGI)	116
5.10.2.1 Betydelsen av en SGI	116
5.10.2.2 Hur skyddar du din SGI?	117
5.10.2.3 Att skjuta upp anmälan på arbetsförmedlingen	118
5.10.3 Utredningen av arbetsförmågan	118
5.10.3.1 Tidsgränserna för bedömningen av arbetsförmågan	119
5.10.3.1.1 Socialstyrelsens försäkringsmedicinska beslutsstöd	119
5.10.3.1.2 Tidsgränserna för bedömningen av arbetsförmågan	119
5.10.3.2 Utredningsunderlaget	130
5.10.3.2.1 Medicinsk dokumentation i ärendet	130
5.10.3.2.1.1 Läkrintyg från behandlande läkare	130
5.10.3.2.1.2 Second opinion av behandlande läkares bedömning	130
5.10.3.2.1.3 Försäkringsmedicinsk rådgivare	130
5.10.3.2.2 Din egen beskrivning av arbetsförmågan	131
5.10.4 Får du avslag är det bråttom till Arbetsförmedlingen	131
5.10.5 Rätt att slippa avstängning i a-kassan pga sjukdom	132
5.10.6 Smittad av samhällsfarlig sjukdom enligt smittskyddslagen (2004:168)	132

5.10.7	Ersättningsnivåerna	133
5.11	Sjukersättning	134
5.11.1	Du som tänker begära sjukersättning tillsvidare	134
5.11.2	Utredningen av arbetsförmågan	136
5.11.2.1	Tidsgränserna för bedömningen av arbetsförmågan	136
5.11.2.1.1	Socialstyrelsens försäkringsmedicinska beslutsstöd	136
5.11.2.1.2	Tidsgränserna för bedömningen av arbetsförmågan	136
5.11.2.2	Bedömningen av arbetsförmågan	140
5.11.2.2.1	Villkor 1: Arbetsförmåga nedsatt med minst en fjärdedel	140
5.11.2.2.2	Villkor 2: Stadigvarande nedsatt arbetsförmåga	140
5.11.2.2.3	Villkor 3: Nedsatt arbetsförmåga mot hela arbetsmarknaden	141
5.11.2.2.4	Villkor 4: Ytterligare rehabilitering anses utsiktslös	142
5.11.2.2.5	Summering enligt lagtexten	143
5.11.2.3	Utredningsunderlaget	143
5.11.2.3.1	Medicinsk dokumentation i ärendet	143
5.11.2.3.1.1	Läkaryttrande om hälsotillstånd (LOH) från behandlande läkare	143
5.11.2.3.1.2	Second opinion av behandlande läkares bedömning	144
5.11.2.3.1.3	Försäkringsmedicinsk rådgivare	144
5.11.2.3.2	Din egen beskrivning av arbetsförmågan	145
5.11.3	Omprövning av arbetsförmågan	147
5.11.3.1	De olika begreppen	147
5.11.3.2	Sänkta beviskrav för återvunnen arbetsförmåga	148
5.11.3.3	Varför utreds arbetsförmågan på nytt?	149
5.11.3.3.1	Sjukersättning tillsvidare beslutad senast 2004-12-31	150
5.11.3.3.2	Sjukersättning tillsvidare beslutad mellan 2005-01-01 – 2008-06-30	150
5.11.3.3.3	Sjukersättning tillsvidare beviljad efter 2008-06-30	150
5.11.3.3.4	Sammanfattning av förnyad utredning	150
5.11.3.4	Fördjupad utredning av arbetsförmågan	151
5.11.3.5	Villkor för rätt till sjukersättning	151
5.11.3.6	Hur går en förnyad utredning till?	152
5.11.3.7	Indragning av sjukersättning	152
5.11.3.8	Vad händer vid påvisad arbetsförmåga vid en omprövning?	153
5.11.4	Får du avslag är det bråttom till Arbetsförmedlingen	153
5.11.5	Rätt att slippa avstängning i a-kassan pga sjukdom	153
5.11.6	Ersättningsnivåerna	154
5.11.6.1	Inkomstrelaterad sjukersättning	154
5.11.6.2	Ersättning på garantinivå	155
5.11.7	AFA-försäkring för utförsäkrade	155
5.12	Förslag till beslut	155
5.12.1	Att bemöta förslag till avslag	155
5.12.2	Om du får avslag bör du överklaga beslutet	156
5.13	Arbetslivsintroduktionen för utförsäkrade	157
5.13.1	Övergång från aktivitets- eller sjukersättning till arbetslivsintroduktion	157
5.13.2	Vilka kan anvisas till introduktionsprogrammet?	159
5.13.3	Grundläggande villkor för rätt till högre aktivitetsstöd	160
5.13.4	Annat att tänka på i samband med introduktionsprogrammet	160
5.13.5	De nya schablonreglerna	161
5.13.6	Beräkning av ersättning enligt SGI eller antagandeinkomst	162
5.13.7	Avräkningsregeln	162
5.13.8	Den bortre parentesens slopad	162
5.13.9	Aktivitetsstödet storlek	162
5.14	Försäkringsläkares ord inte alltid avgörande	164
6	ERSÄTTNING VID ARBETSLÖSHET	165

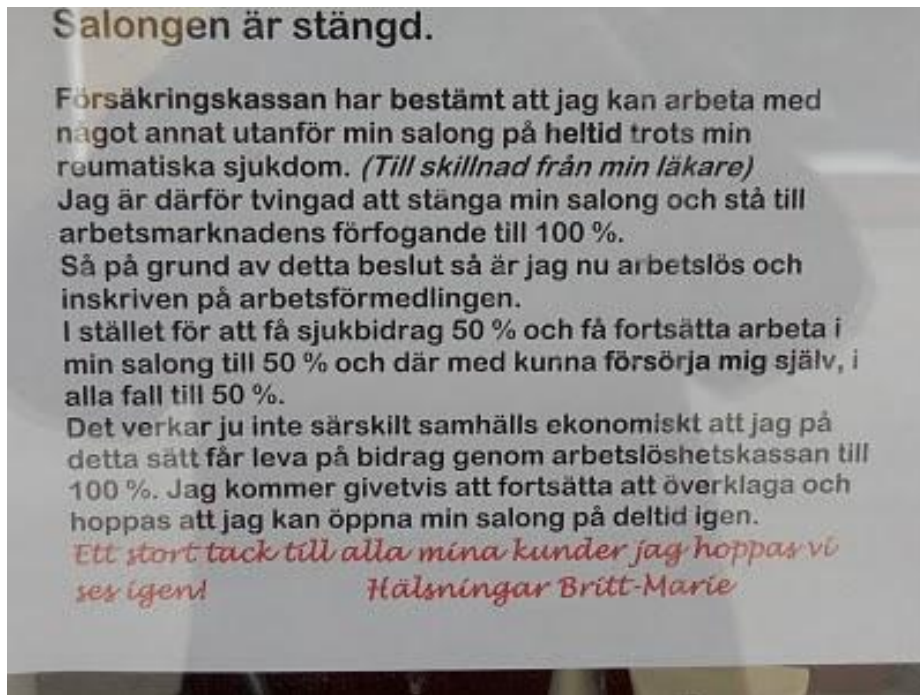
6.1 Snabbfakta	165
6.2 Översikt	166
6.3 A-kassa	166
6.3.1 Inledning	166
6.3.2 Villkor för rätten till arbetslöshetsersättning	167
6.3.3 Ersättningsperiodens längd	167
6.3.4 Ersättningsens maximala storlek	168
6.4 Aktivitetsstöd	168
6.5 Ekonomiskt bistånd	168
6.6 Sjukskrivning under arbetslöshet	168
7 DET EKONOMISKA BISTÅNDET FRÅN KOMMUNEN	170
7.1 Snabbfakta	170
7.2 Ladda ner från Internet	171
7.2.1 Vägledning för fördjupad information	171
7.3 Allmänt om socialtjänsten	172
7.4 Ekonomiskt bistånd	172
7.4.1 Inledning	172
7.4.2 Skäliga levnadskostnader vid behovsbedömningen	173
7.4.2.1 Försörjningsstöd	173
7.4.2.1.1 Försörjningsstöd enligt riksnormen	173
7.4.2.1.2 Försörjningsstöd enligt skälighetsbedömningen	174
7.4.2.1.2.1 Samtliga kostnadsposter	174
7.4.2.1.2.2 Kostnadsposten för boendet	175
7.4.2.1.2.2.1 Vad menas med skälig boendekostnad?	175
7.4.2.1.2.2.2 Bostadsbyte	176
7.4.2.1.2.2.3 Skälig boyta	177
7.4.2.2 Ekonomiskt bistånd för livsföring i övrigt	177
7.4.3 Inkomster och tillgångar vid behovsbedömningen	178
7.4.3.1 Inledning	178
7.4.3.2 Inkomster	178
7.4.3.2.1 Faktiska inkomster	178
7.4.3.2.1.1 Inkomster av eget arbete	178
7.4.3.2.1.2 Inkomster genom socialförsäkringsförmåner	179
7.4.3.2.1.3 Inkomster från andra hushållsmedlemmar	179
7.4.3.2.2 Fiktiva inkomster	179
7.4.3.3 Tillgångar	180
7.4.3.3.1 Faktiska tillgångar	180
7.4.3.3.1.1 Lätt realiserbara tillgångar	180
7.4.3.3.1.2 Andra realiserbara tillgångar	180
7.4.3.3.1.3 Icke realiserbara tillgångar	181
7.4.3.3.2 Fiktiva tillgångar	181
7.5 Annat bistånd	181
7.6 Företagare som biståndstagare	181

8	SKULDSÄTTNING	183
8.1	Snabbfakta	183
8.2	Vad händer när man inte betalar sina räkningar?	183
8.2.1	Hur uppkommer fordringar?	183
8.2.2	Civilrättsliga fordringar	184
8.2.3	Förvaltningsrättsliga fordringar	184
8.3	Vad händer om man inte betalar efter påminnelser?	185
8.4	Utmätning	186
8.4.1	Uppskov med utmätning	187
8.4.2	Förfarandet vid utmätningen	187
8.4.2.1	Exekutionstitel	187
8.4.2.2	Vad får utmätas?	188
8.4.2.3	Egendom som inte får utmätas	188
8.4.2.3.1	Allmänt om icke utmätningsbar egendom	188
8.4.2.3.2	Specifikt om utmätning av bostadsrätter	188
8.4.2.4	Löpande inkomster som inte får utmätas	190
8.4.3	Att bestrida kravet eller vidta andra åtgärder	191
8.5	Sociala konsekvenser	192
8.6	Proportionaliteten bortblåst: Skuld på 256 kronor kan ställa dig på gatan!	192
9	KONTROLLMAKT OCH STRAFFRÄTT	194
9.1	Kan man anmäla försäkringsmedicinske rådgivaren?	194
9.1.1	JO/JK-anmälan	194
9.1.2	Polisanmälan	195
9.1.3	Vilka brott och påföljder kan bli aktuella?	196
9.1.3.1	Tjänstefel	197
9.1.3.1.1	Punkt 1	197
9.1.3.1.2	Punkt 2	197
9.1.3.1.3	Punkt 3	198
9.1.3.1.4	Punkt 4	198
9.1.3.1.5	Punkt 5	199
9.1.3.1.6	Samtliga punkterna	199
9.1.3.1.7	Grovt tjänstefel	200
9.1.3.2	Underlåtenhet att avvärja rättsfel	200
9.1.3.3	Osann försäkran	201
9.1.3.4	Osant intygande	201
9.1.3.5	Mened	201
10	DOMSTOLARNA MM.	203
10.1	Domstolsorganisationen	203
10.2	Är domstolen skyldig att bistå vid överklagande?	204
11	LAGTOLKNING	206
11.1	Lagstiftningskedjan och rehabiliteringskedjan	206
11.1.1	Lagarnas förarbeten	206
11.1.2	Remissinstanserna i rehabiliteringskedjan	209

11.1.3	Samtliga remissinstanser i rehabiliteringskedjan	209
12	ARGUMENTATIONSANALYS	213
12.1	Utgångspunkter	213
12.2	Argumentationsfel	213
12.2.1	Materiella argumentationsfel	213
12.2.2	Formella argumentationsfel	214
12.2.2.1	Vad innehåller ett giltigt argument?	214
12.2.2.2	Relevansteorin	215
12.2.2.3	Konjunktioner och alternativkonjunktioner	216
12.2.2.4	Nödvändiga och tillräckliga villkor	217
12.2.2.5	Osäkra premisser eller slutsatser	218
12.3	Läkarintygets innehåll	220
13	ÖVERKLAGANDE AV MYNDIGHETERNAS BESLUT	222
13.1	Inledning	222
13.2	Processinlägga och muntlig förhandling	222
13.2.1	Den skriftliga förberedelsen	222
13.2.1.1	Formalia	222
13.2.1.2	Yrkandena	223
13.2.1.3	Sakframställningen	223
13.2.1.4	Grunderna	223
13.2.1.5	Bevisuppgifterna	225
13.2.1.6	Sammanfattningen	225
13.2.1.7	Bilageförteckningen	225
13.2.2	Inför muntlig förhandling	225
13.2.3	Lästips	226
13.3	Hur värderas bevisen i svensk process?	227
13.3.1	Rättsfaktum och åberopandebörda	227
13.3.2	Bevisbörda	227
13.3.3	Bevisstyrka	228
13.3.4	Avsaknad av bevis	229
13.3.5	Källor	229
13.4	Prövningstillstånd	229
13.4.1	Inledning	229
13.4.2	Ändringsdispens	230
13.4.3	Granskningsdispens	230
13.4.4	Prejudikatdispens	231
13.4.5	Extraordinär dispens	231
13.4.6	Tips för prövningstillstånd i Högsta förvaltningsdomstolen	232
13.5	Inhibition	232
13.5.1	Inhibition av förvaltningsmyndighets beslut	233
13.5.2	Inhibition av högre instansers beslut	233
13.5.3	När blir beslut verkställbara?	233
13.6	Rättegångshinder i mål om a-kassa och sjukförmåner	234
13.6.1	Vad är negativ rättskraft?	234
13.6.2	Negativ rättskraft i socialförsäkringsmål	236
13.6.3	Motsvarande problematik inom arbetslöshetsförsäkringen	238

13.6.4	Förnyad ansökan?	238
13.6.5	Extraordinära rättsmedel	238
13.6.6	Källor	238
13.7	Ändring till den klagandes nackdel i förvaltningsrätten och kammarrätten?	239
13.8	Allmän rättshjälp mot försäkringskassan och socialtjänsten?	240
13.8.1	Grundkrav för allmän rättshjälp	240
13.8.2	Allmänna rättshjälpens förhållande till privata försäkringar	240
13.8.3	Rättshjälp vid överklagande av myndighetsbeslut	241
13.8.4	Rättshjälp i tvistemål	246
13.8.5	Vilken rättshjälpsavgift ska man betala?	246
13.8.6	Hur ansöker man om allmän rättshjälp?	247
13.8.7	Hur bra är svenska rättshjälpen i förhållande till andra EU-länders?	247
14	INTERNATIONELLA RÄTTSLIGA MÖJLIGHETER	248
14.1	Hur utövar du dina rättigheter i EU?	248
14.2	Att vända sig till Europadomstolen	248
15	FORMULÄRSAMLING	250
15.1	Att tänka på vid överklagande	250
15.1.1	Språket	250
15.1.2	Vad ska du fokusera på?	251
15.1.2.1	Var selektiv!	251
15.1.2.2	Några exempel	251
15.1.2.2.1	Avslag på en ansökan om sjukersättning	251
15.1.2.2.1.1	Kraven för rätt till sjukersättning	251
15.1.2.2.1.2	Exempel 1	252
15.1.2.2.1.3	Exempel 2	252
15.1.2.2.2	Avslag på en ansökan om försörjningsstöd	252
15.1.2.2.2.1	Exempel	253
15.2	Sjukförsäkringen	253
15.2.1	Mallarna	253
15.2.2	Så hittar du till lagreglerna mot försäkringskassan	254
15.2.3	Översikt över uppställningen i överklagandet	255
15.2.3.1	Dina skäl för överklagandet	255
15.2.3.2	Bemötande av försäkringskassans påståenden	256
15.2.4	Bettina Lindholm ./ försäkringskassan i förvaltningsrätten	256
15.2.4.1	Mall för överklagande av beslut enligt lagen om allmän försäkring	257
15.2.4.2	Mall för överklagande av beslut enligt socialförsäkringsbalken	266
15.2.5	Bettina Lindholm ./ försäkringskassan i kammarrätten	275
15.2.5.1	Mall för överklagande av beslut enligt lagen om allmän försäkring	276
15.2.5.2	Mall för överklagande av beslut enligt socialförsäkringsbalken	286
15.3	Ekonomiskt bistånd (enklare mallar)	296
15.3.1	Ekonomiskt bistånd i förvaltningsrätten	296
15.3.2	Ekonomiskt bistånd i kammarrätten	301
16	SVART/GRÖNA BANDET-KAMPANJEN	306
	SAKREGISTER	307

Tid till eftertanke

Bilden: Slående beskrivning av hur ekonomiskt effektiv rehabiliteringskedjan är i verkligheten.

Bilden: En mycket träffande beskrivning, mitt i prick, av Sociala Medborgargardet, vid deras lovvärda dödsmarsch den 20 april 2010 mot massutförsäkringarna av sjuka och svaga. En bild säger mer än tusen ord, men var snarorna egentligen borde sitta förtäljer dock inte bilden.

Förord till sjätte upplagan

Denna framställning ska ses mot bakgrunden av att den är ett enmansprojekt. Som det brukar vara i normala sammanhang är det lämpligt att det juridiska innehållet granskas av fler jurister alternativt att man skapar en sådan här framställning i form av grupparbete. Det är också lämpligt att man låter en icke-jurist korrekturläsa textmassan. Jag har tyvärr inte haft dessa förutsättningar, varför framställningen på enstaka ställen *kan ha* sina brister, framför allt i språkligt hänseende. Jag hoppas att du som läsare kan ha överseende med detta!

Behovet av juridisk hjälp mot försäkringskassan och andra myndigheter med socialt arbete som ansvarsområde ökar konstant.

Därför skapades från början Processjuridikbloggen, som senare blev till Socialjuridikbloggen. Men dels pga. infekterade kommentarer på bloggen, dels pga. krångel med bloggen, lades sistnämnda blogg ner i början av mars 2010. Men behovet av information för enskilda kvarstår. Därför utges den juridiska informationen nu i bokform i stället och publiceras även på bloggen myndighetshandboken.wordpress.com. Boken ges inte ut i tryckt form av verkets skapare!

I denna sjätte upplagan har det gjorts en del förändringar:

1. I ordlistan har förklaringen till ond tro justerats med avseende på objektiv och subjektiv insikt.
2. Ett nytt överskådligt avsnitt om ersättning vid arbetslöshet har förts in under [6 nedan!](#) På grund av det nya avsnittet sker nummerförskjutning i de efterföljande huvudrubrikerna!
3. Vilka argumentationsfel förekommer och på vad sätt kan tex. ett läkarintyg brista? Ett avsnitt om argumentation har förts in under [12 nedan!](#) På grund av det nya avsnittet sker nummerförskjutning i de efterföljande huvudrubrikerna!
4. Enklare mallar har efterfrågats och på särskild begäran härom har ett extra avsnitt förts in under [15.3 nedan!](#)
5. Efter tips från signaturen Kpsu har avsnittet om förnyad utredning av sjukersättning med startmånad juni 2008 eller tidigare förts in under [5.11.3.3.2 nedan!](#) Ett tack för tipset riktas till signaturen Kpsu!
6. Regeringsrätten (RegR) bytte namn till Högsta förvaltningsdomstolen (*tillsv.* HFD) vid årsskiftet 2010/2011. I denna upplagan har namnbyte gjorts på lämpliga ställen.
7. Det måste påpekas att en del länkar tyvärr kan vara brutna. Det har visat sig att Försäkringskassan stavar om sin hemsida fortlöpande, varför länkar till Försäkringskassans regelbok/lagrum inte fungerar som det är tänkt. Även andra länkar kan vara brutna eller ge felhänvisningar. I första hand är det i princip själva författningsbeteckningen som gäller i sådana fall.
8. Avsnittet om sjukpenning innehåller fortfarande inte alla undantagssituationerna som tillkommit genom regeringens hopplappningar av sjukförsäkringsreformen vid halvårsskiftet 2008. I detta avseendet hänvisas till försäkringskassans vägledning

kring sjukpenningformerna, bedömningen av rätten till sjukpenning och fastställandet av rätten till sjukpenning.

Administrationen på fd. Socialjuridikbloggen

2011-11-16

Ordlista

adekvat kausalsamband	för att kunna rikta skadeståndsanspråk mot någon annan krävs det att det finns ett orsakssamband (kausalitet) mellan handlandet och skadan och att kausaliteten är adekvat, d.v.s. att det ligger "i farans riktning" att handlandet vållat den uppkomna skadan; adekvat kausalitet är ett nödvändigt men inte tillräckligt villkor för skadeståndskrav eftersom det därutöver krävs att den skadegörande handlingen varit av sådant slag att man kan tala om oaktsamhet eller uppsåt; brister i något av momenten i vållandebedömningen undanröjer skadeståndsansvaret
allmänt mål	måltyp hos kronofogden: "Betalningskrav (fordringar) som du får från den offentliga sektorn, dvs. skulder till stat och kommun, t.ex. skatter, böter, offentliga avgifter och studiemedel." (Källa: Kronofogdemyndigheten) Regleras i 1 kap 6 § utsökningsbalken
analogisk lagtolkning	tolkningsmetod som innebär att tillämpar en viss rättsregel på en oreglerad rättsfråga; tillämpas om förutsättningarna i det reglerade och det oreglerade fallet är <i>väsentligen</i> likartade; SE LAGTOLKNING E CONTRARIO ELLER GENOM ANALOGI
avskriva	domstols beslut om att avsluta ett mål utan att döma; ett mål kan avskrivas t.ex. när en part uteblivit (vilket i tvistemål dock leder till treskodom) eller när en part återkallat sin talan; skall inte förväxlas med avslå eller avvisa; [EKONOMI] årlig minskning av det bokförda värdet av ett företags anläggningstillgångar i syfte att fördela anskaffningskostnaderna över den beräknade användningstiden
avslå	besluta eller döma till nackdel för parts ansökan respektive talan; motsatsen till bifalla; skall inte förväxlas med avskriva eller avvisa
avvisa	myndighet eller domstol saknar grund att ta upp ärendet för prövning, t.ex. ett överklagande som kommer in försent (24 § första stycket förvaltningslagen) eller om målet tidigare prövats i domstol (<i>res judicata</i> - se RÅ 2002 ref 61 – jfr RÅ 2004 ref 69); skall inte förväxlas med avskriva eller avslå; kan också innebära att en ofullständig ansökan avvisas enligt tex. 110 kap 10-11 §§ socialförsäkringsbalken ; avvisas ansökan kan man ansöka på nytt under förutsättning att inga preskriptionstider eller negativ rättskraft förhindrar förnyad ansökan
benefik rättshandling	handling som inte kräver någon motprestation, t.ex. gåva eller räntefri försträckning; motsatsen till onerös rättshandling

betalningsanmärkning

"Det är inte Kronofogden som utfärdar betalningsanmärkningar. Ordet betalningsanmärkning är kreditupplysningsföretagens samlingsnamn på ett stort antal uppgifter som de samlar in från olika håll och sedan använder vid kreditupplysning. Många av dessa uppgifter kommer från myndigheter, till exempel Kronofogden." Källa: [Kronofogdemyndigheten](#). "De här betalningsanmärkningarna är [enligt [Datainspektionen](#)] de vanligaste;

- utslag av kronofogdemyndigheten i mål om betalningsföreläggande, det vill säga ett beslut där kronofogdemyndigheten har fastställt att någon är betalningsskyldig eftersom han eller hon inte har protesterat mot ett krav
- tredskodomar från tingsrätten, det vill säga när tingsrätten har dömt i ett mål därför att ena parten har uteblivit från en förhandling eller inte har besvarat en stämning med sak liga argument
- missbruk av bankkonton/krediter/hypotekslån
- konkurser
- beslut om skuldsanering
- restförda skatter och avgifter [betr. gränsdragningen mellan skatter och avgifter; se nedan]
- utmättningsförsök
- ansökan om betalningsföreläggande (registreras enbart för företag)"

betalningsföreläggande

"Den som vill ha betalt eller få tillbaka en sak kan ansöka om betalningsföreläggande hos Kronofogden. Om den som ska betala eller lämna tillbaka saken inte protesterar resulterar ansökningen i ett utslag. Utslaget kan sedan ligga till grund för Kronofogdens arbete med att driva in skulden eller se till att saken lämnas tillbaka." (Källa: [Kronofogdemyndigheten](#))
Regleras i [2 kap 7 § lagen \(2001:184\) om behandling av uppgifter i Kronofogdemyndighetens verksamhet](#) samt i [lagen \(1990:746\) om betalningsföreläggande och handräckning](#)

bifalla

besluta eller döma till fördel för parts ansökan respektive talan; motsatsen till avslå

borgen

en typ av säkerhet för kreditgivning eller vissa avtalstyper, tex. telefonabonnemang, man skiljer främst mellan [enkel borgen](#) och [proprieborgen](#), en annan typ av säkerhet är pant

borgensman	en person som går i borgen för någon annan; står som garant för att gäldenären betalar huvudfordringen till borgenären; ett borgensavtal är <i>accessoriskt</i> i förhållande till huvudförpliktelsen, d.v.s. att förpliktelseerna i borgensavtalet aldrig kan sträcka sig längre än den ursprungliga huvudförpliktelsen, vilket torde följa av kravet på gemensam partsavsikt mellan borgenären och gäldenären i huvudförpliktelsen; begreppet borgensman skall inte förväxlas med borgenär; <i>borgensmannaskap</i> är en av möjligheterna till att säkra fordringar, där de andra möjligheterna är <i>pant</i> eller <i>belåning</i> av föremål; borgensman som tvingas betala tredje mans skulder har regressrätt enligt allmänna rättsgrundsatser (alltså ingen lagreglerad rättighet) gentemot tredje man, regleras i övrigt i 10 kap handelsbalken , framför allt i 10 kap 8 §
borgenär	fordringsägare, den som kan rikta krav (t.ex. på betalning) mot en gäldenär, dvs. den som du är skyldig att betala till; begreppet borgenär skall inte förväxlas med borgensman; vanliga fordringsägare är banken om du har banklån och hyresvärden om du bor i hyreslägenhet
civilrätt	rättsområde som huvudsakligen reglerar andra rättsförhållanden än offentlig rätt och konstitutionell rätt; förekommer både på nationell och internationell nivå; uppdelas i underkategorier av civilrättslig karaktär som tex. affärsjuridik, arbetsrätt, arvsrätt, avtalsrätt, bolagsrätt, fastighetsrätt, fordringsrätt, handelsrätt, immaterialrätt (mönsterskydds rätt, patenträtt, varumärkesrätt, upphovsrätt), konkurrensrätt, konkursrätt, konsumenträtt, köprätt, äganderätt och äktenskapsrätt
condictio in debiti	den (fysisk eller juridiska person) som av misstag gör en felaktig betalning eller utbetalning har normalt rätt att återkräva den (genom att utnyttja den s.k. regressrätten); kan förekomma vid t.ex. felaktiga utbetalningar ur socialförsäkringar eller sociala bistånd, men även vid t.ex. civilrättsliga skuldförbindelser som t.ex. enkla och löpande skuldebrev (betalning till fel borgenär)
culpa	oaktsamhet; vårdslöshet; negligetium; bedöms utifrån en normalt aktsam person
dispens	<i>befrielse</i> i enskilt fall från att följa villkor som framgår av lag eller förordning; <i>prövningstillstånd</i> i vissa måltyper i överinstansen (hovrätterna och kammarrätterna) samt i samtliga måltyper i högsta instansen (Högsta domstolen och Regeringsrätten, se 13.4 nedan!)
dispositiv lagstiftning	lagstiftning som kan kringgås genom avtal, handelsbruk, partsbruk och sedvänja
dolus	avsikt; uppsåt

e contrario	"från det motsatta"; motsatsvis; får inte tillämpas på rättsfall; SE LAGTOLKNING E CONTRARIO ELLER GENOM ANALOGI
enskilt mål	"skulder hos Kronofogden som du har till enskilda personer och företag t.ex. kontokortsskulder, banklån och hyresskulder," (Källa: Kronofogdemyndigheten) dvs. andra mål än allmänna mål (se ovan) mot kronofogdemyndigheten, regleras i 1 kap 6 § utsökningsbalken
EG-domstolen	se under 10 nedan!
EG-rätt	överstatligt rättsområde som har företräde framför nationell rätt i de delar där EU:s institutioner har normgivningsmakt över unionens medlemsstater: en del av folkrätten
EU	Europeiska Unionen
Europadomstolen	se under 10 nedan!
ex officio	självmant: att en myndighet eller en domstol <i>självmant</i> (dvs. utan särskild framställning därom) gör ett ställningstagande eller en bedömning
exekution	verkställighet av beslut om indrivning av skuld; Kronofogden har exklusiv befogenhet att driva in skulder, inkassoföretag saknar denna befogenheten
exekutionstitel	"underlag som krävs för att Kronofogden ska kunna genomföra sin verkställighet (t.ex. utmätning), underlaget kan vara t.ex. dom, utslag, skattebeslut eller vissa privata handlingar," (Källa: Kronofogdemyndigheten) regleras i 3 kap utsökningsbalken
extraordinär dispens	se 13.4 nedan!
folkrätt	den delen av internationell rätt som tillämpas i fredstid; i krigstid eller liknande fall som tex. inbördeskrig, tillämpas även humanitärrettsliga regler (humanitärretten)
formalavtal	avtal som kräver viss form för att bundenhet skall uppstå, vanligtvis skriftform (se tex. 4 kap 1 § jordabalken)
forum delicti	huvudregeln i 19 kap 1 § rättegångsbalken om laga domstol i brottmål; innebär att brott åtalas vid tingsrätt i den domsaga där den brottsliga gärningen förövats
fullföljdshänvisning	underrättelse om hur man kan överklaga beslut som gått en helt eller delvis emot, regleras i 21 § andra stycket förvaltningslagen , se 2.4.16 nedan!
förvaltningsrätt	SE FÖRVALTNINGSRÄTTEN

förvaltningsrätten	se under 10 nedan ; [RÄTTSOMRÅDE] bestämd form av förvaltningsrätt, ett rättsområde som behandlar de formella reglerna för förvaltningsmyndigheternas arbete, dvs. en del av den offentliga rätten
fysisk person	individ; motsatsen till juridisk person
försträckning	lån eller avtal genom vilket en person av någon annan får t.ex. pengar eller varor med skyldighet att senare återställa motsvarande mängd och kvalitet
god tro	föreligger hos en person som varken insett eller borde ha insett ett visst rättsförhållande; SE OND TRO
granskningsdispens	se 13.4 nedan !
grupptalan	talansområde som en kärande för som företrädare för flera personer med rättsverkningar för dem, trots att de inte är parter i målet; grupptalan kan väckas som enskild grupptalan, organisationstalan eller offentlig grupptalan; regleras i lagen (2002:599) om grupprättegång ; specialregler gäller på försök i konsumenttvister enligt förordningen (1991:194) om försöksverksamhet med grupptalan vid allmänna reklamationsnämnden
gäldenär	den som ska betala en fordran till en borgenär, dvs. den som är skyldig tex. pengar
hovrätten	se under 10 nedan !
högsta domstolen	se under 10 nedan !
indispositiv lagstiftning	tvingande lagstiftning
inkasso	privata operatörer som köper borgenärens fordran och sedan sköter den frivilliga indrivningen om gäldenären frivilligt betalar fordringen
insolvens	när man inte längre kan betala sina skulder
internationell rätt	folkrätt och humanitär rätt; delas upp i underkategorier som tex. EG-rätt, humanitär rätt (mänskliga rättigheter som sociala rättigheter, politiska rättigheter, ekonomiska rättigheter, beroende på hur de artikuleras i internationella rättsdokument) och internationell privaträtt (hur civilrättsliga konflikter av internationell karaktär ska lösas, tex. om företag i England säljer varor till företag i Sverige)
juridisk person	associationer som t.ex. bolag (aktiebolag, handelsbolag och enskild firma), föreningar (ekonomiska, ideella och bostadsrättsföreningar) samt stiftelser, men även dödsbon och

konkursbon, statliga och kommunala organ, d.v.s. alla rättssubjekt som inte utgörs av fysiska personer, men ändå kan ingå avtal, teckna skuldebrev, ha skulder och fodringar och föra talan som part i en domstol

kammarrätten

se under [10 nedan!](#)

kausalsamband

orsakssammanhang; nödvändigt men inte tillräckligt villkor för skadeståndsskyldighet, för vilken det krävs att kausaliteten är adekvat; SE ADEKVAT KAUSALSAMBAND

kodifiera

att genomföra en kodifikation, vilket innebär att man sammanför spridda lagar och lagregler i ett systematiskt ordnat lagverk; att lagfästa tidigare oskrivna rättsregler eller rättsregler som utvecklats i praxis

konkurrerande skadeorsaker alternativa orsaker till uppkomna skador

kollisionsnormer

normer som används för att lösa rättsfrågor som regleras av flera rättsregler; i första hand löser man regelkonflikten med kollisionsnormen *lex superior* enligt vilken kollisionsnorm företräde ges åt den regel som har störst tyngd (det är denna kollisionsnorm som rättskällehierarkin kan sägas vila på); vid kollision mellan rättskällor av samma tyngd löser man i andra hand regelkonflikten med kollisionsnormen *lex specialis*, vilket innebär att en speciallag har företräde framför allmän lag (t.ex. har [socialtjänstlagen](#) företräde framför [förvaltningslagen](#) beträffande vilka beslut som går att överklaga); i regel innehåller lagstiftningen, främst i början av respektive författning, kollisionsnormer (se t.ex. [3 § första stycket förvaltningslagen](#)); i sista hand, då man inte kan lösa regelkonflikten med hjälp av de två hittills nämnda kollisionsnormerna, löser man regelkonflikten med kollisionsnormen *lex posterior*, vilket innebär att man låter den lag eller det lagrum som senast trätt i kraft ha företräde framför den äldre lagen respektive det äldre lagrummet

konsensualavtal

avtal som ingås genom utbyte av handlingar med överensstämmande innehåll, anbud och accept (se [1 kap avtalslagen](#)); det råder konsensus mellan avtalsparternas avsikt (partsavsikten är gemensam)

konstitutionell rätt

rättsområde som berör grundlagarna och därtill knutna författningar som instruktionerna för justitiekanslern och justitieombudsmannen; berör i EG-rättsligt sammanhang EU-institutionernas grundlagsreglerade arbete, däribland Romfördraget med senaste ändringen genom Lissabonavtalet, som numer kommit att bli som en typ av grundlag för EU

kronofogdemyndigheten

den enda myndigheten i Sverige som har rätt att tvångsvis verkställa indrivning eller utmätning

kärande	den part som startar en tvistemålsprocess
laga kraft	ett domstolsavgörande eller ett förvaltningsbeslut vinner laga kraft då tiden för överklagande gått ut; efter att ett domstolsavgörande vunnit laga kraft kan man endast angripa det genom <i>framställan om återställande av försutten tid</i> (58 kap rättegångsbalken) och 37 c § förvaltningsprocesslagen), <i>ansökan om resning</i> (58 kap rättegångsbalken och 37 b § förvaltningsprocesslagen) eller <i>klagan över domvilla</i> (grovt rättegångsfel – 59 kap rättegångsbalken).
lagtolkning	<p><u>Lagtolkning e contrario eller genom analogi</u>: Det förekommer ibland att rättstillämparen (<i>domstolarna</i>) utvidgar eller inskränker lagreglernas tillämpningsområde i relation till deras språkmässiga ordalydelse, framförallt då en rättsfråga inte regleras i lagtexten och då rättpraxis beträffande rättsfrågan saknas eller i varje fall inte helt verka stämma överens med rättsfrågan. De främsta lagtolkningsmodellerna som man då talar om här är <i>analogisk tolkning</i> (utvidgar en rättsnorm) och <i>e-contrario-tolkning</i> (inskränker en rättsnorm). Dessa lagtolkningsmodeller låter sig bäst förklaras genom en exemplifiering. Det klassiska skolexemplet som rättsvetenskapsmannen <i>Alexander Peczenik</i> använder sig av är följande: Då man kommer med sin katt till snabbköpet så ser man att det sitter en skylt vid ingången, på vilken det står: "Hundar får inte medtagas i butiken." Frågan som då uppkommer är givetvis om man får ta katten med sig in i butiken? De båda lagtolkningsmetoderna ger diametralt motsatta tolkningsresultat. Väljer vi den analogiska lagtolkningsmetoden så utvidgar vi förbudet att omfatta även katter. För att tolka en bestämmelse analogiskt måste det finnas väsentliga likheter mellan regeln och det fall som regeln skall tillämpas på. I det här fallet kan argumentationen gå ut på att butiksägaren inte vill ha hundar i butiken eftersom de är pälsdjur. Han har dock inte räknat med att en kund vill ta med sig en katt, men analogiskt följer av förbudet att inte heller katter får medtagas in i butiken. Väljer vi i stället e-contrario-tolkningen, alltså att tolka regeln motsatsvis, så innebär detta lite enklare uttryckt att det som inte uttryckligen är förbjudet är tillåtet och vice versa. Förbudet på skylten avser ju enbart hundar och därmed så får katter enligt motsatstolkningen medtagas in i butiken. Beroende på vilken tolkningsmodell vi använder så kommer vi alltså till olika tolkningsresultat. Då uppstår givetvis den mycket viktiga frågan, som egentligen bör ställas före tolkningsoperationen: Vilken tolkningsmodell skall man välja? Svaret är att endast i de fall då det finns en <i>väsentlig likhet</i> mellan rättsregeln och rättsfrågan, så kan man tolka en lag analogiskt. I övrigt kan man tolka lagen e-contrario. Däremot får analogisk lagtolkning i princip inte användas beträffande straff (påföljder i straffrätten) eller offentligrättsliga belastningar (t.ex. skatterätten). Analogisk lagtolkning får, om</p>

det finns en väsentlig likhet mellan rättsregeln och rättsfrågan, användas i dispositiva (icke-tvingande lagstiftning) civilrättsliga frågor, dock med undantag av rättsregler om tidsfrister och avtalsklausuler om ogiltighetsvillkor.

lex posterior	SE KOLLISIONSNORMER
lex specialis	SE KOLLISIONSNORMER
lex superior	SE KOLLISIONSNORMER
länsrätten	se under 10 nedan!
mänskliga rättigheter	den delen av folkrätten som behandlar bla. politiska rättigheter som rätten till yttrandefrihet, tryckfrihet, föreningsfrihet, religionsfrihet och opartiska och offentliga domstolsförhandlingar
obestånd	en icke endast tillfällig oförmåga att betala sina skulder i rätt tid
objektivt insiktsrekvisit	SE OND TRO
offentlig rätt	förvaltningsrätt samt straffrätt och processrätt; förekommer både på nationell och internationell nivå
ond tro	föreligger hos en person som antingen insett (subjektivt insiktsrekvisit) eller borde ha insett (objektivt insiktsrekvisit) ett visst rättsförhållande; SE GOD TRO
onerös rättshandling	rättshandling som vidtas mot vederlag (motprestation), t.ex. lön för utfört arbete eller betalning för varor eller tjänster; motsatsen till benefik rättshandling
pant	en typ av säkerhet främst vid kreditgivning. En annan typ av säkerhet är borgen. Man brukar skilja mellan handpant (där panthavaren har pantegendomen i sin besittning) och hypotekarisk panträtt (där panthavaren inte kan ha egendomen i sin besittning utan i stället har ett pantbrev för pantegendomen). Hypotekarisk panträtt kommer främst till användning vid pantsättning av bostadsrätter, villor, byggnader i övrigt, fastigheter samt fartyg
perdurerande brott	brott som är pågående (påbörjad brottslig gärning som inte slutförts); t.ex. att hålla andra personer som gisslan (<i>människorov</i> enligt 4 kap 1 § brottsbalken eller <i>olaga frihetsberövande</i> enligt 4 kap 2 § brottsbalken)
prejudikatdispens	se 13.4 nedan!

processrätt	rättsområde som reglerar proceduren i domstolarna; i förvaltningsdomstolarna handlar det specifikt om förvaltningsprocessrätt
promulgationslag	större lagsamlingar som framför allt balkar brukar införas genom en promulgationslag, där man samlar alla övergångs regler och regler om ikraftträdande, särskilt om det är frågan om övergångsregler och regler om ikraftträdande som i annat fall skulle bli allt för oöverskådliga
ratihabition	godkännande i efterhand av en annars ogiltig rättshandling; t.ex. en rättshandling som en omyndig företar som förmyndaren sedan godkänner; gäller också i förhållandet mellan fullmäktigt och fullmaktsgivare; verb: ratihabera
realavtal	avtal som ingås genom realhandlandet, d.v.s. utbyte av prestationer i realtid, tex. då man köper en liter mjölk i snabbköpet, det innebär att betalningen utgör bindningsmomentet för det ingångna avtalet
referensränta	det som förr kallades diskonto, styr bla. räntebereäkningarna i räntelagen (1975:635)
reformatio in pejus	principen om förbud mot reformatio in pejus innebär tex. i brottmål att hovrätten binds av domen i tingsrätten på så sätt att man inte får döma till hårdare straff än vad tingsrätten gjort, etta gäller dock inte i de fall då även åklagaren överklagat och yrkat straffskärpning
regeringsrätten	se under 10 nedan!
rekvisit	den eller de förutsättningar för att en rättsregel, t.ex. en paragraf, ett prejudikat eller en allmän rättsgrundsats, skall kunna tillämpas; man delar in rekvisiten i olika parametrar, t.ex. alternativa rekvisit, d.v.s. endast ett eller några rekvisit i rättsregeln måste vara uppfyllda för att den skall kunna tillämpas (se t.ex. 16 kap 3 § första stycket socialtjänstlagen), och kumulativa rekvisit, d.v.s. att samtliga rekvisit i rättsregeln måste vara uppfyllda för att den skall kunna tillämpas (se t.ex. 12 kap 7 § andra stycket socialtjänstlagen)
remuneratorisk gåva	ett slags mellanting mellan benefik och onerös rättshandling och ges t.ex. som tack för arbete som utförts åt givaren eller för tjänst som gjorts honom utan att han enligt lag är tvungen att utge ersättning; för denna typen av rättshandlingar gäller i princip inte vanliga regler om gåvor (gåvolagen)
res judicata	negativ rättskraft; SE RÄTTSKRAFT
rättshabilitet	SE RÄTTSHANDLINGSFÖRMÅGA

rättshandlingsförmåga	förmågan att med juridiskt bindande verkan kunna företa rättshandlingar, såsom t.ex. att ingå avtal och teckna skuldebrev. Rättshandlingsförmåga kan jämföras med civilprocessrättens processbehörighet (11 kap 1 § andra stycket rättegångsbalken)
rättskapacitet	förmågan att inneha juridiska rättigheter, som man själv eller genom förmyndare eller ombud iklätt sig. I civilprocessrätten kan rättskapaciteten jämföras med partsbehörighet (11 kap 1 § första stycket rättegångsbalken)
rättskraft	verkan av att en dom eller ett beslut vinner laga kraft; <i>positiv rättskraft</i> avser domens eller beslutets prejudiciella verkan (t.ex. kan ARN:s beslut i en konsumenttvist få prejudiciell verkan, vilket troligen kommer att påverka tingsrättens bedömning i ett efterföljande tvistemål); <i>negativ rättskraft</i> innebär att samma sak (om de båda rättsfrågorna vilar på <i>väsentligen</i> samma grund) redan har prövats tidigare; → SE ÄVEN LAGA KRAFT
rättslig handlingsförmåga	SE RÄTTSHANDLINGSFÖRMÅGA
rättsregler	vidare begrepp än lagregler; rättsregler avser, förutom begreppet lagregel, även andra regler som t.ex. prejudikatregler, avtalsklausuler och bestämmelser i föreningsstadgar; rättsregler klassificeras som <i>handlingsregler</i> (3 kap 1 § brottsbalken), <i>kvalifikationsregler</i> (1 § lagen [2001:82] om svenskt medborgarskap) och <i>kompetensregler</i> (9 kap 1 § föräldrabalken)
rättsområde	ett avgränsat område av rättsliga regler; bland de rättsområden som finns kan nämnas bla. civilrätt, EG-rätt, folkrätt, förvaltningsrätt, internationell rätt, konstitutionell rätt, offentlig rätt, processrätt och straffrätt; rättsområdena förekommer i regel både på nationell och internationell nivå
sakrätt	medan avtalsrätt omfattar rättsförhållandet mellan två parter, så omfattar sakrätt rättsförhållandet mellan tre parter, där en sk. tredje man berörs av ingrepp i avtalsförhållandet mellan två parter
sjuklöneperiod	den period för vilken man som arbetstagare kan göra anspråk på sjuklön p.g.a. sjukdom (se lagen [1991:1047] om sjuklön)
sjukperiod	den period för vilken man som sjukskriven kan göra anspråk på sjukpenning p.g.a. styrkt sjukdom eller, som arbetstagare, anspråk på sjuklön p.g.a. sjukdom (se lagen [1962:381] om allmän försäkring respektive lagen [1991:1047] om sjuklön)
skuldebrev	brukar delas upp i enkla och löpande skuldebrev; ett <i>enkelt skuldebrev</i> är ställt till en viss person och, till skillnad från löpande skuldebrev, är det inte avsett för omsättning och det

ger inte heller innehavaren bättre rätt än den som överlåtit skuldebrevet; ett *löpande skuldebrev* är ställt till "innehavaren eller till viss man eller order" och är avsett för omsättning (s.k. bärare av fordran); vid överlåtelse av löpande skuldebrev kan en godtroende förvärvare få bättre rätt än överlåtare

skuldsanering

"sanering av en privatpersons skulder som vanligtvis innebär att den skuldsatte genom en avbetalningsplan får leva på existensminimum i fem år. Efter denna period upphör betalningsansvaret för resten av skulderna." (Källa: [Kronofogdemyndigheten](#)) Regleras i [skuldsaneringslagen \(2006:548\)](#)

snatteri

ringa form av stöld; värdegränsen mellan snatteri och stöld går f.n. vid 800 kronor; av stöld ([8 kap 1 § brottsbalken](#)) och snatteri ([8 kap 2 § brottsbalken](#)) är endast stöld straffbart på försöksstadiet ([8 kap 13 § brottsbalken](#)), vilket innebär att om man plockar på sig varor för under 800 kronor (t.ex. några chokladkakor) i fickan så är detta inte straffbart förrän brottet är fullbordat; snatteri fullbordas inte förrän man i butiker eller varuhus med *utgångskassor* passerat kassalinjen och i varuhus med *punktkassor* då man lämnat den avdelning där varan borde ha betalats, men gränsdragningarna kan vara något diffusa; butiksägare som kvarhåller en person (mot hans vilja) som inte fullbordat snatteribrottet gör sig sannolikt skyldig till olaga frihetsberövande ([4 kap 2 § brottsbalken](#))

statlig lönegaranti

"statens i lag reglerade garanti för betalning av arbetstagares fordran hos arbetsgivare i konkurs eller vid företagsrekonstruktion." (Källa: [Kronofogdemyndigheten](#)) Regleras i [lönegarantilagen \(1992:497\)](#)

straffrätt

den delen av rättssystemet som innehåller påföljderna frihetsberövande (fängelse och häktning), böter, skyddstillsyn, villkorlig dom och företagsbot; vite räknas därvid inte som böter

solennitetsvittne

vittne som är nödvändigt för att en rättshandling skall vara giltig; t.ex. testamentsvittnen (skall alltid vara två vittnen och samtidigt närvarande vid testators påskrift av testamentet) och i vissa fall faderskapsvittnen (skall vara två vittnen); solennitetsvittnen är endast nödvändiga för rättshandlingens giltighet och är alltså inga bevisvittnen

sofjäderremiss

en remiss som skickas ut till flera remissinstanser samtidigt, se [13 § förvaltningslagen](#)

subjektivt insiktsrekvisit

SE OND TRO

summarisk process

en flerstegsprocess som innebär att flera processer slås samman till en och samma process, i princip används detta förfarande främst vid indrivning av skulder

svarande	den part som kärandeparten riktar sin talan (sina krav) mot
tingsrätten	se under 10 nedan!
tvistemål	domstolsmål där ingen av parterna är myndighet eller åklagare, med undantag av de fall då ärendelagen tillämpas. Sistnämnda fall kallas i stället ärendemål, men har karaktären av tvistemål eftersom det allmänna inte är involverat
utmätning	"Kronofogdens beslut om att någonting du äger ska användas till att betala din skuld. Det vanligaste beslutet är utmätning av lön, dvs. att pengar dras direkt från din inkomst." (Källa: Kronofogdemyndigheten)
utsökning	åtgärder av kronofogdemyndigheten enligt utsökningsbalken , dvs. indrivning av fordringar och betalning till fordringsägarna
verkställighet	"när du har en dom eller ett utslag kan du lämna in en ansökan om verkställighet till Kronofogden om att få hjälp med att tvångsvis genomföra det som beslutats i domen/utslaget." (Källa: Kronofogdemyndigheten)
ändringsdispens	se 13.4 nedan!
ärendelagen	lagen (1996:242) om domstolsärenden , en lag med mönster från förvaltningsprocesslagen (1971:291) , men som i stället gäller tvistemål av förvaltningsliknande karaktär. Gäller tex. enligt huvudregeln i mål där kronofogdemyndigheten är involverad (18 kap 1 § tredje stycket utsökningsbalken). Exempel på andra typer av domstolsärenden där ärendelagen blir aktuell är överklagande av länsstyrelsens beslut om arrendeavgift (enligt 8 kap 12 a § jordabalken), förfarandet vid arrendetvister (enligt huvudregeln i 8 kap 31 a § jordabalken) nedsättning av pengar hos länsstyrelsen enligt 12 kap 21 § första till tredje styckena jordabalken (jfr även lagen [1927:56] om nedsättning av pengar hos myndighet som dock inte är direkt tillämplig här utan vid osäkerhet om vem som är borgenär) vid tvist med hyresvärden angående innehållande av hyran avseende hyresrättslägenheter (enligt 12 kap 21 § fjärde stycket jordabalken , 12 kap jordabalken kallas vanligen hyreslagen) samt överklagande av inskrivningsbeslut vid köp av fastighet (enligt huvudregeln i 19 kap 32 § , 34 § tredje stycket samt 36 § jordabalken). Enligt 12 kap 68-73 §§ jordabalken e contrario gäller ärendelagen inte övriga tvister med hyresvärden än ovan

1

Inledning

På hemsidan myndighetshandboken.wordpress.com finns länkar till olika nätverk och relevanta hemsidor för hjälp och stöd mot försäkringskassan, arbetsförmedlingen, a-kassan, socialtjänsten och kronofogden.

Avsikten är att upplägget av innehållet ska vara så överskådligt som möjligt. Rätten till olika ersättningsformer bör följa i rad efter varandra. Därför kommer sjukförmånerna under rubrik [5 nedan](#), ersättning vid arbetslöshet under rubrik [6 nedan](#) och ekonomiskt bistånd under rubrik [7 nedan](#).

Boken innehåller även några mallar (enklare mallar under [15.2 nedan](#) och riktigt enkla, förhoppningsvis lättbegripliga mallar under [15.3 nedan](#)) för överklagande. Jag är mycket skeptisk till malltänkandet, eftersom det riskerar låsa fast skribenten vid formuleringar och lagtexthänvisningar som inte alltid stämmer. Se därför i första hand mallarna som en utgångspunkt, en idéspruta, till hur du ska börja skriva. Följ de laghänvisningar som myndigheten anfört i beslutet!

2 Allmän förvaltningsrätt

2.1 Snabbfakta

Uppgift	Svar
Tillämpande myndigheter och organ	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Svenska myndigheter
Lagreglering för handläggningen	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Förvaltningslagen (1986:223) (ramlag)
Lagreglering för bedömningen	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Förvaltningslagen (1986:223) (ramlag)
Viktiga förarbeten	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Prop. 1971:30 (Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om allmänna förvaltningsdomstolar, m.m.) ▪ Prop. 1985/86:80 ((om ny förvaltningslag)) ▪ Bet. 1985/86:KU21 (om en ny förvaltningslag, m.m.)
Tid för överklagande	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Tre veckor efter att man tagit emot beslutet (23 § andra stycket förvaltningslagen, huvudregel) förutsatt att beslutet är överklagbart
Beslut överklagas till	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Förvaltningsrätten ▪ Kammarrätten (prövningstillstånd krävs) ▪ Högsta förvaltningsdomstolen (prövningstillstånd krävs)
Lagreglering för överklagandet	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Förvaltningsprocesslagen (1971:291)

2.2 Saklighet, opartiskhet och allas likhet inför lagen

Domstolar samt förvaltningsmyndigheter och andra som fullgör uppgifter inom den offentliga förvaltningen skall i sin verksamhet beakta allas likhet inför lagen samt iakttaga saklighet och opartiskhet. (1 kap 9 § regeringsformen)

Stadgandet är grundläggande för allt arbete som myndigheter, inklusive domstolar, utför i Sverige. Väl att märka är att stadgandet i första hand är ett målstadgande, men det kan få en utfyllande betydelse i enskilda fall.

2.3 Myndighetsutövning

Begreppet myndighetsutövning är av stor betydelse för tillämpningen av [förvaltningslagen \(1986:223\)](#), eftersom detta avgränsar tillämpningsområdet för reglerna om

- parters rätt att lämna uppgifter muntligt ([14 § första stycket](#)),
- anteckning av uppgifter ([15 §](#)),
- parters rätt att få del av uppgifter ([16 och 17 §§](#)),
- skyldighet att delta i omröstning ([18 § tredje stycket](#)),
- motivering av beslut ([20 §](#)),
- underrättelse om beslut ([21 §](#)) samt
- parters rätt att få tillfälle att yttra sig innan myndigheten rättar ett skrivfel eller liknande ([26 § andra meningen](#)). (se Hellners/Malmqvist, 3 uppl, s 153)

Gemensamt för all myndighetsutövning är, att det rör sig om beslut eller andra åtgärder, som ytterst är uttryck för samhällets maktbefogenheter i förhållande till medborgarna. Det behöver dock inte vara fråga om åtgärder som medför förpliktelser för enskilda. Myndighetsutövning kan föreligga i form av gynnande beslut, t.ex. tillstånd att driva viss verksamhet, befrielse från viss i författning stadgad förpliktelse och beviljande av social förmån. Karakteristiskt är emellertid att den enskilde på visst sätt befinner sig i ett beroendeförhållande. är det fråga om ett beslut, varigenom han förpliktas att göra, tåla eller underlåta något, måste han rätta sig efter beslutet, eftersom han annars riskerar att tvångsmedel av något slag används mot honom. Rör det sig om ett gynnande beslut, kommer beroendeförhållandet till uttryck på det sättet att den enskilde för att komma i åtnjutande av exempelvis en rättighet är tvungen att vända sig till samhällsorganen och att dessas tillämpning av de författningsbestämmelser som gäller på det aktuella området blir av avgörande betydelse för honom, se [prop 1971:30, s. 331!](#)

2.4 Förvaltningslagen

2.4.1 Lagens tillämpningsområde

I [förvaltningslagens](#) inledande paragraf står det:

Denna lag gäller förvaltningsmyndigheternas handläggning av ärenden och domstolarnas handläggning av förvaltningsärenden. Bestämmelserna i 4-6 §§ gäller också annan förvaltningsverksamhet hos dessa myndigheter. I 22 a § finns bestämmelser om överklagande och om krav på prövningstillstånd i kammarrätt. (1 § förvaltningslagen)

Lagen tillämpas i princip hos alla förvaltningsmyndigheter, kommunala, statliga och de som lyder under regeringen.

I domstolarna är det endast den formella (administrativa) domstolsverksamheten som omfattas av [förvaltningslagen](#), den rättskipande verksamheten omfattas i stället av [förvaltningsprocesslagen \(1971:291\)](#) och [lagen om lagen \(1971:289\) om allmänna förvaltningsdomstolar](#). Ett exempel på formell verksamhet i domstolarna som omfattas av [förvaltningslagen](#) är handläggningen av utlämnande av allmänna handlingar, jfr [prop. 1977/78:38 s. 39](#)! Ett annat exempel är serviceskyldigheten, dvs. att svara på frågor. Serviceskyldigheten begränsas dock av att domstolarna ska förhålla sig neutrala mellan parterna i ett pågående mål, se [1 kap 9 § regeringsformen](#), varför frågor om möjligheten att vinna målet och liknande frågor är tämligen meningslösa att ställa till domstolen. I stället gäller att domstolarna med viss försiktighet ska iakttä det som kallas för materiell processledning för den part som är utan ombud, särskilt i förvaltningsmål, jfr officialprincipen i [8 § förvaltningsprocesslagen](#)! Dessvärre är det svårt att gå denna balansgång mellan å ena sidan domstolens skyldighet att i viss mån bistå den som står utan ombud och å andra sidan domstolens skyldighet att förhålla sig neutral mellan parterna. Detta är, kan man säga, ett mycket starkt skäl att införa allmän rättshjälp mot framför allt försäkringskassan, a-kassan och socialtjänsten när det gäller ekonomisk ersättning för individers försörjning i allmänhet och i synnerhet långsiktig försörjning.

Av andra meningen följer att de skyldigheter som där anges har ett vidare tillämpningsområde, så ska tex. serviceskyldigheten iakttas även utanför handläggningen av ett ärende.

I [31-33 §§](#) föreskrivs begränsningar i lagens tillämpning i vissa myndigheters verksamhet. ([2 § förvaltningslagen](#))

Paragrafen innebär bara ett förtydligande i inledningen av lagtexten så att läsaren ska göras uppmärksam på undantagen.

Om en annan lag eller en förordning innehåller någon bestämmelse som avviker från denna lag, gäller den bestämmelsen. ([3 § första stycket förvaltningslagen](#))

Bestämmelsen är en kollisionsnorm av typen *lex specialis* för det fall lagen kolliderar med annan lagstiftning, detta eftersom [förvaltningslagen](#) endast är en ramlag. Laggör märke till att endast författningar som beslutas av riksdagen (lagar) och regeringen (förordningar) kan medge avvikelser från [förvaltningslagen](#). En förvaltningsmyndighet får inte på egen hand besluta om avvikande föreskrifter utan stöd i avvikande lagar eller förordningar.

Ett bra exempel på avvikelser enligt denna bestämmelse är tiden för överklagande, som enligt huvudregeln vid förvaltningsbeslut är tre veckor efter man tagit del av beslutet, se [23 § andra stycket förvaltningslagen](#)! Men tiden för överklagande av tex. försäkringskassans är i stället två månader efter man tagit del av beslutet, se [113 kap 20 § socialförsäkringsbalken](#)¹! I det fallet har alltså bestämmelsen i [socialförsäkringsbalken](#) företräde framför [förvaltningslagen](#), detta enligt [3 § första stycket förvaltningslagen](#).

Bestämmelserna om överklagande i denna lag tillämpas dock alltid om det behövs för att tillgodose rätten till domstolsprövning av civila rättigheter eller skyldigheter enligt artikel 6.1 i den europeiska konventionen den 4 november 1950 om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna. ([3 § andra stycket förvaltningslagen](#))

¹ Motsvarar numera upphävda [20 kap 13 § lagen om allmän försäkring](#).

Bestämmelsen hänvisar till [Europakonventionens artikel 6](#) som lyder såhär:

Var och en skall, vid prövningen av hans civila rättigheter och skyldigheter eller av en anklagelse mot honom för brott, vara berättigad till en rättvis och offentlig förhandling inom skälig tid och inför en oavhängig och opartisk domstol, som upprättats enligt lag. Domen skall avkunnas offentligt, men pressen och allmänheten får utestängas från förhandlingen eller en del därav av hänsyn till den allmänna moralen, den allmänna ordningen eller den nationella säkerheten i ett demokratiskt samhälle, eller då minderårigas intressen eller skyddet för parternas privatliv så kräver eller, i den mån domstolen finner det strängt nödvändigt, under särskilda omständigheter när offentlighet skulle skada rättvisans intresse.

I korta ordalag kan man säga att denna regel i Europakonventionen blir tillämplig under följande förutsättningar:

- Det ska röra sig om en reell tvist mellan enskilda personer (antingen fysisk eller juridisk person) eller mellan en enskild person och en myndighet. Att kravet på reell tvist gäller betyder att *uppenbart* ogrundade rättsliga anspråk inte omfattas av bestämmelsen.
- Tvisten ska dessutom avse en rättighet eller en skyldighet som har sin grund i det nationella rättssystemet. Ett exempel på då bestämmelsen inte ansetts vara tillämplig är fallet Masson och Van Zon vs. Nederländerna. Bestämmelsen ansågs inte tillämplig eftersom nederländsk lag *inte innehöll en rättighet* till ersättning för lagenliga frihetsberövanden *utan endast en möjlighet* för domstolarna att bevilja sådan ersättning.
- Den ifrågavarande rättigheten eller skyldigheten ska kunna karaktäriseras som civil. Vad som avses med civila rättigheter och skyldigheter förändras hela tiden genom utvidgad rättspraxis. Bestämmelsen är inte per automatik tillämplig på ett förvaltningsärende som rättsläget är i dag. Genom rättsfallen Feldbrugge mot Nederländerna och Deumeland mot Tyskland har bestämmelsen emellertid ansetts tillämplig på socialförsäkringsärenden förutsatt att det nationella rättssystemet innehåller en rätt till den aktuella förmånen och det inte är frågan om enbart ett skönsmässigt beviljande av ett visst bidrag.

Proceduren i Europadomstolen beskrivs närmare under [14.2 nedan!](#)

2.4.2 Myndigheternas serviceskyldighet

Varje myndighet skall lämna upplysningar, vägledning, råd och annan sådan hjälp till enskilda i frågor som rör myndighetens verksamhetsområde. Hjälpens skall lämnas i den utsträckning som är lämplig med hänsyn till frågans art, den enskildes behov av hjälp och myndighetens verksamhet. ([4 § första stycket förvaltningslagen](#))

Myndigheterna har en generell skyldighet att hjälpa enskilda till rätta och ta till vara sin rätt i förvaltningsärenden. Skyldigheten omfattar emellertid i stort sett endast den egna verksamheten, samt att vägleda den enskilde till rätt myndighet om han eller hon kommit till fel myndighet. Skyldigheten kan tex. omfatta information om man skriver en ansökan. När det

gäller att lämna ut allmänna handlingar hänvisas dock till [6 kap 4 § offentlighets- och sekretesslagen \(2009:400\)](#)^{2,3}

Enligt 2 kap tryckfrihetsförordningen och [6 kap 4 § offentlighets- och sekretesslagen \(2009:400\)](#)⁴ har myndigheterna en skyldighet som i vissa fall sträcker sig längre än serviceskyldigheten i [4 § första stycket förvaltningslagen](#). Enligt [3 § förvaltningslagen](#) har nämligen dessa två lagrum företräde framför förvaltningslagens bestämmelser.⁵

När det i [förvaltningslagen](#) talas om enskilda avser detta begreppet inte endast enskilda individer, utan även företag, organisationer och andra liknande privaträttsliga subjekt. I en del fall kan myndigheter ha en ställning i egenskap av "enskild" när exempelvis stat eller kommun äger en fastighet. Myndigheter kan alltså uppträda som civilrättsliga parter i juridiska relationer också.⁶

Oavsett serviceskyldigheten i allmänhet innebär avgränsningen i lagrummets andra mening att myndigheten får lov att anpassa servicen till sin aktuella arbets- och resurssituation.⁷

I de fall då flera enskilda parter med motstridande intressen är inblandade måste myndigheten emellertid även ta hänsyn till den hjälpen som man lämnar endera parten kan vara till nackdel för den andra parten, och därigenom skada tilltron till myndighetens opartiskhet. Hjälpen ska dessutom lämnas kostnadsfritt såvida det inte finns författningsstöd att ta ut avgifter för servicen, tex. [avgiftsförordningen \(1992:191\)](#)^{8,9}

Frågor från enskilda skall besvaras så snart som möjligt. ([4 § andra stycket förvaltningslagen](#))

En myndighet som fått förfrågan måste lämna ett svar i någon form, och svaret för inte dröja längre än vad som är nödvändigt.¹⁰ Kan man inte eller bör inte, tex. pga. skyldigheten att vara opartisk, stå till tjänst måste man i vart fall påpeka detta för den som har begärt upplysningen.¹¹

Om någon enskild av misstag vänder sig till fel myndighet, bör myndigheten hjälpa honom till rätta. ([4 § tredje stycket förvaltningslagen](#))

Om tex. en handling hamnat hos fel myndighet bör man vägleda den enskilde till rätt myndighet.¹² Det betyder att myndigheten ska hjälpa den enskilde till rätta oavsett om han eller hon tar kontakt med myndigheten skriftligen, telefonledes eller på något annat sätt, tex. genom ett personligt besök. Är det frågan om en felsänd skriftlig handling, bör hjälpen i regel lämnas genom att myndigheten vidarebefordrar handlingen till rätt myndighet, det är då lämpligt att myndigheten samtidigt underrättar den enskilde om vart den har vidarebefordrat handlingen.¹³

² Motsvarar [15 kap 4 § i gamla sekretesslagen](#).

³ Se [prop. 1985/86:80 s. 16-21, 59 och 60!](#)

⁴ Motsvarar [15 kap 4 § i gamla sekretesslagen](#).

⁵ Se specialmotiveringen i [prop. 1985/86:80!](#)

⁶ Se [prop. 1971:30 del 2 s. 334](#) och [prop. 1985/86:80 s. 59!](#)

⁷ Se [prop. 1985/86:80 s. 60!](#)

⁸ Motsvarar delvis [gamla expeditionskungörelsen \(1964:618\)](#).

⁹ Se specialmotiveringen i specialmotiveringen i [prop. 1985/86:80!](#)

¹⁰ Se [prop. 1985/86:80 s. 60!](#)

¹¹ Se specialmotiveringen i [prop. 1985/86:80!](#)

¹² Se [prop. 1985/86:80 s. 61!](#)

¹³ Se specialmotiveringen i [prop. 1985/86:80!](#)

Myndigheterna skall ta emot besök och telefonsamtal från enskilda. Om särskilda tider för detta är bestämda, skall allmänheten underrättas om dem på lämpligt sätt. ([5 § första stycket förvaltningslagen](#))

Myndigheten ska vara tillgänglig för allmänheten i så stor utsträckning som det är möjligt. Man kan emellertid begränsa öppethållande- och telefontiderna, se JO 1993/94 s. 502. Detta utesluter alltså inte att myndigheten, om och när det är nödvändigt, tex. begränsar sin telefonservice till vissa timmar på dagen.

Myndigheterna skall också se till att det är möjligt för enskilda att kontakta dem med hjälp av telefax och elektronisk post och att svar kan lämnas på samma sätt. ([5 § andra stycket förvaltningslagen](#))

Enligt denna bestämmelsen klargörs myndighetens skyldighet att göra det möjligt för enskilda att ta kontakt med myndigheten per telefax och e-post samt att få svar på samma sätt. Bestämmelsen gäller dock formellt sett enbart myndigheten som sådan, vilket betyder att det inte finns någon skyldighet för myndigheten att göra det möjligt för enskilda att skicka e-post till de enskilda tjänstemännen. Det utgör självklart inget hinder för myndigheten att erbjuda möjligheten att e-maila enskilda tjänstemän, då bestämmelsen endast utgör ett minimikrav.¹⁴

En myndighet skall ha öppet under minst två timmar varje helgfri måndag-fredag för att kunna ta emot och registrera allmänna handlingar och för att kunna ta emot framställningar om att få ta del av allmänna handlingar som förvaras hos myndigheten. Detta gäller dock inte om en sådan dag samtidigt är midsommarafton, julafton eller nyårsafton. ([5 § tredje stycket förvaltningslagen](#))

Kravet i bestämmelsen är ett minimikrav och till bestämmelsen ansluter [1-2 §§ lagen \(1989:253\) om allmänna helgdagar](#). Skyldigheten har dock vissa undantag och gäller tex. inte statliga kommittéer och särskilda utredare, jfr [23 § kommittéförordningen \(1998:1474\)](#) tillsammans med [3 § förvaltningslagen](#). Avsikten med minimikravet är bla. att enskilda inte får hindras att ta del av allmänna handlingar som myndigheten förvarar, ens under klämdagar.

2.4.3 Samverkan mellan myndigheter

Varje myndighet skall lämna andra myndigheter hjälp inom ramen för den egna verksamheten. ([6 § förvaltningslagen](#))

Samverkan mellan myndigheterna syftar till att göra det enklare för både enskilda och andra myndigheter. Därav följer bla. skyldigheten att besvara remisser från andra myndigheter. I fråga om myndigheternas skyldighet att lämna varandra uppgifter gäller inte denna här paragrafen utan i stället [6 kap 5 § offentlighets- och sekretesslagen \(2009:400\)](#)^{15, 16}.

I fråga om inhämtande av remiss, se [13 § förvaltningslagen](#)! I [6 kap 5 § offentlighets- och sekretesslagen \(2009:400\)](#)¹⁷ finns en bestämmelse om myndigheternas skyldighet att på begäran lämna varandra uppgifter som de förfogar över. Denna bestämmelse har företräde

¹⁴ Se specialmotiveringen i [prop. 2002/03:62](#)!

¹⁵ Motsvarar [15 kap. 5 § i gamla sekretesslagen](#).

¹⁶ Se [prop. 1985/86:80 s. 23 och 61](#)!

¹⁷ Motsvarar [15 kap. 5 § i gamla sekretesslagen](#).

framför förevarande paragraf, vilket följer av [3 § förvaltningslagen](#). I sammanhanget bör framhållas att paragrafen inte innebär någon sådan uppgiftsskyldighet som avses i [10 kap 15 § och 10 kap 28 § första stycket offentlighets- och sekretesslagen \(2009:400\)](#)¹⁸, dvs. som bryter sekretessen mellan myndigheter.¹⁹

2.4.4 Allmänna krav på handläggningen av ärenden

Varje ärende där någon enskild är part skall handläggas så enkelt, snabbt och billigt som möjligt utan att säkerheten eftersätts. Vid handläggningen skall myndigheten beakta möjligheten att själv inhämta upplysningar och yttranden från andra myndigheter, om sådana behövs. Myndigheten skall sträva efter att uttrycka sig lättbegripligt. Även på andra sätt skall myndigheten underlätta för den enskilde att ha med den att göra. ([7 § förvaltningslagen](#))

Regeln ger uttryck för den bärande tanken i förvaltningsarbetet, nämligen att ärendehandläggningen ska vara så enkel, snabb och billig som möjligt utan att säkerheten eftersätts. Samtidigt klargörs att det är den enskildes intresse av enkelhet som ska stå i centrum och att förenklingssträvandena måste sträcka sig över myndighetsgränserna och omfatta också myndigheternas språk.²⁰

Lagstiftarens avsikt med bestämmelsen i första meningen är att den ska vara vägledande vid tillämpningen av flertalet andra regler i lagen, i första hand reglerna om tolk, ombud, inkommande handlingar, remiss, muntlig handläggning, parters rätt att få del av uppgifter, underrättelse om beslut och omprövning av beslut. Den ger också riktlinjer om hur man i praxis bör lösa en del frågor som inte är närmare reglerade i lagen, tex. frågan i vilka fall en ansökan kan göras muntligt.²¹

Vad som sägs i andra meningen ska ses i samband med den uppgift att hjälpa varandra som myndigheterna har enligt [6 § förvaltningslagen](#). Syftet är att myndigheten i lämplig utsträckning själv ska ta de nödvändiga kontakterna med andra myndigheter. I vilken utsträckning detta är lämpligt får avgöras av myndigheten med ledning av första meningen och den rådande arbets- och resurssituationen. Hänsyn måste också tas till att vissa intyg, registerutdrag m.m. är avgiftsbelagda. I sådana fall kan det ibland stå i mindre god överensstämmelse med avgiftsregleringen att myndigheten själv skaffar in uppgifter från andra myndigheter. Av [13 § förvaltningslagen](#) följer att möjligheten att inhämta yttrande genom remiss ska utnyttjas med särskild urskillning.²²

Denna bestämmelse utgör ramen för hur handläggningen ska gå till. Mera preciserade regler är inte ovanligt, tex. regler om hur snabbt försäkringskassan ska handlägga omprövningar av avslagsbeslut, se [Riksförsäkringsverkets allmänna råd \(RAR 2001:4\) om omprövning och ändring enligt lagen \(1962:381\) om allmän försäkring](#)! Enligt dessa råden bör en omprövning av ett beslut göras inom sex veckor räknat från när begäran om omprövning framställdes.

¹⁸ Motsvarar [14 kap. 1 § i gamla sekretesslagen](#).

¹⁹ Se specialmotiveringen i [prop. 1985/86:80](#)!

²⁰ Se specialmotiveringen i [prop. 1985/86:80](#)!

²¹ Se specialmotiveringen i [prop. 1985/86:80](#)!

²² Se specialmotiveringen i [prop. 1985/86:80](#)!

Enligt [11 kap 1 § första stycket socialtjänstlagen \(2001:453\)](#) ska socialnämnden utan dröjsmål inleda utredning av vad som genom ansökan eller på annat sätt har kommit till nämndens kännedom och som kan föranleda någon åtgärd av nämnden.

2.4.5 Tolk

När en myndighet har att göra med någon som inte behärskar svenska eller som är allvarligt hörsel- eller talskadad, bör myndigheten vid behov anlita tolk. ([8 § förvaltningslagen](#))

Regeln gäller inte bara muntlig tolkning vid förhandlingar, förhör osv. utan också skriftlig översättning när handlingar på främmande språk ges in till myndigheterna eller när dessa ska meddela sig skriftligt till någon som inte förstår svenska.²³

Vid valet av tolk ska hänsyn tas till kravet enligt [7 § förvaltningslagen](#) på snabb och enkel handläggning m.m.²⁴

2.4.6 Ombud och biträde

Den som för talan i ett ärende får anlita ombud eller biträde. Den som har ombud skall dock medverka personligen, om myndigheten begär det. ([9 § första stycket förvaltningslagen](#))

Visar ett ombud eller biträde oskicklighet eller oförstånd eller är han olämplig på något annat sätt, får myndigheten avvisa honom som ombud eller biträde i ärendet. ([9 § andra stycket förvaltningslagen](#))

En myndighets beslut att avvisa ett ombud eller biträde får överklagas särskilt och då i samma ordning som det beslut varigenom myndigheten avgör ärendet. ([9 § tredje stycket förvaltningslagen](#))

Ställningstagande till personlig medverkan enligt första stycket andra meningen ska bedömas med ledning av den allmänna regeln i [7 § förvaltningslagen](#) om snabb och enkel handläggning. Dessutom bör reglerna om muntlig handläggning i [14 § förvaltningslagen](#) beaktas vid tillämpningen av 9 §.²⁵

Beträffande ombuds eller biträdes lämplighet, se rättsfallet RÅ85 2:15 1 från Regeringsrätten.²⁶

²³ Se [prop. 1971:30 del 2 s. 381](#) och [prop. 1985/86:80 s. 27, 28 och 62!](#)

²⁴ Se specialmotiveringen i [prop. 1985/86:80!](#)

²⁵ Se specialmotiveringen i [prop. 1985/86:80!](#)

²⁶ Regeringsrätten heter numera Högsta förvaltningsdomstolen.

2.4.7 Inkommande handlingar

En handling anses komma in till en myndighet den dag då handlingen, eller en avi om en betald postförsändelse som innehåller handlingen, anländer till myndigheten eller kommer en behörig tjänsteman till handa. Underrättas en myndighet särskilt om att ett telegram till myndigheten finns hos ett företag som driver televerksamhet, anses telegrammet komma in redan när underrättelsen når en behörig tjänsteman. ([10 § första stycket förvaltningslagen](#))

Handlingen ska på något sätt bevisligen ha ingetts till myndigheten den dagen före kl 24.00, handlingen behöver alltså inte ha avlämnats i myndighetens lokal, det räcker med att en behörig tjänsteman har tagit emot den. Vem som är behörig tjänsteman framgår normalt av myndighetens arbetsordning.²⁷

Kan det antas att handlingen eller en avi om denna en viss dag har lämnats i myndighetens lokal eller avskilts för myndigheten på en postanstalt, anses den ha kommit in den dagen, om den kommer en behörig tjänsteman till handa närmast följande arbetsdag. ([10 § andra stycket förvaltningslagen](#))

Handling som inkommit till myndighetens brevlåda efter expeditionstid (tex. sent på kvällen men före midnatt), ska anses ha inkommit i rätt till även om den först påföljande dag ankomststämplas av myndigheten.²⁸

Ett telegram eller annat meddelande som inte är underskrivet skall bekräftas av avsändaren genom en egenhändigt undertecknad handling, om myndigheten begär det. ([10 § tredje stycket förvaltningslagen](#))

Myndigheten har enligt tredje stycket rätt att begära att en till myndigheten inkommen handling ska bekräftas genom undertecknande. I regel aviseras handlingen om begäran inte efterkoms. Bla. ska hänsyn då tas till bestämmelsen i [7 § förvaltningslagen](#) om snabb och enkel handläggning m.m.²⁹

2.4.8 Jäv

Den som skall handlägga ett ärende är jävig

- 1. om saken angår honom själv eller hans make, förälder, barn eller syskon eller någon annan närstående eller om ärendets utgång kan väntas medföra synnerlig nytta eller skada för honom själv eller någon närstående,*
- 2. om han eller någon närstående är ställföreträdare för den som saken angår eller för någon som kan vänta synnerlig nytta eller skada av ärendets utgång,*
- 3. om ärendet har väckts hos myndigheten genom överklagande eller underställning av en annan myndighets beslut eller på grund av tillsyn över en annan myndighet och han tidigare hos den andra myndigheten har deltagit i den slutliga handläggningen av ett ärende som rör saken,*

²⁷ Se [prop. 1971:30 del 2 s. 368-371](#) samt regeringsrättsfallet RÅ 1991 ref. 90 (besvärshandling som uppgivits ha sänts med telefax)!

²⁸ Se JO 1975 s. 308 och JO 1980/81 s. 446!

²⁹ Se specialmotiveringen i [prop. 1985/86:80](#)!

4. om han har fört talan som ombud eller mot ersättning biträtt någon i saken, eller
5. om det i övrigt finns någon särskild omständighet som är ägnad att rubba förtroendet till hans opartiskhet i ärendet. ([11 § första stycket förvaltningslagen](#))

Personkretsen som avses i bestämmelsen är inte endast den som fattar beslut i själva ärendet utan även den som tar sådan befattning med ärendet att man kan påverka ärendets utgång, se regeringsrättsfallet RÅ80 2:68 (stadsarkitekt har ansetts jävig som protokollförare vid behandling av ärende som gällt kritik mot hans tjänsteutövning).

I punkt 1 finns bestämmelsen om sk. *sakägarjä*v och *intressejä*v: en handläggare är tex. jävig om han eller hon är part i ärendet eller om han eller hon har rätt att överklaga ett beslut i ärendet enligt [22 § förvaltningslagen](#) (*sakägarjä*v med tanke på sakfrågan i ärendet). Kan "ärendets utgång ... väntas medföra synnerlig nytta eller skada för honom" eller henne föreligger jäv (*intressejä*v med tanke på intresset av nytta eller skada). Handläggarens ekonomiska eller personliga förhållanden ska då anses kunna påverkas av ett beslut i ärendet, även om han eller hon inte är part eller har rätt att överklaga. Bestämmelsen gäller dock inte den typen av fall där saken berör handläggaren endast såsom samhällsmedlem eller såsom medlem av en grupp inom samhället. Sakägarjäv och intressejäv gäller inte bara handläggaren själv, utan gäller också då vissa honom eller henne närstående personer berörs av ärendet (*släktskapsjä*v).³⁰

I punkt 2 finns en bestämmelse om sk. *ställföreträdarjä*v: med ställföreträdare avses här tex. förmyndare, god man, styrelse och firmatecknare.

I punkt 3 finns regeln om sk. *tvåinstansjä*v: har ärendet väckts genom tex. en ansökan blir regeln inte tillämplig. För regelns tillämplighet krävs också att handläggaren hos den underordnade myndigheten hade en sådan ställning att han eller hon tagit saklig ställning i ärendet. Alltså: om en person redan tidigare, tex. hos underställd myndighet, tagit ställning i sakfrågan, föreligger tvåinstansjäv. I praktiken innebär detta då att en läkare som först varit behandlande läkare i ett sjukskrivningsärende kan anses jävig om han eller hon sedermera uppträder som försäkringsmedicinskt sakkunnig i tex. förvaltningsdomstol, oavsett det sker genom ett muntligt eller skriftligt yttrande.

Bestämmelsen i punkt 4 gäller sk. *ombudsjä*v och *biträdesjä*v: om handläggaren företrätt part som ombud (med stöd av fullmakt) föreligger ombudsjäv. Om det tex. saknas fullmakt kan jävsfrågan eventuellt avgöras enligt punkt 2 om ställföreträdarjäv. Angående biträdesjäv, se JO 1975/76 s. 355. Enligt formuleringen i lagtexten föreligger dock inget jäv på denna grund om handläggare företrätt parten som ombud i ett annat ärende än det som är aktuellt. I sådana fall får man göra jävsbedömningen enligt punkt 5 i stället.

I punkt 5 regleras det som ofta kallas *delikatessjä*v: denna regeln är en uppsamlingsregel för att täcka upp de luckor som övriga punkter inte täcker, men fortfarande gäller alltså att det ska vara frågan om en omständighet som rubbar förtroendet för handläggaren, dvs. där det finns sådana omständigheter som gör att handläggarens opartiskhet kan ifrågasättas, t.ex. vänskap eller ovänskap. Det är främst denna punkt man ska åberopa om man tex. inte längre "drar jämnt" med sin handläggare, i värsta fall får man helt enkelt kanske rent av byta till annan handläggare på ett annat kontor.

³⁰ Se även JO 1979/80 s. 320!

Från jäv bortses när frågan om opartiskhet uppenbarligen saknar betydelse. ([11 § andra stycket förvaltningslagen](#))

Man bortser från jäv när det är fråga om sådana ärenden där fråga om partiskhet eller opartiskhet *uppenbarligen* inte kan uppkomma. Se JO 1991/92 s. 162! Lägg märke till att det ska vara uppenbart att frågan om opartiskhet saknar betydelse.

Den som är jävig får inte handlägga ärendet. Han får dock vidta åtgärder som inte någon annan kan vidta utan olägligt uppskov. ([12 § första stycket förvaltningslagen](#))

Den som känner till en omständighet som kan antas utgöra jäv mot honom, skall självant ge det till känna. ([12 § andra stycket förvaltningslagen](#))

Har det uppkommit en fråga om jäv mot någon och har någon annan inte trätt i hans ställe, skall myndigheten snarast besluta i jävsfrågan. Den som jävet gäller får delta i prövningen av jävsfrågan endast om myndigheten inte är beslutför utan honom och någon annan inte kan tillkallas utan olägligt uppskov. ([12 § tredje stycket förvaltningslagen](#))

Ett beslut i en jävsfråga får överklagas endast i samband med överklagande av det beslut varigenom myndigheten avgör ärendet. ([12 § fjärde stycket förvaltningslagen](#))

Härmed avses i första stycket både sk. interimistiska (dvs. tillfälliga och nödvändiga) åtgärder och åtgärder som innebär att myndigheten avgör ärendet slutligt.³¹

2.4.9 Remiss

Innan en myndighet inhämtar yttrande genom remiss skall den noga pröva behovet av åtgärden. Behöver yttrande inhämtas från flera, skall det göras samtidigt, om inte särskilda skäl föranleder något annat. ([13 § första stycket förvaltningslagen](#))

Om det inte är obehövt, skall det anges i remissen i vilka avseenden och inom vilken tid yttrande önskas. ([13 § andra stycket förvaltningslagen](#))

Remissförfarandet är en form för samverkan mellan myndigheterna.³² Bestämmelsen föreskriver omsorgsfull behovsprövning samt att förfarande med s.k. solfjäderremiss (remisser till flera myndigheter) i regel ska tillämpas.

Bestämmelsen ska tolkas i ljuset av regeln i [6 § förvaltningslagen](#) om samverkan mellan myndigheter. Remiss är en vanlig form av sådan samverkan. Bestämmelsen tar dock även sikte på remisser till sammanslutningar, företag osv. Bestämmelsen har också samband med [14 § förvaltningslagen](#) om muntlig handläggning. Ofta är det lämpligt att myndigheter samråder per telefon och gör en tjänsteanteckning om telefonsamtalet i stället för att skicka remiss, jfr [15 §](#)

³¹ Se [prop. 1971:30 del 2 s. 357!](#)

³² Se [prop. 1985/86:80 s. 64!](#)

[förvaltningslagen!](#) Vilken form av samråd som är lämpligast får bedömas med beaktande bla. av kravet på snabb och enkel handläggning m.m. enligt [7 § förvaltningslagen](#).³³

Enligt [11 kap 7 § socialtjänstlagen](#) ska socialnämnden i alla ärenden tillämpa bestämmelserna i [13 § förvaltningslagen](#).

2.4.10 Muntlig handläggning

Vill en sökande, klagande eller annan part lämna uppgifter muntligt i ett ärende som avser myndighetsutövning mot någon enskild, skall han få tillfälle till det, om det kan ske med hänsyn till arbetets behöriga gång. ([14 § första stycket förvaltningslagen](#))

Med muntlig handläggning avses inte endast formella muntliga förhandlingar, utan även mera informella telefonkontakter och sammanträffanden.³⁴ Begreppet myndighetsutövning förklaras närmare i förarbetena.³⁵

I andra fall bestämmer myndigheten om handläggningen skall vara muntlig. Myndigheten skall särskilt beakta att muntlig handläggning kan underlätta för enskilda att ha med den att göra. ([14 § andra stycket förvaltningslagen](#))

Bestämmelsen i andra stycket innebär att myndigheten ska se till att handläggningen blir muntlig vid behov även om den enskilde inte har begärt det. Behovet ska bedömas med ledning av den allmänna regeln i [7 § förvaltningslagen](#). Särskild hänsyn ska tas till den enskildes intresse av enkelhet i umgänget med myndigheten.³⁶

Medan första stycket gäller bara sådana ärenden som avser myndighetsutövning mot någon enskild, ska andra stycket tillämpas också i andra ärenden, t.ex. i ärenden som avser myndigheternas affärsverksamhet. Det är dock särskilt i handläggning av ärenden som involverar myndighetsutövning mot en enskild viktigt att den enskildes intresse beaktas vid tillämpningen av andra stycket.³⁷

En del okomplicerade ärenden kan med fördel handläggas helt muntligt. I andra fall är en blandning av skriftlig och muntlig handläggning den lämpligaste formen. Bestämmelsen tar sikte inte minst på dessa fall.³⁸

Självklart kan ärenden också handläggas skriftligt i sin helhet när detta är ändamålsenligt.³⁹

Med muntlig handläggning menas, som ovan nämnts, inte bara formella muntliga förhandlingar. Även andra mera informella kontakter som över telefon och genom sammanträffanden avses. Det kan tex. vara lämpligt att föredraganden skaffar in kompletterande uppgifter i ärendet

³³ Se specialmotiveringen i [prop. 1985/86:80!](#)

³⁴ Se [prop. 1971:30 del 2 s. 474-476](#), [prop. 1985/86:80 s. 25, 26 och 65](#), samt JO 1997/98 s. 418!

³⁵ Se [prop. 1971:30 s. 285 och 330!](#)

³⁶ Se specialmotiveringen i [prop. 1985/86:80!](#)

³⁷ Se specialmotiveringen i [prop. 1985/86:80!](#)

³⁸ Se specialmotiveringen i [prop. 1985/86:80!](#)

³⁹ Se specialmotiveringen i [prop. 1985/86:80!](#)

genom att ringa till sökanden eller tex. hans eller hennes behandlande läkare i stället för att skriva till denne.⁴⁰

2.4.11 Anteckning av uppgifter

Uppgifter som en myndighet får på annat sätt än genom en handling och som kan ha betydelse för utgången i ärendet skall antecknas av myndigheten, om ärendet avser myndighetsutövning mot någon enskild. ([15 § förvaltningslagen](#))

Det är inte alltid möjligt eller kanske ens lämpligt att myndigheten antecknar allt som förekommer i ärendet. Anteckningsskyldigheten är därför begränsad till sådana uppgifter som kan ha betydelse för utgången. Uppgifter som redan finns i utredningsmaterialet behöver självklart inte antecknas på nytt. Notera att anteckningsskyldigheten inte innebär något krav på ordagrant återgivande. Anteckningarna bör i princip dateras och undertecknas av den tjänsteman som har gjort dem innan de läggs till övriga handlingar i ärendet.⁴¹ Speciella regler för tex. socialtjänsten finns i [11 kap 5-6 §§ socialtjänstlagen](#).

2.4.12 Parters rätt att få del av uppgifter

En sökande, klagande eller annan part har rätt att ta del av det som har tillförts ärendet, om detta avser myndighetsutövning mot någon enskild. Rätten att ta del av uppgifter gäller med de begränsningar som följer av [10 kap. 3 § offentlighets- och sekretesslagen \(2009:400\)](#). ([16 § förvaltningslagen](#))

Det är en part som på egen begäran är insynsberättigad. Någon definition av partsbegreppet finns dock inte.⁴²

Ett ärende får inte avgöras utan att den som är sökande, klagande eller annan part har underrättats om en uppgift som har tillförts ärendet genom någon annan än honom själv och han har fått tillfälle att yttra sig över den, om ärendet avser myndighetsutövning mot någon enskild. Myndigheten får dock avgöra ärendet utan att så har skett

- 1. om avgörandet inte går parten emot, om uppgiften saknar betydelse eller om åtgärderna av någon annan anledning är uppenbart obehövliga,*
- 2. om ärendet rör tjänstetillsättning, antagning för frivillig utbildning, betygssättning, tilldelning av forskningsbidrag eller något jämförbart och det inte är fråga om prövning i högre instans efter överklagande,*
- 3. om det kan befaras att det annars skulle bli avsevärt svårare att genomföra beslutet i ärendet, eller*
- 4. om avgörandet inte kan uppskjutas. ([17 § första stycket förvaltningslagen](#))*

Myndigheten bestämmer om underrättelsen skall ske muntligt, genom vanligt brev, genom delgivning eller på något annat sätt. ([17 § andra stycket förvaltningslagen](#))

⁴⁰ Se specialmotiveringen i [prop. 1985/86:80](#)!

⁴¹ Se specialmotiveringen i [prop. 1985/86:80](#)!

⁴² Se [prop. 1971:30 del 2 s. 440-444](#), samt regeringsrättsfallet RÅ 1977:43 (en granne som yttrat sig i ett ärende om byggnadslov ansågs dock ha ställning som part)!

Underrättelseskyldigheten gäller med de begränsningar som följer av [10 kap. 3 § offentlighets- och sekretesslagen \(2009:400\)](#). ([17 § tredje stycket förvaltningslagen](#))

Lägg märke till att kommunikeringen ska ske innan ärendet avgörs slutgiltigt. Att inte kommunicera ärendet innan det avgörs är ett formellt fel som kan förorsaka mycket svåra rättsförluster för den enskilde.

Personkretsen är densamma som vid partsinsyn.⁴³ Kommunikeringskyldigheten begränsas dock av vissa undantagsregler⁴⁴.

Angående andra stycket så kan myndigheten välja en enklare och billigare form för underrättelse än delgivning enligt [delgivningslagen \(1970:428\)](#). Exempelvis kan det räcka med att myndigheten visar materialet för parten i samband med att han besöker myndigheten av någon annan anledning.⁴⁵

2.4.13 Omröstning

Skall beslut fattas av flera gemensamt och kan de inte enas, lägger ordföranden fram de olika förslag till beslut som har väckts. Varje förslag läggs fram så att det kan besvaras med antingen ja eller nej. Sedan de som deltar i avgörandet har fått ta ställning till förslagen, anger ordföranden vad som enligt hans uppfattning har beslutats. Detta blir beslutet, om inte omröstning begärs. ([18 § första stycket förvaltningslagen](#))

Beslutsfattandet sker genom s.k. acklamation. Acklamationsförfarandet kan ske relativt formlost.⁴⁶

Om omröstning begärs, skall den ske öppet. Är förslagen fler än två, skall det först avgöras vilket förslag som skall ställas mot vad som enligt ordförandens uppfattning hade beslutats. Utgången bestäms genom enkel majoritet. Vid lika röstetal har ordföranden utslagsröst. ([18 § andra stycket förvaltningslagen](#))

Formella omröstningar ska ske öppet vilket innebär att varje ledamot måste tala om för de övriga hur han eller hon röstar. Röstning med slutna sedlar får inte ske annat än med stöd av särskilda föreskrifter, se [prop. 1985/86:80 s. 68!](#)

I ärenden som avser myndighetsutövning mot någon enskild är varje ledamot som deltar i den slutliga handläggningen skyldig att delta även i avgörandet. Ingen är dock skyldig att rösta för mer än ett förslag. ([18 § tredje stycket förvaltningslagen](#))

⁴³ I rättspraxis kan hänvisas till RÅ 1976:119 (uppgifter som lämnats muntligen borde ha kommunicerats med klaganden), RÅ 1992 ref. 20 och [RÅ 1996 ref. 28](#) (uppgift som inhämtats från annan myndighet borde ha kommunicerats).

⁴⁴ Se [prop. 1971:30 del 2 s. 465-471](#), [prop. 1985/86:80 s. 67](#), JO 1975 s. 479 och JO 1975 s. 480!

⁴⁵ Se [prop. 1985/86:80 s. 67!](#)

⁴⁶ Se [prop. 1985/86:80 s. 29-32 och 67!](#)

Ingen av de närvarande får helt avstå ifrån att rösta. Skyldigheten gäller i sådana ärenden som avser myndighetsutövning mot en enskild. I andra ärenden kan en ledamot dock avstå från att rösta.⁴⁷

Intressant att lägga märke till är regeln om tjänstefel som enligt [20 kap 1 § tredje stycket brottsbalken](#) omfattar också statliga och kommunala nämnder där ledamöterna inte väljs direkt via allmänna val. Tex. omfattas socialnämnden av tjänstefelsansvaret, och endast de ledamöter som enligt [19 § förvaltningslagen](#) reserverat sig i beslutet kan, om majoritetsbeslutet skulle visa sig vara tjänstefel, undgå straffrättsligt ansvar för tjänstefel.

Ordföranden är alltid skyldig att rösta när det behövs för att ärendet skall kunna avgöras. ([18 § fjärde stycket förvaltningslagen](#))

2.4.14 Avvikande mening

När beslut fattas av flera gemensamt kan den som deltar i avgörandet reservera sig mot detta genom att låta anteckna avvikande mening. Den som inte gör det skall anses ha biträtt beslutet. ([19 § första stycket förvaltningslagen](#))

Föredraganden och andra tjänstemän som är med om den slutliga handläggningen utan att delta i avgörandet har rätt att få avvikande mening antecknad. ([19 § andra stycket förvaltningslagen](#))

Avvikande mening skall anmälas innan beslutet expedieras eller ges till känna på något annat sätt. Om beslutet inte skall ges till känna, skall anmälan göras senast när det får sin slutliga form genom protokollsjustering eller på liknande sätt. ([19 § tredje stycket förvaltningslagen](#))

En ledamot har rätt att reservera sig mot ett acklamationsbeslut. Dissidenten kan reservera sig mot antingen själva utgången i ärendet eller enbart mot beslutsmotiveringen eller både och.⁴⁸

2.4.15 Motivering av beslut

Ett beslut varigenom en myndighet avgör ett ärende skall innehålla de skäl som har bestämt utgången, om ärendet avser myndighetsutövning mot någon enskild. Skälen får dock utelämnas helt eller delvis

- 1. om beslutet inte går någon part emot eller om det av någon annan anledning är uppenbart obehövt att upplysa om skälen,*
- 2. om beslutet rör tjänstetillsättning, antagning för frivillig utbildning, betygssättning, tilldelning av forskningsbidrag eller något jämförbart,*
- 3. om det är nödvändigt med hänsyn till rikets säkerhet, skyddet för enskildas personliga eller ekonomiska förhållanden eller något jämförbart förhållande,*
- 4. om ärendet är så brådskande att det inte finns tid att utforma skälen, eller*

⁴⁷ Se [prop. 1985/86:80 s. 68 och 69!](#)

⁴⁸ Se [prop. 1985/86:80 s. 70!](#)

5. om ärendet gäller meddelande av föreskrifter som avses i [8 kap. regeringsformen](#) och det inte är fråga om prövning i högre instans efter överklagande. ([20 § första stycket förvaltningslagen](#))

Bestämmelsen gäller endast slutliga beslut, dvs. de besluten där myndigheten slutligen skiljer sig från ärendet, detta markeras av uttrycket: "...varigenom en myndighet avgör ett ärende...!"

De omständigheter som ska redovisas i motiveringen är de som varit avgörande för myndighetens ställningstagande.⁴⁹

Undantagen från motiveringsskyldigheten sammanfaller delvis med undantagen från kommuniseringskyldigheten.⁵⁰

Har skälen utelämnats, bör myndigheten på begäran av den som är part om möjligt upplysa honom om dem i efterhand. ([20 § andra stycket förvaltningslagen](#))

2.4.16 Underrättelse om beslut

En sökande, klagande eller annan part skall underrättas om innehållet i det beslut varigenom myndigheten avgör ärendet, om detta avser myndighetsutövning mot någon enskild. Parten behöver dock inte underrättas, om det är uppenbart obehövligt. ([21 § första stycket förvaltningslagen](#))

Precis som [20 § förvaltningslagen](#) är denna bestämmelsen också bara tillämplig vid slutliga beslut.

Om beslutet går parten emot och kan överklagas, skall han underrättas om hur han kan överklaga det. Han skall då också underrättas om sådana avvikande meningar som avses i [19 §](#) eller som har antecknats enligt särskilda bestämmelser. ([21 § andra stycket förvaltningslagen](#))

Här är bestämmelsen om sk. *fullföljdshänvisning* samt underrättelse om avvikande mening vilka ska lämnas i alla fall där ett överklagande kan komma i fråga, dvs. även när det inte är uppenbart.⁵¹

Myndigheten bestämmer om underrättelsen skall ske muntligt, genom vanligt brev, genom delgivning eller på något annat sätt. Underrättelsen skall dock alltid ske skriftligt, om parten begär det. ([21 § tredje stycket förvaltningslagen](#))

Bestämmelse i första meningen innebär att det är myndigheten som bestämmer formen för underrättelsen med den modifikation som följer av andra meningen. Detta ska göras med ledning av den allmänna regeln i [7 § förvaltningslagen](#) om snabb och enkel handläggning mm. Myndigheten bör då speciellt beakta behovet av att i vissa fall få ett bevis om utgångspunkten för den tid inom vilken den enskilde kan överklaga beslutet, jämför [23 § förvaltningslagen](#)! Frågan i vilka fall det behövs ett bevis om mottagandet får avgöras med hänsyn till ärendets

⁴⁹ Se [prop. 1971:30 del 2 s. 491-494](#), JO 1975/76 s. 448, JO 1981/82 s. 276, JO 1990/91 s. 101, JO 1997/98 s. 464!

⁵⁰ Se [prop. 1985/86:80 s. 71](#)!

⁵¹ Se [prop 1985/86:80 s. 71 och 72](#)!

utgång och karaktär. Ofta kan ett sådant bevis undvaras och underrättelsen ske genom att en kopia av beslutet skickas till den enskilde i ett vanligt brev. Speciellt gäller detta då beslutet inte går någon part emot.⁵²

I andra meningen avses bara formen för underrättelse när en part begärt det. Underrättelseskyldigheten som sådan regleras i paragrafens första och andra stycke.⁵³

Denna paragraf tillämpas också när någon annan som får överklaga beslutet begär att få ta del av det. ([21 § fjärde stycket förvaltningslagen](#))

2.4.17 Överklagande

Ett beslut får överklagas av den som beslutet angår, om det har gått honom emot och beslutet kan överklagas. ([22 § förvaltningslagen](#))

Detta är en central bestämmelse för överklagande av myndighetsbeslut. För överklagande av avvisningsbeslut gäller [30 § förvaltningslagen](#).

[20 § förvaltningslagen](#) tar sikte på alla beslut, såväl slutliga som interimistiska. Bland de interimistiska beslut som kan överklagas är:

- avvisande av ombud eller biträde, som får överklagas särskilt, dvs. utan att slutligt beslut fattats i ärendet ([9 § tredje stycket förvaltningslagen](#))
- beslut i jävsfrågor, som endast får överklagas i samband med överklagande av det slutliga beslutet ([12 § fjärde stycket förvaltningslagen](#)), samt
- beslut att avvisa en framställan av en enskild, som får överklagas i samma ordning som ett slutligt beslut, dock endast till första högre instans, kammarrätten tar alltså inte upp ett avslag i denna fråga från förvaltningsrätten ([30 § förvaltningslagen](#)).

Om vi läser [20 § förvaltningslagen](#) rekvisit för rekvisit så kan vi konstatera att det finns tre villkor, som samtliga måste vara uppfyllda, för att man ska kunna åberopa denna paragrafen för att kunna överklaga ett myndighetsbeslut:

Ett beslut får överklagas

1. av den som beslutet angår,
2. om det har gått honom eller henne emot, och
3. det inte finns fullföljdsförbud i lag- eller förordningstext.

⁵² Se specialmotiveringen i [prop. 1985/86:80!](#)

⁵³ Se specialmotiveringen i [prop. 1985/86:80!](#)

2.4.17.1 *Den som beslutet angår*

Första rekvisitet utesluter att andra än berörda parter i ett ärende kan överklaga myndighetsbeslutet. Enligt [3 § förvaltningsprocesslagen](#) ska då den part som överklagar myndighetsbeslutet egenhändigt underteckna överklagandet, vid äventyr att överklagandet annars kan komma att avvisas.

Bestämmelsen i [3 § första stycket förvaltningslagen](#) innebär dock att avvikelser kan förekomma. Man skiljer mellan förvaltningsbesvär och kommunalbesvär, något som inte ska utvecklas djupare i denna handboken, men kommunala och landstingskommunala beslut som inte kan överklagas genom förvaltningsbesvär enligt [förvaltningslagen](#) (*rättighetsprövning*), kan ej sällan överklagas genom kommunalbesvär enligt [10 kap 8-10 §§ kommunallagen](#) (*laglighetsprövning*). Beslut som omfattas av kommunalbesvär ger var och en kommuninvånare enligt [10 kap 1 § kommunallagen](#) rätt att överklaga ett beslut, tex. en del beslut enligt [plan- och bygglagen](#) om bla. detaljplaneringar. Överklagandet ska då inte ges in till beslutande myndighet, tex. kommunens nämnd för bygglov, utan ska skickas direkt till förvaltningsrätten, se [10 kap 5 § kommunallagen](#)! Om beslutet går de klagande emot i förvaltningsrätten, får därefter endast de som överklagat till förvaltningsrätten fortsätta processen i kammarrätten, se [10 kap 14 § kommunallagen](#)!

2.4.17.2 *Beslutet har gått den enskilde emot*

Det andra rekvisitet betyder att beslut som helt är i linje med den enskildes ansökan om tex. en förmån eller ett bidrag, inte kan överklagas, eftersom det inte går den enskilde emot. Formuleringen tiger dock om beslut som går delvis emot den enskildes framställan.

Tex. en ansökan om bara sjukersättning eller om sjukersättning tills vidare kan leda till att försäkringskassa enbart beviljar tidsbegränsad sjukersättning. Ansökan kan då antas ha omfattat såväl sjukersättning tills vidare som tidsbegränsad sjukersättning enligt övergångsregeln i [4 kap 31 § lagen \(2010:111\) om införande av socialförsäkringsbalken](#)⁵⁴. Beslutet har då delvis gått den enskilde emot och rätten att överklaga det delvisa avslaget uppkommer, förutsatt att de andra rekvisiten i [20 § förvaltningslagen](#) är uppfyllda.

2.4.17.3 *Kan beslutet överklagas?*

Ibland råder sk. fullföljdsförbud, dvs. att myndighetsbeslutet inte går att överklaga. Detta måste dock anges uttryckligen i lagtexten, annars föreligger rätt att överklaga beslutet förutsatt att de andra rekvisiten i [20 § förvaltningslagen](#) är uppfyllda.

Det finns en liten juridisk gråzon mellan fullföljdsrätt och fullföljdsförbud, vilket lagstiftaren täckt upp med bestämmelsen i [3 § andra stycket förvaltningslagen](#), med hänvisning till Europakonventionens bestämmelse om rätt till domstolsprövning. Frågan om vad som definieras som domstol i Europakonventionens mening är lite flytande, men de tidigare utlänningsnämnderna har ansetts ha ställning som domstol, då de har en domstolsliknande sammansättning. Det antyder att även CSN:s särskilda överklagandenämnd enligt [6 kap 11 §](#)

⁵⁴ Motsvarar numera upphävda [punkt 8 i lagen \(2008:480\) om ändring i lagen \(1962:381\) om allmän försäkring](#).

[studiestödslagen](#) torde ha domstolsliknande karaktär, varför det förefaller vara meningslöst att återropa dessa bestämmelser i de ärenden som det råder fullföljdsförbud enligt [studiestödslagen](#). Överklagandenämndens beslut får inte överklagas, se [6 kap 11 tredje stycket § studiestödslagen](#)!

Beslut överklagas hos allmän förvaltningsdomstol. Detta gäller dock inte beslut i anställningsärenden och beslut i ärenden som avses i 20 § första stycket 5. ([22 a § första stycket förvaltningslagen](#))

Bestämmelsen innehåller en allmän och kompletterande regel om domstolsprövning av förvaltningsbeslut. Saknar en materiell författning bestämmelse om överklagande så blir [22 a § förvaltningslagen](#) tillämplig, under förutsättning att beslutet i fråga kan överklagas, se [2.4.17 ovan](#)! Bestämmelsen ska läsa ihop med [14 § lagen \(1971:289\) om allmänna förvaltningsdomstolar](#)! Se [prop. 1997:98:101 s. 49-64 och 112-113](#)! Vilka förvaltningsrätter som finns i landet efter förvaltningsdomstolsreformen 2010 framgår av [förordningen \(1977:937\) om allmänna förvaltningsdomstolars behörighet m.m.](#) Av [5 § denna förordning](#) framgår nya förvaltningsrätternas domkretsar.

Från tillämpningsområdet har uttryckligen undantagits beslut i administrativa ärenden och normgivningsärenden, den typen av ärenden kan överklagas direkt till regeringen med stöd av [35 § verksförordningen \(1995:1322\)](#).⁵⁵

Om överklagande har skett med stöd av första stycket krävs prövningstillstånd vid överklagande till kammarrätten. ([22 a § andra stycket förvaltningslagen](#))

Föreskriften om krav på prövningstillstånd gäller enbart för de mål som överklagats med stöd av paragrafen. Finns särskilda bestämmelser om överklagande till förvaltningsrätt, ska det framgå av de bestämmelserna om det krävs prövningstillstånd för överklagande till kammarrätt.⁵⁶

2.4.18 Hur beslut överklagas

Ett beslut överklagas skriftligt. I skrivelsen skall klaganden ange vilket beslut som överklagas och den ändring i beslutet som han begär. ([23 § första stycket förvaltningslagen](#))

Ändringsyrkandet behöver inte anges exakt utan det är tillräckligt att yrkandet framgår genom en rimlig och välvillig tolkning av formuleringen i överklagandet.⁵⁷

Vad följden blir om klaganden underlåter att skriva ett ändringsyrkande är en fråga som inte regleras i lagen, men tolkningen av yrkandet är mycket vidgående i de fall då klaganden saknar ombud vid överklagandet. Överklagandet bör emellertid inte avvisas innan myndigheten har gett klaganden tillfälle att avhjälpa en brist som beslutande myndighet kanske vill göra gällande. Att myndigheten är skyldig att vägleda enskilda klagande i bl.a. situationer av detta slag följer av [4 § förvaltningslagen](#), jfr [5 § förvaltningsprocesslagen](#).⁵⁸

⁵⁵ Se specialmotiveringen i [prop. 1997/98:101](#)!

⁵⁶ Se specialmotiveringen i [prop. 1997/98:101](#)!

⁵⁷ Se [prop. 1985/86:80 s. 73](#), jfr RÅ 1988 ref. 33!

⁵⁸ Se specialmotiveringen i [prop. 1985/86:80](#)!

Däremot är det bra att ha bestämmelsen i [29 § förvaltningsprocesslagen](#), som sätter gränsen för hur långt domstolen får gå i ändringen av myndighetens beslut om man väljer att gå på klagandens linje. Genom yrkandet sätter man alltså den yttre ramen för processen, dock även med begränsning av vad man tex. ansökt om hos myndigheten.

Varje enskild klagande måste nås av en individuell underrättelse för att tiden för överklagande ska börja löpa i förhållande till honom eller henne.⁵⁹

Skrivelsen ges in till den myndighet som har meddelat beslutet. Den skall ha kommit in dit inom tre veckor från den dag då klaganden fick del av beslutet. Om klaganden är en part som företräder det allmänna och beslutet överklagas till en länsrätt eller kammarrätt, skall överklagandet dock ha kommit in inom tre veckor från den dag då beslutet meddelades. ([23 § andra stycket förvaltningslagen](#))

Överklagandetiden för en allmän part räknas från beslutsdagen. För den enskilde räknas överklagandetiden från den dag då han eller hon emottagit beslutet. Normalt ligger bevisbördan på myndigheten att den enskilde faktiskt tagit emot beslutet, men bedömningen kan bli en annan om den enskilde skulle påstå att han eller hon tagit emot beslutet först efter ett par veckor eller månader.

Vid bedömningen av om överklagandet kommit in i rätt tid görs bedömningen mot bakgrund av bestämmelsen i [10 § förvaltningslagen](#) och enligt [1-2 §§ lagen \(1930:173\) om beräkning av lagstadgad tid](#).

För överklagandefrister som avviker från denna bestämmelse om tre veckor gäller kollisionsregeln i [3 § förvaltningslagen](#), det är med stöd av denna regeln tillsammans med specialregleringar som beslut av försäkringskassan och arbetslöshetskassan överklagas inom två månader i stället för inom tre veckor, se [113 kap 20 § socialförsäkringsbalken](#) och [54 § lagen \(1997:238\) om arbetslöshetsförsäkring](#). Någon motsvarande avvikelse finns inte i [socialtjänstlagen](#) och [utsökningsbalken](#), varför beslut av socialen och kronofogden ska överklagas inom tre veckor.

Tiden för överklagande av sådana beslut som gäller föreskrifter som avses i 8 kap. regeringsformen och som inte delges räknas från den dag då beslutet gavs till känna. Har beslutet getts till känna vid mer än ett tillfälle, räknas tiden från dagen för det sista föreskrivna tillkännagivandet. ([23 § tredje stycket förvaltningslagen](#))

Bestämmelsen gäller endast grundlagsreglerade normgivningsärenden.

Den myndighet som har meddelat det överklagade beslutet prövar om skrivelsen med överklagandet har kommit in i rätt tid. Har skrivelsen kommit in för sent, skall myndigheten avvisa den, om inte annat följer av andra eller tredje stycket. ([24 § första stycket förvaltningslagen](#))

Här förklaras varför ett överklagande i förvaltningsbesvär ska skickas till beslutande myndigheten men ska ställas till den högre instansen. Det är beslutande myndigheten som prövar om överklagandet inkommit inom överklagandefristen (som utför den sk. rättidsprövningen).

⁵⁹ Se regeringsrättsfallen RÅ 1992 ref. 33 och [RÅ 1993 ref. 22!](#)

Med rätt tid avses här vad som stadgas i [23 § förvaltningslagen](#) eller enligt vad som anges i en särskild materiell bestämmelse.⁶⁰

I de fall då myndigheten själv ska ompröva sitt beslut enligt [27 § förvaltningslagen](#) bör den ta upp frågan om omprövning innan den prövar om överklagandet har kommit in i rätt tid. Den senare prövningen blir nämligen överflödigt när överklagandet förfaller enligt [28 § förvaltningslagen](#).⁶¹

Om myndigheten finner att överklagandet har kommit in i rätt tid behöver den i allmänhet inte meddela något formellt beslut om detta. Åtgärden att överlämna handlingarna enligt [25 § förvaltningslagen](#) får i regel anses innefatta ett sådant ställningstagande av innebörden att klagandens skrivelse har kommit in i rätt tid, ett ställningstagande som också binder den högre instansen. Efter att myndigheten överlämnat handlingarna dit, ska överklagandet alltså anses ha skett i rätt tid.⁶²

Följden av att ett överklagande inkommer för sent blir att det inte ska tas upp till prövning. I lagen uttrycks detta på så sätt att myndigheten ska *avvisa* klagandens skrivelse. Myndigheten har möjlighet att avvika från denna regel bara när det är uttryckligt föreskrivet. Sådana föreskrifter finns i andra och tredje styckena och också i en del specialförfattningar, tex. [76 § taxeringslagen \(1956:623\)](#). Myndigheten måste också beakta regler om särskilda besvärsmöjligheter, se tex. [100 § taxeringslagen \(1956:623\)](#). Se specialmotiveringen i [prop. 1985/86:80!](#)

Ett beslut enligt denna paragraf att avvisa en skrivelse förutsätter emellertid att myndigheten vet vilken dag klaganden fick del av beslutet. När myndigheten inte känner till detta, bör man i regel utgå ifrån att skrivelsen har inkommit i rätt tid. En närmare undersökning kan dock behöva göras, ifall omständigheterna gör det sannolikt att tiden är överskriden. Se specialmotiveringen i [prop. 1985/86:80!](#)

Avvisningsbeslutet kan tecknas på klagandens skrivelse eller sättas upp som ett särskilt beslut. I båda fallen ska klaganden självklart underrättas om beslutet. Dessutom ska fullföljdshänvisning lämnas. Se specialmotiveringen i [prop. 1985/86:80!](#)

Det allmänna kravet enligt [7 § förvaltningslagen](#) på skyndsam handläggning gäller också vid prövningen som avses enligt denna paragraf. Särskild skyndsamhet kan krävas, om klaganden begär inhibition enligt [29 § förvaltningslagen](#) eller någon annan motsvarande bestämmelse. Se specialmotiveringen i [prop. 1985/86:80!](#)

Skrivelsen skall inte avvisas, om förseningen beror på att myndigheten har lämnat klaganden en felaktig underrättelse om hur man överklagar. ([24 § andra stycket förvaltningslagen](#))

Andra stycket handlar om verkan av felaktiga fullföljdshänvisningar. Bestämmelsen förutsätter att en skriftlig eller muntlig underrättelse har lämnats till en enskild och att underrättelsen innehåller en oriktig eller ofullständig uppgift om tiden för överklagande eller om den instans som klaganden ska vända sig till. Däremot så är bestämmelsen inte tillämplig om myndigheten helt har försummat att lämna den enskilde en underrättelse i dessa avseenden. I sådana fall ska

⁶⁰ Se prop. [1985/86:80 s. 74!](#)

⁶¹ Se specialmotiveringen i [prop. 1985/86:80!](#)

⁶² Se specialmotiveringen i [prop. 1985/86:80!](#)

myndigheten i stället om möjligt hjälpa honom med att begära återställande av försutten tid. Detta följer av serviceskyldigheten enligt [4 § förvaltningslagen](#). Se specialmotiveringen i [prop. 1985/86:80!](#)

Skrivelsen skall inte heller avvisas, om den inom överklagandetiden har kommit in till den myndighet som skall pröva överklagandet. I ett sådant fall skall denna myndighet vidarebefordra skrivelsen till den myndighet som har meddelat beslutet och samtidigt lämna uppgift om vilken dag skrivelsen kom in till den högre instansen. ([24 § tredje stycket förvaltningslagen](#))

I tredje stycket finns en regel för det fallet att klaganden tar fel och vänder sig till den högre instansen i stället för beslutsinstansen. Skyldigheten att lämna uppgift om ankomstdag enligt andra meningen behövs för att den lägre instansen ska kunna göra sin prövning enligt första stycket. Denna skyldighet kan tex. fullgöras genom att den högre instansen datumstämplar skrivelsen innan denna sänds över till den lägre instansen, se specialmotiveringen i [prop. 1985/86:80!](#)

Om skrivelsen inte avvisas enligt 24 §, skall den myndighet som har meddelat beslutet överlämna skrivelsen och övriga handlingar i ärendet till den myndighet som skall pröva överklagandet. ([25 § förvaltningslagen](#))

Handlingarna ska inte överlämnas när myndigheten själv omprövar det överklagade beslutet och omprövningen leder till att överklagandet förfaller. I sådana fall ska handlingarna alltså inte överlämnas till den högre instansen. Detta framgår av [28 § förvaltningslagen](#), och något uttryckligt undantag i [25 § förvaltningslagen](#) har inte ansetts behövligt.⁶³

Myndigheten är skyldig att på begäran av den högre instansen avge yttrande över överklagandet. Innan ett yttrande begärs, ska behovet av det alltid prövas noga. Detta följer av [6 och 13 §§ förvaltningslagen](#).⁶⁴

Som framgår av [avsnitt 2.5 i prop. 1985/86:80](#) är det i en del fall önskvärt att myndigheten, samtidigt som man överlämnar handlingarna till den högre instansen enligt förevarande paragraf, också bifogar ett eget yttrande, även om den högre instansen inte har begärt det. Framför allt är detta önskvärt i sådana fall då myndigheten kan förutse att den annars får tillbaka ärendet på remiss. Någon direkt skyldighet att självant avge yttrande föreskrivs dock inte i lagen.⁶⁵

2.4.19 Rättelse av skrivfel och liknande

Ett beslut som innehåller en uppenbar oriktighet till följd av myndighetens eller någon annans skrivfel, räknfel eller liknande förbiseende, får rättas av den myndighet som har meddelat beslutet. Innan rättelse sker skall myndigheten ge den som är part tillfälle att yttra sig, om ärendet avser myndighetsutövning mot någon enskild och åtgärden inte är obehövlig. ([26 § förvaltningslagen](#))

⁶³ Se specialmotiveringen i [prop. 1985/86:80!](#)

⁶⁴ Se specialmotiveringen i [prop. 1985/86:80!](#)

⁶⁵ Se specialmotiveringen i [prop. 1985/86:80!](#)

Myndigheten kan vidta rättelse både självmant eller på begäran av part. De fel som kan rättas är endast enklare, uppenbara fel.⁶⁶

2.4.20 Omprövning av beslut

Finner en myndighet att ett beslut, som den har meddelat som första instans, är uppenbart oriktigt på grund av nya omständigheter eller av någon annan anledning, skall myndigheten ändra beslutet, om det kan ske snabbt och enkelt och utan att det blir till nackdel för någon enskild part. Skyldigheten gäller även om beslutet överklagas, såvida inte klaganden begär att beslutet tills vidare inte skall gälla (inhibition). ([27 § första stycket förvaltningslagen](#))

Omprövning enligt denna bestämmelsen ska ske om samtliga angivna förutsättningar föreligger, bla. att det krävs att oriktigheten i ordinarie beslutet är *uppenbart*. Om de angivna förutsättningarna är uppfyllda ska myndigheten meddela ett nytt beslut som ändrar eller återkallar det tidigare beslutet. Myndigheterna får emellertid göra omprövningar även i vissa andra fall. De beslut som meddelas vid omprövning överklagas i vanlig ordning. Beslut som har överprövats av en överordnad myndighet faller utanför tillämpningsområdet.⁶⁷

Myndigheten får enligt huvudregeln inte ändra beslutet till nackdel för den enskilde. Det betyder att de rättigheter som den enskilde förvärvat genom ordinarie beslutet inte får omprövas, utan det är bara den delen av ordinarie beslutet som inneburit avslag på tex. framställan som får omprövas. En myndighet som har meddelat ett tillstånd, beviljat ett statsbidrag, tillsatt en offentlig funktionär osv. får i regel inte rätta sådana beslut till den enskildes nackdel. Sk. *gynnande beslut* kan alltså i regel inte återkallas. Tre viktiga undantag gäller dock:

1. Ett beslut kan återkallas med *stöd av förbehåll i själva beslutet eller i den författning som ligger till grund för beslutet*. (jfr tex. [9 kap socialtjänstlagen](#)) Det förtjänar att påpekas att myndigheter under vissa förutsättningar anses kunna förse sina beslut med återkallelseförbehåll även utan uttryckligt författningsstöd.⁶⁸
2. Återkallelse av ett gynnande beslut anses också möjlig av hänsyn till en hälsofara, brandfara, trafikfara eller av andra sådana säkerhetsskäl.⁶⁹
3. Återkallelse kan ske, om den enskilde har utverkat det gynnande beslutet genom vilseledande uppgifter.⁷⁰

Avslagsbeslut är en annan typ av beslut som inte binder myndigheten för framtiden. Den som har fått avslag på sin ansökan har alltså möjlighet att återkomma och få saken prövad på nytt, förutsatt att det inte finns preskriptionstider som hindrar.⁷¹ Ett exempel på preskriptionstid är den i [47 a § lagen om arbetslöshetsförsäkring \(1997:238\)](#).

⁶⁶ Se [prop. 1985/86:80 s. 75](#) och [prop. 1989/90:71 s. 50-51!](#)

⁶⁷ Se [prop 1985/86:80 s. 37-45 och 76-79!](#)

⁶⁸ Se [prop 1985/86:80, rubr 2.5!](#)

⁶⁹ Se [prop 1985/86:80, rubr 2.5!](#)

⁷⁰ Se [prop 1985/86:80, rubr 2.5!](#)

⁷¹ Se [prop 1985/86:80, rubr 2.5!](#)

Omprövningen innebär ingen djupgående utredning av ärendet igen. Men pga. bestämmelsen i [3 § första stycket förvaltningslagen](#) går speciallagstiftning före [förvaltningslagens](#) bestämmelser. Ett sådant exempel är omprövningsskyldigheten för försäkringskassan enligt [113 kap 10 § socialförsäkringsbalken](#)⁷².

En särskild fråga är vad den högre instansen ska göra om man vid prövningen av ett överklagande anser att myndigheten har försummat skyldigheten att ompröva ordinarie beslutet. Enbart det felet bör inte leda till att ärendet återförvisas till myndigheten, detta skulle inte stå i god överensstämmelse med det allmänna kravet i [7 § förvaltningslagen](#) på snabb och enkel handläggning mm.⁷³

Skyldigheten gäller inte, om myndigheten har överlämnat handlingarna i ärendet till en högre instans eller om det i annat fall finns särskilda skäl mot att myndigheten ändrar beslutet. ([27 § andra stycket förvaltningslagen](#))

Angående denna bestämmelse, se regeringsrättsfallet [RÅ 1995 ref. 26](#) (sedan handlingarna överlämnats till kammarrätten har myndigheten omprövat beslut).

Ett överklagande av en myndighets beslut förfaller, om myndigheten själv ändrar beslutet så som klaganden begär. I så fall tillämpas inte 24 och 25 §§. ([28 § första stycket förvaltningslagen](#))

Här markeras det självklara egentligen, nämligen att överklagandet förfaller och inte behöver skickas till den högre instansen om myndigheten själv ändrar beslutet helt som klagandet begärt. Paragrafen gäller inte bara vid omprövningar enligt [27 § förvaltningslagen](#), utan även när myndigheter gör omprövningar i andra fall.⁷⁴

Ändrar myndigheten beslutet på annat sätt än klaganden begär, skall överklagandet anses omfatta det nya beslutet, om inte avvisning skall ske enligt 24 §. ([28 § andra stycket förvaltningslagen](#))

Om myndigheten bara delvis ändrar beslutet enligt klagandens yrkande, ska överklagandet alltså skickas vidare till den högre instansen och överklagandet omfattar då endast den del av beslutet som inte ändrats.

2.4.21 Inhibition

En myndighet som skall pröva ett överklagande får bestämma att det överklagade beslutet tills vidare inte skall gälla. ([29 § förvaltningslagen](#))

Paragrafen kommenteras utförligt under [13.5 nedan](#).

⁷² Motsvarar numera upphävda [20 kap 11 § lagen om allmän försäkring](#).

⁷³ Se specialmotiveringen i [prop 1985/86:80!](#)

⁷⁴ Se [prop. 1985/86:80 s. 79-80!](#)

2.4.22 Överklagande av avvsningsbeslut

Har en skrivelse med överklagande avvisats på grund av att den har kommit in för sent, får avvsningsbeslutet överklagas i samma ordning som beslutet i huvudsaken. Har avvsningsbeslutet efter överklagande prövats av en högre instans, får den högre instansens beslut i frågan inte överklagas. ([30 § förvaltningslagen](#))

Denna regeln är inte tillämplig när överklagande avvisas av en annan anledning än att det har kommit in för sent.⁷⁵

2.4.23 Vissa begränsningar i lagens tillämpning

Bestämmelserna i 13 – 30 §§ gäller inte sådana ärenden hos myndigheter i kommuner och landsting där besluten kan överklagas enligt 10 kap. kommunallagen (1991:900). Bestämmelserna gäller inte heller ärenden hos samordningsförbund som avses i 4 § lagen (2003:1210) om finansiell samordning av rehabiliteringsinsatser. ([31 § förvaltningslagen](#))

Undantaget betyder att hela [förvaltningslagen](#) är tillämplig i sådana ärenden som kan överklagas enligt bestämmelser i specialförfattningar, dvs. genom förvaltningsbesvär, och i sådana ärenden som över huvud taget inte kan överklagas.

Bla. i ärenden som kan överklagas genom kommunalbesvär (laglighetsprövning, och alltså inte sakprövning), alltså överklagande enligt [10 kap kommunallagen](#), så gäller inte [13-30 §§ förvaltningslagen](#) överhuvudtaget. I sådana ärenden tillämpas endast [4-12 §§ förvaltningslagen](#), se [prop. 1985/86:80 s. 81-82!](#)

Bestämmelserna i 8 – 30 §§ gäller inte Kronofogdemyndighetens exekutiva verksamhet och inte heller polismyndigheternas, åklagarmyndigheternas, Skatteverkets, Tullverkets eller Kustbevakningens brottsbekämpande verksamhet. ([32 § förvaltningslagen](#))

Bestämmelserna i [4-7 §§ förvaltningslagen](#) om serviceskyldighet m.m. gäller dock även för dessa myndigheter.⁷⁶

I ärenden i första instans som avser hälso- och sjukvård gäller 14 – 30 §§ endast om myndighetens beslut kan överklagas på annat sätt än som anges i 31 §. ([33 § förvaltningslagen](#))

Reglerna i [14-30 §§ förvaltningslagen](#) tillämpas inom hälso- och sjukvård endast om myndighetens beslut kan överklagas genom förvaltningsbesvär. Bestämmelserna i [4-13 §§ förvaltningslagen](#) skall tillämpas inom sjukvården oavsett om myndighetens beslut kan överklagas eller inte.⁷⁷

⁷⁵ Se [prop. 1985/86:80 s. 45-54 och 80-81](#) samt [prop. 1986/87:39 s. 59-60!](#)

⁷⁶ Se specialmotiveringen i [prop. 1985/86:80!](#)

⁷⁷ Se [prop. 1985/86:80 s. 82-83!](#)

2.5 Fullmakter för ombud

Det är inte alltid som fullmakter behövs på myndighetsnivå, men myndigheten avgör detta från fall till fall. Fullmakten ska ange vilka åtgärder ombudet får vidta. Ett biträde (tex. en stödperson) å andra sidan behöver inte förete någon fullmakt, eftersom huvudmannen då fattar alla beslut själv. Dvs. huvudmannen har själv rättshandlingsförmåga.

Avlider fullmaktsgivaren, gäller i brist på regler i [förvaltningslagen](#) och [förvaltningsprocesslagen](#) en analogisk tolkning av [12 kap 19 § rättegångsbalken](#), vilket framgår av JO-beslut.⁷⁸

⁷⁸ Se JO 1994, dnr 3573-1993!

3 Offentlighet och sekretess

3.1 Snabbfakta

Uppgift	Svar
Tillämpande myndigheter och organ	<ul style="list-style-type: none"> Den myndighet eller det organ som förvarar allmänna handlingar
Lagreglering för handläggningen	<ul style="list-style-type: none"> Förvaltningslagen (1986:223) (ramlag) Offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)
Lagreglering för bedömningen	<ul style="list-style-type: none"> Offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)
Förarbeten	<ul style="list-style-type: none"> Prop. 1979/80:2 (med förslag till sekretesslag m.m.) Bet. KU 1979/80:37 Prop. 2008/09:150 (Offentlighets- och sekretesslag) Bet. 2008/09:KU24 (Offentlighets- och sekretesslag)
Tid för överklagande	<ul style="list-style-type: none"> Tre veckor efter att man tagit emot beslutet (23 § andra stycket förvaltningslagen)
Beslut överklagas till	<ul style="list-style-type: none"> Kammarrätten (prövningstillstånd krävs inte) Högsta förvaltningsdomstolen (prövningstillstånd krävs)
Lagreglering för överklagandet	<ul style="list-style-type: none"> Förvaltningsprocesslagen (1971:291)

3.2 Offentlighet

Nedan återgivna text bygger främst på översiktliga och teoretiska resonemang, vilket läsaren rekommenderas ha i åtanke vid genomläsning.

3.2.1 Offentlighetsprincipen

Huvudregeln om allmänhetens tillgång till allmänna handlingar kallas oftast för offentlighetsprincipen. Den svenska offentlighetsprincipen torde vara generös i förhållande till omvärldens motsvarande regleringar.

Offentlighetsprincipen har mycket gamla anor i den svenska förvaltningen, och principen tillkom i och med 1766 års tryckfrihetsförordning. I den nu gällande tryckfrihetsförordningen hittar vi reglerna om allmänna handlingars offentlighet i [lagens andra kapitel](#).

Offentlighetsprincipen artikuleras på följande sätt i lagen: *"Till främjande av ett fritt meningsutbyte och en allsidig upplysning skall varje svensk medborgare ha rätt att taga del av allmänna handlingar."* ([2 kap 1 § tryckfrihetsförordningen](#))

Handlingsoffentligheten har dock en del begränsningar genom *handlingssekretess* och *tystnadsplikt*. Dessa undantag utvecklas närmare nedan.

Av portalparagrafen i [2 kap tryckfrihetsförordningen](#) framgår emellertid uttryckligen två andra begränsningar, utöver sekretessen. Offentlighetsprincipen ger inte rätt att ta del av annat från myndigheterna än handlingar, vilket dock är ett begrepp som juridiskt sett tolkas mycket extensivt. Offentlighetsprincipen ger inte heller rätt att ta del av annat än allmänna handlingar. Det räcker alltså inte med att det bara är frågan om en handling, den måste vara allmän i [tryckfrihetsförordningens](#) mening.

Så snart man som myndighetsperson har att ta ställning till utlämnande av en handling, är det rimligt att bedömningen sker ungefär enligt dispositionen nedan.

3.2.2 Vad är en handling i tryckfrihetsförordningens mening?

Inledningsvis börjar man med att ta ställning till om det är frågan om en handling i lagens mening. Man måste därför känna till vad som menas med handling i [tryckfrihetsförordningens](#) mening.

"Med handling förstås framställning i skrift eller bild samt upptagning som kan läsas, avlyssnas eller på annat sätt uppfattas endast med tekniskt hjälpmedel." ([2 kap 3 § första stycket första meningen tryckfrihetsförordningen](#))

Material i form av text och bild är det som normalt uppfattas som en handling, och dessa alster faller också in under [tryckfrihetsförordningens](#) definition av handling, vilket också är uttryckligen reglerat i [2 kap 3 § första stycket första meningen tryckfrihetsförordningen](#). Det spelar ingen roll om det är frågan om handskrivna dokument, handskrivna brev och papperslappar.

Den andra typen av handlingar är en *"upptagning som kan läsas, avlyssnas eller på annat sätt uppfattas endast med tekniskt hjälpmedel."* ([2 kap 3 § första stycket första meningen tryckfrihetsförordningen](#)) Till tekniska hjälpmedel hör bla. IT-utrustning, mikrofilmsåtergivning, ljudband och cd/dvd-skivor.

I samtliga fall ska man tänka på att det inte är handlingen i sig som är allmän utan det är informationsinnehållet (uppgifterna) som betraktas som en handling i [tryckfrihetsförordningens](#) mening. (se [prop. 1990/91:60, s. 60](#))

Lille Per lämnar in sin trasiga leksak till mamma som arbetar på en myndighet. Är leksaken en handling? Givetvis är det långsökt att betrakta den på ett sådant sätt, men exempel är till för att sätta fokus på gränsdragningar som kan bli aktuella i lagens ytterkanter.

Är det inte frågan om en handling gäller inte offentlighetsprincipen och därmed inte sekretessbestämmelserna heller.

Är det frågan om en handling, går man vidare till nästa steg i bedömningen och tar ställning till om handlingen är allmän eller inte.

3.2.3 Vilka handlingar anses som allmänna?

Man har nu alltså att ta ställning till om handlingen som begärs utlämnad är allmän. Ett par bestämmelser i tryckfrihetsförordningen får besvara den frågan. Vi börjar med den första bestämmelsen:

"Handling är allmän, om den förvaras hos myndighet och enligt 6 eller 7 § är att anse som inkommen till eller upprättad hos myndighet." ([2 kap 3 § första stycket andra meningen tryckfrihetsförordningen](#)) Som det framgår av beskrivningen här är handlingen allmän *antingen*

- om den *inkommit till* och förvaras hos myndigheten, *eller*
- om den *upprättats av* och förvaras hos myndigheten.

3.2.3.1 Förvaringsrekvisitet

I båda fallen krävs att handlingen förvaras hos myndigheten, och då förvaring i [tryckfrihetsförordningens](#) mening. Förvaringsrekvisitet avgränsas närmare i [2 kap 3 § andra och tredje stycket tryckfrihetsförordningen](#) samt ett par andra bestämmelser i [2 kap samma förordning](#):

- *En upptagning som avses i första stycket anses förvarad hos myndighet, om upptagningen är tillgänglig för myndigheten med tekniskt hjälpmedel som myndigheten själv utnyttjar för överföring i sådan form att den kan läsas, avlyssnas eller på annat sätt uppfattas. En sammanställning av uppgifter ur en upptagning för automatiserad behandling anses dock förvarad hos myndigheten endast om myndigheten kan göra sammanställningen tillgänglig med rutinbetonade åtgärder.* ([2 kap 3 § andra stycket tryckfrihetsförordningen](#))
- *En sammanställning av uppgifter ur en upptagning för automatiserad behandling anses dock inte förvarad hos myndigheten om sammanställningen innehåller personuppgifter och myndigheten enligt lag eller förordning saknar befogenhet att göra sammanställningen tillgänglig. Med personuppgift avses all slags information som direkt*

eller indirekt kan hänföras till en fysisk person. ([2 kap 3 § tredje stycket tryckfrihetsförordningen](#))

- Handling som förvaras hos myndighet endast som led i teknisk bearbetning eller teknisk lagring för annans räkning anses ej som allmän handling hos den myndigheten. ([2 kap 10 § tryckfrihetsförordningen](#))

I första hand avser förvaringsrekvisitet den fysiska och digitala förvaringen på myndigheten. En myndighet som förvarar en handling är allmän om den förvaras på myndigheten samt upprättats av eller inkommit till myndigheten. Att handlingen är allmän betyder däremot inte att den alltid är offentlig. En allmän handling, eller uppgift i handlingen, kan omfattas av sekretess enligt [offentlighets- och sekretesslagen \(2009:400\)](#), och då är det en allmän handling som är sekretessbelagd.

Även handlingar som för tillfället inte förvaras på myndigheten kan i en del fall anses uppfylla förvaringsrekvisitet i den meningen som framgår av [2 kap 3 § första stycket tryckfrihetsförordningen](#). En handling som tex. förvaras tillfälligtvis hemma hos en befattningshavare eller på annat ställe från vilket den berörda myndigheten lätt kan återfå handlingen gör att handlingen anses förvarad hos myndigheten.⁷⁹

Det är viktigt att poängtera att offentlighetsprincipen gäller endast för de handlingar som vid tidpunkten för begäran att få ut dem anses som förvarad hos myndigheten. En handling som flyttats till arkivmyndighet pga. arkivering anses tex. inte längre förvarad hos ursprungliga myndigheten.

3.2.3.2

Rekvisitet ”inkommen till”

Handling anses inkommen till myndighet, när den har anlänt till myndigheten eller kommit behörig befattningshavare till handa. I fråga om upptagning som avses i 3 § första stycket gäller i stället att den anses inkommen till myndighet när annan har gjort den tillgänglig för myndigheten på sätt som angives i 3 § andra stycket. ([2 kap 6 § första stycket tryckfrihetsförordningen](#))

Handlingen anses självklart ha inkommit till myndigheten då den anlänt dit. Men som det framgår av lagtexten anses den också ha inkommit till myndigheten då den lämnas till en behörig befattningshavare. I detta fallet avses då en tjänsteman som har till uppgift att ta emot handlingar liksom den tjänsteman som handlägger ett ärende vartill handlingen hör. Handlingen anses inkommen vid den tidpunkten som är tidigast tänkbar, dvs. en handling som kommer en behörig befattningshavare till handa i hans eller hennes privatbostad anses om inkommen i lagens mening. Under en kortare tid anses den då dessutom som förvarad hos myndigheten, varför den enligt huvudregeln är att betrakta som en allmän handling från den tidpunkten. Att den inte hunnit diarieföras saknas betydelse, det är tidpunkten för inkommande som räknas.

⁷⁹ Se regeringsrättens avgöranden i rättsfallen RÅ84 2:49, RÅ 1989 ref. 29, [RÅ 1996 ref. 25](#).

3.2.3.3 *Rekvisitet "upprättats hos"*

Handling anses upprättad hos myndighet, när den har expedierats. Handling som ej har expedierats anses upprättad när det ärende till vilket den hänför sig har slutbehandlats hos myndigheten eller, om handlingen ej hänför sig till visst ärende, när den har justerats av myndigheten eller på annat sätt färdigställts. ([2 kap 7 § första stycket tryckfrihetsförordningen](#))

Den här regeln gäller de handlingar som myndigheten själv upprättar. Handlingen anses inte upprättad förrän den finns i ett slutligt skick. Före det gäller att handlingen är ett internt arbetsmaterial. Senast då handlingen expedieras, dvs. skickas till tex. en enskild eller till en annan myndighet eller gjorts tillgänglig för avhämtning, är den att betrakta som upprättad. Ett undantag för handlingar som skickas iväg framgår av [2 kap 9 § andra stycket tryckfrihetsförordningen](#) och gäller sk. mellanprodukter. "Ett utkast som överlämnas till en annan myndighet i konsultationssyfte anses enligt praxis inte ha expedierats och inte heller som inkommen hos den mottagande myndigheten."⁸⁰

Myndigheten är inte skyldig att upprätta en handling på grundval av existerande uppgifter, utan endast de handlingar som redan finns eller har upprättats anses nödvändiga för att uppfylla lagen krav.

3.2.3.4 *Undantag från förvarings-, inkommande- och upprättanderekvisiterna*

Det finns handlingar som trots det ovan sagda ändå inte anses som allmänna och som därför inte behöver lämnas ut på begäran. Detta framgår främst av [2 kap 4 och 11 §§ tryckfrihetsförordningen](#):

- *Brev eller annat meddelande som är ställt personligen till den som innehar befattning vid myndighet anses som allmän handling, om handlingen gäller ärende eller annan fråga som ankommer på myndigheten och ej är avsedd för mottagaren endast som innehavare av annan ställning. ([2 kap 4 § tryckfrihetsförordningen](#))*
- *Som allmän handling anses (enligt [2 kap 11 § tryckfrihetsförordningen](#)) ej*
 - *brev, telegram eller annan sådan handling som har inlämnats till eller upprättats hos myndighet endast för befordran av meddelande,*
 - *meddelande eller annan handling som har inlämnats till eller upprättats hos myndighet endast för offentliggörande i periodisk skrift som utgives genom myndigheten,*
 - *tryckt skrift, ljud- eller bildupptagning eller annan handling som ingår i bibliotek eller som från enskild har tillförts allmänt arkiv uteslutande för förvaring och vård eller forsknings- och studieändamål eller privata brev, skrifter eller upptagningar som eljest ha överlämnats till myndighet uteslutande för ändamål som nu angivits,*

⁸⁰ Se RÅ 1963:16." (cit Infolex not 82 till tryckfrihetsförordningen 2000)

- upptagning av innehållet i handling som avses i 3, om upptagningen förvaras hos myndighet där den ursprungliga handlingen ej skulle vara att anse som allmän.

Om, och endast om, handlingen antingen *inkommit till och förvaras hos myndigheten*, eller *har upprättats av och förvaras hos myndigheten* samt inga av undantagen för allmän handling förekommer är handlingen att betraktas som allmän i [tryckfrihetsförordningens](#) mening.

Är det inte frågan om en allmän handling gäller inte offentlighetsprincipen och därmed inte sekretessbestämmelserna heller.

Är det frågan om en allmän handling, går man vidare till nästa steg i bedömningen och tar ställning till om handlingen omfattas av undantag från offentlighet, dvs. av sekretess enligt [offentlighets- och sekretesslagen \(2009:400\)](#).

3.3 Sekretess

3.3.1 Offentlighet som huvudregel och sekretess som undantag

Överlag kan man konstatera att den största förändringen i och med den nya [offentlighets- och sekretesslagen \(2009:400\)](#) tycks vara av redaktionellt slag, i det här fallet alltså för att göra lagtexten mera överskådlig och lättläst för gemene man.

Principerna om styrkan på sekretessen är emellertid densamma. I de fall det finns sekretess, utgör sekretessen alltså ett undantag från huvudregeln i [2 kap 1 § tryckfrihetsförordningen](#) om offentlighet. (se [2 kap 2 § tryckfrihetsförordningen](#), särskilt [paragrafens andra stycke](#), där alltså [offentlighets- och sekretesslagen](#) avses och till den anslutna författningar avses) Detta innebär att om man inte hittar tillämpliga sekretessregler, så är det frågan om offentlighet. Detta under förutsättning att det är frågan om allmänna handlingar enligt [2 kap 3 § tryckfrihetsförordningen](#). Det finns dessutom några viktiga undantagsregler i delar av [2 kap tryckfrihetsförordningen](#), tex. privata brev till myndighetspersoner, det kan vara semesterkort från arbetskamrater som dyker upp bland inkommande post. Sådan post är i regel inte allmänna handlingar, se [2 kap 4 § tryckfrihetsförordningen](#). Det är dock inte frågan om vad man kallar försändelsen som avgör om det är en allmän handling eller inte. Det är innehållet som är avgörande. Om man skickar ett semesterkort med en vädjan att handläggaren ska höra av sig efter semestern och berätta hur utredningen av ens ärende går, så kan det dock mycket väl snarare vara frågan om en allmän handling.

Sekretess gäller antingen hos viss myndighet eller i viss verksamhet hos olika myndigheter.

3.3.2 Sekretessens innebörd

Sekretess innebär förbud att muntligen (pga. tystnadsplikt) eller skriftligen (pga. handlingssekretess) eller på något annat sätt röja en uppgift som är sekretessbelagd enligt [offentlighets- och sekretesslagen \(2009:400\)](#) eller specialförfattningar som reglerar myndigheters arbete, se [1 kap 1 § andra stycket samma lag](#). För myndigheter gäller [offentlighets- och sekretesslagen \(2009:400\)](#), men om tex. ett privat företag upphandlar hemtjänst gäller sekretessen även där, enligt [15 kap socialtjänstlagen \(2001:453\)](#).

Föreligger ingen sekretess kring hela eller delar av handlingen, ska de uppgifter som inte omfattas av sekretess lämnas ut utan dröjsmål.

Föreligger sekretess kring hela eller delar av handlingen, går man vidare till nästa steg i bedömningen och tar ställning till om det finns sekretessbrytande bestämmelser.

3.3.3 Styrkan på sekretessen

Det finns tre grader av sekretess, alltså tre olika typer av styrka på sekretessen:

1. Rakt skaderekvisit som innebär att offentlighet är huvudregel och sekretess är undantag, vid menprövningen. Ett exempel på formulering av rakt skaderekvisit är bestämmelsen i [21 kap 1 § första stycket offentlighets- och sekretesslagen](#): Sekretess gäller för uppgift som rör en enskilds hälsa eller sexualliv, såsom uppgifter om sjukdomar, missbruk, sexuell läggning, könsbyte, sexualbrott eller annan liknande uppgift, om *det måste antas att den enskilde eller någon närstående till denne kommer att lida betydande men om uppgiften röjs*.
2. Omvänt skaderekvisit som innebär att sekretess är huvudregel och offentlighet är undantag, vid menprövningen. Ett exempel på formulering av omvänt skaderekvisit är bestämmelsen i [21 kap 3 § tredje stycket offentlighets- och sekretesslagen](#): Sekretess gäller för uppgift om kopplingen mellan fingerade personuppgifter som en enskild har medgivande att använda enligt lagen (1991:483) om fingerade personuppgifter och den enskildes verkliga personuppgifter, om *det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående till denne lider men*.
3. Skaderekvisit saknas vilket innebär att det är frågan om absolut sekretess och ingen menprövning görs. Ett exempel på formulering av absolut sekretess, alltså där sekretess gäller men båda skaderekvisiten saknas, är bestämmelsen i [26 kap 3 § första stycket offentlighets- och sekretesslagen](#): Sekretess gäller inom kommunal familjerådgivning för uppgift som en enskild har lämnat i förtroende eller som har inhämtats i samband med rådgivningen.

3.3.4 Sekretessens varaktighet

Om det finns sekretess, så upphör den efter en viss tid. Sekretessens varaktighet varierar beroende på vilken sekretess det är frågan om. Man ska då tänka på att det i regel är en bortre gräns för sekretessen, dvs. sekretessen vara högst ett visst angivet antal år. Ett exempel är regeln i [26 kap. 3 § andra stycket offentlighets- och sekretesslagen](#) om socialtjänstens familjerådgivning: För uppgift i en allmän handling gäller sekretessen i högst sjuttio år. Det är alltså en bedömning som innebär att sekretessen i praktiken kan upphöra långt före den bortre tidsgränsen. Sekretessens varaktighet anges i anslutning till varje enskild sekretessbestämmelse.

3.3.5 Begränsad sekretess

Det är också viktigt att påpeka att i en del fall gäller sekretessen bara handläggning eller utredning av ett ärende, men inte själva beslutet. Ett exempel på detta är socialtjänstens ärenden om vård utan samtycke. Sekretess gäller i socialtjänstens utredning av vård utan samtycke enligt [26 kap 1 § offentlighets- och sekretesslagen](#), men själva beslutet om vård utan samtycke är undantaget från sekretess enligt [26 kap 7 § första stycket offentlighets- och sekretesslagen](#). Själva beslutet kan alltså inte undanhållas massmedierna med motiveringen att det finns sekretess. Man kan alltså tvinga socialtjänsten att lämna ut beslutet i aktuell fråga, men eftersom beslut i princip ska innehålla beslutsmotivering, måste myndigheten därför stryka över beslutsskäl.

3.3.6 Sekretess för andra än myndigheter

Enligt [2 kap 4 § offentlighets- och sekretesslagen \(2009:400\)](#) gäller reglerna om offentlighet och sekretess även vissa organisationer som inte är myndigheter, men som alltså utför myndighetsliknande arbetsuppgifter. Dessa ska då framgå av bilagan i slutet av [offentlighets- och sekretesslagen \(2009:400\)](#). Ett exempel på organisationer som utan att utgöra myndighet per definition ändå ska tillämpa reglerna om offentlighet ([2 kap tryckfrihetsförordningen](#)) och sekretess ([offentlighets- och sekretesslagen](#)) är arbetslöshetskassorna i de fall det gäller prövning av ärenden om arbetslöshetsersättning ([SFS 1997:238](#)) och av ärenden om medlemsavgift för arbetslös medlem ([SFS 1997:239](#)).

3.3.7 Sekretessgenombrott

Sekretessbrytande bestämmelser, som förut fanns i [14 kap sekretesslagen \(1980:100\)](#) har nu överförts till [10](#) och [12 kap offentlighets- och sekretesslagen \(2009:400\)](#). Det finns också sekretessbrytande bestämmelser bland de materiella sekretessreglerna inne i de olika kapitlen. Ett exempel är bestämmelsen i [29 kap 7 § offentlighets- och sekretesslagen \(2009:400\)](#).

Sekretessbrytande bestämmelser är alltså undantaget från sekretessreglerna, dvs. undantaget från undantaget så att säga.

Sekretesseftergift av den enskilde – som är ett exempel på sekretessgenombrott – kan göras oavsett styrkan på sekretessen. Man kan alltså själv efterge sekretessen även kring uppgifter som omgärdas av absolut sekretess. Detta framgår av [12 kap 2 § första stycket offentlighets- och sekretesslagen \(2009:400\)](#). Sekretessen gäller inte heller i förhållande till den enskilde själv, vilket står i [12 kap 1 § offentlighets- och sekretesslagen](#). Men lägg märke till att dessa regler gäller med ett viktigt undantag, nämligen om inte annat föreskrivs i lagen.

Med att annat föreskrivs i lagen avses tex. reglerna i [25 kap 6-7 §§](#), [26 kap 5 §](#), [28 kap 2 §](#), [28 kap 3 § första stycket](#) och [35 kap 3 § offentlighets- och sekretesslagen](#). Detta innebär alltså att man som allvarligt sjuk, kanske i en livshotande sjukdom, inte ska kunna utnyttja möjligheten att efterge sekretessen mot andra bara för att få reda på vilken allvarlig sjukdom man lider av. Dessa undantag är värda att tänka på vid tillämpningen av [16 §](#) och [17 § andra stycket förvaltningslagen \(1986:223\)](#).

En sekretesseftergift bör dock inte ha en generell utformning eftersom man då gör i princip alla uppgifter om sig själva offentliga. Det är alltså bättre att precisera vilka uppgifter som myndigheten får lämna ut.

3.3.8 Att begära ut allmänna handlingar

En begäran om att få ut allmänna handlingar ska handläggas skyndsamt, se [2 kap 13 § andra stycket tryckfrihetsförordningen](#)! Avslås begäran om att få ut en allmän handling ska man få ett skriftligt och motiverat beslut med besvärshänvisning enligt [20-25 §§ förvaltningslagen \(1986:223\)](#). Därefter kan man överklaga beslutet, i regel till behörig kammarrätt. Sådan prövning i förvaltningsdomstol är ett prioriterat mål och ska handläggas skyndsamt, se [2 kap 15 § andra stycket tryckfrihetsförordningen](#)!

Du kan tvingas att betala för kopior, men däremot har du rätt att läsa handlingar i myndighetens lokaler förutsatt att de inte är sekretessbelagda. Avgift för handlingar hos statliga myndigheter tas ut enligt [16 § avgiftsförordningen \(1992:191\)](#). Det finns ingen motsvarande författning för kommunala myndigheter!

Handlingar i ditt eget ärende som tillförts av någon annan än en själv har du rätt att ta del av utan kostnad. Dessutom får myndigheten inte slutligt avgöra ärendet utan att så skett, dvs. uppgifter tillförda av tredje part måste *kommuniceras* innan beslut fattas, se [17 § förvaltningslagen \(1986:223\)](#). Även i övrigt har du enligt [16 § förvaltningslagen \(1986:223\)](#) rätt att ta del av handlingar i ett ärende som du är part i. Enligt [16 § förvaltningslagen \(1986:223\)](#) hindras dock inte myndigheten från att slutligt besluta i ärendet trots att du inte begärt att få ut handlingarna.

Ytterligare möjligheter att få ut uppgifter i ditt ärende är

- enligt [26 § personuppgiftslagen \(1998:204\)](#) att en gång per kalenderår gratis få besked om personuppgifter som rör dig behandlas eller ej och om sådana uppgifter behandlas skall skriftlig information också lämnas om
 - vilka uppgifter om den sökande som behandlas,
 - varifrån dessa uppgifter har hämtats,
 - ändamålen med behandlingen, och
 - till vilka mottagare eller kategorier av mottagare som uppgifterna lämnas ut,
- enligt [10 § lagen \(2001:454\) om behandling av personuppgifter inom socialtjänsten](#) att du kan överklaga avslag enligt [26 § personuppgiftslagen \(1998:204\)](#), och
- med begränsning av [27 § lagen \(2003:763\) om behandling av personuppgifter inom socialförsäkringens administration](#), dock att även beslut enligt den lagen får överklagas enligt [33 § samma lag](#).

3.4 Nya offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)

[Nya offentlighets- och sekretesslagen har SFS-nummer 2009:400](#) och följande disposition:

AVDELNING I. INLEDANDE BESTÄMMELSER

- [1 kap. Lagens innehåll](#)
- [2 kap. Lagens tillämpningsområde](#)
- [3 kap. Definitioner](#)

AVDELNING II. MYNDIGHETERS HANTERING AV ALLMÄNNA HANDLINGAR

- [4 kap. Allmänna åtgärder för att underlätta sökande efter allmänna handlingar, m.m.](#)
- [5 kap. Registrering av allmänna handlingar och sekretessmarkering](#)
- [6 kap. Utlämnande av allmänna handlingar och uppgifter, överklagande, m.m.](#)

AVDELNING III. ALLMÄNNA BESTÄMMELSER OM SEKRETESS

- [7 kap. Grundläggande bestämmelser](#)
- [8 kap. Vilka sekretessen gäller mot](#)
- [9 kap. Förbud i annan lagstiftning mot att röja eller utnyttja uppgift](#)
- [10 kap. Sekretessbrytande bestämmelser och bestämmelser om undantag från sekretess](#)
- [11 kap. Överföring av sekretess](#)
- [12 kap. Sekretess i förhållande till den enskilde själv, m.m.](#)
- [13 kap. Rätten att meddela och offentliggöra uppgifter](#)
- [14 kap. Ansvar](#)

AVDELNING IV. SEKRETESS TILL SKYDD FÖR ALLMÄNNA INTRESSEN

- [15 kap. Sekretess till skydd för rikets säkerhet eller dess förhållande till andra stater eller mellanfolkliga organisationer](#)
- [16 kap. Sekretess till skydd för rikets centrala finanspolitik, penningpolitik eller valutapolitik](#)
- [17 kap. Sekretess till skydd för myndigheters verksamhet för inspektion, kontroll eller annan tillsyn](#)
- [18 kap. Sekretess till skydd främst för intresset av att förebygga eller beivra brott](#)
- [19 kap. Sekretess till skydd för det allmännas ekonomiska intresse](#)
- [20 kap. Sekretess till skydd för intresset av att bevara djur- eller växtart](#)

AVDELNING V. SEKRETESS TILL SKYDD FÖR UPPGIFT OM ENSKILDS PERSONLIGA ELLER EKONOMISKA FÖRHÅLLANDEN

- [21 kap. Sekretess till skydd för uppgift om enskilds personliga förhållanden oavsett i vilket sammanhang uppgiften förekommer](#)
- [22 kap. Sekretess till skydd för enskild vid folkbokföring, delgivning, m.m.](#)
- [23 kap. Sekretess till skydd för enskild i utbildningsverksamhet, m.m.](#)
- [24 kap. Sekretess till skydd för enskild inom forskning och statistik](#)
- [25 kap. Sekretess till skydd för enskild i verksamhet som avser hälso- och sjukvård, m.m.](#)
- [26 kap. Sekretess till skydd för enskild inom socialtjänst, vid kommunal bostadsförmedling, adoption, m.m.](#)
- [27 kap. Sekretess till skydd för enskild inom verksamhet som rör skatt, tull, m.m.](#)
- [28 kap. Sekretess till skydd för enskild när det gäller socialförsäkringar, studiestöd, arbetsmarknad, m.m.](#)
- [29 kap. Sekretess till skydd för enskild i verksamhet som rör transporter och andra former av kommunikation](#)

- [30 kap. Sekretess till skydd för enskild i verksamhet som avser tillsyn m.m. i fråga om näringslivet](#)
- [31 kap. Sekretess till skydd för enskild i annan verksamhet med anknytning till näringslivet](#)
- [32 kap. Sekretess till skydd för enskild i verksamhet som rör annan tillsyn, granskning, övervakning, m.m.](#)
- [33 kap. Sekretess till skydd för enskild hos Diskrimineringsombudsmannen, Barnombudsmannen och Konsumentombudsmannen, m.m.](#)
- [34 kap. Sekretess till skydd för enskild vid utsökning och indrivning, skuldsanering, m.m.](#)
- [35 kap. Sekretess till skydd för enskild i verksamhet som syftar till att förebygga eller beivra brott, m.m.](#)
- [36 kap. Sekretess till skydd för enskild i vissa mål och ärenden hos domstol, vid medling i arbetstvister, i ärenden om rättshjälp, m.m.](#)
- [37 kap. Sekretess till skydd för enskild vid utlänningskontroll, i Schengensamarbetet, m.m.](#)
- [38 kap. Sekretess till skydd för enskild i verksamhet som rör totalförvar, krisberedskap, m.m.](#)
- [39 kap. Sekretess till skydd för enskild i personaladministrativ verksamhet](#)
- [40 kap. Sekretess till skydd för enskild hos övriga myndigheter och i övriga verksamheter](#)

AVD. VI. SÄRSKILDA BESTÄMMELSER OM SEKRETESS HOS VISSA ORGAN

- [41 kap. Riksdagen och regeringen](#)
- [42 kap. Riksdagens ombudsmän, Justitiekanslern, Säkerhets- och integritetsskyddsnämnden och undersökningskommissioner](#)
- [43 kap. Domstolar m.m.](#)

AVDELNING VII. TYSTNADSPLIKT SOM FÖLJER AV ANDRA FÖRFATTNINGAR OCH SOM INSKRÄNKER RÄTTEN ATT MEDDELA OCH OFFENTLIGGÖRA UPPGIFTER

- [44 kap. Tystnadsplikt som följer av andra författningar och som inskränker rätten att meddela och offentliggöra uppgifter](#)

Bilaga

4 Nya socialförsäkringsbalken

Förarbetena till nya [socialförsäkringsbalken](#) är främst:

- [SOU 2005:114](#),
- [lagrådsremiss om SOU 2005:114](#),
- [prop. 2008/09:200 - Socialförsäkringsbalk](#),
- [prop. 2009/10:69 - Kompletteringar av socialförsäkringsbalken](#), samt
- [socialförsäkringsutskottets bestänkande 2009/10:SfU11](#).

Genom nya [socialförsäkringsbalken](#) ikraftträdande upphör följande lagar att gälla den 1 januari 2011:

1. lagen (1962:381) om allmän försäkring,
2. lagen (1962:382) angående införande av lagen om allmän försäkring,
3. lagen (1947:529) om allmänna barnbidrag,
4. lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring,
5. lagen (1977:265) om statligt personskadeskydd,
6. lagen (1977:267) om krigsskadeersättning till sjömän,
7. lagen (1984:989) om socialförsäkringsväsendet under krig och krigsfara,
8. lagen (1986:378) om förlängt barnbidrag,
9. lagen (1988:360) om handläggning av ärenden om bilstöd till personer med funktionshinder,
10. lagen (1988:1463) om bidrag vid adoption av utländska barn,
11. lagen (1989:225) om ersättning till smittbärare,
12. lagen (1990:773) om särskilt pensionstillägg till ålderspension för långvarig vård av sjukt eller handikappat barn,
13. lagen (1993:389) om assistansersättning,
14. lagen (1993:737) om bostadsbidrag,
15. lagen (1996:1030) om underhållsstöd,
16. lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension,
17. lagen (1998:675) om införande av lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension,
18. lagen (1998:702) om garantipension,
19. lagen (1998:703) om handikappersättning och vårdbidrag,
20. lagen (1998:1755) om särskilda insatser för personer med tre fjärdedels sjukersättning eller aktivitetsersättning,
21. socialförsäkringslagen (1999:799),
22. lagen (2000:461) om efterlevandepension och efterlevandestöd till barn,
23. lagen (2000:462) om införande av lagen (2000:461) om efterlevandepension och efterlevandestöd till barn,
24. lagen (2001:761) om bostadstillägg till pensionärer m.fl.,
25. lagen (2001:853) om äldreförsörjningsstöd,
26. lagen (2003:763) om behandling av personuppgifter inom socialförsäkringens administration,
27. lagen (2004:115) om självbetjäningstjänster via Internet inom socialförsäkringens administration,
28. lagen (2004:274) med anledning av inrättande av Försäkringskassan,

29. lagen (2004:778) om allmänt ombud för socialförsäkringen,
30. lagen (2009:986) med anledning av inrättande av Pensionsmyndigheten, och
31. förordningen (1988:890) om bilstöd till personer med funktionshinder.

Detta står i [1 kap 2 § lagen \(2010:111\) om införande av socialförsäkringsbalken](#).

[Socialförsäkringsbalken](#) har SFS-nummer 2010:110 och följande disposition:

AVD. A ÖVERGRIPANDE BESTÄMMELSER

I Inledande bestämmelser, definitioner och förklaringar

[1 kap. Innehåll m.m.](#)

[2 kap. Allmänna bestämmelser, definitioner och förklaringar](#)

II Socialförsäkringsskyddet

[3 kap. Innehåll](#)

[4 kap. Allmänna bestämmelser om försäkringsskyddet](#)

[5 kap. Bosättningsbaserade förmåner](#)

[6 kap. Arbetsbaserade förmåner](#)

[7 kap. Övriga förmåner](#)

AVD. B FAMILJEFÖRMÅNER

I Inledande bestämmelser

[8 kap. Innehåll, definitioner och förklaringar](#)

II Graviditetspenning och föräldrapenningsförmåner

[9 kap. Innehåll](#)

[10 kap. Graviditetspenning](#)

[11 kap. Allmänna bestämmelser om föräldrapenningsförmåner](#)

[12 kap. Föräldrapenning](#)

[13 kap. Tillfällig föräldrapenning](#)

III Barnbidrag

[14 kap. Innehåll](#)

[15 kap. Rätten till barnbidrag](#)

[16 kap. Vem får barnbidraget?](#)

IV Underhållsstöd

[17 kap. Innehåll, definitioner och förklaringar](#)

[18 kap. Underhållsstödet](#)

[19 kap. Bidragsskyldigas betalningsskyldighet mot Försäkringskassan](#)

V Särskilda familjeförmåner

[20 kap. Innehåll](#)

[21 kap. Adoptionsbidrag](#)

[22 kap. Vårdbidrag](#)

AVD. C FÖRMÅNER VID SJUKDOM ELLER ARBETSSKADA

I Inledande bestämmelser

[23 kap. Innehåll, definitioner och förklaringar](#)

II Sjukpenning m.m.

[24 kap. Innehåll och inledande bestämmelser](#)

[25 kap. Allmänna bestämmelser om sjukpenninggrundande inkomst och årsarbetstid](#)

[26 kap. Bestämmande och behållande av sjukpenninggrundande inkomst samt beräkning av årsarbetstiden i vissa situationer](#)

[27 kap. Allmänna bestämmelser om sjukpenning](#)

[28 kap. Beräkning av sjukpenning](#)

III Rehabilitering och rehabiliteringsersättning

[29 kap. Innehåll och inledande bestämmelser](#)

[30 kap. Rehabilitering](#)

[31 kap. Rehabiliteringsersättning](#)

IV Sjukersättning och aktivitetsersättning

[32 kap. Innehåll](#)

[33 kap. Allmänna bestämmelser om sjukersättning och aktivitetsersättning](#)

[34 kap. Inkomstrelaterad sjukersättning och inkomstrelaterad aktivitetsersättning](#)

[35 kap. Sjukersättning och aktivitetsersättning i form av garantiersättning](#)

[36 kap. Gemensamma bestämmelser om sjukersättning och aktivitetsersättning](#)

[37 kap. Försäkrade som senast för juli 2008 beviljats icke tidsbegränsad sjukersättning](#)

V Förmåner vid arbetsskada m.m.

[38 kap. Innehåll](#)

[39 kap. Allmänna bestämmelser om arbetsskada](#)

[40 kap. Ersättning vid sjukdom](#)

[41 kap. Ersättning vid bestående nedsättning av arbetsförmågan](#)

[42 kap. Särskilda bestämmelser om arbetsskadeersättning och handläggning](#)

[43 kap. Statligt personskadeskydd](#)

[44 kap. Krigsskadeersättning till sjömän](#)

VI Särskilda förmåner vid smitta, sjukdom eller skada

[45 kap. Innehåll](#)

[46 kap. Smittbärarersättning](#)

[47 kap. Närståendepenning](#)

AVD. D SÄRSKILDA FÖRMÅNER VID FUNKTIONSHINDER

I Inledande bestämmelser

[48 kap. Innehåll, definitioner och förklaringar](#)

II Handikappersättning, assistansersättning och bilstöd till försäkrade med funktionshinder

[49 kap. Innehåll](#)

[50 kap. Handikappersättning](#)

[51 kap. Assistansersättning](#)

[52 kap. Bilstöd](#)

AVD. E FÖRMÅNER VID ÅLDERDOM

I Inledande bestämmelser

[53 kap. Innehåll, definitioner och förklaringar](#)

II Övergripande bestämmelser om allmän ålderspension

[54 kap. Innehåll](#)

[55 kap. Allmänna bestämmelser om allmän ålderspension](#)

[56 kap. Uttag av allmän ålderspension, m.m.](#)

III Inkomstgrundad ålderspension

[57 kap. Innehåll och definitioner](#)

[58 kap. Allmänna bestämmelser om inkomstgrundad ålderspension](#)

[59 kap. Pensionsgrundande inkomst](#)

[60 kap. Pensionsgrundande belopp](#)

[61 kap. Pensionsrätt och pensionspoäng](#)

[62 kap. Inkomstpension](#)

[63 kap. Tilläggspension](#)

[64 kap. Premiepension](#)

IV Garantipension

[65 kap. Innehåll och inledande bestämmelser](#)

[66 kap. Garantipension för den som är född 1937 eller tidigare](#)

[67 kap. Garantipension för den som är född 1938 eller senare](#)

V Vissa gemensamma bestämmelser om allmän ålderspension

[68 kap. Innehåll](#)

[69 kap. Samordning av allmän ålderspension och yrkesskadelivränta](#)

[70 kap. Ändring av beräkningsunderlag för allmän ålderspension](#)

[71 kap. Utbetalning av allmän ålderspension](#)

VI Särskilda förmåner vid ålderdom

[72 kap. Innehåll](#)

[73 kap. Särskilt pensionstillägg](#)

[74 kap. Äldreförsörjningsstöd](#)

AVD. F FÖRMÅNER TILL EFTERLEVANDE

I Inledande bestämmelser

[75 kap. Innehåll, definitioner och förklaringar](#)

II Efterlevandepension och efterlevandestöd

[76 kap. Innehåll](#)

[77 kap. Allmänna bestämmelser om efterlevandepension och efterlevandestöd](#)

[78 kap. Barnpension](#)

[79 kap. Efterlevandestöd](#)

[80 kap. Omställningspension](#)

[81 kap. Garantipension till omställningspension](#)

[82 kap. Beräkningsunderlag för inkomstgrundad efterlevandepension](#)

[83 kap. Änkepension](#)

[84 kap. Beräkning av änkepension](#)

[85 kap. Vissa gemensamma bestämmelser om efterlevandepension och efterlevandestöd](#)

III Efterlevandeförmåner från arbetsskadeförsäkringen m.m.

[86 kap. Innehåll](#)

[87 kap. Allmänna bestämmelser om arbetsskadeersättning m.m. vid dödsfall](#)

[88 kap. Efterlevandelivränta](#)

IV Efterlevandeskydd i form av premiepension

[89 kap. Innehåll och inledande bestämmelser](#)

[90 kap. *Finns inte*](#)

[91 kap. Efterlevandeskydd under pensionstiden](#)

[92 kap. Uttag och utbetalning m.m. av premiepension till efterlevande](#)

AVD. G BOSTADSSTÖD

I Inledande bestämmelser

[93 kap. Innehåll, definitioner och förklaringar](#)

II Bostadsbidrag

[94 kap. Innehåll](#)

[95 kap. Allmänna bestämmelser om bostadsbidrag](#)

[96 kap. Rätten till bostadsbidrag](#)

[97 kap. Beräkning av bostadsbidrag](#)

[98 kap. Särskilda handläggningsregler för bostadsbidrag](#)

III Bostadstillägg

[99 kap. Innehåll](#)

[100 kap. Allmänna bestämmelser om bostadstillägg](#)

[101 kap. Rätten till bostadstillägg](#)

[102 kap. Beräkning av bostadstillägg](#)

[103 kap. Särskilda handläggningsregler för bostadstillägg](#)

AVD. H VISSA GEMENSAMMA BESTÄMMELSER

I Inledande bestämmelse

[104 kap. Innehåll](#)

II Gemensamma bestämmelser om förmåner m.m.

[105 kap. Innehåll](#)

[106 kap. Förmåner vid verkställighet i anstalt eller vård på institution m.m.](#)

[107 kap. Andra gemensamma bestämmelser om förmåner](#)

[108 kap. Återkrav och ränta](#)

III Gemensamma bestämmelser om handläggning m.m.

[109 kap. Innehåll m.m.](#)

[110 kap. Handläggning av ärenden](#)

[111 kap. Självbetjäningstjänster via Internet](#)

[112 kap. Om beslut](#)

[113 kap. Ändring, omprövning och överklagande av beslut](#)

[114 kap. Behandling av personuppgifter](#)

[115 kap. Straffbestämmelser](#)

IV Vissa organisatoriska bestämmelser

[116 kap. Innehåll](#)

[117 kap. Socialförsäkringen under krig och krigsfara](#)

5 Sjukförsäkringen

5.1 Snabbfakta

Uppgift	Svar
Tillämpande myndighet	<ul style="list-style-type: none"> ▪ <i>Försäkringskassan</i>
Lagreglering för handläggningen	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Förvaltningslagen (1986:223) (ramlag) ▪ Socialförsäkringsbalken (från 2011-01-01)
Lagreglering för bedömningen	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Socialförsäkringsbalken (från 2011-01-01)
Viktiga förarbeten	<ul style="list-style-type: none"> ▪ <i>Prop. 1962:90</i> ▪ Prop. 1996/97:28 (Kriterier för rätt till ersättning i form av sjukpenning och förtidspension) ▪ Bet. 1996/97:SfU6 (Ändrade kriterier för rätt till sjukpenning och förtidspension) ▪ Prop. 2004/05:21 (Drivkrafter för minskad sjukfrånvaro) ▪ Bet. 2004/05:SfU5 (Drivkrafter för minskad sjukfrånvaro) ▪ Prop. 2000/01:96 (Sjukersättning och aktivitetsersättning i stället för förtidspension) ▪ Bet. 2000/01:SfU15 (Sjukersättning och aktivitetsersättning i stället för förtidspension) ▪ Prop. 2001/02:81 (Vissa arbetsskadefrågor m.m.) ▪ Bet. 2001/02:SfU10 (Vissa arbetsskadefrågor) ▪ Prop. 2007/08:136 (En reformerad sjukskrivningsprocess för ökad återgång i arbete) ▪ Bet. 2007/08:SfU12 (En reformerad sjukskrivningsprocess för ökad återgång i arbete)

- [Bet. 2008/09:SfU12](#) (Ändring av vissa övergångsbestämmelser, prop. saknas eftersom ändringen tillkommit efter utskottsinitiativ enligt [3 kap 7 § riksdagsordningen](#))
 - [Prop. 2007/08:124](#) (Från sjukersättning till arbete; dvs. införandet av steglös avräkning för vissa förtidspensionärer som vill arbeta med bibehållen sjukersättning samt sänkning av beviskravet för återvunnen arbetsförmåga för de med sjukersättning, men inte för de med aktivitetsersättning)
 - [Bet. 2008/09:SfU4](#) (Från sjukersättning till arbete)
 - [Prop. 2008/09:200](#) (Socialförsäkringsbalk, som ska täcka hela socialförsäkringen utom a-kassan)
 - [Prop. 2009/10:69](#) (Kompletteringar av socialförsäkringsbalken)
 - [Bet. 2009/10:SfU11](#) (Socialförsäkringsbalk)
 - [Prop. 2009/10:45](#) (Kompletterande förändringar i sjukförsäkringen, m.m. i samband med förstärkta insatser för återgång i arbete)
 - [Bet. 2009/10:SfU10](#) (Kompletterande förändringar i sjukförsäkringen, m.m. i samband med förstärkta insatser för återgång i arbete)
 - [Prop. 2009/10:49](#) (Förändringar i arbetslöshetsförsäkringen - stöd till personer som varit långvarigt sjukfrånvarande och familjehemsföräldrar)
 - [Bet. 2009/10:AU2](#) (Utgiftsområde 14 Arbetsmarknad och arbetsliv)
 - [Bet. 2009/10:SfU13](#) (Ändringar i sjukförsäkringen; dvs. fler smärre undantag för rätten till förlängd sjukpenning pga. allvarlig sjukdom, prop. saknas eftersom ändringen tillkommit efter utskottsinitiativ enligt [3 kap 7 § riksdagsordningen](#))
-

Tid för överklagande	<ul style="list-style-type: none"> Två månader efter att man tagit emot beslutet (113 kap 20 § socialförsäkringsbalken enligt 3 § första stycket förvaltningslagen)
Beslut överklagas till	<ul style="list-style-type: none"> Förvaltningsrätten Kammarrätten (prövningstillstånd krävs) Högsta förvaltningsdomstolen (prövningstillstånd krävs)
Lagreglering för överklagandet	<ul style="list-style-type: none"> Förvaltningsprocesslagen (1971:291)

5.2 Ladda ner från Internet

5.2.1 Vägledningar för fördjupad information

Vägledningar som finns på [Försäkringskassans hemsida](#):

Område	Publikation
Aktivitetsersättning, rätten till a. och beräkning av ersättning	Vägledning 2004:09 - Sjukersättning och aktivitetsersättning – rätten till ersättning, beräkning m.m. (version 11) Beslutad: 2010-04-19
Aktivitetsersättning, under pågående ersättningsperiod med a.	Vägledning 2007:01 - Sjukersättning och aktivitetsersättning - under tid med ersättning (version 5) Ändringsdatum: 2009-12-21
Förvaltningslagen	Vägledning 2004:07 - Försäkringskassan och förvaltningslagen. Version 5. Beslutad 2009-06-12.
Offentlighet och sekretess	Vägledning 2001:03 - Offentlighet eller sekretess? (version 3) Ändringsdatum: 2010-03-05
Sjukersättning, arbeta under tid med s.	Vägledning 2008:03 - Sjukersättning och särskilda regler - steglös avräkning m.m. (version 1) Beslutad: 2008-11-18

Sjukersättning, rätten till s. och beräkning av ersättning	Vägledning 2004:09 - Sjukersättning och aktivitetsersättning – rätten till ersättning, beräkning m.m. (version 11) Beslutad: 2010-04-19
Sjukersättning, under pågående ersättningsperiod med s.	Vägledning 2007:01 - Sjukersättning och aktivitetsersättning - under tid med ersättning (version 5) Ändringsdatum: 2009-12-21
Sjukpenning, rätten till s.	Vägledning 2004:2 - Sjukpenning och samordnad rehabilitering (version 14) Beslutsdatum 2010-03-26
Sjukpenninggrundande inkomst	Vägledning 2004:05 - Sjukpenninggrundande inkomst – och årsarbetstid (version 6) Beslutad: 2010-04-13
Steglös avräkning	Vägledning 2008:03 - Sjukersättning och särskilda regler - steglös avräkning m.m. (version 1) Beslutad: 2008-11-18

5.2.2

Koder för diagnos och funktionsbeskrivning

Område	Dokument / publikation
Socialstyrelsens försäkringsmedicinska besluttstöd	Beslutsstödet på Socialstyrelsens hemsida
Diagnoskoder enligt Socialstyrelsen, ICD-10	ICD-10 i svensk översättning på Socialstyrelsens hemsida
Diagnoskoder enligt WHO, ICD-10	ICD-10 på WHO:s hemsida
Funktionskoder enligt Socialstyrelsen, ICF	ICF-koderna i svensk översättning på Socialstyrelsens hemsida – välj bland funktionskoderna i avsnittet ”Detaljerad klassifikation med definitioner” på sidorna 49-188 i den långa versionen av ICF-boken

5.2.3

Blanketter

Blanketter som finns på [Försäkringskassans hemsida](#):

Arbetskada

Blankett 9210:	Anmälan om arbetskada eller personskada
Anvisning	Ifyllnadsanvisning till Anmälan

9238:		om arbetskada/personskada	
Blankett		Ansökan om flera dagar med	
9211:		förlängd sjukpenning på grund	
		av arbetsskada	
Blankett		Ansökan om ersättning för	
5002:		arbetsskada/personskada	
Blankett		Ansökan om särskild	
5048:		arbetsskadeersättning	
Bostadstillägg			
Blankett		Ansökan om bostadstillägg -	
5199:		hyrd bostad	
Blankett		Ansökan om bostadstillägg -	
5200:		egen fastighet/bostadsrätt	
Blankett		Ansökan om förhöjt	
5141:		bostadstillägg - används om du	
		har fått höjd hyra	
Rehabilitering			
Blankett		Närvaroförsäkran/intyg	
6646:		rehabiliteringsersättning	
Blankett		Närvaroförsäkran/intyg,	
6647:		reseuppgifter m m	
		rehabiliteringsersättning	
Blankett		Ansökan om bidrag till	
7545:		arbetshjälpmedel	
Blankett		Ansökan om vilande sjuk- eller	
5042:		aktivitetsersättning vid arbete	
Sjukpenning			
Dag 1-14			Om du är anställd ska du göra din sjukanmälan direkt till din arbetsgivare. Om du är arbetslös, egen företagare, studerande med studiemedel, har aktivitetsstöd eller är föräldraledig kan du anmäla dig direkt på Försäkringskassans webbplats eller via servicetelefonen 020-524 524. Försäkringskassan skickar sedan hem en blankett till dig via post.
Dag 15-365	Blankett	Sjukanmälan från arbetsgivare till Försäkringskassan	Arbetsgivarens anmäler sjukfallet till Försäkringskassan.
Dag 15-365	Blankett	Utlåtande från arbetsgivaren	Du och arbetsgivaren bör ta fram utlåtandet tillsammans, men det är du själv som ska lämna in utlåtandet till Försäkringskassan.
Dag 366-914	Blankett	Ansökan om förlängd sjukpenning	Du kan ansöka om förlängd sjukpenning när du har fått

Dag 366-914	Blankett 7455:	Ansökan om fortsatt sjukpenning	sjukpenning i 364 dagar (365 dagar inkl karensdagen). Används bara om du är <i>mycket allvarligt</i> sjuk och har fått sjukpenning i 364 dagar.
Dag 915 och framåt	Blankett 9212:	Ansökan om förlängd sjukpenning i vissa fall	Används bara om du har fått förlängd sjukpenning i 550 dagar.
Samtliga dagar	Blankett 5157:	Anmälan ändrad inkomst i pågående ersättningsärende - anställd	
Samtliga dagar	Blankett 7430:	Ansökan sjukpenning/tillfällig föräldrapenning/aktivitetsstöd vid sjukdom under utlandsvistelse	Har du <i>sjukpenning, tillfällig föräldrapenning</i> eller <i>aktivitetsstöd</i> och ska åka utomlands måste du i god tid före avresan <i>ansöka</i> hos Försäkringskassan <i>om att få behålla ersättningen</i> under utlandsvistelsen.

Högriskskydd

		Ansökan om allmän högriskskydd behöver inte göras. Så snart man haft tio karensdagar inom en ramtid av tolv månader ska detta beaktas självmant av arbetsgivaren och försäkringskassan.
	Blankett 7465:	Ansökan om särskilt högriskskydd
	Blankett 7467:	Ansökan om försäkringsersättning för sjuklönekostnader/särskilt högriskskydd - för arbetsgivare
	Blankett 7720:	Ansökan om försäkring mot kostnader för sjuklön
	Blankett 7723:	Ansökan om försäkringsersättning mot kostnader för sjuklön

Sjukersättning

	Blankett 3030:	Ansökan om sjukersättning
	Blankett 7284:	Anmälan om arbete, studier, bättre arbetsförmåga
	Blankett 7281:	Ansökan om ändrad inkomst vid sjukersättning
	Blankett 7280:	Ansökan om omräkning av sjukersättning vid arbete
	Blankett 7283:	Ansökan om omräkning av sjukersättning vid arbete - bosatt utomlands

	Blankett 5042:	Ansökan om vilande sjuk- eller aktivitetsersättning vid arbete	
	Blankett 5043:	Ansökan om vilande sjuk eller aktivitetsersättning vid studier	
	Blankett 3002:	Begäran om upphävande av vilandeförklaring av sjuk- eller aktivitetsersättning	
	Blankett 3622:	Ansökan om sjuk- eller aktivitetsersättning - utredning bosättning m m	
Aktivitetsersättning			
	Blankett 5007:	Ansökan om aktivitetsersättning på grund av nedsatt arbetsförmåga	
	Blankett 5008:	Ansökan om aktivitetsersättning på grund av förlängd skolgång	
	Blankett 7284:	Anmälan om bättre arbetsförmåga	
	Blankett 5030:	Ansökan om särskild ersättning för kostnader i samband med aktiviteter	Ska bara användas om du redan har aktivitetsersättning.
	Blankett 5040:	Ansökan om förskott för särskild ersättning i samband med aktiviteter	Ska bara användas om du redan har aktivitetsersättning.
	Blankett 5042:	Ansökan om vilande sjuk- eller aktivitetsersättning vid arbete	
	Blankett 5043:	Ansökan om vilande sjuk eller aktivitetsersättning vid studier	
	Blankett 3002:	Begäran om upphävande av vilandeförklaring av sjuk- eller aktivitetsersättning	
	Blankett 3622:	Ansökan om sjuk- eller aktivitetsersättning - utredning bosättning m m	
Övriga blanketter			
Ändrad inkomst	Blankett 5157:	Anmälan ändrad inkomst i pågående ersättningsärende - anställd	Används endast om du har ett pågående ärende. I annat fall meddelar du ändrad inkomst först när du gör någon form av ansökan/anmälan till Försäkringskassan, eftersom SGI inte provas förrän du begär tex. sjukpenning eller föräldrapenning.
Återkrav	Blankett 6850	Önskemål om avbetalningsplan	
Konto	Blankett 5605	Uppdrag kontoinsättning	
Konto	Blankett 5606:	Fullmakt till anmälan om konto	

Konto	Blankett 9540:	Uppgift om kontonummer med IBAN (Details of International Bank Account Number)
Begäran om uppgifter	Blankett 5218:	Uppgifter om bosättning/förvärvsarbete
Register och registrering	Blankett 9352:	Ansökan om information - registerutdrag
Register och registrering	Blankett 5456:	Uppgifter för registrering i Försäkringskassan
Register och registrering	Information 5456:	Information in English for registration

5.3 Några av sjukskrivningsprocessens aktörer

Detta avsnitt (dvs. 5.3) riktar sig till främst läkare, handläggare och jurister, medan övriga avsnitt av rubriken 5 riktar sig dels till dessa tre typer av aktörer, dels till den som anser att han eller hon är såpass sjuk att det inte går att arbeta.

Olika aktörer i sjukskrivningsprocessen förebrår varandra mer än man idkar självkritik, men det är viktigt att påpeka att sjukförsäkringen bygger på ett *samspel mellan samtliga inblandade aktörer*.

5.3.1 Vad bör du som sjukskrivande läkare tänka på?

5.3.1.1 Sjukintyg

I detta kapitlet används termen sjukintyg genomgående som ett samlingsbegrepp för alla intyg som utfärdas för bedömningen av rätten till sjukpenning och sjukersättning, dvs. läkarintyg (för rätten till sjukpenning) eller läkarutlåtande om hälsotillstånd (LOH, för rätten till sjukersättning). Sjukintyg ska inte förväxlas med tex. vårdintyg och rättsintyg.

Genomgående har nya [socialförsäkringsbalken](#) som träder i kraft 1 januari 2011 arbetats in i handboken, så även i detta avsnittet. Men det finns även genomgående hänvisningar till motsvarande regler i nu gällande lagstiftning för att underlätta möjligheten att hitta aktuella paragrafhänvisningar.

Att skriva sjukintyg är en oerhört känslig uppgift som utgör ett mycket svår balansgång. Dels ska du som läkare tillmötesgå patienten med respekt och värdighet och lyssna på honom eller henne, dels ska du i sjukintyget vara saklig och objektiv (se [7 kap 2 §](#) och [10 kap 1 § SOSFS 2005:29](#)) och inte förmedla uppgifter som du senare inte kan försvara.

Du ska *inte* skriva sjukintyg åt din patient

- om du är osäker på bedömningen (se [10 kap 7 § SOSFS 2005:29](#)),
- om du har svårt att vara saklig och objektiv kring uppgifterna i sjukintyget (se [7 kap 2 §](#) och [10 kap 1 § SOSFS 2005:29](#)), eller

- om du anser att du inte har den tid som krävs för att omsorgsfullt skriva ett adekvat sjukintyg, eller
- om du arbetar inom den offentliga sjukvården och därmed kan anses som jävig enligt [11-12 §§ förvaltningslagen](#) (se [7 kap 1 § SOSFS 2005:29](#)),
- men om patientens sjukdomstillstånd kräver specialistbedömning, tveka inte att remittera honom eller henne till specialistläkare för fortsatt behandling och bedömning av förutsättningarna för sjukskrivning, se [9 kap 1 § första stycket första punkten SOSFS 2005:29](#)! Om sjukskrivningsbehovet riskerar att bli långvarigt eller rent av varaktigt, dvs. gå utöver de rekommenderade tidsgränserna i [Socialstyrelsens riktlinjer](#), är det definitivt lämpligt att remittera patienten till specialistvård, eftersom detta ofta är rådet i [riktlinjerna](#).
- "Sjukskrivning är läkarens bedömning och är inte ett beslut som fattas i samråd med patienten," se Bengt Järholm och Christer Olofsson, Sjukskrivningsboken, uppl 1 (2005), s. 39!

5.3.1.2

När du bestämt dig för att sjukskriva patienten

Om och när du väl bestämt dig för att förutsättningarna för att skriva ett sjukintyg enligt dessa råd är uppfyllda är det lovvärt att tänka på vad som tas upp i detta kapitel, nämligen den juridiska bakgrunden till de olika avsnitten i sjukintygen.

Två saker förefaller vara förhållandevis ostridiga när det gäller svenska läkarkåren, nämligen

- att svenska läkare besitter en oerhört god kompetens internationellt sett, men
- när det gäller intygsskrivande för bedömning av rätten till sjukpenning eller sjukersättning finns det vissa brister i förståelsen för de juridiska parametrarna som ligger bakom avsnitten i sjukintyget.

Det finns således visst utrymme för självkritik inom läkarkåren i sistnämnda avseende.

Se dock till att inte bli patientens försvarsadvokat, dels rubbar det din objektivitet som intygsskrivande läkare, dels finns det en påtaglig risk att du ger felaktig juridisk vägledning. Med väl underbyggd medicinsk utredning minskar risken för juridisk hjälp drastiskt, men om det finns risk för ett avslag, begär i första hand ett avstämningmöte med handläggaren på försäkringskassan, alternativt försök utverka ett byte av handläggare, och först när alla sådana liknande åtgärder är uttömda, hänvisa patienten till juridiskt utbildade processförare, med fördjupning i försäkringsjuridik, förvaltningsjuridik och processjuridik. Inom nätverken som finns under [Fel! Hittar inte referensälla.](#) finns goda möjligheter att lotsa patienten vidare till pålitliga jurister som verkar speciellt inom sjukförsäkringen.

5.3.1.3

Ditt sjukintyg kan starta patientens rättsprocess

När du anser att din patient är så pass sjuk att han eller hon inte kan arbeta på grund av sjukdom föreligger teoretiskt sett rätt till sjukförmåner. Om det skulle bli aktuellt med en

efterföljande rättslig process pga. ett eventuellt avslag, så är det i detta tidiga skede faktiskt här som patientens rättsprocess tar sin början om det blir frågan om att överklaga försäkringskassans beslut. Det sjukintyg du utfärdar kan komma att få avgörande och i värsta fall ödesdigra konsekvenser för honom eller henne. Det kan också vara problematiskt att ändra uppgifterna i intyget i efterhand utan en mycket god motivering. Du har därför mycket goda skäl att vara noggrann i utformandet av sjukintyget.

Läkarintyget fungerar som patientens bevismedel för att styrka hans eller hennes nedsatta arbetsförmåga. Försäkringskassans försäkringsmedicinske rådgivares utlåtande fungerar på motsvarande sätt som försäkringskassans bevismedel för att styrka patientens eventuella arbetsförmåga. Det är inte diagnoser eller symtom i sig som är avgörande för om man beviljas sjukpenning eller sjukersättning eller inte utan snarare på vilket sätt sjukdomen begränsar patientens förmåga eller aktivitet på individnivå, tex. vilka aktiviteter patienten kan utföra trots sina besvär, och vilka aktiviteter patienten definitivt inte kan utföra! Ett läkarintyg för rätten till sjukpenning ska också innehålla en särskild motivering till avsteg från [Socialstyrelsens försäkringsmedicinska beslutsstöd](#), om sådana avsteg blir nödvändigt. Uppfylls inte detta krav, riskerar patienten att få avslag på begäran om sjukpenning alternativt sjukersättning.

I gråzonen mellan den medicinska och den juridiska sfären uppkommer tyvärr väldigt ofta onödiga missförstånd som kan vålla din patient ett oerhört lidande, och som kan vålla mer skada genom att ett avslag på en ansökan ges när det kanske mycket väl hade kunnat bli ett bifall i stället. Det kan sluta i personliga tragedier.

Dessutom orkar flertalet sjukskrivna inte med den efterföljande rättsprocessen efter ett avslag. Detta förtjänar att påpekas speciellt eftersom juristkårens främsta uppgift är inte att behöva driva rättsprocesser, utan i stället främst att undvika att behöva processa och därmed i möjligaste mån undvika de tragedier som kan uppkomma i samband med en rättsprocess.

Det finns alltså tungt bärande skäl för dig som intygsskrivande läkare att vara extra omsorgsfull i utformandet av det sjukintyget som du avser skriva. Detta kräver insikt i de juridiska spelreglerna i sjukförsäkringen, och därefter förmågan att i sjukintyget artikulera den medicinska bedömningen utifrån dessa.

Du som är intygsskrivande läkare, tag dig därför den tid som behövs för att gå igenom de juridiska spelreglerna som gäller kring sjukintyget! För patientens skull!

När du väl skaffat dig kännedom om de juridiska aspekterna blir tidsåtgången för skrivande av sjukintyg inte mycket större än tidigare. Och det minskar förhoppningsvis lidandet för patienterna betydligt. I övrigt kan denna handboken fungera som en uppslagsbok för specifika frågor i övrigt av betydelse för patienten.

5.3.1.4

Vilka sjukförmåner finns det för din patient?

En sjukskriven patient kan, förutsatt att sjukintyget är korrekt ifyllt erhålla i huvudsak följande sjukförmåner från försäkringskassan:

Förmånstyp	Innebörd
Sjukpenning	<p>Sjukpenning är i regel den ersättningsform som inleder sjukperioden, om man bortser från eventuell sjuklön från arbetsgivaren.</p> <p>Arbetsförmågan innebär att man ställer patientens funktionsförmåga trots sjukdom mot produktivetskraven enligt följande:</p> <p>Om patienten har en anställning:</p> <p>Dag 1-90: Patientens funktionsförmåga trots sjukdom vägs mot produktivetskraven i det egna arbetet.</p> <p>Dag 91-180: Patientens funktionsförmåga trots sjukdom vägs mot produktivetskraven i det egna arbetet efter omplacering, rehabilitering eller anpassning av arbetsuppgifterna.</p> <p>Dag 181-365: Patientens funktionsförmåga trots sjukdom vägs mot produktivetskraven på den reguljära arbetsmarknaden, dvs. de generella kraven som man kan utgå från att den normala arbetsmarknaden ställer. I vissa fall kan sluttidpunkten från dag 91-180 skjutas upp så att bedömningen här blir i förhållande till sannolikheten om patienten kan förväntas återgå till sitt eget arbete.</p> <p>Dag 366-914: Patientens funktionsförmåga trots sjukdom vägs mot produktivetskraven på den reguljära arbetsmarknaden, dvs. de generella kraven som man kan utgå från att den normala arbetsmarknaden ställer. Här finns inte längre möjligheten att skjuta upp bedömningen mot den reguljära arbetsmarknaden, men det finns å andra sidan möjlighet att erhålla sk. förlängd sjukpenning.</p> <p>Dag 915 och framåt: Smalt utrymme för rätt till förlängd eller fortsatt sjukpenning, men annars hänvisas patienten till sjukersättning, se nedan!</p> <p>Om patienten är arbetslös:</p> <p>Dag 1-914: Patientens funktionsförmåga trots sjukdom vägs mot produktivetskraven på den reguljära arbetsmarknaden, dvs. de generella kraven som man kan utgå från att den normala arbetsmarknaden ställer. Även här finns det möjlighet att erhålla sk. förlängd sjukpenning.</p>

Dag 915 och framåt: Smalt utrymme för rätt till förlängd eller fortsatt sjukpenning, men annars hänvisas patienten till sjukersättning, se nedan!

Sjukersättning

Denna sjukförmån har drabbats av en del begreppsförvirringar de senaste åren, men i korthet gäller följande beskrivning och förutsättningar:

Fram till 2003 fanns det

- *förtidspension* (för de med varaktigt nedsatt arbetsförmåga och där ytterligare rehabilitering ansågs utsiktslösa), och
- *sjukbidrag* (för de med icke varaktigt nedsatt arbetsförmåga, men dock nedsatt minst ett år och där ytterligare rehabilitering kunde bli aktuell).

De båda förmånerna kom att finnas även efter 2003 men med andra benämningar, vilket lätt kan skapa förvirring för den oinsatte:

- *sjukersättning tills vidare* ersatte *förtidspension* (för de med varaktigt nedsatt arbetsförmåga och där ytterligare rehabilitering ansågs utsiktslösa), och
- *tidsbegränsad sjukersättning* ersatte *sjukbidrag* (för de med icke varaktigt nedsatt arbetsförmåga, men dock nedsatt minst ett år och där ytterligare rehabilitering kunde bli aktuell).

Sedan 2008-07-01 finns endast

- *sjukersättning tills vidare*, för vilket gäller att arbetsförmågan ska anses vara stadigvarande nedsatt i alla arbeten på arbetsmarknaden inklusive skyddade arbeten som lönebidragsanställningar, Samhalls-anställningar mm, samt att ytterligare rehabilitering ska anses utsiktslös. Det ska alltså röra sig om kroniska eller irreversibla sjukdomar eller symtom.

Sedan 2008-07-01 finns inte längre möjligheten att få tidsbegränsad sjukersättning, då den förmånstypen tagits bort. Lite förenklat kan man säga att endast de patienter som under juni 2008 uppbar tidsbegränsad sjukersättning kunde/kan beviljas en förlängning av sin tidsbegränsade sjukersättning högst en gång till under

en period om 18 månader, efter juni 2008. Annars är det sjukersättning tills vidare som gäller.

Det förekommer att läkare förväxlar begreppen och tror att sjukersättning tills vidare är samma som tidsbegränsad sjukersättning då sjukersättning tills vidare ska omprövas med högst tre års mellanrum. Men att bedöma att patienten ska ha tidsbegränsad sjukersättning med omprövning var tredje år när man egentligen avser sjukersättning tills vidare kan få tragiska konsekvenser. Det är viktigt att inte förväxla dessa begrepp alltså.

Arbetsskadesjukpenning

Kort kan man säga att förlängd sjukpenning pga. arbetskada och arbetsskadesjukpenning kräver att arbetshindret uppkommit pga. olycka eller skadeverkningar i arbetet och att det kan styrkas att det finns ett sk. kausalsamband mellan skadeorsak och uppkommen skada. Om detta inte är möjligt, så hänvisas till vanlig sjukpenning.

Rehabiliteringsersättning

Består av bla. rehabiliteringspenning, och ges i regel för högst ett år.

5.3.1.5 Läkartyg för rätten till sjukpenning

Läkartyget gäller endast sjukpenning och alltså inte sjukersättning. Läkartyget innehåller nedan angivna frågor av betydelse för bedömningen av framför allt arbetsförmågan, och därmed rätten till sjukpenning. Varje punkt i läkartyget kommenteras i fältet till höger, ofta med länkhänvisningar för att lättare se vad de juridiska reglerna säger.

Punkt	Uppgift	Förklaring
1	Avstängning enligt 46 kap. SFB på grund av smitta (fortsätt till punkt 8) ⁸¹	<p>Lagen som avses är smittskyddslagen (2004:168) och ersättningen utgår i form av smittbärappenning enligt 46 kap socialförsäkringsbalken⁸².</p> <p>Smittbärappenning utgår även vid beslut om avstängning enligt livsmedelslagen (2006:804). I de senare fallen torde främst livsmedelsarbetare som har direkt kontakt med livsmedel beröras av reglerna. I smittskyddslagens bilagor finns en förteckning över de allmänfarliga (bilaga 1) och samhällsfarliga (bilaga 2) sjukdomar</p>

⁸¹ Tidigare formulering: Avstängning enligt SmL på grund av smitta (fortsätt till punkt 8).

⁸² Motsvarar numera upphävda [lagen \(1989:225\) om ersättning till smittbärare vid beslut om avstängning enligt smittskyddslagen \(2004:168\)](#).

som kan läggas till grund för avstängning enligt [smittskyddslagen](#) och därmed ge rätt till smittbärappenning.

Detta innebär att man inte gör någon bedömning av arbetsförmågan vid bedömningen av rätten till smittbärappenning. Det räcker med att ange att orsaken till sjukskrivningen är allmänfarlig eller samhällsfarlig sjukdom.

- 2 Diagnos/diagnoser för sjukdom/symtom som orsakar nedsatt arbetsförmåga Här ska du ange diagnoserna enligt [ICD-10](#). Saknas koder för de besvär du vill beskriva, beskriver du i stället de besvär du iakttagit, eller blanketten är elektronisk så kan det vara en god idé att lämna fältet tomt, och beskriva symtomen i rutan "Övriga upplysningar".

3 Anamnes för aktuell sjukdom

- 4 Status och objektiva undersökningsfynd på organnivå (funktionsnedsättning)

- 5 Hur begränsar sjukdomen patientens förmåga/aktivitet på [individnivå](#)? (aktivitetsbegränsning) Här rekommenderas att använda beskrivningen enligt internationell standard, se [ICF-koderna](#) (välj bland funktionskoderna i avsnittet "Detaljerad klassifikation med definitioner" på sidorna 49-188 i den långa versionen av ICF-boken)! Detta eftersom koderna på ett adekvat sätt täcker in de olika funktioner som kan skilja normala besvär från sjukdomsrelaterade besvär!

Patientens funktion trots sjukdom som du beskrivit i intyget ska sedan av försäkringskassan mätas mot produktivetskraven på hela arbetsmarknaden, se [5.7.3.2 nedan](#) och [5.7.3.3 nedan](#)! Denna mätning behöver du som läkare inte göra, den ska göras av försäkringskassan.

Obs! Tänk på att du som läkare inte har ansvaret att bedöma rätten till sjukpenning, det är försäkringskassans uppgift. Din uppgift är att beskriva hur patientens sjukdom hindrar honom eller henne från att arbeta trots

sjukdom, att tala om vilken typ av arbete du gjort bedömningen mot samt prognosen för sjukdomen. Det hindrar dock inte att du rekommenderar sjukpenning eller förlängd sjukpenning under viss tid. Men bedömningen av rätten till sjukpenning ligger alltså på försäkringskassan utifrån din beskrivning av patientens arbetsförmåga på individnivå.

Detta är läkarintygets viktigaste ruta! Utöver att beskriva hur patientens funktion på individnivå begränsar hans eller hennes möjligheter att arbeta trots sjukdom, så är det viktigt att du beaktar var i rehabiliteringskedjan som din patient befinner sig i när du beskriver hans eller hennes arbetsförmåga.

Speciellt vid sjukdomar och symtom som inte kan diagnostiseras objektivt, såsom smärtproblematik, trötthet, och psykiska besvär, är skillnaden mellan vad som är friskt och vad som är sjukt mycket flytande. Vid sådana sjukdomar är det extra viktigt att noggrant beskriva funktionsbegränsningarna och att motivera varför det är frågan om sjukdom och inte bara besvär som är all dagliga i befolkningen i stort.

Bedömningen av arbetsförmågan blir olika de första sex månaderna beroende på om patienten har ett arbete som han eller hon är sjukskriven från eller är arbetslös. Den arbetslöse saknar ju ett arbete att omplaceras i.

Beskriv hur patientens sjukdom hindrar honom eller henne att arbeta enligt nedan angiven beskrivning, det är alltså produktivitetskraven i dessa arbeten som patientens funktion ska mätas emot:

Om patienten har en anställning:

- **Dag 1 – 90:** På vad sätt hindrar sjukdomen patienten att utföra

sina ordinarie arbetsuppgifter?

- **Dag 91 – 180:** Kan patienten utföra annat arbete för arbetsgivaren? Om inte, är det dags redan nu att börja utreda
 - arbetsförmågan mot hela den reguljära arbetsmarknaden,
 - om det finns en stor sannolikhet att patienten kommer att kunna återgå i sitt eget arbete före dag 365 i sjukperioden,
 - om det är en allvarlig sjukdom patienten lider av (gäller även efter dag 365 i sjukperioden), eller
 - om patienten kommer att få medicinsk behandling för att behandla eller förebygga en allvarlig sjukdom, tex. stroke, allvarliga brännskada, förlamning, förlust av en kroppsdel, förmågan att tal, multipel skleros eller liknande (gäller även efter dag 365 i sjukperioden), se [utskottsbetänkande 2009/10:SfU13, s. 7-8!](#)
- **Dag 181 – 365:** Om inte bedömningen mot hela reguljära arbetsmarknaden kunnat skjutas upp enligt fg. punkt, på vad sätt hindrar sjukdomen patienten att utföra arbetsuppgifter i ett arbete på den reguljära arbetsmarknaden? Kan patienten i vart fall klara ett skyddat arbete?
- **Dag 366 – 914:** På vad sätt hindrar sjukdomen patienten att utföra arbetsuppgifter i ett arbete på den reguljära arbetsmarknaden? Kan patienten i vart fall klara ett skyddat arbete? Kan arbetsförmågan bedömas som stadigvarande nedsatt till minst 25 procent och ytterligare rehabilitering anses utsiktslös, bör sjukersättning (fd. förtidspension) utredas.

- **Dag 915 och tills vidare:** Samma som fg. punkt. Fortsatt sjukpenning kan utgå i extrema fall då patienten är intagen på sjukhus för omfattande vård eller får sådan vård i hemmet, om patienten förlorat verklighetsuppfattningen och förmågan att orientera sig, eller om återgång i det egna arbetet alternativt deltagande i arbetslivsintroduktionen via arbetsförmedlingen medför risk för *allvarlig* försämring av patientens sjukdom.

Om patienten saknar anställning:

- **Dag 1 och tills vidare:** Beskrivningen ska göras utifrån ovanstående punkter från dag 181!

Lagreglering: [27 kap 46-49 §§ socialförsäkringsbalken](#)⁸³

6 Föreskrift – behandling eller åtgärd som är nödvändig för att förmågan ska kunna återställas

7 Är arbetslivsinriktad rehabilitering aktuell?

Här ska du tala om om du anser att patienten behöver rehabilitering i form av arbetsprövning eller praktik, dels för att mäta arbetsförmågan, dels för att återvinna arbetsförmåga.

8 Jag bedömer patientens arbetsförmåga i förhållande till:

Här ska du ange i förhållande till vad som nedsättningen av patientens arbetsförmåga är bedömd, exempelvis nuvarande arbete, föräldraledighet, hela den reguljära arbetsmarknaden och sistnämndas eventuellt inkluderande skyddat arbete såsom anställningar på Samhall, eller med stöd av lönebidrag, offentligt skyddad anställning eller liknande.

Denna frågan finns i läkarintyget eftersom bedömningen av arbetsförmågan de sex första månaderna skiljer sig åt beroende

⁸³ Motsvarar numera upphävda [3 kap 7 § tredje till sjätte styckena lagen om allmän försäkring](#).

på om man har arbete eller inte.

Lagreglering: [27 kap 46-49 §§ socialförsäkringsbalken](#)⁸⁴ samt [27 kap 52 § samma balk](#)⁸⁵.

9 Jag bedömer att patientens arbetsförmåga är nedsatt längre tid än den som det försäkringsmedicinska beslutsstödet anger, därför att:

Om den sjukskrivningstid som Socialstyrelsen rekommenderar i det försäkringsmedicinska beslutsstödet överskrids ska du skriva din motivering här. Detta fält är helt nytt och är en direkt anpassning till beslutsstödet. I en del fall rekommenderas även remittering till specialistläkare för vidare utredning av prognos, behandling och förutsättningar för fortsatt sjukskrivning.

Reglering: [Socialstyrelsens försäkringsmedicinska beslutsstöd](#).

10 Prognos – kommer patienten att få tillbaka sin arbetsförmåga i nuvarande arbete? (Gäller inte arbetslösa)

Är det mycket sannolikt att din patient kommer att kunna återgå till sitt arbete?

Frågan behöver inte besvaras om din patient är arbetslös!

Lagreglering: [27 kap 48 § socialförsäkringsbalken](#)⁸⁶.

11 Kan resor till och från arbetet med annat färdsmätt än det patienten normalt använder göra det möjligt för patienten att återgå i arbete?

Lagreglering: [27 kap 5 § socialförsäkringsbalken](#)⁸⁷.

12 Jag vill ha kontakt med Försäkringskassan

Vill läkaren bli kommunicerad med försäkringskassan kan han eller hon skriva det här.

Lagreglering: jfr [7 förvaltningslagen!](#)

13 Övriga upplysningar

Vill läkaren ha ett avstämningsmöte innan beslut om sjukpenning fattas kan han eller hon skriva det här.

Lagreglering: [110 kap 14 § 4 p socialförsäkringsbalken](#)⁸⁸.

⁸⁴ Motsvarar numera upphävda [3 kap 7 § tredje till sjätte styckena lagen om allmän försäkring](#).

⁸⁵ Motsvarar numera upphävda [3 kap 7 § tionde stycket lagen om allmän försäkring](#).

⁸⁶ Motsvarar numera upphävda [3 kap 7 § femte stycket lagen om allmän försäkring](#).

⁸⁷ Motsvarar numera upphävda [3 kap 7 a § lagen om allmän försäkring](#).

5.3.1.6 Läkarylåtande om hälsotillstånd (LOH) för rätten till sjukersättning

Ett läkaryttrande om hälsotillstånd (LOH) utgör underlag för bedömning av arbetsförmågan vid ansökan om sjukersättning tills vidare (det som förut kallades förtidspension), och tidsbegränsad sjukersättning enligt övergångsreglerna (det som förut kallades sjukbidrag). LOH innehåller nedan angivna frågor av betydelse för bedömningen av framför allt arbetsförmågan, och därmed rätten till (varaktig) sjukersättning. Varje punkt i läkarintyget kommenteras också här i fältet till höger, ofta med länkhänvisningar för att lättare se vad de juridiska reglerna säger. Förklaringarna nedan avser endast sjukersättning tills vidare, om det inte särskilt framgår att de även avser tidsbegränsad sjukersättning enligt övergångsreglerna.

Punkt	Uppgift	Förklaring
1	Vilka tidigare sjukdomar kan ha relevans för det nuvarande medicinska tillståndet?	
2	Redogör för det nuvarande medicinska tillståndets förlopp fram till den senaste undersökningen. Ange även den vård och behandling som getts samt resultatet av denna.	
3	Status och objektiva undersökningsfynd på organnivå (funktionsnedsättning).	
4	Ange diagnos eller diagnoser som är orsaken till patientens nedsatta arbetsförmåga.	Här ska du ange diagnoserna enligt ICD-10 . Saknas koder för de besvär du vill beskriva, beskriver du i stället de besvär du iakttagit, eller om blanketten är elektronisk så kan det vara en god idé att lämna fältet tomt, och beskriva symtomen i rutan "Övriga upplysningar".
5	Hur begränsar sjukdomen patientens förmåga/aktivitet på individnivå (aktivitetsbegränsning)?	Här rekommenderas att använda beskrivningen enligt internationell standard, se ICF-koderna (välj bland funktionskoderna i avsnittet "Detaljerad klassifikation med definitioner" på sidorna 49-188 i den långa versionen av ICF-boken)! Detta eftersom koderna på ett adekvat sätt täcker in de olika funktioner som kan skilja normala besvär från sjukdomsrelaterade besvär. Speciellt vid utredning av rätten till sjukersättning rekommenderas dessa koder av försäkringskassan !

⁸⁸ Motsvarar numera upphävda [3 kap 8 a § lagen om allmän försäkring](#).

Patientens funktion trots sjukdom som du beskrivit i intyget ska sedan av försäkringskassan mätas mot produktivetskraven på hela arbetsmarknaden, se [5.7.3.2 nedan](#) och [5.7.3.3 nedan](#)! Denna mätning behöver du som läkare inte göra, den ska göras av försäkringskassan.

Obs! Tänk på att du som läkare inte har ansvaret att bedöma rätten till sjukersättning, det är försäkringskassans uppgift. Din uppgift är att beskriva hur patientens sjukdom hindrar honom eller henne från att arbeta trots sjukdom, att tala om vilken typ av arbete du gjort bedömningen mot (då rätt till sjukersättning inte föreligger om det finns arbetsförmåga i ett skyddat arbete) samt prognosen för sjukdomen. Det hindrar dock inte att du rekommenderar sjukersättning. Men bedömningen av rätten till sjukersättning ligger alltså på försäkringskassan utifrån din beskrivning av patientens arbetsförmåga på individnivå.

Detta är läkarutlåtandets viktigaste ruta, tveka inte att vid behov utöver blankett FK 3200 använda "Fortsättningsblad läkarutlåtande" (FK 3201)!

Här ska du beskriva hur patientens funktion på individnivå begränsar hans eller hennes möjligheter att arbeta trots sjukdom.

Speciellt vid sjukdomar och symtom som inte kan diagnostiseras objektivt, såsom smärtproblematik, trötthet, och psykiska besvär, är skillnaden mellan vad som är friskt och vad som är sjukt mycket flytande. Vid sådana sjukdomar är det extra viktigt att noggrant beskriva funktionsbegränsningarna och att motivera varför det är frågan om sjukdom och inte bara besvär som är all dagliga i befolkningen i stort.

Beskriv hur patientens sjukdom hindrar honom eller henne att arbeta i ett arbete på den reguljära arbetsmarknaden inklusive den skyddade arbetsmarknaden, det är alltså produktivetskraven på dessa två arbetsmarknader som patientens funktion ska mätas emot. Eller annorlunda uttryckt: kan patienten ta ett arbete på den reguljära arbetsmarknaden eller den skyddade arbetsmarknaden trots sina besvär?

Ange även om arbetsförmågan anses nedsatt med minst en fjärdedel eller inte, i förhållande till ett heltidsarbete!

Lagreglering: [33 kap 10-12 §§ socialförsäkringsbalken](#)⁸⁹ samt [33 kap 5 § socialförsäkringsbalken](#)⁹⁰!

Jfr även [5.11.2.2.1](#) och [5.11.2.2.3 nedan!](#)

6 Återge kort hur patienten själv beskriver sina arbetshinder och återstående resurser.

7 Vilka insatser har gjorts för att kompensera patientens aktivitetsbegränsning? Finns det några andra planerade insatser som kan bidra till en ökad arbetsförmåga, till exempel träning, hjälpmedel eller annan rehabilitering? Ange i så fall tidsplan. Behövs en mer riktad bedömning av arbetsförmågan?

Här är det huvudsakligen rehabiliterings- och anpassningsåtgärder som vidtagits och vad de resulterat i.

Frågeställningen berör även planerade åtgärder och om sådana öht. bedöms vara meningsfulla och kunna återge hela eller delar av arbetsförmågan på den reguljära arbetsmarknaden eller i ett anpassat arbete som tex. Samhallsanställning eller lönebidragsarbete.

Uppgiften behövs för att utreda om ytterligare rehabilitering bedöms som utsiktslös. Rätt till sjukersättning föreligger bara om ytterligare rehabilitering bedöms som utsiktslös.

Sistnämnda gäller dock inte om patienten har rätt till tidsbegränsad sjukersättning enligt

⁸⁹ Motsvarar numera upphävda [7 kap 3 § lagen om allmän försäkring!](#)

⁹⁰ Motsvarar numera upphävda [7 kap. 1 § första stycket lagen om allmän försäkring!](#)

övergångsreglerna, se [4 kap 31 § lagen \(2010:111\) om införande av socialförsäkringsbalken](#)⁹¹!

I denna ruta går det också bra att skriva in vilken grad av nedsättning med vilken man anser att arbetsförmågan är nedsatt, eftersom deltidssjukskrivning ibland kan vara motiverad efter en lång tids sjukskrivning.

Lagreglering: [33 kap 6 § socialförsäkringsbalken](#).⁹²

Jfr även [5.11.2.2.4 nedan](#)!

8 Finns det några andra faktorer som påverkar patientens möjligheter att arbeta?

Det som avses torde främst vara faktorer i den sociala funktionen, tex. svårt att klara av att möta människor, något som inarbetas under långtidssjukskrivningar. Social förmåga ska inte förväxlas med de sociala hänsynen som togs förut i bedömningen av arbetsförmågan, eftersom faktorer som bostadsort, yrke, ålder och tidigare yrkesverksamhet inte längre beaktas vid bedömningen av arbetsförmågan.

Faktorer som bostadsort, yrke, ålder och tidigare yrkesverksamhet vägs dock in i bedömningen av arbetsförmågan för rätten till tidsbegränsad sjukersättning enligt övergångsreglerna om särskilda skäl talar för det, se [4 kap 31 § lagen \(2010:111\) om införande av socialförsäkringsbalken](#)⁹³!

Har patienten inte förbrukar denna möjlighet enligt övergångsreglerna kan det vara lämpligt att skriva in exempelvis om patienten är så pass sjuk att han eller hon inte klarar av att pendlar eller flytta för att arbetspröva eller söka arbete.

⁹¹ Motsvarar numera upphävda [punkt 8 i lagen \(2008:480\) om ändring i lagen \(1962:381\) om allmän försäkring](#).

⁹² Motsvarar numera upphävda [7 kap 1 § lagen om allmän försäkring](#)!

⁹³ Motsvarar numera upphävda [punkt 8 i lagen \(2008:480\) om ändring i lagen \(1962:381\) om allmän försäkring](#).

9 Sammanfatta det medicinska tillståndet. Hur påverkar patientens hinder och resurser möjligheterna att arbeta? Finns det några begränsningar i vissa arbetsuppgifter?

10 Hur förväntas arbetsförmågan utvecklas på sikt? Ange i så fall när en förändring kan inträffa och på vilket sätt. Ange om prognosen skiljer sig för olika diagnoser?

Här gäller det att ta ställning till om arbetsförmågan *bedöms* vara stadigvarande nedsatt för samtliga diagnoser eller för vissa diagnoser.

Kan arbetsförmågan inte bedömas som stadigvarande nedsatt, föreligger ingen rätt till varaktig sjukersättning.

Kan arbetsförmågan bedömas som nedsatt i minst ett år och patienten inte förbrukat rätten till tidsbegränsad sjukersättning enligt övergångsreglerna (4 kap 31 § lagen (2010:111) om införande av socialförsäkringsbalken⁹⁴), ska i stället denna uppgiften framgå av utlåtandet.

Lagreglering: [33 kap 6 § socialförsäkringsbalken](#).⁹⁵

Jfr även [5.11.2.2.2 nedan!](#)

11 Övriga upplysningar, till exempel önskemål om avstämningsmöte.

Avstämningsmöte är oftast att rekommendera då det blir lättare att reda ut funktionsnedsättningens omfattning och andra viktiga uppgifter direkt mellan berörda parter.

Lagreglering: [110 kap 14 § socialförsäkringsbalken](#).⁹⁶

5.3.2 Vad bör du som handläggare tänka på?

Det är viktigt att iaktta de skyldigheter som du faktiskt har enligt förvaltningslagen. Kommentarer till [förvaltningslagen](#) kan därför vara bra att gå igenom, se [2 ovan!](#) Bland de synnerligen viktiga sakerna att tänka på finns:

⁹⁴ Motsvarar numera upphävda [punkt 8 i lagen \(2008:480\) om ändring i lagen \(1962:381\) om allmän försäkring](#).

⁹⁵ Motsvarar numera upphävda [7 kap 1 § lagen om allmän försäkring!](#)

⁹⁶ Motsvarar numera upphävda [3 kap 8 a § lagen om allmän försäkring](#) analogt!

- möjligheten att begära kompletteringar och förtydliganden av sjukintyg (i privat sjukvård krävs dock den försäkrades medgivande pga. läkarsekretessen där),
- skyldigheten att med den försäkrade kommunicera uppgifter som någon annan än den försäkrade själv tillfört ärendet, tex. en försäkringsmedicinsk rådgivare.

5.3.3 Vad bör du som processjurist tänka på?

När avslaget är ett faktum blir frågan om omprövning och efterföljande överklagande aktualiserad. En patient vill kanske låta ett juridiskt ombud (med stöd av rättegångsfullmakt) sköta processen. Oavsett om patienten väljer att driva processen genom ett ombud på kommersiell eller idell basis, är det oerhört viktigt att driva rättsprocessen mycket omsorgsfullt, och i alla avseenden bevaka och tillvarata huvudmannens intressen, och då inte i onödan spela ut kort på det juridiska spelbordet som uppenbarligen talar till försäkringskassans fördel. Uppgifter som talar till försäkringskassans fördel ska försäkringskassan själv åberopa, det är myndigheten som har åberopandebördan för sådana uppgifter.

Som ombud har man också den kanske inte alltid så lätta uppgiften att försöka finna argument mot sin huvudman i syfte att förekomma motpartens, alltså försäkringskassans, angreppspunkter framöver i processen. Bara i enklare rutinfall kan man släppa den strategin.

I och med att det är frågan om sjukförmåner så står ekonomiskt sett oerhört mycket på spel för din huvudman. Du gör därför mycket klokt i att arbeta metodiskt och systematiskt bearbeta de juridiska rättskällorna, samt att iaktta en god retorisk uppläggning av talan i domstolen, för att tillvarata huvudmannens intressen.

Det finns ingen anledning dock att tveka att processa mot försäkringskassan, deras jurister är trots allt bara människor precis som du själv, och genom denna handboken kommer du relativt snabbt att hamna på samma kunskapsnivå som de, om inte rent av över den eftersom boken berör en del medicinska parametrar som är aktuella i sjukskrivningsprocessen, nämligen *försäkringsmedicin*.

De juridiska auktoritetskällorna är ett retoriskt topos, en källa att ösa juridiska argument ur. Sedan gäller det att omsätta dessa på ett retoriskt lämpligt sätt. Det finns inga universallösningar på alla frågor i retorik, men det finns några grundläggande saker att tänka på när man processar för en enskild mot en "överlägsen" myndighet. Hur de retoriska modellerna bäst används framgår av [13.2 nedan](#) och vad man som ombud har att tänka på gällande bevisningen framgår av [13.3 nedan](#)!

5.4 Kraven för rätt till sjukförmåner

5.4.1 Kraven för rätt till sjukpenning

Sjukpenning utges från dag 1-914 (från dag 15 för de som kan få sjuklön av en arbetsgivare), och i extrema fall även efter dag 914.

För rätt till sjukpenning gäller:

- att man är försäkrad enligt [3-6 kap socialförsäkringsbalken](#)⁹⁷,
- att den försäkrade har en sjukdom som sätter ned arbetsförmågan (försäkringen är en renodlad sjukförsäkring sedan 1997, även om sjukdomsbegreppet har vidgats, senast genom regeringsrättens⁹⁸ vägledande domar i [RÅ 2009 ref. 102 I och II](#)),
- att man har en sjukpenninggrundande inkomst (SGI) fastställd (se [25 kap 2-3, 5-7, 9, 16-24 §§, 26 kap 2 § och 40 kap 9 § socialförsäkringsbalken](#)⁹⁹ samt [25 kap 4 §, 26 kap 2, 4-7, 9, 11-16, 19-31 §§ socialförsäkringsbalken samt 4 kap 2 § lagen om införande av socialförsäkringsbalken](#)¹⁰⁰, se rubriken [5.10.2 nedan](#)),
- att den försäkrades arbetsförmåga, dvs. den fysiska, psykiska *eller* sociala förmågan trots sjukdom mätt mot produktivetskraven på den reguljära arbetsmarknaden (se [5.7.3.2 nedan](#)), bedöms vara nedsatt med minst en fjärdedel (att arbetsförmågan ska vara nedsatt med minst 25 % framgår av [27 kap 2-3 §§ socialförsäkringsbalken](#) och tidsgränserna för vidgning av bedömningen framgår av tidsgränserna i [27 kap 45-49 §§ samma balk](#)¹⁰¹, se [5.10.3 nedan](#)),
- att man har rätt att bli betraktad som icke arbetsförmögen så länge man väntar på ett skyddat arbete om man bedömts ha arbetsförmåga i ett sådant arbete varvid funktionen mäts mot produktivetskraven på den skyddade arbetsmarknaden (se [5.7.3.3 nedan](#)), samt
- att man inte träffas av 87-dagarskarensen under en ramtid på 450 dagar (karensen på tre månader under ramtiden på 15 månader), (enligt tidsgränserna i [27 kap 11 § socialförsäkringsbalken](#)¹⁰² eller i [27 kap 21 § socialförsäkringsbalken](#)¹⁰³, se rubriken [5.10.7 nedan](#)).

Brister det i något av dessa krav finns ingen rätt till sjukpenning.

Man kan alltså nekas sjukpenning trots att man anses ha nedsatt arbetsförmåga, antingen pga. att man saknar en SGI, eller pga. att man förbrukat antalet dagar för rätt till sjukpenning.

Detta betyder alltså att det finns två tidsaxlar som blir aktuella vid sjukpenning. Den ena tidsaxeln innehåller tidsgränser för åtstramningar av de olika arbetsmarknader som funktionsförmågan ska mätas mot, den andra tidsaxeln innehåller tidsgränser för själva sjukpenningnivån (tex. tremånaderskarensen under ramtiden på femton månader)

⁹⁷ Motsvarar till största delen numera upphävda [socialförsäkringslagen \(1999:799\)](#).

⁹⁸ Regeringsrätten heter numera Högsta förvaltningsdomstolen.

⁹⁹ Motsvarar numera upphävda [3 kap 2 § lagen om allmän försäkring](#).

¹⁰⁰ Motsvarar numera upphävda [3 kap 5-5 e §§ lagen om allmän försäkring](#).

¹⁰¹ Motsvarar numera upphävda [3 kap 7 § lagen första till sjätte styckena om allmän försäkring](#).

¹⁰² Motsvarar numera upphävda [3 kap 10 a § andra stycket lagen om allmän försäkring](#).

¹⁰³ Motsvarar numera upphävda [3 kap 4 § tredje stycket lagen om allmän försäkring](#).

5.4.2 Kraven för rätt till sjukersättning

Sjukersättning kan utges då sjukpenning inte kan utges, dock under de villkor som framgår nedan.

För rätt till sjukersättning gäller:

- att man är försäkrad enligt [3-6 kap socialförsäkringsbalken](#)¹⁰⁴, vilket man är antingen för arbetsbaserade förmåner (som tillsammans med SGI eller en antagandeinkomst ger inkomstrelaterad sjukersättning) eller bosättningsbaserade förmåner (vilket även utan SGI och antagandeinkomst ger rätt till sjukersättning men på garantinivå vilket man i en del fall kan dryga ut med bostadstillägg),
- att den försäkrade har en sjukdom som sätter ned arbetsförmågan (försäkringen är en renodlad sjukförsäkring sedan 1997, även om sjukdomsbegreppet har vidgats, senast genom regeringsrättens¹⁰⁵ vägledande domar i [RÅ 2009 ref. 102 I och II](#)),
- att den försäkrades arbetsförmåga, dvs. den fysiska, psykiska *eller* sociala förmågan trots sjukdom mätt mot produktivitetskraven på arbetsmarknaden (se [5.7.3.2 nedan](#) och [5.7.3.3 nedan](#)), bedöms vara stadigvarande nedsatt, med minst en fjärdedel i förhållande till hela arbetsmarknaden inklusive den skyddade arbetsmarknaden (att arbetsförmågan är nedsatt med minst 25 % framgår av [33 kap 5-7 §§ socialförsäkringsbalken](#)¹⁰⁶, se [5.11.2 nedan](#)) (beträffande hela denna punkten; se även [5.11.2.2 nedan](#)), samt
- att ytterligare rehabilitering bedöms vara utsiktslös (se [5.11.2.2 nedan](#)).

Brister det i något av dessa krav finns ingen rätt till sjukersättning.

5.5 Försäkrad för rätt till sjukförmåner

Sjukförsäkringen är, precis som andra delar i socialförsäkringen, uppdelad i dels *arbetsbaserade förmåner*, dels *bosättningsbaserade förmåner*. För att man ska vara sjukförsäkrad gäller i huvudsak förutsättningarna i [3-6 kap socialförsäkringsbalken](#)¹⁰⁷.

5.6 Begreppet sjukdom

5.6.1 Sjukdom i lagens mening

Övergripande gäller för all bedömning av arbetsförmåga enligt rehabiliteringskedjan vad som står i [27 kap 2-3, 45-53 och 55 §§ socialförsäkringsbalken samt 4 kap 10 § lagen om införande av socialförsäkringsbalken](#). I [27 kap 2-3 §§ socialförsäkringsbalken](#)¹⁰⁸ står det följande:

¹⁰⁴ Motsvarar till största delen numera upphävda [socialförsäkringslagen \(1999:799\)](#).

¹⁰⁵ Regeringsrätten heter numera Högsta förvaltningsdomstolen.

¹⁰⁶ Motsvarar numera upphävda [7 kap 1 § första stycket lagen om allmän försäkring](#).

¹⁰⁷ Motsvarar till största delen numera upphävda [socialförsäkringslagen \(1999:799\)](#).

¹⁰⁸ Motsvarar numera upphävda [3 kap. 7 § första stycket lagen \(1962:381\) om allmän försäkring](#).

En försäkrad har rätt till sjukpenning vid sjukdom som sätter ned hans eller hennes arbetsförmåga med minst en fjärdedel.

Med sjukdom likställs ett tillstånd av nedsatt arbetsförmåga som orsakats av sjukdom för vilken det lämnats sjukpenning, om tillståndet fortfarande kvarstår efter det att sjukdomen upphört.

Vid bedömningen av om den försäkrade är sjuk ska det bortses från arbetsmarknadsmässiga, ekonomiska, sociala och liknande förhållanden.

Rätt till sjukpenning föreligger därför bara när det är en sjukdom eller ett därmed jämställt medicinskt tillstånd som nedsätter arbetsförmågan. ([prop. 1994/95:147, ss. 20 – 21](#)).

Under senare år har två vägledande domar från regeringsrätten¹⁰⁹ ytterligare preciserat vad som menas med sjukdom, se [RÅ 2009 ref. 102 I och II!](#)

5.6.2 Graviditet

En normal graviditet kan i princip inte betraktas som en sjukdom. Det är ett kroppstillstånd som hör ihop med en normal livsprocess. Men en kvinna har däremot rätt till sjukpenning om hon är eller blir sjuk under graviditetens gång och sjukdomen nedsätter arbetsförmågan med minst 25 %. Detta gäller oavsett om sjukdomen beror på graviditeten eller om den inte har något samband med denna. Det saknar därvid också betydelse hur lång tid som återstår till beräknad förlossning.

Ett mål i kammarrätten gällde en kvinna som sjukskrivits för foglossning. Av det medicinska underlaget framgick att hon ömmade rejält över alla fogarna i bäckenet. Hon hade stora svårigheter att gå och kunde knappt röra sig över golvet. Hon kunde därför inte klara av att arbeta som säljare i en klädbutik. Kammarrätten ansåg att den omständigheten att en del besvär beror på graviditet inte automatiskt utesluter rätt till sjukpenning. Med hänvisning till den medicinska utredningen i målet ansågs kvinnans besvär vara ett sådant onormalt kroppstillstånd som inte hänger samman med den normala livsprocessen och som därför bör betecknas som sjukdom. Se [domen av Kammarrätten i Göteborg, mål nr 6714-2005 \(pdf\)](#)!

Det finns anledning att bedöma denna domens prejudikatvärde mycket restriktivt, vilket jag dock inte avser utveckla här och nu. Däremot har domen juridiskt sett stort värde eftersom hela kammarrätten var enig om domskälen och domslutet, dvs. inga skiljaktiga kammarrättsledamöter. Det indikerar en stark dom.

5.7 Begreppet arbetsförmåga

5.7.1 Olika begrepp hos olika aktörer vållar problem

Eftersom bedömningen av arbetsförmågan inte diskuterats i lagstiftningen eller dess förarbeten, finns det egentligen inte raka svar på vad som menas med arbetsförmåga, förutom när den ska

¹⁰⁹ Regeringsrätten heter numera Högsta förvaltningsdomstolen.

mätas mot arbetet i en anställning. Att högsta instansen, Högsta förvaltningsdomstolen¹¹⁰, ännu inte prövat i vart fall avgränsningen är högst besynnerligt.

Det är inte sjukdomen i sig eller diagnoserna i sig som motiverar sjukskrivning utan i stället sjukdomens eller skadans konsekvenser för funktions- och arbetsförmågan.

Arbetsförmåga, anställningsbarhet och produktivitet är tre begrepp som används av försäkringskassan, arbetsförmedlingen respektive arbetsgivare. Begreppen är egentligen inte synonyma med varandra, och de skapar därför lätt förvirring. Detta är också skälet till att en person kan anses ha arbetsförmåga av försäkringskassan, men inte vara tillräckligt frisk för att kunna stå till arbetsmarknadens förfogande av arbetsförmedlingens bedömning, dvs. hamna ”mellan stolarna”.

Det finns dock flera bärande skäl att göra avgränsningen av arbetsförmågan enligt det som beskrivs under [5.7.2 - 5.7.3 nedan](#), vilket Högsta förvaltningsdomstolen¹¹¹ ur rättsäkerhetssynpunkt borde ta ställning till.

- En fördjupad samverkan mellan försäkringskassan och arbetsförmedlingen har avsikten att undvika sådana effekter som att den försäkrade ska falla mellan stolarna, varför man inte helt kan avfärda att begreppen arbetsförmåga och anställningsbarhet berör varandra.
- Så länge arbetsförmågan bedöms mot arbetsuppgifterna i en anställning är bedömningen av arbetsförmågan inget större problem. Då mäts arbetsförmågan individuellt mot prestationskraven på arbetsplatsen och efter 90 dagar även efter omplaceringsmöjligheterna. Detta är ett starkt skäl att utvidga synsättet även i bedömningen av arbetsförmågan på den reguljära och skyddade arbetsmarknaden, i avsaknad av tydliga och rättssäkra vägledningar i lagtext och förarbeten.
- I avsaknad av en tydlig lagreglering återstår egentligen bara att falla tillbaka på resonemang som rör sig i gråzonen mellan begreppen. Högsta förvaltningsdomstolen¹¹² borde pröva avgränsningen på något sätt för att ge en fingervisning om bedömningen av arbetsförmåga. Innan dess kan man på goda grunder säga att sjukförsäkringen är och förblir påtagligt rättsosäker.
- Det ovan sagda (främst enligt [27 kap 48 § socialförsäkringsbalken](#)¹¹³ gällande sjukpenning och [33 kap 10 § socialförsäkringsbalken](#)¹¹⁴ gällande sjukersättning) kan emellertid inte låta sig göras utan individuella hänsyn till arbetsförmågan efter rehabiliteringsåtgärder. Därför finns också bestämmelsen i [27 kap 50 § socialförsäkringsbalken](#)¹¹⁵.
- Bedömningen av arbetsförmågan ovan ska vara individuell, detta har inte förändrats i och med införandet av rehabiliteringskedjan, eftersom tidigare motivuttalande inte detta sammanhang inte ifrågasatts i [prop. 2007/08:136](#) och då lagtexten fortfarande föreskriver att en individuell bedömning ska göras. Fortfarande talas det om den

¹¹⁰ Högsta förvaltningsdomstolen hette förut Regeringsrätten.

¹¹¹ Högsta förvaltningsdomstolen hette förut Regeringsrätten.

¹¹² Högsta förvaltningsdomstolen hette förut Regeringsrätten.

¹¹³ Motsvarar numera upphävda [3 kap 7 § femte stycket lagen om allmän försäkring](#).

¹¹⁴ Motsvarar numera upphävda [7 kap 3 § första stycket lagen om allmän försäkring](#).

¹¹⁵ Motsvarar numera upphävda [3 kap 7 § sjunde stycket lagen om allmän försäkring](#).

försäkrade förmåga att arbeta i [27 kap 48 § socialförsäkringsbalken](#)¹¹⁶ gällande sjukpenning och i [33 kap 10 § socialförsäkringsbalken](#)¹¹⁷ gällande sjukersättning. "Arbetsförmåga är inte något statistiskt, objektivet påvisbart tillstånd, arbetsförmåga måste bedömas i förhållande till ett visst arbete eller vissa arbetsuppgifter." (se [prop. 1996/97:28](#), sidan 14)

Bedömningen av arbetsförmågan är alltså en kontroversiell fråga, både juridiskt och medicinskt. Och framför allt: det är en bedömnings- och en argumentationsfråga.

På det teoretiska planet kan man alltså argumentera för att bedömningen av arbetsförmågan innebär att man bedömer den försäkrades resurser trots sjukdom och väger dessa mot de allmänna krav som arbetsmarknaden ställer, antingen hela arbetsmarknaden eller delar av den. I och med rehabiliteringskedjans införande modifierades uttrycket "normalt förekommande arbete" till "den reguljära arbetsmarknaden", men eftersom särskilt anordnade arbeten finns kvar vid bedömningen av arbetsförmågan för sjukpenning, kan man se en antydning till att en skärpning inte var avsedd. Möjligen en retorisk inskärpning i handläggningen av ärendena för att få handläggarna att öka på antalet avslag, men juridiskt torde det sakna betydelse vilket av uttryck som används i lagtexten. Reguljär är också bara en synonym för normal. Vidare: saknar man arbetsförmåga i skyddat arbete, så saknar man rimligen arbetsförmåga i ett normalt förekommande arbete. Om en vidgning av arbetsmarknadsbegreppet verkligen avsågs, kan man då också hävda att den som saknar arbetsförmåga i ett normalt förekommande arbete också saknar arbetsförmåga på den reguljära arbetsmarknaden.

5.7.2 Bedömningen av arbetsförmågan enligt lagen

Bedömningen av arbetsförmågan för rätten till *sjukpenning* innebär enligt resonemanget under [5.7.1 ovan](#) att den försäkrades funktion trots sjukdom mäts mot kraven:

- i *det egna arbetet* ([27 kap 46-47 §§ socialförsäkringsbalken](#)¹¹⁸: gäller för den som har anställning och inklusive karensdag och sjuklöneperiod gäller denna bedömning under de sex första månaderna av sjukskrivningen),
- på *den reguljära arbetsmarknaden* ([27 kap 48 § socialförsäkringsbalken](#)¹¹⁹: gäller från sjunde månaden av sjukskrivningen för den som har anställning, och från första månaden av sjukskrivningen för den som saknar anställning), samt
- i *annat lämpligt arbete som är tillgängligt för den försäkrade* ([27 kap 48 § socialförsäkringsbalken](#)¹²⁰: gäller med samma tidsgränser som den reguljära arbetsmarknaden, men bedöms man ha arbetsförmåga i ett skyddat arbete, anses man sakna arbetsförmåga tills ett sådant skyddat arbete blir tillgängligt, men sjukpenning kan vägras pga. att maximal sjukpenning tex. utgått under ramtiden på 15 månader, och man får då vänta till månad 16 innan man kan få sjukpenning igen, om man alltså inte får ett skyddat arbete under tiden, och här är det säkert att man får behålla SGI utan att man får sjukpenning under tremånaderskarensen, dvs. om ett beslut från

¹¹⁶ Motsvarar numera upphävda [3 kap 7 § femte stycket lagen om allmän försäkring](#).

¹¹⁷ Motsvarar numera upphävda [7 kap 3 § första stycket lagen om allmän försäkring](#).

¹¹⁸ Motsvarar numera upphävda [3 kap 7 § tredje och fjärde styckena lagen om allmän försäkring](#).

¹¹⁹ Motsvarar numera upphävda [3 kap 7 § lagen om allmän försäkring](#).

¹²⁰ Motsvarar numera upphävda [3 kap 7 § femte stycket lagen om allmän försäkring](#).

försäkringskassan säger att man bedöms ha arbetsförmåga endast i ett skyddat arbete eller särskilt anordnat arbete som det ibland kallas).

Arbetsförmågan vid bedömningen av rätten till sjukersättning tills vidare innebär att den försäkrades funktion trots sjukdom mäts mot kraven:

- på *hela arbetsmarknaden* ([33 kap 10 § socialförsäkringsbalken](#)¹²¹: vilket alltså omfattar både den reguljära arbetsmarknaden och den skyddade arbetsmarknaden enligt de två sista punkterna i punktlistan för sjukpenningbedömningen, dvs. man mäter funktionen mot båda typerna av arbetsmarknad, har man arbetsförmåga enbart i skyddat arbete, har man ingen rätt till sjukersättning tills vidare).

Det ovan sagda betyder att arbetsmarknadens krav blir intressanta vid bedömningen av om en tillräcklig arbetsförmåga finns att tillvarata. För de som söker sjukpenning gäller detta från dag 181 i sjukperioden för anställda och från dag 1 i sjukperioden för arbetslösa. För de som söker sjukersättning gäller detta gentemot hela arbetsmarknaden.

5.7.3 Produktivitetskraven på arbetsmarknaden

5.7.3.1 Ekonomisk eller medicinsk arbetsförmåga?

Det är frågan om en hypotetisk bedömningen av arbetsmarknadens krav. Men vilka produktivitetskrav finns då på den reguljära arbetsmarknaden och vilka krav ställer den skyddade arbetsmarknaden? Detta är givetvis en bedömningsfråga, men det är mot dessa arbetsmarknader som funktionsförmågan trots sjukdom alltså ofta ska ställas, man talar om en sk. *ekonomisk arbetsförmåga*. Därav kommer försäkringskassans passus: vi frågar inte hur sjuk du är, vi frågar vad du kan göra trots sjukdom.

Det kan man utläsa direkt ur lagtextens formulering beträffande de som söker sjukpenning och vars arbetsförmåga ska bedömas mot den reguljära arbetsmarknaden, i [27 kap 48 § socialförsäkringsbalken](#)¹²²:

Från och med den tidpunkt då den försäkrade har haft nedsatt arbetsförmåga under 180 dagar ska dessutom, om det inte finns särskilda skäl mot det eller det i annat fall kan anses oskäligt, beaktas om den försäkrade har sådan förmåga att han eller hon kan försörja sig själv genom

1. *förvärvsarbete på den reguljära arbetsmarknaden i övrigt, eller*
2. *annat lämpligt arbete som är tillgängligt för honom eller henne.*

Samma princip kan man utläsa i lagen beträffande de som söker sjukersättning och vars arbetsförmåga ska bedömas mot både den reguljära arbetsmarknaden och den skyddade arbetsmarknaden, dvs. kort och gott hela arbetsmarknaden, i [33 kap 10 § socialförsäkringsbalken](#)¹²³:

¹²¹ Motsvarar numera upphävda [7 kap 3 § lagen om allmän försäkring](#).

¹²² Motsvarar numera upphävda [3 kap 7 § femte stycket lagen om allmän försäkring](#).

¹²³ Motsvarar numera upphävda [7 kap 3 § första stycket lagen om allmän försäkring](#).

När det bedöms hur nedsatt arbetsförmågan är ska Försäkringskassan beakta den försäkrades förmåga att försörja sig själv genom förvärvsarbete på arbetsmarknaden.

I båda fallen är den juridiska nyckelformuleringen "försörja sig själv genom förvärvsarbete". Det lönar sig därför sällan att räkna upp bara diagnoser och symtom och utifrån det räkna upp allmänt kända verkningar av symtomen. Bedömningen ska enligt lagtexten vara individuell, vilket framgår av ordvalet "den försäkrade". Samma symtom kan både visa sig olika hos olika individer och även om de skulle visa sig på samma sätt så har olika individer ej sällan olika förutsättningar att klara arbete trots sjukdom. Detta gäller särskilt om det finns en multipel sjukdomsbild att ta hänsyn till.

Den ekonomiska och den medicinska arbetsförmågan sammanfaller inte alltid (se [5.7.4 nedan](#)), men eftersom det är frågan om juridiska bedömningar torde tolkningen i första hand bygga på formuleringen i de ovan angivna reglerna, varför produktivetskraven på arbetsmarknaden är högtintressanta som juridiska tolkningsdata med avseende på begreppet arbetsförmåga.

Det är alltså inte frågan om en fiktiv arbetsmarknad som ligger långt ute i lagens yttersta kanter som gäller, även om det förekommer sådana missuppfattningar, främst kanske därför att en del handläggare på försäkringskassan inte är riktigt vana vid att tolka de olika [rekvisiten](#) i paragrafen. Vad man ska göra är helt enkelt att väga den försäkrades funktion trots sjukdom mot de allmänna och normala kraven som arbetsmarknaden, inklusive skyddade arbeten, ställer. Är det frågan om en eller par smärre begränsningar får man i regel avslag på ansökan om sjukersättning, särskilt om det finns tex. hjälpmedel att tillgå för att underlätta arbete trots funktionshindret.

Olika sjukdomar utgör ibland hinder i en typ av arbete, men inte i en annan typ av arbete. Det är här som den medicinska arbetsförmågan kan sägas påverka bedömningen tillsammans med bedömningen av den ekonomiska arbetsförmågan. Tex. så är en person med smärtproblem sällan arbetsför i fysiska arbeten, men kan eventuellt sägas ha arbetsförmåga i ett kontorsarbete, särskilt om arbetsplatsen anpassas. I så fall saknas rätt till sjukpenning och sjukersättning, om en sådan bedömning framgår av sjukintyget.

Sjukförmån	Den försäkrades ska mätas mot ...
Sjukpenning	... fysiska, psykiska och sociala förmåga trots sjukdom produktivetskraven i det egna arbetet (om han eller hon har en anställning) fram till dag 180 (dag 91-180 med beaktande av omplaceringsmöjligheter), i övrigt produktivetskraven på hela arbetsmarknaden.
Sjukersättning	... fysiska, psykiska och sociala förmåga trots sjukdom produktivetskraven på hela arbetsmarknaden, inklusive den skyddade arbetsmarknaden.

Obs! Social förmåga ovan ska inte förväxlas med sociala förhållanden, som man förut tog hänsyn till i bedömningen av arbetsförmågan.

Bedömningen av arbetsförmågan i det egna arbetet för den som har en anställning är givetvis mycket lättare eftersom det då blir frågan om att ställa den försäkares förmåga mot hans eller hennes egna arbetsuppgifter. Problemen uppkommer då det blir frågan om att bedöma arbetsförmågan mot hela arbetsmarknaden inklusive den skyddade arbetsmarknaden.

Sedan införandet av rehabiliteringskedjan har de särskilda hänsynen till yrke, utbildning, ålder och bostadsort slopats både vid bedömningen av arbetsförmågan för rätten till sjukpenning och för rätten till sjukersättning. Numer gäller att bedömningen ska göras mot hela arbetsmarknaden. Beskrivningarna i Sjukskrivningsboken, uppl 1 (2005) av de försäkringsmedicinska läkarna Bengt Järholm och Christer Olofsson är därför inte längre lika aktuella nu som då boken kom ut, utan man måste mäta den försäkrades funktion mot alla generella krav på arbetsmarknaden. Vilka krav som arbetsmarknaden ställer generellt framgår dock av boken och kommer att tas upp här tillsammans med ytterligare inslag i produktivetskraven. Detta både på den reguljära och den skyddade arbetsmarknaden.

Nedan följer ett axplock av de ständigt ökade produktivetskraven som man med fog kan säga att den reguljära arbetsmarknaden normalt ställer, och det är då dessa krav som funktionsförmågan trots sjukdom så som den beskrivit i den medicinska utredningen ska mätas mot. Listan är bara exemplifierande, och alltså inte uttömmande. Hittar du fler produktivetskrav som är av allmän karaktär så kan de också läggas till grund för bedömningen mot den reguljära arbetsmarknaden. Sammanställningen är bara tänkt som en *idéspruta* att argumentera utifrån, om du anser att du inte klara av arbete på arbetsmarknaden (se [5.7.3.2 nedan](#)), inklusive den skyddade arbetsmarknaden (se [5.7.3.3 nedan](#)).

5.7.3.2

Produktivetskraven på den reguljära arbetsmarknaden

Klarar man inte dessa produktivetskrav kan man anses sakna arbetsförmåga på den reguljära arbetsmarknaden och då föreligger rätt till sjukpenning, om övriga villkor för rätten till sjukpenning är uppfyllda, se [5.4.1 ovan](#)!

Angående annat lämpligt arbete som det uttrycks i lagtexten så gäller detta alltså numer bara sjukpenning och enbart bedömningen av arbetsförmågan, inte rätten till ersättningen i sig om man uppnått taket i antalet ersättningsdagar: "När det gäller sysselsättning som anordnas särskilt för personer med nedsatt arbetsförmåga krävs det däremot att den försäkrade faktiskt erbjuder ett sådant skyddat arbete för att han eller hon inte längre skall ha rätt till ersättning från försäkringen." (se [prop. 1996/97:28](#)) Det betyder att när karensen på tre månader är över, kan man på nytt få sjukpenning så länge man bedöms ha arbetsförmåga bara i ett skyddat arbete.

Patientens funktionsförmåga mäts mot hela den nationella arbetsmarknaden, inklusive skyddade arbeten, eftersom de skäligen hänsynstagandena till bostadsort slopats. Med hela arbetsmarknaden avses samtliga typer av arbeten inom alla branscher, eftersom man även har slopat de skäligen hänsynstagandena till yrke och utbildning. Det ska dock vara normala arbeten, inte udda arbeten, se [prop. 2007/08:136, s. 67](#)! Eftersom detta motivuttalande gäller hela den reguljära arbetsmarknaden, får den betydelse både för bedömningen av arbetsförmågan vid sjukpenning och sjukersättning, även om formuleringen bara återfinns under avsnittet om

sjukpenning i förarbetet. Arbetsförmågan bedöms dock nedsatt till dess att ett skyddat arbete blir tillgängligt, om det är frågan om bedömning av rätten till sjukpenning. Men man riskerar då att stå utan sjukpenning i tre månader under ramtiden på femton månader, innan ny ersättning blir utbetald.

I en ansökan om sjukpenning eller sjukersättning, i en begäran om omprövning eller i ett överklagande är det därför lönlöst att ägna sig åt långa uppräknings på arbeten som man inte klarar av. Det som beslutsfattare och domstol är ute efter är mätningen mot arbetsmarknadens krav i generell mening. När det gäller den reguljära arbetsmarknaden, vilka krav brukar vara vanligast i tex. platsannonser?

Speciellt vid smärtproblematik och psykiska diagnoser är det viktigt att tydligt skilja symtomen från "normala" fenomen som friska människor ha trots att de arbetar. En del av kraven klarar nästan vemsomhelst, men om man har en *sjukdom* som ger begränsningar i några eller flertalet av dessa avseenden, kan man argumentera för att man anses sakna arbetsförmåga på den reguljära arbetsmarknaden.

5.7.3.2.1 *Fysisk rörlighet*

Det är framför allt i fysiskt tunga arbeten som man förväntas kunna röra sig mycket.

Arbetsförmågan innebär bla. att **den fysiska förmågan trots sjukdom** ska mätas mot **den reguljära arbetsmarknadens krav** på fysisk rörlighet.

Byggjobbare och dykare, brandmän mfl. som har fysiskt tunga eller krävande arbeten innebär en stor avgränsning för de som tex. lider av smärtproblematik och trötthetssyndrom.

5.7.3.2.2 *Initiativförmåga*

Det är snarare regel än undantag numer att man som anställd förväntas vara ambitiös och ta egna initiativ. Det finns då i vissa fall ett samband med förmågan att arbeta självständigt, och ta ansvar för att arbetsuppgifterna verkligen blir utförda.

Arbetsförmågan innebär bla. att **den psykiska förmågan trots sjukdom** ska mätas mot **den reguljära arbetsmarknadens krav** på initiativförmåga.

Det förekommer ej sällan att arbetsgivare förutsätter att man som arbetstagare tar ansvar och kan ta initiativ. Detta produktionskrav har också samröre med förmågan att arbeta självständigt.

5.7.3.2.3 *Koncentrationsförmåga*

Koncentrationsförmåga, i vart fall längre koncentration, är numer snarare regel än undantag. Det finns givetvis ett samspel mellan å ena sidan koncentrationsförmåga och å andra sidan simultankapacitet, förmågan att lära sig nya saker och att, utan att blir stressad av det, snabbt kunna ställa om till nya arbetsuppgifter.

Det är på dagens arbetsmarknad mycket vanligt att arbetsgivare förutsätter att man kan hålla många bollar i luften samtidigt, rent av i de enklare jobben.

Arbetsförmågan innebär bla. att **den psykiska förmågan trots sjukdom** ska mätas mot **den reguljära arbetsmarknadens krav** på koncentrationsförmåga.

Till och med de enklaste administrativa arbetena kan här ibland utgöra hinder för personer som tex. lider av smärtproblematik och trötthetssyndrom.

5.7.3.2.4 *Stresstålighet*

Arbetsmarknaden blir allt mer slimmad, ökade volymkrav gör att kravet på stresstålighet är betydligt högre i dag än för ett par decennier sen. Även här gör sig kravet på simultankapacitet påmint.

Arbetsförmågan innebär bla. att **den psykiska förmågan trots sjukdom** ska mätas mot **den reguljära arbetsmarknadens krav** på stresstålighet.

Till och med de enklaste administrativa arbetena kan här ibland utgöra hinder för personer som tex. lider av smärtproblematik och trötthetssyndrom.

5.7.3.2.5 *Lätt för att lära sig nya saker*

Sveriges arbetsmarknad har också genomgått radikala förändringar, från att ha varit en industrination fram till slutet av 1900-talet så har vi numer fått ett större inslag av kunskapssamhälle. Det ställer krav på förmågan att ständigt lära sig nya saker.

Det betyder också att man som arbetstagare på den reguljära arbetsmarknaden förväntas klara av snabba omställningar till nya arbetsuppgifter.

Arbetsförmågan innebär bla. att **den psykiska förmågan trots sjukdom** ska mätas mot **den reguljära arbetsmarknadens krav** på förmågan att lära sig nya saker.

Det är ett fundamentalt krav numer att man snabbt kan ställa om till nya arbetsuppgifter och lära sig nya saker. Industri kräver också i högre utsträckning numer att man har kompetens inom tex. it-arbete eller kompetens av annan karaktär för produktionen.

5.7.3.2.6 *Socialt samspel*

Förmågan att kunna samspela socialt på en arbetsplats är ett fundamentalt krav, man talar ofta om kravet på social kompetens. Det kan sägas innefatta förmågan att kunna samarbeta, och detta med olika slags kolleger, samt även kunna hantera kolleger som personkemin kanske inte alltid stämmer överens med. Vidare kan det sociala samspelet, främst i samarbetsituationer, sägas innefatta förmågan till kommunikativt beteende, inte strategiskt. En tredje faktor är nätverkande, något som framför allt kan vara svårt för den som varit långtidssjuk, eftersom man då ej sällan tappat fästet i sina tidigare sociala nätverk.

Arbetsförmågan innebär bla. att **den sociala förmågan trots sjukdom** ska mätas mot **den reguljära arbetsmarknadens krav** på förmågan att kunna samspela socialt med kolleger.

Kravet på socialt samspel utgör ej sällan hinder för tex. personer med social fobi, adhd, add, aspergers syndrom och autistiska personer, låt vara att de å andra sidan ofta har lätt att lära nya saker, men problemet att interagera socialt torde utgöra ett avgörande hinder för inträde på den reguljära arbetsmarknaden, och därmed också att de torde sakna arbetsförmåga på denna typen av arbetsmarknad.

5.7.3.2.7

Låg frånvaro

Punktlighet och hög närvaro är numer självklara krav på arbetsmarknaden. Hög frånvaro ger ökade kostnader i form av sjuklön och vikarielön, dvs. två löner för samma arbete som ska utföras. Försenade ankomster skapar ej sällan problem för arbetsgivare som då måste hålla sig med jour- eller poolpersonal som kan ta över arbetsuppgifter som tex. en ordinarie anställd annars skulle utföra. Arbetsgivare förväntar sig alltså en mycket hög närvaro samtidigt som man förväntar sig att frånvaron är så förutsägbar som möjligt, dvs. planerad frånvaro är att föredra framför oplanerad.

Arbetsförmågan innebär bla. att **den fysiska, psykiska och sociala förmågan** trots sjukdom ska mätas mot **den reguljära arbetsmarknadens krav** på låg frånvaro som helst ska vara så förutsägbar som möjligt.

Personer med hög och ofta återkommande korttidsfrånvaro är inte särskilt attraktiva på den reguljära arbetsmarknaden. Visserligen finns det högriskskydd (se [5.7.3.4 nedan](#)) som till en del kan råda bot på kostnadsproblematiken, men oberäkneligheten i ofta upprepade sjukfrånvaro kan få andra följder än bara ökade kostnader. I vissa arbeten är det kanske frågan om personligt bearbetade kundkontakter, och då hjälper det föga med högkostnadsskyddande ekonomiska bidrag från försäkringskassan.

5.7.3.3

Produktivitetskraven på den skyddade arbetsmarknaden

Klarar man inte produktivitetskraven på den reguljära arbetsmarknaden, se [5.7.3.2 ovan](#), och inte heller produktivitetskraven på den skyddade arbetsmarknaden, föreligger rätt till sjukersättning, om övriga villkor för rätten till sjukersättning är uppfyllda, se [5.4.2 ovan](#)!

På den skyddade arbetsmarknaden är tröskeln betydligt lägre, eller det är tänkt att den ska vara det i vart fall. En tjänsteman sa för ett par år sedan att numer måste man vara frisk för att få ett arbete på Samhall. Det ligger något i det, men ändå så räknas Samhallsarbete till den skyddade arbetsmarknaden, så det finns givetvis en stor risk att patienten bedöms klara ett skyddat arbete och ändå hamnar i ett arbete där man ställer samma krav som ute på den reguljära arbetsmarknaden.

Icke desto mindre är det bra att resonera kring hur den skyddade arbetsmarknaden är tänkt att fungera, dvs. vilka produktivitetskrav denna arbetsmarknaden har, om man vill argumentera mot försäkringskassans påstående att man skulle ha arbetsförmåga i ett skyddat arbete.

Hur är det då med den skyddade arbetsmarknaden? Är den verkligen totalt kravlös? Nej, definitivt inte, även om kraven är lägre än på den reguljära arbetsmarknaden.

Samma argumentationsprincip gäller som vid den reguljära arbetsmarknaden. Vilka av ovanstående krav ställer den skyddade arbetsmarknaden?

5.7.3.3.1 *Fysisk rörlighet*

Det finns arbeten även på den skyddade arbetsmarknaden som ställer krav på fysisk rörlighet, tex. skyddade arbeten inom en del kommuner såsom städjobb, skogsröjning i lugnt tempo för att bara nämna några.

Arbetsförmågan innebär bla. att **den fysiska förmågan trots sjukdom** ska mätas mot **den skyddade arbetsmarknadens krav** på fysisk rörlighet.

Även enklare städjobb och skogsröjning kan utgöra svårigheter för personer med smärtor och trötthet att klara av fysisk rörlighet. Det är viktigt att utreda vilka anpassningar som är möjliga för att den sjukskrivne ska kunna arbeta trots sitt funktionshinder.

5.7.3.3.2 *Initiativförmåga*

Detta kravet förekommer i liten skala på den skyddade arbetsmarknaden, men det är ett krav som är lätt att efterge, och torde därför inte utgöra något avgörande hinder.

Arbetsförmågan innebär bla. att **den psykiska förmågan trots sjukdom** ska mätas mot **den skyddade arbetsmarknadens krav** på initiativförmåga.

5.7.3.3.3 *Koncentrationsförmåga*

Koncentrationsförmåga, i vart fall längre koncentration, är ett krav som till stor del kan efterges på den skyddade arbetsmarknaden och detta kravet torde därför inte utgöra något avgörande hinder mot inträde i skyddat arbete. Detta måste sägas med viss reservation med tanke på kravet att lära sig nya saker. En person som har så pass svårt att lära sig nya saker, kan inte heller komma i fråga i detta avseende på den skyddade arbetsmarknaden.

Arbetsförmågan innebär bla. att **den psykiska förmågan trots sjukdom** ska mätas mot **den skyddade arbetsmarknadens krav** på koncentrationsförmåga.

Till och med de enklaste administrativa arbetena kan här dock ibland utgöra hinder för personer som tex. lider av utdragna smärtproblem och trötthetssyndrom.

5.7.3.3.4 *Stresstålighet*

Tyvärr förekommer det på en del håll att även skyddade arbeten innebär ett visst mått av volymkrav, särskilt inom Samhall. Detta krav går dock ibland att efterge på den skyddade arbetsmarknaden.

Arbetsförmågan innebär bla. att **den psykiska förmågan trots sjukdom** ska mätas mot **den skyddade arbetsmarknadens krav** på stresstålighet.

Till och med de enklaste administrativa arbetena kan här dock ibland utgöra hinder för personer som tex. lider av utdragna smärtproblem och trötthetssyndrom.

5.7.3.3.5 *Lätt för att lära sig nya saker*

En person som har svårt att lära sig nya saker kan tyvärr ofta anses vara ointressant för den skyddade arbetsmarknaden, eftersom denna förmågan är fundamental även för de enklaste arbetsuppgifterna.

Kraven på snabba omställningar i arbetet torde dock inte förekomma i någon betydande omfattning på den skyddade arbetsmarknaden.

Arbetsförmågan innebär bla. att **den psykiska förmågan trots sjukdom** ska mätas mot **den skyddade arbetsmarknadens krav** på förmågan att lära sig nya saker.

5.7.3.3.6 *Socialt samspel*

En del personer framför allt med adhd, add, aspergers syndrom och autistism kan ibland vara känsliga och rent av överkänsliga. Personer med sådan problematik hör egentligen inte ens hemma på den skyddade arbetsmarknaden, om de inte själva har insikt om problemen och då vill arbeta, i vart fall på halvtid.

Arbetsförmågan innebär bla. att **den sociala förmågan trots sjukdom** ska mätas mot **den skyddade arbetsmarknadens krav** på förmågan att kunna samspela socialt med kolleger.

Kravet på socialt samspel på den skyddade arbetsmarknaden utgör ibland hinder för tex. personer med adhd, add, aspergers syndrom och autistiska personer, låt vara att de å andra sidan ofta har lätt att lära nya saker, men problemet att interagera socialt torde utgöra ett avgörande hinder för inträde på den reguljära arbetsmarknaden, och därmed också att de torde sakna arbetsförmåga på denna typen av arbetsmarknad.

5.7.3.3.7 *Låg frånvaro*

Punktlighet och någorlunda frekvent närvaro är självklara krav också på större delen av den skyddade arbetsmarknaden. Även en arbetsgivare som anställer en person i en skyddad anställning har kostnader och förväntningar, även om dessa är avsedda att vara lägre än på den normala arbetsmarknaden.

Ett sätt att kringgå hög sjukfrånvaro som ju betraktas som oplanerad frånvaro är att utnyttja möjligheterna till högkostnadsskydd. Högkostnadsskyddet råder dock bara bot på kostnadsproblemet som har med sjukfrånvaron att göra, men oberäkneligheten i ofta upprepad sjukfrånvaro kan få andra följder än bara ökade kostnader för den oplanerade frånvaron. I vissa arbeten är det kanske frågan om tex. personligt bearbetade kundkontakter, och då hjälper det föga med högkostnadsskyddande ekonomiska bidrag från försäkringskassan

Arbetsförmågan innebär bla. att **den fysiska, psykiska och sociala förmågan** trots sjukdom ska mätas mot **den skyddade arbetsmarknadens krav** på låg frånvaro som helst ska vara så förutsägbar som möjligt.

5.7.3.4 Högriskskydd

Högriskskyddet finns i två former, nämligen

- allmänt högriskskydd enligt [27 kap 39 § socialförsäkringsbalken](#)¹²⁴ och [6 § andra stycket lagen om sjuklön](#), samt
- särskild högriskskydd enligt [27 kap 40 – 44 §§ socialförsäkringsbalken](#)¹²⁵ och [13 – 16 §§ lagen om sjuklön](#).

Det allmänna högriskskyddet skyddar främst den försäkrade mot för många karensdagar när man uppnått tio karensdagar under en och samma ettårsperiod, för den med anställning gäller taket tio karensdagar per arbetsgivare:

Om den försäkrade gått miste om sjukpenning till följd av bestämmelsen i [27 §](#) för sammanlagt tio dagar under de senaste tolv månaderna, kan sjukpenning lämnas även för dag som avses i [27 §](#) (allmänt högriskskydd). ([27 kap 39 § socialförsäkringsbalken](#)¹²⁶ och [6 § andra stycket lagen om sjuklön](#))

Det särskilda högriskskyddet skyddar den försäkrade mot för många karensdagar enligt en i förväg inlämnad ansökan samt att arbetsgivare ersätts för kostnader för sjuklönen under den tolv månadersperiod beslutet avser. Detta framgår av [27 kap 40 § socialförsäkringsbalken](#)¹²⁷ och [13 – 16 §§ lagen om sjuklön](#).

5.7.4 Sjukintyget

Läkarens främst uppgift i samband med intygsskrivande "är att beskriva den arbetsförmåga som orsakas av sjukdom. Om man bedömer att patienten inte kommer att tillfriskna helt ska arbetsförmågan bedömas utifrån" den reguljära arbetsmarknaden.¹²⁸

"Nedsättningen av arbetsförmåga kan beskrivas på olika sätt. Ur ett medicinskt perspektiv ter det sig oftast naturligt att se nedsättningen som en oförmåga att genomföra de arbetsuppgifter

¹²⁴ Motsvarar numera upphävda [3 kap 4 § nionde stycket lagen om allmän försäkring](#).

¹²⁵ Motsvarar numera upphävda [3 kap 4 b § lagen om allmän försäkring](#).

¹²⁶ Motsvarar numera upphävda [3 kap 4 § nionde stycket lagen om allmän försäkring](#).

¹²⁷ Motsvarar numera upphävda [3 kap 4 b § lagen om allmän försäkring](#).

¹²⁸ Se Bengt Järvholm och Christer Olofsson, Sjukskrivningsboken, uppl 1 (2005), s. 28!

som normalt förväntas av personen i fråga. Nedsättningen kan vara beroende av fysiska eller psykiska förhållanden. Ett alternativt synsätt är att betrakta patientens förmåga att försörja sig genom sitt arbete, dvs. en ekonomiskt arbetsförmåga. Om patientens arbetsgivare accepterar en lägre prestationsförmåga och fortsätter att betala ut lön så är ju patientens ekonomiska arbetsförmåga oförändrad, trots att den fysiska och psykiska förmågan kan ha minskat avsevärt. I det sistnämnda fallet blir dock ärendet sällan aktuellt för sjukskrivning. Samtidigt kan ett omvänt förhållande gälla. Patientens fysiska och psykiska förmåga är oförändrad, men arbetets krav ökar så att patientens förmåga inte motsvarar det arbetsgivaren förväntar sig." I dessa fall borde naturligtvis sjukskrivning ibland kunna aktualiseras, men det är inte följligt med lagstiftningen, eftersom patientens förmåga inte försämrats pga. sjukdom utan pga. ökade krav i arbetet.¹²⁹

"Betydligt knepigare blir det om patienten redan har en sjukdom, men klarat arbetet fram till dess att kraven ökar. Gör sjukdomen att patienten inte klarar de ökande kraven torde patienten vara berättigad till sjukskrivning. Det är inte närmare utforskat hur vanligt detta förhållande är, men [det är sannolikt] att problemet ganska sällan framställs som att arbetets krav faktiskt ökat i dessa sammanhang, utan intresset fokuseras sannolikt mer på patientens oförmåga."¹³⁰

Här är alltså det medicinska stödet för sammankopplingen mellan å ena sidan patientens funktion trots sjukdom och å andra sidan arbetsmarknadens produktivetskrav. Det juridiska stödet för detta synsättet har redan beskrivits under [5.7.3.1 ovan!](#)

5.7.5 Sjukskrivningarnas betydelse

5.7.5.1 Långtidssjukskrivningar

Vad har man då som läkare att tänka på vid långtidssjukskrivningar? Det är några frågeställningar som väcks när man ser att korttidssjukskrivningarna förlängs fortlöpande:

- "Vilket medicinskt underlag finns det till sjukskrivningen? Är det pga. sjukdom som patienten är sjukskriven eller är det andra 'yttre' faktorer som tagit överhand?"
- Finns det möjlighet att påverka situationen genom ytterligare medicinsk behandling eller rehabilitering?"
- Vad ska vara uppfyllt för att sjukskrivningen ska avslutas? Hur ska den avslutas? Ska den helt eller delvis övergå i en sjukersättning?"¹³¹

Vartefter sjukskrivningen fortskrider minskar i regel de medicinska orsakerna till sjukskrivningen. Som sjukskriven tappar man allt mer fästet på sin arbetsplats och detta särskilt om nya kolleger tillkommit under årens gång. Chansen att få ett annat arbete minskar också, pga. den stigmatisering som tyvärr råder bland arbetsgivarna vad gäller långtidssjuka.¹³² Det blir alltså ej sällan allt mer sociala faktorer som ligger bakom sjukskrivningen.

¹²⁹ Se Bengt Järholm och Christer Olofsson, Sjukskrivningsboken, uppl 1 (2005), cit, s. 29-30!

¹³⁰ Se Bengt Järholm och Christer Olofsson, Sjukskrivningsboken, uppl 1 (2005), cit, s. 30!

¹³¹ Se Bengt Järholm och Christer Olofsson, Sjukskrivningsboken, uppl 1 (2005), cit, s. 43!

¹³² Se Bengt Järholm och Christer Olofsson, Sjukskrivningsboken, uppl 1 (2005), s. 43!

I samhällsdebatten har kritiken mot långtidssjukskrivningarna rasat flera år nu. Men är långtidssjukskrivning alltid felaktig ur patientens och samhällets synvinkel? Nej, definitivt inte. Patienter med maligna sjukdomar, multipel skleros, reumatoid artrit är exempel på fall då långtidssjukskrivning ofta är motiverad. En del sjukdomsfall progredierar tyvärr konstant och så småningom övergår kanske en deltidssjukskrivning till en heltidssjukskrivning eller i sjukersättning. I extrema fall torde rentav resursbristen inom sjukvården vara orsaken till långtidssjukskrivningarnas berättigande.¹³³

5.7.5.2

Deltidssjukskrivning

Deltidssjukskrivningar bör i förstane ses som en del av rehabiliteringsåtgärder för att längre fram återfå hel arbetsförmåga.¹³⁴

5.7.5.3

Sjukskrivning som en del av behandlingen

Sjukskrivning kan i somliga fall användas som behandling av motsvarande tyngd som medicinering, ibland kan det rentav vara att rekommendera, eftersom arbetsfrånvaro kan ha en gynnsam påverkan på tillfrisknandet. "Olika patienter med sjukdom av samma svårighetsgrad kan uppleva sin arbetsoförmåga helt olika. Dessutom kan läkarens och patientens uppfattningar skilja sig åt. Graden av 'sjuklighet' avgör inte 'sjukskrivningsbehovet' utan sjukdomen måste ses i ett större sammanhang med hänsyn till arbete, patientens personlighet och andra påverkande faktorer (attityder hos patient och omgivning, försäkringsvillkor osv.)."¹³⁵

Det är i dessa fall ofta viktigt med tydliga målsättningar om behandling och vad som ska gälla för att sjukskrivningen ska kunna avslutas.¹³⁶

5.7.5.4

Sjukskrivning vid smärta och trötthet

"Smärta är mycket vanligt. Enligt en rapport från Socialstyrelsen 1994 ... uppger omkring 50 procent av befolkningen de haft problem med långvarig smärta, varav 25 procent haft smärta av okänd genes. Av de tillfrågade uppger omkring 13 procent dessutom att smärtorna medfört nedsatt funktion och endast 40 procent har fått en diagnos som förklarar orsaken till smärtorna. Smärta beskrivs av International Association for the Study of Pain så här: 'Smärta är en obehaglig sensorisk och känslomässig upplevelse förenad med vävnadsskada eller hotande vävnadsskada eller beskriven i termer av sådan skada. Smärta är alltid subjektiv och kan även uppträda i frånvaro av vävnadsskada.'"¹³⁷

Med tanke på ett sådan beskrivning framstår det självklart som oerhört viktigt att i sin redogörelse av arbetsoförmågan urskilja de smärtor i ens sjukdomsbild som är av sådan art att det inte längre kan uppfattas som en normal samhällsföreteelse.

¹³³ Se Bengt Järholm och Christer Olofsson, Sjukskrivningsboken, uppl 1 (2005), s. 45-46!

¹³⁴ Se Bengt Järholm och Christer Olofsson, Sjukskrivningsboken, uppl 1 (2005), s. 40!

¹³⁵ Se Bengt Järholm och Christer Olofsson, Sjukskrivningsboken, uppl 1 (2005), cit, s. 35-36!

¹³⁶ Se Bengt Järholm och Christer Olofsson, Sjukskrivningsboken, uppl 1 (2005), s. 37!

¹³⁷ Se Bengt Järholm och Christer Olofsson, Sjukskrivningsboken, uppl 1 (2005), cit, s. 59-60!

Smärtproblematik hänger ofta samman med trötthet, vilket ytterligare försämrar arbetsförmågan, eftersom smärtor ej sällan stör sömnrutinen. *"Det saknas helt objektiva metoder att mäta trötthet utan man är helt hänvisad till patientens beskrivning. Trötthet är mycket vanligt i befolkningen. I ett slumpmässigt urval av vuxna svenskar i arbetsför ålder under 2000-2001 svarade cirka hälften att de ofta känt sig trötta under de senaste 14 dagarna... . Andelen hade ökat sedan slutet av 1980-talet och var inte beroende på om man var yrkesverksam."*¹³⁸

Även vid trötthet är det som synes oerhört viktigt att särskilja symtom som beror på sjukdom från sådana besvär som normalt friska personer har.

Vid smärta och trötthet, särskilt vid oklar härkomst och/eller utveckling, är följande frågor viktiga att reda ut innan man sjukskriver?

- "Påverkar smärtan eller tröttheten arbetsförmågan/produktiviteten?
- Tolererar patientens arbete en variabel arbetsförmåga?
- Kan smärtan eller tröttheten försämras av arbetet?
- Vad ska gälla för att sjukskrivningen ska upphöra?"¹³⁹

Angående första punkten kan kort och gott följande påpekas: "På intyget vid sjukskrivning finns plats för att beskriva varför patienten inte kan arbeta med sin sjukdom. Enligt [Bengt Järholm och Christer Olofsson] är att enbart ange smärta och trötthet en otillräcklig beskrivning i de flesta fall och man bör också kunna förklara varför smärtan och tröttheten gör arbetet omöjligt. Många personer arbetar ju trots allt även om de har smärta och trötthet, ibland t.o.m. med relativt svår smärta."¹⁴⁰ Gränsdragningarna mellan vad som är sjukdom och vad inte är sjukdom är mycket svåra att beskriva vid bla. smärtproblematik. Smärta är dessutom subjektivt. Därför är beskrivningen av nedsatt arbetsförmåga, både av läkaren i sjukintyget och av patienten i ansökan om sjukförmån, mycket viktigare än vid sjukdomar som går att diagnostisera med objektiva mätmetoder.

Angående andra punkten kan man påpeka att patienter med smärta ofta har "behov av att kunna variera sin kroppsställning, och patienter med trötthet behöver göra avbrott för vila m.m. I vissa arbeten med god egenkontroll möter detta inget hinder. Däremot kan vissa arbeten vara svåra att klara med dessa symtom på grund av arbetets art, t.ex. arbeten som taxichaufför, servitör och många andra arbeten med kundkontakter. Ibland kan arbetsgivarens negativa inställning till att ta pauser vara ett hinder för dessa patienter."¹⁴¹ Denna punkten är ibland ett hinder mot sjukförmåner för smärta, men variabel arbetsförmåga är något som accepteras allt mindre, möjligen kan detta godtas i de allt mer framväxande sociala företagen där ett stort utrymme finns för individuell anpassning av arbetsuppgifterna.

Tredje punkten är ett starkt skäl för fortsatt sjukskrivning. "Även vid det första läkarbesöket, och då orsaken till smärtan och tröttheten är okänd, kan man trots detta i de flesta fall bedöma om

¹³⁸ Se Bengt Järholm och Christer Olofsson, Sjukskrivningsboken, uppl 1 (2005), cit, s. 60-61!

¹³⁹ Se Bengt Järholm och Christer Olofsson, Sjukskrivningsboken, uppl 1 (2005), cit, s. 61!

¹⁴⁰ Se Bengt Järholm och Christer Olofsson, Sjukskrivningsboken, uppl 1 (2005), cit, s. 62!

¹⁴¹ Se Bengt Järholm och Christer Olofsson, Sjukskrivningsboken, uppl 1 (2005), cit, s. 62!

arbetet riskerar att försämra tillståndet. För en läkare är det oetiskt att inte informera patienten om att arbetet kan försämra hälsan om man på goda grunder kan utgå från att så är fallet.”¹⁴²

Vad gäller fjärde punkten är det empiriskt sett välkänt att det är svårt att helt bota patienter med utdragen smärta och tröthet. Ej sällan sjukskrivs dessa patienter med förhoppning att symtomen ska gå över spontant. Om de inte går över förekommer det ibland att både försäkringskassa och läkare ska återgå i arbete trots symtomen. Sett ur patientens synvinkel kan man dock ha viss förståelse för att en del patienter inte vill medverka i en sådan återgång. Patienten utgår givetvis redan vid sjukskrivningstillfället från att han eller hon ska återhämta sig helt eller i vart fall i betydande grad innan man kan tvinga honom eller henne tillbaka i arbete. Det är ju den signalen man sänder ut genom sjukskrivningen. ”Om inte arbetet bedöms kunna skada patienten och patienten har en arbetsförmåga, varför ska patienten då överhuvudtaget sjukskrivas? Det finns således all anledning att noggrant fundera före beslutet om att överhuvudtaget sjukskriva på vad som ska gälla för att en sjukskrivning ska kunna avslutas. Annars kan man orsaka en [läkarvårds- eller sjukvårdsorsakad] minskning av patientens arbetsförmåga. Detta gäller särskilt patienter med oklar smärta och trötthet där man kan vänta sig att symtomen inte försvinner trots behandling. En oklar diagnos medför som regel lika osäkra behandlingsförsök och risken för misslyckande är stor.”¹⁴³

5.8 Sjukdomar och sjukdomstillstånd som kan innebära sjukskrivning

I detta sammanhanget hänvisas framför allt till Sjukskrivningsboken, uppl 1 (2005), av försäkringsläkarna Bengt Järvholm och Christer Olofsson. De gör en någorlunda översiktlig beskrivning om vad man bör tänka på vid en del sjukdomar och liknande hälsotillstånd som kan ge rätt till både sjukpenning och i vissa (ibland överraskande) fall sjukersättning tills vidare enligt dagens hårdare bedömningsgrunder, givetvis förutsatt att arbetsförmågans nedsättning på individnivå getts en välmotiverad beskrivning i sjukintyget. Här är översikten över de sjukskrivningsgrunder som tas upp i boken:

- Andningsorganens sjukdomar¹⁴⁴, dvs.
 - astma,
 - kroniskt obstruktiv lungsjukdom,
 - rinit, och
 - luftvägsinfektioner.
- Artros och artrit¹⁴⁵, dvs.
 - artros,
 - reumatoid artrit, och
 - pelvospondylit.
- Diabetes och sköldkörtelsjukdomar.¹⁴⁶

¹⁴² Se Bengt Järvholm och Christer Olofsson, Sjukskrivningsboken, uppl 1 (2005), cit, s. 63!

¹⁴³ Se Bengt Järvholm och Christer Olofsson, Sjukskrivningsboken, uppl 1 (2005), cit, s. 63-64!

¹⁴⁴ Se Bengt Järvholm och Christer Olofsson, Sjukskrivningsboken, uppl 1 (2005), s. 91 ff!

¹⁴⁵ Se Bengt Järvholm och Christer Olofsson, Sjukskrivningsboken, uppl 1 (2005), s. 81 ff!

¹⁴⁶ Se Bengt Järvholm och Christer Olofsson, Sjukskrivningsboken, uppl 1 (2005), s. 117 ff!

- Svårbedömda somatiska sjukdomar¹⁴⁷, dvs.
 - fibromyalgi,
 - kroniskt trötthetssyndrom,
 - sjuka hus-syndrom,
 - elkänslighet, och
 - tinnitus.
- Graviditet och graviditetskomplikationer.¹⁴⁸
- Hjärt- och kärlsjukdomar¹⁴⁹, dvs.
 - hypertoni,
 - ischemisk hjärtsjukdom,
 - hjärtsvikt,
 - hjärtrytmrubbningar,
 - cerebrovasculära sjukdomar, och
 - perifera kärlsjukdomar.
- Hudsjukdomar¹⁵⁰, dvs.
 - eksem,
 - hudinfektioner,
 - urtikaria, och
 - psoriasis.
- Neurologiska sjukdomar¹⁵¹, dvs.
 - multipel skleros,
 - migrän,
 - spänningshuvudvärk, och
 - epilepsi.
- Obesitas.¹⁵²
- Skador och olycksfall¹⁵³, dvs.
 - frakturer eller repturer som kräver kirurgiska ingrepp,
 - akut överbelastning av muskler och senor, och
 - kronisk överbelastning.
- Besvär från rörelseorganen¹⁵⁴, dvs.
 - smärtor i ländryggen,
 - inflammationer i senor och muskelfästen,
 - rizopatier,
 - frozen shoulder,
 - smärta i axel, och
 - nervkompression i handleden.

¹⁴⁷ Se Bengt Järvholm och Christer Olofsson, Sjukskrivningsboken, uppl 1 (2005), s. 167 ff!

¹⁴⁸ Se Bengt Järvholm och Christer Olofsson, Sjukskrivningsboken, uppl 1 (2005), s. 175 ff!

¹⁴⁹ Se Bengt Järvholm och Christer Olofsson, Sjukskrivningsboken, uppl 1 (2005), s. 99 ff!

¹⁵⁰ Se Bengt Järvholm och Christer Olofsson, Sjukskrivningsboken, uppl 1 (2005), s. 133 ff!

¹⁵¹ Se Bengt Järvholm och Christer Olofsson, Sjukskrivningsboken, uppl 1 (2005), s. 125 ff!

¹⁵² Se Bengt Järvholm och Christer Olofsson, Sjukskrivningsboken, uppl 1 (2005), s. 121 ff!

¹⁵³ Se Bengt Järvholm och Christer Olofsson, Sjukskrivningsboken, uppl 1 (2005), s. 85 ff!

¹⁵⁴ Se Bengt Järvholm och Christer Olofsson, Sjukskrivningsboken, uppl 1 (2005), s. 69 ff!

- Tumörsjukdomar.¹⁵⁵
- Beroendetillstånd.¹⁵⁶
- Psykiska tillstånd¹⁵⁷, dvs.
 - medfödda störningar med debut före yrkesverksam ålder,
 - vanföreställningssyndrom,
 - depression,
 - ångestsyndrom,
 - asteniska syndrom,
 - personlighetsstörningar,
 - akut stressreaktion,
 - utmattningssyndrom, och
 - somatoforma syndrom.
- Sjukskrivning vid speciella förhållanden¹⁵⁸, dvs.
 - nedsatt arbetsförmåga med stigande ålder,
 - familjeproblem, anhörigs svåra sjukdom eller omsorgsbehov,
 - väntetid till bedömning, behandling eller rehabilitering,
 - nerdragningar och omorganisationer,
 - sjukskrivning under arbetslöshet, och
 - sjukskrivning för att lösa arbetsrättsliga konflikter.

Ovanstående sjukdomar och symtom ska dessutom ses mot bakgrunden i [Socialstyrelsens försäkringsmedicinska beslutsstöd](#).

5.9 Sjuklön

5.9.1 Sjukanmälan

Sjukanmälan görs hos arbetsgivaren enligt [8 § första stycket lagen \(1991:1047\) om sjuklön](#). Från sjunde dagen exklusive karensdagen, dvs. från dag 8 i sjuklöneperioden, krävs läkarintyg enligt [8 § andra stycket lagen \(1991:1047\) om sjuklön](#). Fortsätter sjukskrivningen utöver sjuklöneperioden ska arbetsgivaren göra en anmälan härom hos försäkringskassan enligt [12 § lagen \(1991:1047\) om sjuklön](#). Arbetsgivare som struntar i denna anmälningsplikten kan straffas med böter enligt [19 § lagen \(1991:1047\) om sjuklön](#). Motsvarande skyldighet att anmäla en arbetsskada, om sådan inträffat antingen genom olycka eller påverkan i arbetsmiljön, finns i [42 kap 10 § socialförsäkringsbalken](#)¹⁵⁹ och bötespåföljden finns i [115 kap 3 § socialförsäkringsbalken](#)¹⁶⁰.

¹⁵⁵ Se Bengt Järholm och Christer Olofsson, Sjukskrivningsboken, uppl 1 (2005), s. 139 ff!

¹⁵⁶ Se Bengt Järholm och Christer Olofsson, Sjukskrivningsboken, uppl 1 (2005), s. 161 ff!

¹⁵⁷ Se Bengt Järholm och Christer Olofsson, Sjukskrivningsboken, uppl 1 (2005), s. 143 ff!

¹⁵⁸ Se Bengt Järholm och Christer Olofsson, Sjukskrivningsboken, uppl 1 (2005), s. 181 ff!

¹⁵⁹ Motsvarar numera upphävda [8 kap 1 § andra stycket lagen \(1976:380\) om arbetsskadeförsäkring](#).

¹⁶⁰ Motsvarar numera upphävda [8 kap 11 § lagen \(1976:380\) om arbetsskadeförsäkring](#).

5.9.2 Bedömningen av arbetsförmågan

Bedömningen av arbetsförmågan görs enligt [4 § lagen \(1991:1047\) om sjuklön](#), och särskilt enligt [paragrafens andra stycke](#):

Vid bedömning av om och i vilken utsträckning arbetsförmågan är nedsatt skall särskilt beaktas om arbetstagaren på grund av sjukdomen är helt eller delvis förhindrad att utföra sitt vanliga eller därmed jämförligt arbete.

Det innebär att arbetsförmågan endast mäts mot det egna arbetet eller arbete som kan jämföras med detta.

5.9.3 Vilka löneförmåner ingår i beräkningen av sjuklönen?

Sjuklönen ska motsvara den inkomstförlust som uppkommer pga. att sjukdomen nedsätter arbetsförmågan. Det är endast inkomstförluster pga. arbetstidsminskningen till följd av sjukdom som ska kompenseras. Nedsättning av arbetsförmågan som minskar arbetsintensiteten grundar ingen rätt till sjuklön även om förvärvsinkomsten i samband med detta går ned.¹⁶¹

Avgränsningen om vilka förmåner som är sjuklönegrundande är mest reglerad i arbetsdomstolens rättspraxis.

5.9.4 Högriskskydd

Se [5.7.3.4 ovan](#)!

5.9.5 Sjuklönegaranti

Rätten till sjuklönegaranti regleras i [20 – 24 §§ lagen \(1991:1047\) om sjuklön](#). Frågan om rätten till sjuklönegaranti blir aktuell om arbetsgivaren vägrar att betala ut sjuklön. Man kan då välja att ansöka hos försäkringskassan om sjuklönegaranti i avvaktan på att det blir kalrlagt om arbetsgivaren är skyldig att betala sjuklön eller inte. Försäkringskassan inträder i arbetstagarens rätt mot arbetsgivaren i den omfattning som sjuklönegarantin har utfallit. Beslut som går arbetstagaren emot i detta avseende kan överklagas som andra beslut av försäkringskassan enligt [28 § lagen \(1991:1047\) om sjuklön](#).

5.9.6 Tvist om rätten till sjuklön

Twister om rätten till sjuklön är annars av civilrättslig karaktär, se [27 § lagen \(1991:1047\) om sjuklön](#)! Dessa frågor drivs eventuellt av fackföreningen för de som är medlemmar där.

¹⁶¹ Se [prop. 1990/91:181, s. 72](#)!

5.10 Sjukpenning

5.10.1 Du som tänker begära sjukpenning

Har du en anställning, är det arbetsgivaren som anmäler sjukfallet till försäkringskassan, se [5.9.1 ovan](#)! Du som är arbetslös anmäler sjukfallet direkt till försäkringskassan, se [27 kap 17 § socialförsäkringsbalken](#)¹⁶²!

När sjukfallet anmälts till försäkringskassan startar utredningen om arbetsförmågan. Arbetsförmågan bedöms i förstone av din behandlande läkare. Denne skriver ett läkarintyg. Bedömningen av arbetsförmågan ingår inte läkarutbildningen och det är inte heller alla läkare som har deltagit i de försäkringsmedicinska kurserna som försäkringskassan erbjuder. Av det skälet är det nödvändigt att du tillsammans med din behandlande läkare noggrant går igenom vilka typer av arbetsuppgifter som du kan respektive inte kan klara av. Att enbart beskriva diagnoserna eller symptomen är inte tillräckligt som underlag för försäkringskassan. Det är din funktionsförmåga på individnivå som avgör om du har rätt till sjukpenning eller inte.

Beskriv gärna själv också med egna ord på vilket sätt dina sjukdomar nedsätter din arbetsförmåga:

- Om du är anställd gäller för dag 1-14 att kravet för rätt till sjuklön är att du inte kan klara av dina ordinarie arbetsuppgifter hos din arbetsgivare. Prövningen är dock inte förvaltningsrättslig utan civilrättslig och prövas som en arbetsrättslig tvist i stället för ett överklagande till förvaltningsrätten. Först när försäkringskassan beslutar om rätten till sjukpenning blir det frågan om ett förvaltningsärende vars avslag man kan överklaga till förvaltningsrätten.
- Om du är anställd gäller för dag 15-90 att kravet för rätt till sjukpenning är att du inte kan klara av dina ordinarie arbetsuppgifter hos din arbetsgivare.
- Om du är anställd gäller för dag 91-180 att kravet för rätt till sjukpenning enligt huvudregeln är att du inte kan klara något alls av de arbetsuppgifter din arbetsgivare har att erbjuda, inte ens efter en omplacering. När läkaren och du själv beskriver detta kan det vara lämpligt att bena ut alla symtomen var för sig och förklara på vilket sätt de yttrar sig och på vilket sätt de således var för sig eller tillsammans hindrar dig från att utföra andra arbetsuppgifter hos din arbetsgivare! Undantag gäller för det fall du lider av allvarliga sjukdom som vissa tumörsjukdomar eller av livshotande sjukdom.
- Om du är anställd gäller för dag 181-365 att kravet för rätt till sjukpenning enligt huvudregeln är att din arbetsförmåga bedöms utifrån möjligheten att skaffa dig inkomst i vilket som helst arbete på hela den reguljära arbetsmarknaden. När läkaren och du själv beskriver detta kan det vara lämpligt att bena ut alla symtomen var för sig och förklara på vilket sätt de yttrar sig och på vilket sätt de således var för sig eller tillsammans hindrar dig från att ta vilket som helst arbete ute på den reguljära arbetsmarknaden! Ett undantag från huvudregeln gäller om det är stor sannolikhet för att du kan återvända till din arbetsgivare senast dag 365 i sjukperioden. Observera rekvisitet stor sannolikhet. Ett annat undantag från huvudregeln är allvarliga sjukdomar som vissa tumörsjukdomar och livshotande sjukdomar.

¹⁶² Motsvarar numera upphävda [3 kap 14 § lagen om allmän försäkring](#).

- Om du är anställd gäller för dag 366-914 att kravet för rätt till sjukpenning enligt huvudregeln är att din arbetsförmåga bedöms utifrån möjligheten att skaffa dig inkomst i vilket som helst arbete på hela den reguljära arbetsmarknaden. Undantag gäller för en del sjukdomar som i dagsläget är svårt att göra gränsdragningar för pga. regeringens hopplappningslagstiftning.
- Om du är arbetslös prövas arbetsförmågan från dag ett mot hela den reguljära arbetsmarknaden utom om du deltar i arbetsförmedlingens introduktionsprogram för långtidssjuka. Se rubriken [5.13.1 nedan!](#)
- Tänk på att inte styra läkarens redogörelse. Relationen läkare-patient kan lätt medföra att behandlande läkare kan ömma för sin patient och därför skriva sin redogörelse på ett osakligt sätt. Läkarutlåtandet är ett bevismedel framför allt vid ett överklagande, men bevismedel som kommer från en läkare som har en lång läkare-patient-relation kan lätt urvattnas i bevisvärde. Därför är det extra viktigt att var och en av er skriver en egen redogörelse med egna ord, och håller er till saken.
- Tänker du begära muntlig förhandling, läs även under rubriken [13.2.2 nedan!](#)

5.10.2 Sjukpenninggrundande inkomst (SGI)

5.10.2.1 Betydelsen av en SGI

Utan en sjukpenninggrundande inkomst är det omöjligt att få sjukpenning. Den sjukpenninggrundande inkomsten fastställs enbart med förväntade arbetsinkomster som grund, och inte enligt tidigare inkomster. Och inte heller enligt andra socialförsäkringsförmåner som tex. arbetslöshetsersättning, eller aktivitetsstöd. Reglerna om fastställande av sjukpenninggrundande inkomst finns i [25 kap 2-3, 5-7, 9, 16-24 §§, 26 kap 2 § och 40 kap 9 § socialförsäkringsbalken](#)¹⁶³. Eftersom det är frågan om inkomster i förvärsarbete, så kan SGI inte grundas på tex. ersättning ur arbetslöshetskassan eller aktivitetsstödet under arbetslivsintroduktionen.

SGI ska omprövas i samband med beslut om att bevilja sjuk- eller aktivitetsersättningen, enligt [26 kap 4 och 7 §§ socialförsäkringsbalken](#)¹⁶⁴. Om man fått sjuk- eller aktivitetsersättning på begränsad tid eller tills vidare, har man inte längre rätt att behålla sin SGI. Det beror på att SGI beräknas på framtida inkomster, närmare bestämt vad man förväntas att tjäna under de kommande sex månaderna genom främst förvärsarbete, se [25 kap 3 § andra stycket punkt 2 socialförsäkringsbalken](#)¹⁶⁵! Så länge man uppbär sjuk- eller aktivitetsersättning har man alltså ingen SGI. Däremot kan man *återvinna* sin gamla SGI som man hade före omprövningen i samband med att den första perioden av sjuk- eller aktivitetsersättning beviljades, se [26 kap 22 a § socialförsäkringsbalken](#)¹⁶⁶! Den regeln trädde i kraft 1 januari 2010, men är inte tillämplig för de som förlorat sin sjukersättning eller aktivitetsersättning före den 31 december 2009, vilket främst gäller de som förlorat sin sjukersättning eller aktivitetsersättning pga. avslag på ansökan om ersättning enligt övergångsreglerna eller ansökan om sjukersättning tills vidare.

¹⁶³ Motsvarar numera upphävda [3 kap 2 § lagen om allmän försäkring](#).

¹⁶⁴ Motsvarar numera upphävda [3 kap 5 § första stycket b lagen om allmän försäkring](#).

¹⁶⁵ Saknar uttrycklig motsvarighet i numera upphävda [lagen om allmän försäkring](#), men återfanns i [1 § Riksförsäkringsverkets föreskrifter \(RFFS 1998:12\) om sjukpenninggrundande inkomst](#).

¹⁶⁶ Motsvarar numera upphävda [3 kap 5 c § lagen om allmän försäkring](#).

5.10.2.2

Hur skyddar du din SGI?

Den sjukpenninggrundande inkomsten skyddas i vissa fall, trots att man inte har ett arbete för vilket man förväntas ha en inkomst (sk. SGI-skydd). De främsta reglerna om SGI-skydd finns i [25 kap 4 §, 26 kap 2, 4-7, 9, 11-16, 19-31 §§ socialförsäkringsbalken samt 4 kap 2 § lagen om införande av socialförsäkringsbalken](#)¹⁶⁷. SGI-skyddet enligt [26 kap 11-13 §§ socialförsäkringsbalken](#)¹⁶⁸ förtydligas i [förordningen \(2000:1418\) om tillämpningen av vissa skyddsbestämmelser för sjukpenninggrundande inkomst](#).

SGI-skydd inträder vanligtvis även under försäkringskassans utredningstid för rätten till en SGI-baserad sjukförmån, men då endast under förutsättning att man inte själv utövar sådan påverkan på handläggningstiden att den förlängs, jfr tex. [2004/05:SfU13, sid. 15](#). Detta torde också förutsätta att man ansökt om förmånen i såpass god tid att man inte därigenom själv förhalar processen, alltså att utredningstiden inte blir längre pga. omständigheter som den försäkrade kunnat påverka. Har man ansökt tex. om sjukersättning månaden innan ansökan avser, så får man alltså räkna med att SGI-skydd kan komma att saknas och man måste därmed anmäla sig på arbetsförmedlingen i syfte att skydda SGI, även under utredningstiden.

SGI-skyddet torde i dagsläget upphöra dagen efter att det första beslutet meddelats av försäkringskassan. Det fortsätter i så fall alltså inte under utredningstiden hos omprövningsenheten och förvaltningsdomstolen. Istället bör man lämpligen skriva in sig hos som arbetssökande hos arbetsförmedlingen första vardagen efter man tagit del av det första beslutet från försäkringskassan. Man kan skydda sin SGI genom att placera sig i sökandekategori 14 hos arbetsförmedlingen, dvs. ”som arbetssökande men med förhinder.”

Det har framkommit genom LO/TCO:s rättsskydd att försäkringskassan har börjat nollställa SGI i de fall då sökande av sjukpenning, aktivitets- eller sjukersättning överklagar ett avslag. Detta med hänvisning till att den sökande genom att överklaga beslutet visat att han eller hon inte står till arbetsmarknadens förfogande.

Det är ytterst tveksamt med en sådan argumentationspunkt, eftersom den placerar den försäkrade i en ohållbar situation där han eller hon måste välja mellan att överklaga och riskera att stå helt utan inkomst eller att underlåta att överklaga och ändå stå utan inkomst. Mot försäkringskassans spektakulära argumentation kan man ställa upp följande huvudprinciper vid en prejudikatprövning (detta rent allmänt sagt då försäkringskassans argumentation ännu inte kunna granskas närmare):

- Vid en *teleologisk tolkning* av sjukförsäkringsreglerna kan det inte rimligen ansetts ha varit lagstiftarens intention att den försäkrade ska riskera sin ekonomiska situation bara för att kunna utöva sin rättighet att få ett beslut överprövat.
- Det kan också sägas vara så pass stötande för rättsordningen att det är orimligt att inte tillåta skydd av SGI via arbetsförmedlingen under överklagandets gång.

¹⁶⁷ Motsvarar numera upphävda [3 kap 5–5 e §§ lagen om allmän försäkring](#).

¹⁶⁸ Motsvarar numera upphävda [3 kap 5 § tredje stycket 1-3 p lagen om allmän försäkring](#).

5.10.2.3

Att skjuta upp anmälan på arbetsförmedlingen

Fallet med de hemvändade svenska soldaterna från utlandstjänstgöring 2010 får effekter på reglerna om sjukpenninggrundande inkomst. Från den 1 januari 2011 gäller ett undantag för anmälan på arbetsförmedlingen, för att skydda sin SGI, om det skulle vara oskäligt att kräva en anmälan som arbetssökande där:

För en försäkrad som avses i [första stycket 1](#) lämnas kalenderdagsberäknad sjukpenning under de första 14 dagarna i en sjukperiod endast om den försäkrade är anmäld som arbetssökande hos den offentliga arbetsförmedlingen samt är beredd att ta ett erbjudet arbete i en omfattning som svarar mot den bestämda sjukpenninggrundande inkomsten. Om det som nu föreskrivits skulle framstå som oskäligt, får kalenderdagsberäknad sjukpenning ändå lämnas under de första 14 dagarna i sjukperioden. (Se [28 kap 6 § tredje stycket socialförsäkringsbalken!](#))

Förutsättningarna för att skjuta upp anmälan på arbetsförmedlingen är bla.

- sjukdom, men även
- förutsättningarna för laga förfall i [32 kap 8 § rättegångsbalken](#),

är situationer då det kan finnas skäl att skjuta upp en sådan anmälan för att ha fortsatt SGI-skydd.¹⁶⁹

Listan är inte uttömmande utan det får avgöras från fall till fall vilka skäl som kan komma att bli laga förfall. Frågan lär förr eller senare också få viss uppmärksamhet i prejudikatutvecklingen på sjukförsäkringsområdet.¹⁷⁰

Men det är viktigt att poängtera

- dels "att det kan antas att den försäkrade skulle ha gjort en anmälan till Arbetsförmedlingen m.m. om denne inte varit förhindrad att göra en sådan",
- dels att, "för att rätt till ersättning ska kunna föreligga, ... anmälan till Arbetsförmedlingen m.m. ska göras så snart det är möjligt, efter det att det inte längre kan anses oskäligt att göra en sådan anmälan."

Så snart hindret undanröjts är man alltså skyldig att anmäla sig på arbetsförmedlingen för att ha fortsatt SGI-skydd.¹⁷¹

5.10.3

Utredningen av arbetsförmågan

Sammanfattningsvis kan man säga att bedömningen av arbetsförmågan vid begäran om sjukpenning numera är både tidsbaserad (enligt rehabiliteringskedjans tidsgränser i [27 kap 46-](#)

¹⁶⁹ Se [prop. 2010/11:1 \(budgetpropositionen\), utgiftsområde 10, sid. 41-42!](#)

¹⁷⁰ Se [prop. 2010/11:1 \(budgetpropositionen\), utgiftsområde 10, sid. 41-42!](#)

¹⁷¹ Se [prop. 2010/11:1 \(budgetpropositionen\), utgiftsområde 10, sid. 41-42!](#)

[49 §§ socialförsäkringsbalken](#)¹⁷²⁾ och diagnosbaserad (enligt rekommendationerna i [Socialstyrelsens försäkringsmedicinska beslutsstöd](#)). Tänk på att [Socialstyrelsens försäkringsmedicinska beslutsstöd](#) endast är rekommendationer och att längre sjukskrivningstider därför kan tillåtas innanför tidsgränserna i rehabiliteringskedjan ([27 kap 46-49 §§ socialförsäkringsbalken](#)¹⁷³⁾), om det finns särskilda skäl för det, och detta motiveras i läkarintyget.

5.10.3.1 Tidsgränserna för bedömningen av arbetsförmågan

5.10.3.1.1 Socialstyrelsens försäkringsmedicinska beslutsstöd

Det [försäkringsmedicinska beslutsstödet från Socialstyrelsen](#) kan vara en bedömningsgrund som begränsar rätten till sjukpenning utöver de under [5.10.3.1.2 nedan](#) angivna tidsgränserna i rehabiliteringskedjan.

Dessa riktlinjer är diagnosbaserade men ska betraktas som rekommendationer. De är inte absolut bindande. De gäller i princip inte heller för de [sjukdomsfall som pågått en längre tid](#) före publiceringen av riktlinjerna. Så här skriver Socialstyrelsen under frågor och svar: "Rekommendationerna är i första hand skrivna för nya fall av sjukdom. Tanken är att ett snabbt och bra agerande på en gång ska leda till snabbare tillfrisknande. Människor som redan är långtidssjuka kan inte bedömas på samma sätt."

5.10.3.1.2 Tidsgränserna för bedömningen av arbetsförmågan

Dessa tidsgränser ska dock inte förväxlas med de tidsgränser som gäller för olika sjukpenningnivåerna, läs om de tidsgränserna under [5.10.7 nedan!](#)

	Den som har anställning	Den som är arbetslös
Sjukdag 1 – 14 inkl. karensdag, dvs. rehabiliteringskedjans steg 1	Den försäkrade har rätt till sjuklön enligt lagen (1991:1047) om sjuklön . Arbetsförmågan bedöms i första hand enligt 4 § andra stycket lagen (1991:1047) om sjuklön :	Arbetsförmågan bedöms enligt rehabiliteringskedjans steg 3 enligt 27 kap 48 § socialförsäkringsbalken ¹⁷⁴ :
	<i>Vid bedömning av om och i vilken utsträckning arbetsförmågan är nedsatt skall särskilt beaktas om arbetstagaren på grund av sjukdomen är helt eller delvis förhindrad att utföra sitt vanliga eller</i>	<i>Från och med den tidpunkt då den försäkrade har haft nedsatt arbetsförmåga under 180 dagar ska dessutom, om det inte finns särskilda skäl mot det eller det i annat fall kan anses oskäligt, beaktas om den</i>

¹⁷² Motsvarar numera upphävda [3 kap. 7 § tredje till sjätte styckena lagen om allmän försäkring](#).

¹⁷³ Motsvarar numera upphävda [3 kap. 7 § tredje till sjätte styckena lagen om allmän försäkring](#).

¹⁷⁴ Motsvarar numera upphävda [3 kap. 7 § femte stycket lagen \(1962:381\) om allmän försäkring](#).

därmed jämförligt arbete.

försäkrade har sådan förmåga att han eller hon kan försörja sig själv genom

1. förvärvsarbete på den reguljära arbetsmarkanden i övrigt, eller
2. annat lämpligt arbete som är tillgängligt för honom eller henne.

Vid bedömningen tillämpas 47 § andra stycket.

Rehabiliteringskedjans avgränsade bedömning av arbetsförmågan kommer bara de till godo som har en anställning. Hela det första året under sjukskrivningen finns det i varierande grad anledning att bedöma arbetsförmågan i förhållande till den försäkrades egen anställning, det andra halvåret är denna möjlighet dock mycket snäv. För den som är arbetslös, eller bara har mycket korta tidsbegränsade anställningar är läget annorlunda. Enligt förarbetena bedöms arbetsförmågan från första dagen i sjukperioden mot den reguljära arbetsmarknaden, se [prop. 2007/08:136, sidan 101 i mitten](#), dvs. motsvarande rehabiliteringskedjans steg 3 för de med anställning, men med den avvikelsen att undantag för!

Detta medför att bedömningen av arbetsförmågan trots sjukdom redan i detta stadie

av kedjan är vidare än för de som har en anställning. Den prövas nu mot hela den reguljära och nationella arbetsmarknaden utan hänsyn till ålder, bostadsort, utbildning och yrke. Detta innebär att försäkringskassan vid sjukpenningbedömningen ställer sig den hypotetiska frågan om den sjukskrivne kan klara "någon typ av arbete på den reguljära arbetsmarknaden". Kan han eller hon det dras sjukpenningen in. Ingen hänsyn ska numera tas till ålder, bosättningsort, utbildning och tidigare arbete.

Bedömningen kan också komma att göras utifrån arbetsförmåga efter rehabiliteringsinsatser enligt [27 kap 50 § socialförsäkringsbalken](#)¹⁷⁵.

Sjukdag 15 – 90, dvs. rehabiliteringskedjans steg 1

Arbetsförmågan bedöms enligt rehabiliteringskedjans steg 1 enligt [27 kap 46 § socialförsäkringsbalken](#)¹⁷⁶.

Vid bedömningen av om arbetsförmågan är nedsatt ska det beaktas om den försäkrade på grund av sjukdomen inte kan utföra sitt vanliga arbete eller annat lämpligt arbete som arbetsgivaren tillfälligt erbjuder honom eller henne.

Om den försäkrade på grund av sjukdomen behöver avstå från förvärvsarbete under minst en fjärdedel av sin

¹⁷⁵ Motsvarar numera upphävda [3 kap. 7 § sjunde stycket lagen \(1962:381\) om allmän försäkring](#).

¹⁷⁶ Motsvarar numera upphävda [3 kap. 7 § tredje stycket lagen \(1962:381\) om allmän försäkring](#).

normala arbetstid en viss dag, ska hans eller hennes arbetsförmåga anses nedsatt i minst motsvarande grad den dagen.

Detta innebär att bedömningen av arbetsförmågan trots sjukdom görs i förhållande till den försäkrades vanliga arbete eller i förhållande till annat lämpligt arbete som arbetsgivaren tillfälligt erbjuder oavsett sjukskrivningsgrad (100%, 75%, 50% eller 25%).

Bedömningen kan också komma att göras utifrån arbetsförmåga efter rehabiliteringsinsatser enligt [27 kap 50 § socialförsäkringsbalken](#)¹⁷⁷.

Sjukdag 91 – 180, dvs. rehabiliteringskedjans steg 2

Arbetsförmågan bedöms enligt rehabiliteringskedjans steg 2 enligt [27 kap 47 § socialförsäkringsbalken](#)¹⁷⁸.

Se rehabiliteringskedjans steg 3 nedan i spalten till vänster!

Från och med den tidpunkt då den försäkrade har haft nedsatt arbetsförmåga under 90 dagar ska det även beaktas om han eller hon kan försörja sig efter en omplacering till annat arbete hos arbetsgivaren.

Bedömningen av arbetsförmågans nedsättning ska göras i förhållande till högst ett heltidsarbete.

Detta betyder att bedömningen av arbetsförmågan trots sjukdom nu vidgas till att avse

¹⁷⁷ Motsvarar numera upphävda [3 kap. 7 § sjunde stycket lagen \(1962:381\) om allmän försäkring](#).

¹⁷⁸ Motsvarar numera upphävda [3 kap. 7 § fjärde stycket lagen \(1962:381\) om allmän försäkring](#).

om den försäkrade efter medicinsk rehabilitering, omplacering eller annan arbetslivsinriktad rehabilitering kan försörja sig genom annat arbete hos arbetsgivaren.

Om det bedöms finnas en risk att den sjukskrivne inte kommer att kunna återgå i arbete hos arbetsgivaren före den fastställda tidsgränsen vid 180 dagar bör den försäkrade erbjudas stöd via Arbetsförmedlingen. Den sjukskrivne har då fram till och med dag 180 i sjukperioden på sig att, med stöd av Arbetsförmedlingen, söka nytt arbete utan att rätten till sjukpenning ifrågasätts.

Bedömningen kan också komma att göras utifrån arbetsförmåga efter rehabiliteringsinsatser enligt [27 kap 50 § socialförsäkringsbalken](#)¹⁷⁹.

Sjukdag 181 – 365, dvs. rehabiliteringskedjans steg 3

Arbetsförmågan bedöms enligt rehabiliteringskedjans steg 3 enligt [27 kap 48 § socialförsäkringsbalken](#)¹⁸⁰.

Se rehabiliteringskedjans steg 3 i spalten till vänster!

Från och med den tidpunkt då den försäkrade har haft nedsatt arbetsförmåga under 180 dagar ska dessutom, om det inte finns särskilda skäl mot det eller det i annat fall kan anses oskäligt, beaktas om den försäkrade har sådan förmåga att han eller hon kan försörja sig själv genom

1. *förvärvsarbete på den*

¹⁷⁹ Motsvarar numera upphävda [3 kap. 7 § sjunde stycket lagen \(1962:381\) om allmän försäkring](#).

¹⁸⁰ Motsvarar numera upphävda [3 kap. 7 § femte stycket lagen \(1962:381\) om allmän försäkring](#).

*reguljära
arbetsmarkanden i
övrigt, eller
2. annat lämpligt arbete
som är tillgängligt för
honom eller henne.*

*Vid bedömningen
tillämpas 47 § andra
stycket.*

Detta medför att bedömningen av arbetsförmågan trots sjukdom nu vidgas betydligt. Den prövas nu mot hela den reguljära och nationella arbetsmarknaden utan hänsyn till ålder, bostadsort, utbildning och yrke. Detta innebär att försäkringskassan vid sjukpenningbedömningen ställer sig den hypotetiska frågan om den sjukskrivne kan klara "någon typ av arbete på den reguljära arbetsmarknaden". Kan han eller hon det dras sjukpenningen in. Ingen hänsyn ska numera tas till ålder, bosättningsort, utbildning och tidigare arbete.

Undantag från kravet att bedömningen av arbetsförmågan trots sjukdom görs mot hela arbetsmarknaden lär bli förhållandevis sällsynta eftersom bestämmelsen är avsedd att tillämpas restriktivt. Endast om den sjukskrivne vid kassans bedömning med stor sannolikhet kan antas kunna återgå i arbete hos arbetsgivaren kan sjukpenningen behållas, vilket avser den som väntar på en operation eller som nyligen genomgått en sådan som enligt läkarvetenskapen bedöms leda till att arbetsförmågan återställs. Likaså kan undantaget i sällsynta fall bli tillämpligt om det

med utgångspunkt från det försäkringsmedicinska beslutsstöd som Socialstyrelsen har utarbetat för olika diagnoser kan förväntas att den försäkrade kan återgå i arbete hos arbetsgivaren inom dag 181 – 365.

Bedömningen kan också komma att göras utifrån arbetsförmåga efter rehabiliteringsinsatser enligt [27 kap 50 § socialförsäkringsbalken](#)¹⁸¹.

Sjukdag 366 – 450, dvs. rehabiliteringskedjans steg 4

Denna period utgör enligt huvudregeln karenstid på 87 dagar under en ramtid av 450 dagar, under vilka man inte får sjukpenning trots att man saknar arbetsförmåga.

Se rehabiliteringskedjans steg 4 i spalten till vänster!

Arbetsförmågan bedöms dock fortfarande enligt rehabiliteringskedjans steg 4 enligt [27 kap 49 § socialförsäkringsbalken](#)¹⁸².

Från och med den tidpunkt då den försäkrade har haft nedsatt arbetsförmåga under 365 dagar ska det, om det inte kan anses oskäligt, alltid beaktas om han eller hon har sådan förmåga som avses i 48 §.

Vid bedömningen tillämpas 47 § andra stycket.

Detta innebär att bedömningen av arbetsförmågan trots sjukdom nu ska göras utan några som helst undantag som i föregående steg i kedjan (dag

¹⁸¹ Motsvarar numera upphävda [3 kap. 7 § sjunde stycket lagen \(1962:381\) om allmän försäkring](#).

¹⁸² Motsvarar numera upphävda [3 kap. 7 § sjätte stycket lagen \(1962:381\) om allmän försäkring](#).

181 – 365), dvs. endast mot hela den nationella reguljära arbetsmarknaden, oavsett yrke.

Detta innebär också att arbetsförmågan trots sjukdom mäts mot varje normalt förekommande arbete. Uttrycket "normalt förekommande arbete" har getts en vidgående tolkning, och har rentav av vissa ansett fått en större vidgning i och med rehabiliteringskedjan, men givetvis kan inte varje syssla anses som ett vanligt förekommande arbete. Att samla tomburkar är inget vanligt förekommande arbete och en sjukskriven som ägnar sig åt detta bör därför inte anses som arbetsförmögen enbart pga. denna sysselsättning, detta oavsett hur man klyver uttrycken normalt förekommande arbete och reguljär arbetsmarknad.

Bedömningen kan också komma att göras utifrån arbetsförmåga efter rehabiliteringsinsatser enligt [27 kap 50 § socialförsäkringsbalken](#)¹⁸³.

Lägg märke till att eftersom man normalt bara får sjukpenning under 365 dagar (inklusive karensdagen) under en ramtid av 450 dagar, måste man nu också ansöka om sk. förlängd sjukpenning enligt [27 kap 21 § socialförsäkringsbalken och 110 kap 4 § samma balk](#)¹⁸⁴. Se [5.10.7 nedan!](#)

Sjukdag 451 – 914, dvs. rehabiliteringskedjans steg 4

Arbetsförmågan trots sjukdom bedöms enligt rehabiliteringskedjans steg 4 enligt [27 kap 49 §](#)

Se rehabiliteringskedjans steg 4 i spalten till vänster!

¹⁸³ Motsvarar numera upphävda [3 kap. 7 § sjunde stycket lagen \(1962:381\) om allmän försäkring](#).

¹⁸⁴ Motsvarar numera upphävda [3 kap. 4 § tredje stycket lagen \(1962:381\) om allmän försäkring](#).

[socialförsäkringsbalken](#)¹⁸⁵

oavsett om man ansökt om förlängd sjukpenning eller inte. SGI bevaras under tremånaderskarensen utan sjukpenning förutsatt att man fortsatt bedöms vara icke arbetsför i övrigt.

Lägg märke till att om inget avbrott i sjukperioden enligt [27 kap 32 § socialförsäkringsbalken](#)¹⁸⁶ förekommit, så inträder rätten till sjukpenning igen efter karensen på tre månader enligt [27 kap 21 § socialförsäkringsbalken](#)¹⁸⁷. Se [5.10.7 nedan!](#)

Sjukdag 915 och framåt, dvs. rehabiliteringskedjan kan anses som avslutad utan att den försäkrade påvisat någon arbetsförmåga eller rehabiliteringsbarhet

Rätten till sjukpenning upphör helt efter drygt 2,5 års sjukskrivning, utom i extrema fall då man kan få förlängd sjukpenning. I stället hänvisas helt till varaktig sjukersättning (som förr kallades förtidspension).

Se rehabiliteringskedjans slut i spalten till vänster!

Frågan om rätten till varaktig sjukersättning kan dock prövas tidigare under sjukperioden.

När man ansöker om sjukersättning bedöms arbetsförmågan trots sjukdom i stället främst enligt [33 kap 5-6 §§ samt 10-11 §§ socialförsäkringsbalken](#)¹⁸⁸.

En försäkrad vars arbetsförmåga är nedsatt med minst en fjärdedel på grund av sjukdom eller annan nedsättning av den fysiska eller psykiska

¹⁸⁵ Motsvarar numera upphävda [3 kap. 7 § sjätte stycket lagen \(1962:381\) om allmän försäkring](#).

¹⁸⁶ Motsvarar numera upphävda [3 kap. 4 § åttonde stycket lagen \(1962:381\) om allmän försäkring](#).

¹⁸⁷ Motsvarar numera upphävda [3 kap. 4 § tredje stycket första meningen lagen \(1962:381\) om allmän försäkring](#).

¹⁸⁸ Motsvarar numera upphävda [7 kap. 1 § första stycket och 3 § första stycket lagen \(1962:381\) om allmän försäkring](#).

prestationsförmågan och som var försäkrad vid försäkringsfallet har, enligt närmare bestämmelser i denna underavdelning, rätt till sjukersättning eller aktivitetsersättning. ([33 kap 5 § första stycket socialförsäkringsbalken](#)¹⁸⁹⁾)

För rätt till sjukersättning krävs att arbetsförmågan kan anses stadigvarande nedsatt och att åtgärder som avses i [27 kap. 6 §](#) samt i [29–31 kap.](#) inte bedöms kunna leda till att den försäkrade återfår någon arbetsförmåga. ([33 kap 6 § socialförsäkringsbalken](#)¹⁹⁰⁾)

När det bedöms hur nedsatt arbetsförmågan är ska Försäkringskassan beakta den försäkrades förmåga att försörja sig själv genom förvärvsarbete på arbetsmarknaden. ([33 kap 10 § socialförsäkringsbalken](#)¹⁹¹⁾)

Bedömningen enligt [10 §](#) ska göras efter samma grunder oavsett på vilket sätt prestationsförmågan är nedsatt, och i förhållande till ett heltidsarbete. Med inkomst av arbete likställs i skälig omfattning värdet av arbete med skötsel av hemmet. ([33 kap 11 § socialförsäkringsbalken](#)¹⁹²⁾)

¹⁸⁹ Motsvarar numera upphävda [7 kap. 1 § första stycket första meningen lagen om allmän försäkring](#).

¹⁹⁰ Motsvarar numera upphävda [7 kap. 1 § första stycket andra meningen lagen om allmän försäkring](#).

¹⁹¹ Motsvarar numera upphävda [7 kap. 3 § första stycket första meningen lagen om allmän försäkring](#).

¹⁹² Motsvarar numera upphävda [7 kap. 3 § första stycket andra och tredje meningarna lagen om allmän försäkring](#).

Detta innebär att sjukersättning beviljas endast om arbetsförmågan anses stadigvarande nedsatt i alla förekommande arbeten (inklusive särskilt anordnade arbeten som tex. Samhall) på arbetsmarknaden, detta även efter rehabilitering, dvs. vidare rehabiliteringsmöjligheter ska anses vara utsiktslösa. Ett sätt att bedöma om vidare rehabiliteringsmöjligheter är utsiktslösa är att resonera om huruvida alla rehabiliteringsåtgärder som är rimliga har prövats? Om man bedöms kunna arbeta hos Samhall efter rehabilitering, finns inte längre något lagstöd för rätten till varaktig sjukersättning. Enligt lagförarbetena ska det vara frågan om irreversibla sjukdomstillstånd och bestämmelsen om rätten till icke tidsbegränsad sjukersättning är avsedd att tillämpas restriktivt och ingen hänsyn ska numera tas till ålder, bosättningsort, utbildning och tidigare arbete. Tidsbegränsad sjukersättning togs bort 2008-07-01 och numeras bara sjukersättning tills vidare (jfr [33 kap 4 § socialförsäkringsbalken](#)¹⁹³), men det finns övergångsregler som innebär att de med tidsbegränsad sjukersättning och som har en ersättningsperiod som upphör 2008-06-30 eller därefter kan ansöka om förlängning om högst ytterligare 18 månader enligt äldre bedömningsgrunder, bla. med hänsyn till ålder, bosättningsort, utbildning och tidigare arbete, dock längst tom. 2012-12-31.

¹⁹³ Jfr i [7 kap. 1 § fjärde stycket lagen om allmän försäkring](#).

5.10.3.2 *Utredningsunderlaget*

5.10.3.2.1 *Medicinsk dokumentation i ärendet*

5.10.3.2.1.1 *Läkarintyg från behandlande läkare*

Läkarintyget är ett sk. bevismedel för att styrka nedsatt arbetsförmåga. Det är därför inte lämpligt att du försöker styra innehållet i detta viktiga dokument. Vad som gäller för läkarintyget sett ur läkarens perspektiv framgår av [5.3.1.5 ovan!](#)

5.10.3.2.1.2 *Second opinion av behandlande läkares bedömning*

Rätten till second opinion regleras i [3 a § tredje stycket hälso- och sjukvårdslagen \(1982:763\)](#): "Landstinget skall ge en patient med livshotande eller särskilt allvarlig sjukdom eller skada möjlighet att inom eller utom det egna landstinget få en förnyad medicinsk bedömning i det fall vetenskap och beprövad erfarenhet inte ger entydig vägledning och det medicinska ställningstagandet kan innebära särskilda risker för patienten eller har stor betydelse för dennes framtida livskvalitet. Patienten skall erbjudas den behandling den förnyade bedömningen kan föranleda." Regeln om second opinion innehåller de fyra grundläggande förutsättningarna som måste vara uppfyllda för en dylik förnyad bedömning. Dessa förutsättningar preciseras närmare i förarbetena till [hälso- och sjukvårdslagen \(1982:763\)](#), nämligen i [prop. 1998/99:4, ss. 46-48](#) samt, vad gäller uttrycket framtida livskvalitet, även prop. 1996/97:60 s. 60 f.

Att rekommendera kan också vara att via landstinget försöka få en remiss till en sjukgymnast, en arbetsterapeut eller en psykolog för psykometriskt test. Genom det testet kartläggs dina kognitiva förmågor som uttrötthet, minnesfunktion och koncentrationsförmåga.

Ibland skickas man till försäkringsmedicinsk utredning. Det kan bli problem vid sådana utredningar om sjukskrivningen gäller diagnoser eller symtom som saknar sådana objektiva diagnostiseringsmetoder som tex. laboratorieprover och röntgen, utan i stället utreds genom subjektiva fynd, tex. patientens egna berättelser. Det rör sig bla. om psykiska åkommor och smärtproblematik. Problemen kan bli ännu värre om du då också har en handläggare på försäkringskassan som inte tror på dessa typerna av sjukdomar. Det finns tyvärr en och annan handläggare som inte tror på dem. I så fall: byt handläggare genom att vända dig till kontorschefen. Du har rätt att byta handläggare och tom. byta Försäkringskasskontor pga. att du saknar förtroende för din handläggare och i sistnämnda fall framför allt pga. jävssituationer som kan uppstå, om du saknar förtroende för din handläggare. Du ska då åberopa generalklausulen om jäv enligt [11 § första stycket 5 förvaltningslagen \(1986:223\)](#): "Den som skall handlägga ett ärende är jävig om det i övrigt finns någon särskild omständighet som är ägnad att rubba förtroendet till hans opartiskhet i ärendet." Denna regeln, som ofta kallas delikatessjäv, täcker upp situationer där någon av de andra jävsgrunderna i paragrafen inte är tillämpliga, men där handläggarens opartiskhet ändå kan ifrågasättas, tex. vänskap eller ovänskap.

5.10.3.2.1.3 *Försäkringsmedicinsk rådgivare*

Försäkringsmedicinska rådgivare (FMR) är endast avsedda att fungera som stöd åt handläggaren, eftersom handläggaren saknar medicinsk kompetens. Generellt skulle man

kunna säga så att om försäkringsmedicinske rådgivaren underkänner sjukskrivningen så gör handläggaren i princip det också. Men då och då händer det att handläggaren underkänner en sjukskrivning även då försäkringsmedicinske rådgivaren inte underkänt den. Det är då mycket lämpligt att ha en aktiv läkare som behandlande läkare och som kan sammankalla parterna till ett avstämningsmöte. Om du har en anställning kan försäkringskassan dessutom vara skyldig att ordna ett sådant möte för att utreda rehabiliteringsmöjligheterna. Detta enligt [110 kap 14 § 4 p socialförsäkringsbalken](#)¹⁹⁴.

Då de försäkringsmedicinska rådgivarna ibland gör olika bedömningar, kan det vara värt att få ärendet bedömt av en annan försäkringsmedicinsk rådgivare också. Du har här alltid rätt till second opinion. Du kan också framföra egna önskemål om vilken försäkringsmedicinska rådgivare du vill ska göra denna förnyade bedömning.

5.10.3.2.2 *Din egen beskrivning av arbetsförmågan*

Du kan förhoppningsvis hämta inspiration från texten under [5.11.2.3.2 nedan](#).

5.10.4 **Får du avslag är det bråttom till Arbetsförmedlingen**

Om du får besked från försäkringskassan om avslag på ansökan om sjukpenning, måste du, om du saknar arbete, ta dig till Arbetsförmedlingen senast vardagen efter det att du fick beskedet och detta alldeles oavsett om du kommer att överklaga avslaget eller inte. Missar du detta, så förlorar du din SGI (sjukpenninggrundande inkomst) och blir utan ersättning från försäkringskassan nästa gång du blir sjuk. Du behöver dock inte anmäla dig hos Arbetsförmedlingen så länge du uppbär dag ersättning enligt beslut, alltså inte före det att ersättningsperioden i ersättningsbeskedet löpt ut.

Detta gäller inte om du är uppsagd från din anställning, eftersom det finns ett efterskydd på tre månader efter det att arbetet upphört, dvs. i praktiken ofta när anställningen upphört efter uppsägningstiden, se [6 kap 8 § socialförsäkringsbalken](#)¹⁹⁵.

Lämnar du en lucka på en eller flera dagar mellan försäkringskassans avslag och din anmälan som arbetssökande på Arbetsförmedlingen, så avbryter du därmed SGI-skyddet. Se [25 kap 2-3, 5-7, 9, 16-24 §§, 26 kap 2 § och 40 kap 9 § socialförsäkringsbalken](#)¹⁹⁶. Arbetsförmedlingen får inte neka dig inskrivning som arbetssökande. En annan sak är att du kanske saknar rätt till a-kasseersättning, men den bedömningen gör inte Arbetsförmedlingen utan a-kassan själv.

Det finns dock några undantag från att omedelbart anmäla sig på arbetsförmedlingen, som tex. om man har sk. laga förfall. Se under [5.10.2.3 ovan!](#)

¹⁹⁴ Motsvarar numera upphävda [3 kap 8 a § lagen om allmän försäkring](#).

¹⁹⁵ Motsvarar numera upphävda [3 kap 6 § andra stycket socialförsäkringslagen \(1999:799\)](#).

¹⁹⁶ Motsvarar numera upphävda [3 kap. 2 § lagen \(1962:381\) om allmän försäkring](#).

5.10.5 Rätt att slippa avstängning i a-kassan pga sjukdom

Alla som påbörjar en ny ersättningsperiod i a-kassan har sju dagars karen. Karensen slipper du inte undan som arbetslös om du säger upp dig pga. sjukdom. Men utöver de sju karensdagarna enligt [21 § lagen \(1997:238\) om arbetslöshetsförsäkring](#) tillkommer avstängningsdagar beroende på hur länge du arbetat eller hur länge din anställning är avsedd att vara. Antalet avstängningsdagar står i [44 § lagen \(1997:238\) om arbetslöshetsförsäkring](#). Villkoren för att avstängningsdagar ska räknas med står i [43 § lagen \(1997:238\) om arbetslöshetsförsäkring](#). Vid uppsägning utan giltig orsak ([43 § 1 lagen om arbetslöshetsförsäkring](#)) varierar dessa mellan 10 och 45 dagar. Eftersom a-kassa bara utges fem dagar per kalendervecka ([20 § lagen om arbetslöshetsförsäkring](#)), betyder detta en avstängning på mellan 2 veckor och 2 månader. För dig som är sjukskriven och vill lämna anställningen finns det dock en ny regel i [19 c § förordningen \(1997:835\) om arbetslöshetsförsäkring](#): "En giltig anledning att lämna ett arbete enligt [43 § 1 lagen \(1997:238\) om arbetslöshetsförsäkring](#) är att en sökande av hälsoskäl, styrkta genom läkarintyg som utfärdats före anställningens upphörande, inte kan återgå vare sig till tidigare arbete eller till annat arbete hos arbetsgivaren." Av mycket stort intresse för dig som fått avslag på begäran om sjukpenning är också bestämmelserna om rätt till a-kassa vid tjänstledighet då man inte klarar sitt arbete pga. sjukdom men inte har rätt till sjukpenning. Dessa bestämmelser finns i [19 a § och 19 b § samma förordning](#). En förutsättning torde dock vara att man uppfyller grundvillkoren för a-kasseersättning, se [9-17 a §§ lagen om arbetslöshetsförsäkring](#). Vad sedan gäller lämpligt arbete är det möjligt att begränsa sökfältet utan att riskera a-kassa, om man styrker begränsningen med läkarintyg. Detta framgår av [11 § lagen \(1997:238\) om arbetslöshetsförsäkring](#) och [26 § förordningen \(1997:835\) om arbetslöshetsförsäkring](#) tillsammans med [9 § Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringens föreskrifter \(2004:3\) om tillämpningen av 11 § lagen \(1997:238\) om arbetslöshetsförsäkring gällande lämpligt arbete](#). Arbetsförmedlingen har också ett ansvar för arbetslivsinriktad rehabilitering och stödinsatser för funktionshindrade. Och Arbetsförmedlingen får, som tidigare sagts, inte neka dig inskrivning enbart för att du är sjukskriven i ditt innevarande yrke. Det är din rättighet för att behålla din SGI.

5.10.6 Smittad av samhällsfarlig sjukdom enligt smittskyddslagen (2004:168)

Enligt [smittskyddslagen \(2004:168\)](#) avses med samhällsfarliga sjukdomar "allmänfarliga sjukdomar som kan få en spridning i samhället som innebär en allvarlig störning eller överhängande risk för en allvarlig störning i viktiga samhällsfunktioner och som kräver extraordinära smittskyddsåtgärder." ([1 kap. 3 § smittskyddslagen](#))

Är man smittad med en sjukdom som uppfyller kriterierna för samhällsfarlig sjukdom så finns i stället möjligheten till smittbärappenning enligt [46 kap socialförsäkringsbalken](#)¹⁹⁷. Rätt till smittbärappenning kan föreligga om man drabbas av en samhällsfarlig sjukdom om man på grund av den måste avstå från förvärvsarbete, detta även om man inte är sjuk och utvecklat symptom. Avsikten är snarare att förhindra smittspridning på arbetsplatsen. Bestämmelserna om smittbärappenning har förmodligen störst betydelse för anställda inom livsmedelsindustrin. De allmänfarliga och samhällsfarliga sjukdomarna finns angivna i bilagan till [smittskyddslagen \(2004:168\)](#).

¹⁹⁷ Motsvarar numera upphävda [lagen \(1989:225\) om ersättning till smittbärare](#).

5.10.7 Ersättningsnivåerna

Här följer ett avsnitt om tidsgränserna för ersättningsnivåerna.

Innan man fastställer sjukpenningnivån nedan ska SGI multipliceras med faktorn 0,97 enligt [28 kap 7 § socialförsäkringsbalken](#)¹⁹⁸. Sjukpenningnivån beräknas sedan med årsbaserad beräkning enligt [27 kap 19-24, 26-27, 32 och 39 §§ samt 28 kap 7 och 10-11 §§ socialförsäkringsbalken](#)¹⁹⁹ eller dagbaserad beräkning [27 kap 19-24, 27 och 39 §§ samt 28 kap 7, 13-16 och 18 §§ socialförsäkringsbalken](#)²⁰⁰, skillnaderna i slutresultat mellan de båda paragrafgrupperna torde inte bli särskilt anmärkningsvärd. Förutsatt att man bedöms sakna arbetsförmåga enligt det som nämnts ovan och att man har en SGI enligt det ovan nämnda, kan man erhålla sjukpenning enligt följande nivåer och enligt nedan angivna förutsättningar.

- **Dag 1** är karensdag. Se [6 § första stycket 1 p lagen om sjuklön](#) och [27 kap 27 § socialförsäkringsbalken](#)²⁰¹!
- **Dag 2 - 14** är ersättningen 80 procent av löneförmåner för anställd och 80 procent av SGI för den som är arbetssökande, för arbetslösa dock normalt maximalt 486 kronor per dag räknat på sju dagar i veckan. Se [6 § första stycket 2 p lagen om sjuklön](#), [27 kap 19 och 21 §§ samt 28 kap 7 och 10 §§ socialförsäkringsbalken](#)²⁰² samt [28 kap 11 § socialförsäkringsbalken](#)²⁰³ och i vissa fall [28 kap 6 § socialförsäkringsbalken](#)²⁰⁴!
- **Dag 15 - 365** är ersättningen 80 procent av SGI för den som är arbetssökande, för arbetslösa dock normalt maximalt 486 kronor per dag räknat på sju dagar i veckan. Se [27 kap 19 och 21 §§ samt 28 kap 7 och 10 §§ socialförsäkringsbalken](#)²⁰⁵ samt [28 kap 11 § socialförsäkringsbalken](#)²⁰⁶ och i vissa fall [28 kap 6 § socialförsäkringsbalken](#)²⁰⁷!
- **Dag 366 - 450** är ersättningen noll kronor om man inte *ansöker* om och beviljas förlängd sjukpenning. Se [27 kap 21-23 § socialförsäkringsbalken](#)²⁰⁸. Medges man förlängd sjukpenning, är ersättningsnivån normalt 75 procent av SGI för den som är arbetssökande, för arbetslösa dock normalt maximalt 486 kronor per dag räknat på sju dagar i veckan. Se [27 kap 19 och 24 §§ samt 28 kap 7 och 10 §§](#)

¹⁹⁸ Motsvarar numera upphävda [3 kap 2 c § lagen om allmän försäkring](#).

¹⁹⁹ Motsvarar numera upphävda [3 kap 4 § lagen om allmän försäkring](#).

²⁰⁰ Motsvarar numera upphävda [3 kap 10 a § lagen om allmän försäkring](#).

²⁰¹ Motsvarar numera upphävda [3 kap 4 § första stycket 1 p lagen om allmän försäkring](#) och [3 kap 10 a § första stycket 1 p lagen om allmän försäkring](#).

²⁰² Motsvarar numera upphävda [3 kap 4 § första stycket 2 p lagen om allmän försäkring](#) samt [3 kap 10 a § första stycket 2 p lagen om allmän försäkring](#).

²⁰³ Motsvarar numera upphävda [3 kap 4 § andra stycket lagen om allmän försäkring](#).

²⁰⁴ Motsvarar numera upphävda [3 kap 10 c § lagen om allmän försäkring](#).

²⁰⁵ Motsvarar [3 kap 4 § första stycket 2 p lagen om allmän försäkring](#) samt [3 kap 10 a § första stycket 2 p lagen om allmän försäkring](#).

²⁰⁶ Motsvarar numera upphävda [3 kap 4 § andra stycket lagen om allmän försäkring](#).

²⁰⁷ Motsvarar numera upphävda [3 kap 10 c § lagen om allmän försäkring](#).

²⁰⁸ Motsvarar numera upphävda [3 kap 4 § tredje stycket lagen om allmän försäkring](#) samt [3 kap 10 a § andra stycket lagen om allmän försäkring](#).

[socialförsäkringsbalken](#)²⁰⁹ samt [28 kap 11 § socialförsäkringsbalken](#)²¹⁰ och i vissa fall [28 kap 6 § socialförsäkringsbalken](#)²¹¹!

- **Dag 451 - 914** är, förutsatt att det är frågan om samma sjukperiod (jfr [27 kap 32 § socialförsäkringsbalken](#)²¹²), dvs. att man inte varit arbetsför mer än fem dagar i rad, ersättningen normalt 75 procent av SGI för den som är arbetssökande, för arbetslösa dock normalt maximalt 486 kronor per dag räknat på sju dagar i veckan. Se [27 kap 19 och 24 §§ samt 28 kap 7 och 10 §§ socialförsäkringsbalken](#)²¹³ samt [28 kap 11 § socialförsäkringsbalken](#)²¹⁴ och i vissa fall [28 kap 6 § socialförsäkringsbalken](#)²¹⁵!
- **Dag 915 och framåt** är ersättningen noll kronor, utom i extremt sällsynta fall. Se [27 kap 20 och 24 §§ socialförsäkringsbalken](#)²¹⁶!
- **För arbetslösa** är den maximala dag ersättningen dock 486 kronor per dag räknat på sju dagar i veckan. Se [28 kap 11 § socialförsäkringsbalken](#)²¹⁷! Detta för att man inte ska kunna få högre ersättning än den som a-kassan ger, dvs. 680 kronor per dag räknat på fem dagar i veckan. Se [4 § förordningen \(1997:835\) om arbetslöshetsförsäkring](#)!
- **Ytterligare undantag** från nivåerna ovan finns för
 - förlängd sjukpenning,
 - förlängd sjukpenning i vissa fall, samt
 - fortsatt sjukpenning.

5.11 Sjukersättning

5.11.1 Du som tänker begära sjukersättning tillsvidare

Efter det att rehabiliteringskedjan tagit slut vilket den i regel gör efter 914 dagar med sjukpenning, återstår endast en möjlighet inom sjukförsäkringen: att ansöka om icke tidsbegränsad sjukersättning. Bedömningen av arbetsförmågan vid utredning om rätten till icke tidsbegränsad sjukersättning är avsedd att leda till en restriktiv tolkning av sjukersättningsrätten. Rätten till sjukersättning avgränsas av [33 kap 5-6 samt 9-12 §§ socialförsäkringsbalken](#)²¹⁸ samt diagnoserna i [Socialstyrelsens försäkringsmedicinska beslutsstöd](#). Saknar du sjukpenninggrundande inkomst (SGI) så kan sjukersättningen också vara det enda alternativet

²⁰⁹ Motsvarar numera upphävda [3 kap 4 § första stycket 3 p lagen om allmän försäkring](#) samt [3 kap 10 a § första stycket 3 p lagen om allmän försäkring](#).

²¹⁰ Motsvarar numera upphävda [3 kap 4 § andra stycket lagen om allmän försäkring](#).

²¹¹ Motsvarar numera upphävda [3 kap 10 c § lagen om allmän försäkring](#).

²¹² Motsvarar numera upphävda [3 kap. 4 § åttonde stycket lagen \(1962:381\) om allmän försäkring](#).

²¹³ Motsvarar numera upphävda [3 kap 4 § första stycket 3 p lagen om allmän försäkring](#) samt [3 kap 10 a § första stycket 3 p lagen om allmän försäkring](#).

²¹⁴ Motsvarar numera upphävda [3 kap 4 § andra stycket lagen om allmän försäkring](#).

²¹⁵ Motsvarar numera upphävda [3 kap 10 c § lagen om allmän försäkring](#).

²¹⁶ Motsvarar numera upphävda [3 kap 4 § första stycket 4 p lagen om allmän försäkring](#) samt [3 kap 10 a § första stycket 4 p lagen om allmän försäkring](#).

²¹⁷ Motsvarar delvis numera upphävda [3 kap 4 § andra stycket lagen om allmän försäkring](#).

²¹⁸ Motsvarar numera upphävda [7 kap. 1-3 §§ lagen \(1962:381\) om allmän försäkring](#)!

för dig som är så pass sjuk att du inte kan arbeta, men då alltså förutsatt att din arbetsförmåga anses vara stadigvarande nedsatt.

Ansökan om sjukersättning eller aktivitetsersättning eller ansökan om ökning av sådan ersättning ska göras skriftligen hos försäkringskassan, enligt [1 § förordningen \(2002:986\) om sjukersättning och aktivitetsersättning](#). Till ansökan enligt skall normalt sett läkarutlåtande om hälsotillstånd (LOH) ges in , enligt [3 § förordningen \(2002:986\) om sjukersättning och aktivitetsersättning](#). LOH är bara en del av utredningsmaterialet, men det är ett formellt krav som endast i undantagsfall så särskilda skäl talar för det kan frångås, se [3 § förordningen \(2002:986\) om sjukersättning och aktivitetsersättning!](#)

De huvudsakliga rättskällorna för innehållet i LOH, dvs. villkoren för rätten till varaktig sjukersättning, är [33 kap 5-6 samt 9-12 §§ socialförsäkringsbalken](#)²¹⁹, i vissa fall diagnoserna i [Socialstyrelsens försäkringsmedicinska beslutsstöd](#) samt beskrivningen av [försäkringskassan!](#)

Blankett 3030 för ansökan om sjukersättning – både sjukersättning tills vidare och tidsbegränsad sjukersättning enligt övergångsreglerna i rehabiliteringskedjan finns [här!](#) De flesta uppgifterna på blanketten är inte så svåra att fylla i, men punkt 5 är speciell, och kräver att du lägger ner extra tid och omsorg på, lär mera utförligt om detta avsnittet på blanketten under [5.11.2.3.2 nedan!](#)

Detta avsnittet behandlar inte tidsbegränsad sjukersättning enligt övergångsreglerna på ett djupare plan och inte heller över huvud taget aktivitetsersättning. Dock så är de äldre lagreglerna införda i handboken som gäller för tidsbegränsade sjukersättningen enligt övergångsreglerna, se [5.11.2.1.2 nedan!](#)

Sjukersättning utges numer bara tills vidare, alltså fram tills man fyller 65 år. Denna förmånen kallades förut för förtidspension.

Arbetsförmågan beskrivs i förstone av behandlande läkare och bedöms sedan, utifrån ett läkarutlåtande om hälsotillstånd (LOH) av försäkringskassan. Bedömningen av eller hur man beskriver arbetsförmågan ingår inte läkarutbildningen och det är inte heller alla läkare som har deltagit i de försäkringsmedicinska kurserna som försäkringskassan erbjuder. Av det skälet är det nödvändigt att du tillsammans med din behandlande läkare noggrant går igenom vilka typer av arbetsuppgifter som du kan respektive inte kan klara av.

Det är viktigt att du har en läkare som är specialist på de sjukdomar som gör dig arbetsförmögen samt gärna också specialist på försäkringsmedicin. Specialistläkare ger större tyngd inför bla. rättsliga prövningar.

Du varken kan, ska eller får styra innehållet i läkarintyget. Läkaren ska göra sin egen yrkesmässiga bedömning av dina funktionshinder.

Du har också rätt att byta läkare eller under vissa förutsättningar att begära en [second opinion](#) (förnyad bedömning) av en annan läkare, kring hela eller delar av behandlande läkares bedömning. En del läkare har dock svårt att ställa upp på detta, eftersom de inte gärna ifrågasätter varandras bedömningar och bara vill ansvara för sina egna utredningar. I så fall: byt läkare!

²¹⁹ Motsvarar numera upphävda [7 kap. 1-3 §§ lagen \(1962:381\) om allmän försäkring!](#)

Tänk också på att du själv måste se till så att läkarintyget innehåller tillräckliga uppgifter, däribland givetvis beskrivning av din arbetsförmåga och motivering till varför och på vilket sätt du saknar arbetsförmåga helt eller delvis! Det är att rekommendera att själv komplettera med en egen beskrivning över på vad sätt dina besvär hindrar dig att arbeta! Det är även tillrådligt att försöka skaffa en läkare som är specialiserad på den eller de sjukdomar som du ansöker om sjukersättning för samt att se till att det är frågan om en läkare som har utbildning i försäkringsmedicin!

5.11.2 Utredningen av arbetsförmågan

5.11.2.1 Tidsgränserna för bedömningen av arbetsförmågan

5.11.2.1.1 Socialstyrelsens försäkringsmedicinska beslutsstöd

Det [försäkringsmedicinska beslutsstödet från Socialstyrelsen](#) kan vara en bedömningsgrund som begränsar rätten även till sjukersättning, även om sjukskrivningar som pågått längre än rekommendationerna i regel bör betraktas som kronifierade. Dessa riktlinjer är diagnosbaserade men ska betraktas som rekommendationer. De är inte absolut bindande. De gäller i princip inte heller för de [sjukdomsfall som pågått en längre tid](#) före publiceringen av riktlinjerna. Så här skriver Socialstyrelsen under frågor och svar: "Rekommendationerna är i första hand skrivna för nya fall av sjukdom. Tanken är att ett snabbt och bra agerande på en gång ska leda till snabbare tillfrisknande. Människor som redan är långtidssjuka kan inte bedömas på samma sätt."

5.11.2.1.2 Tidsgränserna för bedömningen av arbetsförmågan

Det finns inga olika tidsgränser vid bedömningen av arbetsförmågan för rätten till sjukersättning. I stället gäller att arbetsförmågan anses nedsatt för all överskådlig framtid. Däremot så bör i de flesta fallen rehabiliteringskedjan ha passerats utan att någon rehabiliteringskapacitet kunnat fastslås.

Tidsbegränsad sjukersättning togs bort 2008-07-01 (jfr [33 kap 4 § socialförsäkringsbalken](#)²²⁰), men det finns övergångsregler som innebär att de med tidsbegränsad sjukersättning och som har en ersättningsperiod som upphör 2008-06-30 eller därefter kan ansöka om förlängning om högst ytterligare 18 månader enligt äldre bedömningsgrunder, bla. med hänsyn till ålder, bosättningsort, utbildning och tidigare arbete, dock längst tom. 2012-12-31. Att äldre regler ska tillämpas framgår av [4 kap 31 § lagen \(2010:111\) om införande av socialförsäkringsbalken](#)²²¹.

Den här handboken berör inte tidsbegränsad sjukersättning något djupare, men för att underlätta för de som fortfarande kan vara berättigade tidsbegränsad sjukersättning enligt övergångsreglerna tas de äldre reglerna i [7 kap 1-3 §§ lagen \(1962:381\) om allmän försäkring](#) in här.

²²⁰ Jfr i numerera upphävda [7 kap. 1 § fjärde stycket lagen om allmän försäkring](#).

²²¹ Motsvarar numerera upphävda [punkt 8 i lagen \(2008:480\) om ändring i lagen \(1962:381\) om allmän försäkring](#).

För att underlätta för dig som tänker ansöka om tidsbegränsad sjukersättning enligt övergångsreglerna följer här en kort översikt över skillnaderna mellan å ena sidan tidsbegränsad sjukersättning enligt äldre regler och å andra sidan sjukersättning tills vidare enligt nya reglerna är beträffande tidsbegränsad sjukersättning de som markerats med blå bakgrund i §-tabellen nedan. Nämligen främst:

- att arbetsförmågan inte behöver bedömas vara nedsatt för all överskådlig framtid, men dock för minst ett år (se 7 kap 1 § första stycket lagen om allmän försäkring i äldre lydelse),
- att man, om särskilda skäl talar för det, i bedömningen av nedsättningen av arbetsförmågan kan väga in den försäkrades ålder samt den försäkrades bosättningsförhållanden, utbildning, tidigare verksamhet och andra liknande omständigheter (se 7 kap 3 § andra stycket lagen om allmän försäkring i äldre lydelse),
- att den som bedömts ha arbetsförmåga endast i ett skyddat arbete får behålla sjukersättningen tills att ett sådant arbete blir tillgängligt, dock längst till och med den månad då den tidsbegränsade sjukersättningen går ut (se 7 kap 3 § första stycket lagen om allmän försäkring i äldre lydelse), samt
- att samtliga rehabiliteringsmöjligheter inte behöver anses vara uttömda (jfr 7 kap 1 § första stycket lagen om allmän försäkring i nya lydelsen).

	Äldre lydelse före 1 juli 2008 <i>Upphävdes 2008-07-01</i>	Ny lydelse efter 30 juni 2008 <i>Trädde i kraft 2008-07-01</i>
7 kap 1 §	7 kap 1 §	7 kap 1 §
Första stycket	En försäkrad vars arbetsförmåga är nedsatt med minst en fjärdedel på grund av sjukdom eller annan nedsättning av den fysiska eller psykiska prestationsförmågan och som var försäkrad vid försäkringsfallet har enligt bestämmelserna i detta kapitel rätt till sjukersättning eller aktivitetsersättning, <u>om nedsättningen kan antas bestå under minst ett år.</u>	En försäkrad vars arbetsförmåga är nedsatt med minst en fjärdedel på grund av sjukdom eller annan nedsättning av den fysiska eller psykiska prestationsförmågan och som var försäkrad vid försäkringsfallet har enligt bestämmelserna i detta kapitel rätt till sjukersättning eller aktivitetsersättning. <u>För rätt till sjukersättning krävs att arbetsförmågan kan anses stadigvarande nedsatt och att åtgärder som avses i 3 kap. 7 b § eller 22 kap. inte bedöms kunna leda till att den försäkrade återfår någon arbetsförmåga. För rätt till aktivitetsersättning krävs att nedsättningen kan antas bestå under minst ett år.</u>

Andra stycket	En försäkrad som på grund av funktionshinder ännu inte har avslutat sin skolgång på grundskolenivå och gymnasial nivå har enligt vad som närmare anges i 7 § rätt till aktivitetsersättning under den tid skolgången varar oavsett om arbetsförmågan är nedsatt eller inte.	En försäkrad som på grund av funktionshinder ännu inte har avslutat sin skolgång på grundskolenivå och gymnasial nivå har enligt vad som närmare anges i 7 § rätt till aktivitetsersättning under den tid skolgången varar oavsett om arbetsförmågan är nedsatt eller inte.
Tredje stycket	Sjukersättning kan tidigast utges från och med den månad då den försäkrade fyller 30 år och längst till och med månaden före den månad då han eller hon fyller 65 år.	Sjukersättning kan tidigast utges från och med den månad då den försäkrade fyller 30 år och längst till och med månaden före den månad då han eller hon fyller 65 år.
Fjärde stycket	<i>Kan arbetsförmågan anses varaktigt nedsatt skall sjukersättning utges tills vidare. Kan arbetsförmågan antas nedsatt under en begränsad tid skall sjukersättning utges för viss tid (tidsbegränsad sjukersättning). Vad som i övrigt i denna lag eller annan författning sägs om sjukersättning gäller även tidsbegränsad sjukersättning om inte annat anges.</i>	<i>Sjukersättning utges tills vidare.</i>
Femte stycket	Aktivitetsersättning kan tidigast utges från och med juli månad det år då den försäkrade fyller 19 år och längst till och med månaden före den månad då han eller hon fyller 30 år.	Aktivitetsersättning kan tidigast utges från och med juli månad det år då den försäkrade fyller 19 år och längst till och med månaden före den månad då han eller hon fyller 30 år.
Sjätte stycket	Aktivitetsersättning utges alltid för viss tid, som inte får vara längre än tre år.	Aktivitetsersättning utges alltid för viss tid, som inte får vara längre än tre år.
7 kap 2 §	7 kap 2 §	7 kap 2 §
Första stycket	Försäkrad, vars arbetsförmåga är helt eller i det närmaste helt nedsatt, får hel sjukersättning eller aktivitetsersättning.	Försäkrad, vars arbetsförmåga är helt eller i det närmaste helt nedsatt, får hel sjukersättning eller aktivitetsersättning.
Andra stycket	Försäkrad, vars arbetsförmåga inte är nedsatt i sådan grad men med minst tre fjärdedelar, får tre fjärdedels sjukersättning eller aktivitetsersättning.	Försäkrad, vars arbetsförmåga inte är nedsatt i sådan grad men med minst tre fjärdedelar, får tre fjärdedels sjukersättning eller aktivitetsersättning.

Tredje stycket	Är den försäkrades arbetsförmåga nedsatt i mindre grad men med minst hälften, utges halv sjukersättning eller aktivitetsersättning.	Är den försäkrades arbetsförmåga nedsatt i mindre grad men med minst hälften, utges halv sjukersättning eller aktivitetsersättning.
Fjärde stycket	I övriga fall utges en fjärdedels sjukersättning eller aktivitetsersättning.	I övriga fall utges en fjärdedels sjukersättning eller aktivitetsersättning.
7 kap 3 §	7 kap 3 §	7 kap 3 §
Första stycket	Vid bedömningen av i vad mån arbetsförmågan är nedsatt <i>skall beaktas den försäkrades förmåga att försörja sig själv genom sådant förvärvsarbete som är normalt förekommande på arbetsmarknaden, eller genom annat lämpligt arbete som är tillgängligt för den försäkrade.</i> Bedömningen skall göras efter samma grunder oavsett arten av den föreliggande nedsättningen av prestationsförmågan. Med inkomst av arbete likställs i skälig omfattning värdet av hushållsarbete i hemmet.	Vid bedömningen av i vad mån arbetsförmågan är nedsatt <i>ska det beaktas om den försäkrade har sådan förmåga att han eller hon kan försörja sig själv genom förvärvsarbete på arbetsmarknaden.</i> Bedömningen ska göras efter samma grunder oavsett arten av den föreliggande nedsättningen av prestationsförmågan. Med inkomst av arbete likställs i skälig omfattning värdet av hushållsarbete i hemmet.
Andra stycket	<i>Om det finns särskilda skäl för det får vid bedömningen av arbetsförmågans nedsättning beaktas den försäkrades ålder samt den försäkrades bosättningsförhållanden, utbildning, tidigare verksamhet och andra liknande omständigheter.</i> Bedömningen av arbetsförmågans nedsättning enligt första stycket skall göras i förhållande till ett heltidsarbete.	Bedömningen av arbetsförmågans nedsättning enligt första stycket ska göras i förhållande till ett heltidsarbete.
Tredje stycket	Är den försäkrade föremål för åtgärd av beskaffenhet, som anges i 3 kap. 7 b § eller 22 kap. 7 §, skall arbetsförmågan under tiden för åtgärden anses nedsatt i den mån den försäkrade på grund av åtgärden är hindrad att utföra förvärvsarbete.	Är den försäkrade föremål för åtgärd av beskaffenhet, som anges i 3 kap. 7 b § eller 22 kap. 7 §, ska arbetsförmågan under tiden för åtgärden anses nedsatt i den mån den försäkrade på grund av åtgärden är hindrad att utföra förvärvsarbete.

5.11.2.2 *Bedömningen av arbetsförmågan*

Nedan följer en sammanställning av de fyra villkor som gäller för att rätt till sjukersättning ska föreligga. Samtliga villkor måste vara uppfyllda. I de blå fälten har ordet "din" och motsvarande strukits under för att understryka att det är din funktionsnedsättning som påverkar bedömningen av arbetsförmågan, och inte dina sjukdomars generella symtombild. Att räkna upp sjukdomarnas symtom i ansökan och överklagande är alltså tämligen meningslöst, då det i regel inte säger något om hur symtomen påverkar din arbetsförmåga på individnivå.

5.11.2.2.1 *Villkor 1: Arbetsförmåga nedsatt med minst en fjärdedel*

- Frågan man ställer sig: **Är din arbetsförmåga nedsatt med minst 25 procent?**
- Är svaret nej enligt utredningen av ärendet, föreligger **ingen rätt till icke tidsbegränsad sjukersättning! ▲**
- Är svaret ja enligt utredningen av ärendet, **fastställer man omfattningen av arbetsförmågan (25, 50, 75 eller 100 procent) och går sedan vidare till nästa fråga. ▼ [se [5.11.2.2.2](#) nedan]**
- Lagrum: [33 kap 5 § socialförsäkringsbalken](#)²²²!
- Parerar med punkt 5 i LOH, se [5.3.1.6 ovan](#)!

Det är mycket svårt att fastställa graden av nedsatt arbetsförmåga, varför det finns mycket goda förutsättningar för godtyckliga bedömningar. Sjukersättning på 25-procentnivån bör dessutom beviljas mycket restriktivt, se [prop. 1992/93:31, s. 65 och 83](#)!

5.11.2.2.2 *Villkor 2: Stadigvarande nedsatt arbetsförmåga*

- Frågan man ställer sig: **Är din arbetsförmåga stadigvarande nedsatt?**
- Är svaret nej enligt utredningen av ärendet, föreligger **ingen rätt till icke tidsbegränsad sjukersättning! ▲**
- Är svaret ja enligt utredningen av ärendet, går man **vidare till nästa fråga. ▼ [se [5.11.2.2.3](#) nedan]**
- Lagrum: [33 kap 6 § socialförsäkringsbalken](#)²²³!
- Parerar med punkt 10 i LOH, se [5.3.1.6 ovan](#)!

Är det frågan om ett irreversibelt eller kroniskt sjukdomstillstånd som gör att den försäkrades arbetsförmåga kan anses vara stadigvarande nedsatt i förhållande till såväl hela den reguljära arbetsmarknaden som i förhållande till särskilt anordnat arbete (skyddat arbete som tex.

²²² Motsvarar numera upphävda [7 kap. 1 § första stycket lagen om allmän försäkring](#)!

²²³ Motsvarar numera upphävda [7 kap. 1 § första stycket lagen om allmän försäkring](#)!

offentligt skyddad anställning, OSA, och Samhalls-anställning) eller lönebidragsanställning, dvs. anställningsformer som beskrivs närmare i [förordningen \(2000:630\) om särskilda insatser för personer med funktionshinder som medför nedsatt arbetsförmåga?](#)

Värt att lägga märke till är dock att man har inte rätt till sjukersättning enbart på den grunden att sjukdomen är irreversibel eller kronisk. Det är en missuppfattning som kanske vuxit fram från en skrivning i förarbetena till rehabiliteringskedjan, men så är alltså inte fallet. Kroniska och irreversibla sjukdomar och symtom är endast ett av villkoren för rätten till sjukersättning tills vidare.

Personer med diabetes typ II har ju tex. en kronisk sjukdom, men sällan stadigvarande nedsatt arbetsförmåga. Sak samma gäller hiv-smittade. Det krävs alltså mer utöver att sjukdomen eller symtomen är kroniska eller irreversibla, nämligen att arbetsförmågan är nedsatt med minst en fjärdel i förhållande till hela arbetsmarknaden samt att ytterligare rehabilitering vid bedömsstidpunkten anses vara utsiktslösa. Se Bengt Järholm och Christer Olofsson, Sjukskrivningsboken, uppl 1 (2005), s. 42!

5.11.2.2.3

Villkor 3: Nedsatt arbetsförmåga mot hela arbetsmarknaden

- Frågan man ställer sig: **Hindrar dina sjukdomar eller symtom dig från att försörja dig själv genom ett arbete på den reguljära arbetsmarknaden eller i ett skyddat arbete?**
- Är svaret nej enligt utredningen av ärendet, föreligger **ingen rätt till icke tidsbegränsad sjukersättning! ▲**
- Är svaret ja enligt utredningen av ärendet, går man **vidare till nästa fråga. ▼** [se [5.11.2.2.4 nedan](#)]
- Lagrum: [33 kap 10-12 §§ socialförsäkringsbalken](#)²²⁴!
- Parerar med punkt 5 i LOH, se [5.3.1.6 ovan](#)!

Den mest centrala uppgiften i ett läkaryttrande om hälsotillstånd – och i ansökan också för den delen - är uppgiften om hur sjukdomen/sjukdomarna begränsar patientens förmåga eller aktivitet och vilka aktiviteter patienten kan utföra trots sjukdomen/sjukdomarna samt vad som talar för att vidare rehabiliteringsinsatser är utsiktslösa. Beskrivningen av hur sjukdomen begränsar patientens förmåga eller aktivitet i det dagliga livet ska vara tydlig, speciellt viktigt är detta vid ospecifika psykiatriska och smärtrelaterade diagnoser, liksom vid kronisk trötthet, eftersom gränsen mellan vad som betraktas som sjukdom och inte ofta är mycket flytande. Man måste i dessa sällfall extra noga beskriva funktionsbegränsningen på ett sådant sätt att symtomen framstår som en del av sjukdomen, och inte utgör något som normalt friska personer lever och klarar sig med. Om försäkringskassan i och för sig medger att arbetsförmågan är nedsatt pga. de sjukdomar som du åberopat i ansökan och som styrkts genom läkarutlåtandet, behöver du dock inte lägga mer vikt på detta villkor. Jämför [15.1.2.2.1.2 nedan](#)!

Knäckfrågan här är alltså kort och gott *hur individens hinder och resurser trots sjukdom påverkar förmågan att arbeta.*

²²⁴ Motsvarar numera upphävda [7 kap. 3 § första stycket lagen om allmän försäkring](#)!

Ett exempel på en tydlig beskrivning av en funktionsnedsättning efter en arbetsprövning tex. är: "Allt svårare att klara lyft och vridningar på grund av svåra smärtor och låsningar i ryggen. Nästan alla arbetsuppgifter består av rörelser som hon får besvär av."

Obs! Använder du eller din läkare en formulering som tex. att du "vill ha varaktig sjukersättning men kan tänka dig försöka komma tillbaka i arbete i framtiden, kanske om några år", så finns det en överhängande risk att din ansökan avslås eftersom

1. din arbetsförmåga då enligt dagens medicinska vetenskap och beprövade erfarenhet inte kan anses vara stadigvarande nedsatt (överskådlig framtid är en kortsiktig beskrivning) eller
2. alla rehabiliteringsmöjligheter inte kommer att anses vara uttömda (då du kan tänka dig prova på arbete i framtiden).

Det räcker med att en av dessa punkterna falsifieras av din läkares eller din egen berättelse för att avslå din ansökan om varaktig sjukersättning. Både du och din läkare måste undvika sådana typer av formuleringar för att öht. kunna ha en rimlig chans att du ska beviljas varaktig sjukersättning! Dyliga uttryckssätt ökar alltså inte din chans att få en varaktig sjukersättning beviljad, eftersom försäkringskassan inte väger in "din goda vilja" utan det är irreversibla sjukdomstillstånd eller kroniska sjukdomar, båda i kombination med bedömningen att vidare rehabilitering bedöms som utsiktslös som gäller för att rätt till icke tidsbegränsad sjukersättning ska anses föreligga! Tänk också på att man numera inte längre tar hänsyn till den försäkrades ålder samt den försäkrades bosättningsförhållanden, utbildning, tidigare verksamhet och andra liknande omständigheter.

Ett exempel på hur du kan lyfta fram dina funktionshinder mot arbetsmarknaden finns under [5.11.2.3.2 nedan!](#) Lämna gärna en kopia till din behandlande läkare så att han eller hon vet vad du beskrivit och kan göra sin beskrivning i linje med din egen, dock förutsatt att han eller hon bedömer det medicinskt motiverat.

Vad läkaren ska tänka på i sitt läkarutlåtande framgår av förklaringen vid punkt 5 under [5.3.1.6 ovan!](#)

5.11.2.2.4

Villkor 4: Ytterligare rehabilitering anses utsiktslös

- Frågan man ställer sig: **Bedöms ytterligare rehabilitering vara utsiktslös?**
- Om svaret är nej enligt utredningen av ärendet, föreligger **ingen rätt till icke tidsbegränsad sjukersättning!** ▲
- Om svaret är ja enligt utredningen av ärendet, föreligger **rätt till icke tidsbegränsad sjukersättning.** ▼
- Lagrum: [33 kap 6 § socialförsäkringsbalken](#)²²⁵!
- Parerar med punkt 7 i LOH, se [5.3.1.6 ovan!](#)

²²⁵ Motsvarar numera upphävda [7 kap. 1 § första stycket lagen om allmän försäkring!](#)

Kan arbetslivsinriktad eller medicinsk rehabilitering helt eller delvis återge den försäkrade arbetsförmåga i den omfattning som den anses nedsatt enligt föregående fråga och då i ett arbete på den reguljära arbetsmarknaden eller i vart fall i ett särskilt anordnat arbete (skyddat arbete som tex. offentligt skyddad anställning, OSA, och Samhalls-anställning) eller i en lönebidragsanställning?

I den försäkringsmedicinska sfären brukar man skilja mellan arbetslivsinriktad rehabilitering (tex. arbetsprövning) och medicinsk rehabilitering (läkemedelsbehandling, operation och annan medicinsk behandling). Om man inte anses färdigrehabiliterad saknas rätt till sjukersättning tills vidare. Såväl arbetslivsinriktad som medicinsk rehabilitering ska anses vara utsiktslös. Detta är inte per automatik synonymt med att man ska ha genomgått flera rehabiliteringar utan detta får avgöras i det enskilda fallet och med stöd av det underlag som behandlande läkare skrivit och motiverat sitt ställningstagande till varför vidare rehabilitering är meningslös. Har man provat ett antal mediciner tex. och de inte påverkat funktionstillståndet, kan man argumentera för att den medicinska rehabiliteringen är avklarad och inte kommer att återge arbetsförmåga.

Det är värt att lägga märke till att det är de rehabiliteringsmöjligheter som finns vid tidpunkten för bedömningen av rätten till sjukersättning tills vidare som ska beaktas. Inte om det tex. skulle råka finnas medicinska rön om nya läkemedel som håller på att provas, men som inte är färdigttestade i samtliga kliniska prövningar och godkända av behöriga myndigheter. Om det i framtiden etableras rehabiliteringsformer som kan återställa arbetsförmågan kan däremot reglerna om rehabilitering, [se prop 2007/08:136, s. 88!](#) Återställs arbetsförmågan då, så blir även förnyad utredning av arbetsförmågan aktuell.

5.11.2.2.5 *Summering enligt lagtexten*

När vi nu tittat på de fyra villkor, som samtliga ska vara uppfyllda, för rätten till icke tidsbegränsad sjukersättning, kan vi ställa samman dessa i en kortfattad mening som kan härledas till lagtexten i [33 kap 5-6 och 10-12 §§ socialförsäkringsbalken](#)²²⁶:

För rätt till sjukersättning tills vidare ska föreligga krävs (1) att arbetsförmågan till minst 25 procent (2) är stadigvarande nedsatt (3) mot hela arbetsmarknaden inklusive skyddade arbeten som Samhall och lönebidrag samt (4) att ytterligare rehabilitering inte bedöms kunna återge arbetsförmåga i den delen som ansökan om sjukersättning avser.

5.11.2.3 *Utredningsunderlaget*

5.11.2.3.1 *Medicinsk dokumentation i ärendet*

5.11.2.3.1.1 *Läkaryttrande om hälsotillstånd (LOH) från behandlande läkare*

LOH är ett sk. bevismedel för att styrka nedsatt arbetsförmåga. Det är därför inte lämpligt att du försöker styra innehållet i detta viktiga dokument. Vad som gäller för LOH sett ur läkarens perspektiv framgår av [5.3.1.6 ovan!](#)

²²⁶ Motsvarar numera upphävda [7 kap. 1-3 §§ lagen om allmän försäkring!](#)

5.11.2.3.1.2

Second opinion av behandlande läkares bedömning

Rätten till second opinion regleras i [3 a § tredje stycket hälso- och sjukvårdslagen \(1982:763\)](#): ”Landstinget skall ge en patient med livshotande eller särskilt allvarlig sjukdom eller skada möjlighet att inom eller utom det egna landstinget få en förnyad medicinsk bedömning i det fall vetenskap och beprövad erfarenhet inte ger entydig vägledning och det medicinska ställningstagandet kan innebära särskilda risker för patienten eller har stor betydelse för dennes framtida livskvalitet. Patienten skall erbjudas den behandling den förnyade bedömningen kan föranleda.” Regeln om second opinion innehåller de fyra grundläggande förutsättningarna som måste vara uppfyllda för en dylik förnyad bedömning. Dessa förutsättningar preciseras närmare i förarbetena till [hälso- och sjukvårdslagen \(1982:763\)](#), nämligen i [prop. 1998/99:4, ss. 46-48](#) samt, vad gäller uttrycket framtida livskvalitet, även [prop. 1996/97:60 s. 60 f.](#)

Att rekommendera kan också vara att via landstinget försöka få en remiss till en sjukgymnast, en arbetsterapeut eller en psykolog för psykometriskt test. Genom det testet kartläggs dina kognitiva förmågor som uttröttbarhet, minnesfunktion och koncentrationsförmåga.

Ibland skickas man till försäkringsmedicinsk utredning. Det kan bli problem vid sådana utredningar om sjukskrivningen gäller diagnoser eller symtom som saknar sådana objektiva diagnostiseringsmetoder som tex. laboratorieprover och röntgen, utan i stället utreds genom subjektiva fynd, tex. patientens egna berättelser. Det rör sig bla. om psykiska åkommor och smärtproblematik. Problemen kan bli ännu värre om du då också har en handläggare på försäkringskassan som inte tror på dessa typerna av sjukdomar. Det finns tyvärr en och annan handläggare som inte tror på dem. I så fall: byt handläggare genom att vända dig till kontorschefen. Du har rätt att byta handläggare och tom. byta Försäkringskassasektor pga. att du saknar förtroende för din handläggare och i sistnämnda fall framför allt pga. jävssituationer som kan uppstå, om du saknar förtroende för din handläggare. Du ska då åberopa generalklausulen om jäv enligt [11 § första stycket 5 förvaltningslagen \(1986:223\)](#):

Den som skall handlägga ett ärende är jävig om det i övrigt finns någon särskild omständighet som är ägnad att rubba förtroendet till hans opartiskhet i ärendet.

Denna regeln, som ofta kallas delikatessjäv, täcker upp situationer där någon av de andra jävsgrunderna i paragrafen inte är tillämpliga, men där handläggarens opartiskhet ändå kan ifrågasättas, tex. vänskap eller ovänskap.

5.11.2.3.1.3

Försäkringsmedicinsk rådgivare

Försäkringsmedicinska rådgivare (FMR) är endast avsedda att fungera som stöd åt handläggaren, eftersom handläggaren saknar medicinsk kompetens. Generellt skulle man kunna säga så att om försäkringsmedicinske rådgivaren underkänner sjukskrivningen så gör handläggaren i princip det också. Men då och då händer det att handläggaren underkänner en sjukskrivning även då försäkringsmedicinske rådgivaren inte underkänt den. Det är då mycket lämpligt att ha en aktiv läkare som behandlande läkare och som kan sammankalla parterna till ett avstämningsmöte.

Då de försäkringsmedicinska rådgivarna ibland gör olika bedömningar, kan det vara värt att få ärendet bedömt av en annan försäkringsmedicinsk rådgivare också. Du har här alltid rätt till

second opinion. Du kan också framföra egna önskemål om vilken försäkringsmedicinska rådgivare du vill ska göra denna förnyade bedömning.

5.11.2.3.2

Din egen beskrivning av arbetsförmågan

Det är främst punkt 5 i ansökan som du måste lägga mycket tid och omsorg på. Räcker inte det lilla utrymmet på blanketten – vilket det mycket sällan torde göra främst om man har flera diagnoser – bifoga en redogörelse i en bilaga för varför (på vilket sätt) du anser att din arbetsförmåga är nedsatt. Använd dig av exemplifieringar ur vardagen, tex. ur dagboksnoteringar och liknande, tex. hur sjukdomsbilden har påverkat rehabiliteringar och varför de i ås fall inte påvisat någon arbetsförmåga.

Dessa exemplifieringar ur vardagen ska ställas mot hur arbetsförmågan bedöms, se [5.7 ovan!](#)

Exempel på hur man kan ringa in symtomens nedsättning av arbetsförmågan på *individnivå*:

Jag har varit sjukskriven sedan 2002, pga. panikångest, svåra depressioner, tvångstankar, stresskänslighet och bipolär sjukdom. 2006 fick jag också diagnosen fibromyalgi. Genom åren har jag genomgått några arbetsprövningar, alla har avbrutits pga. mina sjukdomar och besvär.

2004 fick jag en arbetsprövningsplats i en kafeteria, med lugnt arbetstempo och enklare arbetsuppgifter som att göra i ordning bullar och kakor, sätta fram dem, koka kaffe och duka av borden i kafeterian. Jag arbetsprövade 10 timmar i veckan. Arbetsprövningen skulle i första hand pågå sex månader, men fick avbrytas efter fyra veckor, pga. mina besvär. Panikångesten yttrade sig varje gång det började komma in mycket folk i kafeterian, och när jag skulle åka buss hem efter lunch. Ditresan gick bra eftersom just den bussturen jag åkte med hade nästan inga passagerare alls. Tack vare panikångesten fick jag ofta ont i bröstet och ofta också svårt att andas. Tvångstankarna visade sig genom att jag inte kunde låta bli att utföra arbetsuppgifterna enligt bestämda mönster, tex. genom att kolla alla bullarna en gång till genom att lyfta av påläggen på bullarna innan jag satte ut dem i buffén i kafeterian. Detta för att jag kände ett enormt tvång att kontrollera så att jag gjort jobbet ordentligt, så att allt var med som skulle vara med på bullarna. Det gjorde att det tog längre tid att utföra den arbetsuppgiften, och trots ett lugnt arbetstempo så drog detta ut på tiden, och min stresskänslighet gjorde sig påmind.

2007 fick jag på nytt en arbetsprövningsplats, fast i en kontorslokal i en idrottsförening med allmänna kontorsgöromål, som att skriva protokoll på styrelsemötena, kopiera papper, ordna utskick till föreningens medlemmar. Arbetsprövningen skulle i första hand pågå tre månader, med avsikten att förlänga den samt att utöka arbetsprövningen successivt från 10 timmar i veckan till 15 timmar i veckan. Arbetsprövningen fick dock slutligen avbrytas efter knappa tre veckor, efter att jag haft enorma plågsamma smärtor som bara blev värre och värre, och som till slut gjorde utförandet av någon som helst arbetsuppgift outhärdlig. Panikångesten var mest till besvär då jag skulle åka buss till och från arbetsprövningen. Tvångstankarna visade sig här med. Jag var tvungen att läsa igenom allt jag skrev ett par gånger, vilket drog ut på tiden för att utföra arbetet, och jag kände mig stressad av detta arbetet med. Fibromyalgin ger mig smärtor i nästan hela kroppen och de dagarna jag fick värk – 4-5 dagar i veckan – kunde jag

helt enkelt knappt ta mig ur sängen och kom inte i väg till arbetsprövningen. Jag orkade inte mer pga. smärtorna, hur gärna jag än ville arbeta, för jag tyckte enormt mycket om arbetsuppgifterna, och utan mina sjukdomar och symtom hade jag klarat av arbetet.

I vardagen i övrigt yttrar sig panikångesten på samma sätt som jag skrev om kafeterian. Ont i bröstet och svårt att andas när det blir för mycket folk i min närhet. Jag har så gott som hela tiden tvångstankar, som yttrar sig i ett tvång att utföra vissa handlingar efter ett speciellt mönster. Jag kollar så gott som alltid spisen och vattenkranarna i min bostad innan jag ger mig i väg hemifrån. Det spelar ingen roll om jag nått till busshållplatsen eller rentav åkt med bussen ett par hållplatser, så händer det så gott som varje gång att jag går tillbaka till bostaden och kollar spisen, vattenkranarna och då även dörrlåsen. Har jag klivit på bussen, går jag då av efter en eller två hållplatser för att gå tillbaka. Detta händer mera sällan eftersom jag oftast känner behovet uppkomma innan jag kliver på bussen. Jag är också enormt stresskänslig, och springer inte efter bussen de få dagar då jag är "smärtfri". Jag har också med ett par veckors intervaller svåra och jobbiga depressioner, från och till med pyrande självmordstankar.

Min fibromyalgi påverkar hela min livssituation och livskvalité. När smärtorna sätter in kan jag inte göra mycket annat än vila. Tvätta nere i källaren är omöjligt pga. smärtorna dessa dagarna, vilka är 4-5 st i veckan, då smärtorna är mycket utdragna över hela dygnet, nästa hela vakna tiden på dygnet. Det tar 2-3 timmar att diska efter middagen, eftersom mina smärtor gör att jag bara kan röra mig ett par minuter åt gången och måste sätta mig eller lägga mig ner och vila en 20-30 minuter. Att sköta kroppshygienen kan jag bara glömma de dagarna jag har smärtor pga. fibromyalgi, det tar 3-6 timmar enbart för att duscha, då jag måste klä av mig, duscha, torka mig och sedan klä på mig igen. En enormt lång process som ter sig överklig för den som inte har smärtproblematik, men som är min vardagssituation 4-5 dagar i veckan. Övriga dagar är också ytterst sällan smärtfria, men smärtorna är mer varierande. Oavsett detta så är smärtorna helt oberäknliga. De kan komma helt oväntat, alltså jag kan inte planera något från ena dagen till den andra pga. att jag inte kan förutsätt vilka dagar som ger mig våldsamma och närmast invalidiserande smärtor. Att städa i bostaden klarar jag inte längre om jag har smärtor, så det är så gott som alltid som jag får ha hjälp med detta av min syster, liksom med tvätten. Maten blir ofta sk. färdiglagad, både från affären och från min syster. Inköp sköter i regel också min syster. Utdragna smärtor förstör också nattsömnen, så sömnrubbingar är mer regel än undantag.

Jag har provat att arbetspröva i upp till 10 timmar i veckan, men båda gångerna har försöken misslyckats. Min fibromyalgi blir jag inte av med enligt någon behandlingsmetoder i dagsläget. Därför kommer jag mycket sällan utom dörren, varför social träning inte går att genomföra mot panikångest och kognitiva behandlingar mot övriga psykiatriska sjukdomar är praktiskt taget omöjliga att genomföra pga. smärtproblematikens oberäknlighet.

Obs! Exemplet här ovan är just bara ett exempel, ett utkast för att få in dig på rätt tankebanor om hur du ska formulera dina funktionsbegränsningar på det sätt som försäkringskassan kallar för individnivå. Det är alltså exemplifieringar ur vardagen som visar på konkreta situationer där funktionen är nedatt. Har du fortfarande idétorcka? Använd då gärna de beskrivningar som finns i [ICF-kodsystemet](#) (välj bland funktionskoderna i avsnittet "Detaljerad klassifikation med

definitioner” på sidorna 49-188 i den långa versionen av ICF-boken)! Inget hindrar att man beskriver funktionsnedsättningen mer omfattande än i exemplet ovan! Lämna gärna en kopia eller ett utkast till din behandlande läkare i god tid, och be att den tillförs journalen, så underlättar du för läkaren att snabbare precisera din problematik. Läkarkåren har förmodligen tidspress och därför är det vanligt förekommande att läkare missar just funktionsnedsättningen på individnivå, vilket du alltså kan underlätta genom att lämna en kortfattad beskrivning till läkare. Helst inte långa noveller pga. läkarens tidsbrist, utan håll skrivelsen kort. Ett lämpligt riktvärde är 1 – 3 sidor, möjligtvis någon sida till om det är absolut oundvikligt. Exemplet ovan är drygt en och en halv sida långt i ett blankt Word-dokument med grundinställningar. Gör också som i exemplet, dela in skrivelsen i stycken, så du avgränsar antingen varje symtom för sig eller varje arbetsprövning för sig. Be gärna en god vän tex. att läsa igenom beskrivningen också och se om den stämmer in på dig!

5.11.3 Omprövning av arbetsförmågan

5.11.3.1 De olika begreppen

Omprövning ska inte förväxlas med efterkontroll, förnyad utredning och fördjupad utredning av arbetsförmågan. Det är en process i två steg. Omprövning innebär alltid att ett slutligt beslut fattas i ärendet, det gör inte efterkontroll, förnyad utredning och fördjupad utredning. De tre senare åtgärderna ligger före omprövningen i processen. Först när en förbättrad arbetsförmåga konstaterats vid en efterkontroll, förnyad utredning eller fördjupad utredning blir det frågan om att utifrån resultatet av den förnyade bedömningen av arbetsförmågan ta ställning till hur detta ska påverka rätten till sjukersättning, det sker då genom omprövningen. På liknande sätt är det vid nyansökan om sjukersättning, först fattas beslut som sedan kan omprövas i särskild ordning på begäran av den försäkrade.

Man kan jämföra det med en nyansökan enligt följande olika steg i handläggningen:

	Nyansökan	Pågående ersättning
Steg 1	Ansökan lämnas in.	Ingen ansökan lämnas in.
Steg 2	Utredning av arbetsförmågan leder till ett konstaterande om kraven för sjukersättning tillsvidare föreligger eller inte.	Förnyad utredning av arbetsförmågan leder till ett konstaterande om kraven för sjukersättning tillsvidare fortfarande föreligger eller inte. Beviskravet har sänkts den 1 januari 2009 från väsentligt förbättrad arbetsförmåga till endast förbättrad arbetsförmåga. De juridiska följderna av denna sänkning av försäkringskassans beviskrav är ännu oprövat i domstol.

Steg 3	En prövning görs av rätten till sjukersättning tills vidare.	En omprövning görs av rätten till sjukersättning tills vidare endast om arbetsförmåga helt eller delvis kunnat påvisas.
Steg 4	Beslut fattas i ärendet.	Beslut fattas endast om omprövning skett.
Steg 5	<p>Beslut som helt eller delvis går den enskilde emot kan omprövas av försäkringskassans särskilda omprövningsenheter och därefter överklagas till förvaltningsrätten.</p> <p>Vid denna omprövning får beslutet inte bli till nackdel för den enskilde i den delen som redan medgetts.</p> <p><i>Har du ansökt om hel sjukersättning men bara fått halv ersättning, kan du begära omprövning och sedan överklaga den halvan som försäkringskassan inte godkänt.</i></p> <p><i>Försäkringskassan får då i detta steg inte undanröja den halvan du redan fått.</i></p>	<p>Beslut som helt eller delvis går den enskilde emot kan omprövas av försäkringskassans särskilda omprövningsenheter och därefter överklagas till förvaltningsrätten.</p> <p>Vid denna omprövning får beslutet inte bli till nackdel för den enskilde i den delen som redan medgetts.</p> <p><i>Har du haft hel sjukersättning men vid förnyad utredning bedömts ha halv arbetsförmåga och därmed förlorat halva ersättningen, kan du begära omprövning och sedan överklaga den indragna halvan.</i></p> <p><i>Försäkringskassan får då i detta steg inte undanröja den halvan du fått behålla.</i></p>

5.11.3.2

Sänkta beviskrav för återvunnen arbetsförmåga

En viktig utgångspunkt är att regeringen den 1 januari 2009 tog bort väsentlighetskravet för återvunnen arbetsförmåga för de med sjukersättning tills vidare. Enligt [36 kap 19 § socialförsäkringsbalken](#) ska rätten till sjukersättning alltid omprövas om arbetsförmågan förbättrats. Ändringen infördes i [16 kap 7 a § lagen om allmän försäkring](#) genom [proposition 2007/08:124](#). Av propositionen framgår följande:

"I första stycket anges under vilka förutsättningar som sjukersättning kan dras in eller minskas vid förbättrad arbetsförmåga. Det anges inte längre som krav för att sjukersättningen ska kunna dras in eller minskas att arbetsförmågan väsentligt förbättras, utan i stället att arbetsförmågan förbättras. Enligt bestämmelserna ska

en försäkrad som har uppvisat en arbetsförmåga som han eller hon antogs sakna när beslutet om sjukersättning fattades, om inte annat framkommer, antas ha en förbättrad arbetsförmåga."

Detta betyder i praktiken att kraven för indragning av sjukersättningen pga. förbättrad arbetsförmåga sänkts markant. Tidigare var kravet på förbättrad arbetsförmåga teoretiskt sett högre än kravet på arbetsoförmåga vid nyansökan om sjukersättning. Nyordningen torde snarare innebära att bedömningen av arbetsförmågan nu har samma krav både vid nyansökan och vid omprövningen.

5.11.3.3

Varför utreds arbetsförmågan på nytt?

Arbetsförmågan kan ha förbättrats sedan försäkringskassan fattade sitt beslut om sjukersättning tillsvidare. Under pågående ersättningsperiod med sjukersättning tills vidare kan arbetsförmågan därför omprövas. Det är i första hand inte frågan om en omprövning i formell mening, det är frågan om förnyad utredning eller efterkontroll av arbetsförmågan. Om sådan utredning visar på hel eller delvis återvunnen arbetsförmåga, sker sedan en formell omprövning i egentlig mening pga. ändrade omständigheter i pågående sjukfall. I detta avsnitt används ordet omprövning inte i ordets egentliga bemärkelse, utan som ett samlingsbegrepp för både den förnyade utredningen och efterkontrollen av arbetsförmågan samt den efterföljande omprövningen.

Det är fullt förståeligt att det finns en oro över eventuella omprövningar av sjukersättningen. Men det finns i regel ingen anledning för flertalet att oro sig för detta. Efterkontroll och förnyad utredning av arbetsförmågan är i regel inte lika djupgående som en utredning vid nyansökan. Man behöver inte heller ansöka på nytt, utan det som försäkringskassan gör är att man ser om det finns signaler om förbättrad arbetsförmåga. Vid en förnyad utredning kan man tex. kontakta den försäkrade. Man kanske behöver ett medicinskt yttrande av behandlande läkare angående aktuell status på arbetsförmågan. Om den försäkrade inte hörs av vid kontakt från försäkringskassan, kan det däremot ge en välgrundad anledning till en djupare kontroll av arbetsförmågan. Så här står det i [försäkringskassans vägledning 2007:1, version 4, sidan 38](#):

"Försäkringskassan kan anpassa omfattningen av den förnyade utredningen efter den försäkrades sjukdom eller funktionshinder. Detta innebär stor flexibilitet vid tillämpningen. En förnyad utredning av arbetsförmågan får dock inte enbart bestå av ett kort telefonsamtal med den försäkrade." (se [prop. 2004/05:21, s. 76](#))

Till att börja med så gäller omprövningarna enbart icke tidsbegränsad sjukersättning (sjukersättning tillsvidare). Den tidsbegränsade sjukersättningen fasas ut fram till december 2012. Det nedan sagda gäller förutsatt att försäkringskassan följer de rättskällor som finns och beaktar deras rättsliga tyngd. Man måste skilja mellan å ena sidan de juridiska tolkningsmöjligheter som finns, och å andra sidan de juridiska tolkningsmöjligheter som sedan rent praktiskt används av tex. försäkringskassan. Det är bara att klicka på länkarna för att få resonemanget nedan bekräftat.

5.11.3.3.1 Sjukersättning tillsvidare beslutad senast 2004-12-31

Denna grupp av personer med sjukersättning tillsvidare, dvs. med startmånad i december 2005 eller dessförinnan, är enligt *huvudregeln* undantagna från omprövning av arbetsförmågan. Detta framgår av den hänvisande uppräknings i [37 kap. 2 § socialförsäkringsbalken](#) tillsammans med bestämmelserna i [36 kap. 19-21 §§ samma balk](#). Undantagsreglerna berörs inte i denna framställning.

5.11.3.3.2 Sjukersättning tillsvidare beslutad mellan 2005-01-01 – 2008-06-30

Även denna grupp av personer med sjukersättning tillsvidare, dvs. med startmånad i juni 2008 eller dessförinnan, är enligt *huvudregeln* undantagna från omprövning av arbetsförmågan. Detta framgår av den hänvisande uppräknings i [37 kap. 2 § socialförsäkringsbalken](#) tillsammans med bestämmelserna i [36 kap. 19-21 §§ samma balk](#). Undantagsreglerna berörs inte i denna framställning.

5.11.3.3.3 Sjukersättning tillsvidare beviljad efter 2008-06-30

Denna grupp omfattas av samtliga åtgärder under [5.11.3.3.1 ovan](#) och [5.11.3.3.2 ovan](#), dock inte av undantagen från förnyad utredning enligt! Dessa förmåner ska alltså omprövas löpande inom tre år räknat från nyprövning eller föregående omprövning.

5.11.3.3.4 Sammanfattning av förnyad utredning

Här är en översikt över vad som gäller vid förnyad utredning av arbetsförmågan. Om en förnyad utredning leder till en påvisad arbetsförmåga ska en omprövning av tidigare beslut göras.

	För de som ansökt om och medgetts att få arbeta enligt steglös avräkning	För övriga
Sjukersättning tillsvidare beslutad senast 2004-12-31	Ingen förnyad utredning.	Ingen omprövning enligt huvudregeln.
Sjukersättning tillsvidare beslutad under tiden 2005-01-01 – 2008-06-30	Ingen förnyad utredning.	Ingen omprövning enligt huvudregeln.
Sjukersättning tillsvidare beviljad efter 2008-06-30	Omfattas inte av reglerna för steglös avräkning.	Förnyad utredning var tredje år

5.11.3.4 *Fördjupad utredning av arbetsförmågan*

Enligt [110 kap 14 § socialförsäkringsbalken](#)²²⁷ kan försäkringskassan även under tid som sjukersättning eller aktivitetsersättning utges vidta åtgärder som framgår av denna paragraf. Till skillnad mot vad som gällde innan införandet av [socialförsäkringsbalken](#) behöver man dock inte längre inhämta försäkringsläkarens bedömning, eftersom passusen i [7 kap 3 b § fjärde stycket andra meningen lagen \(1962:381\) om allmän försäkring](#) inte förts över till [socialförsäkringsbalken](#). Fördjupad utredning av arbetsförmågan kan alltså alltid bli aktuell oavsett när man fått förmånen beviljad.

I klarspråk betyder detta att försäkringskassan, när det behövs för bedömningen av frågan om ersättning eller i övrigt för tillämpningen av [socialförsäkringsbalken](#) får

1. göra förfrågan hos den försäkrades arbetsgivare, läkare eller någon annan som kan antas kunna lämna behövliga uppgifter,
2. besöka den försäkrade,
3. begära ett särskilt läkarutlåtande eller ett utlåtande av viss läkare eller någon annan sakkunnig, samt
4. begära att den försäkrade genomgår undersökning av viss läkare eller någon annan utredning eller deltar i ett avstämningsmöte för bedömning av den försäkrades medicinska tillstånd och arbetsförmåga samt behovet av och möjligheterna till rehabilitering.

Men lägg alltså då märke till att det här inte är frågan om en förnyad utredning var tredje år eller efterkontroll enligt [33 kap 17 § första och andra styckena socialförsäkringsbalken](#)²²⁸, utan detta är en helt annan, men liknande, åtgärd som kan vidtas efter hörande med försäkringsläkaren enligt [110 kap 14 § socialförsäkringsbalken](#)²²⁹. Detta som ovan nämnts helt oberoende av när sjukersättningen har beviljats.

5.11.3.5 *Villkor för rätt till sjukersättning*

Som villkor för rätt till eller ökning av sjukersättning eller aktivitetsersättning får det anges att den försäkrade under högst 30 dagar ska vara intagen på visst sjukhus eller vistas på vårdinrättning för försäkringsmedicinsk utredning. ([110 kap 22 § socialförsäkringsbalken](#)²³⁰)

När det behövs för bedömningen av frågan om ersättning eller i övrigt för tillämpningen av [socialförsäkringsbalken](#) får försäkringskassan begära att den försäkrade genomgår undersökning av viss läkare eller någon annan utredning eller deltar i ett avstämningsmöte för bedömning av den försäkrades medicinska

²²⁷ Jfr numera upphävda [7 kap 3 b § fjärde stycket lagen \(1962:381\) om allmän försäkring](#)!

²²⁸ Motsvarar numera upphävda [7 kap 3 b § tredje stycket lagen \(1962:381\) om allmän försäkring](#).

²²⁹ Motsvarar numera upphävda [7 kap 3 b § fjärde stycket lagen \(1962:381\) om allmän försäkring](#).

²³⁰ Motsvarar numera upphävda [16 kap 2 § lagen om allmän försäkring](#).

tillstånd och arbetsförmåga samt behovet av och möjligheterna till rehabilitering.
([110 kap 14 § 4 p socialförsäkringsbalken](#)²³¹)

5.11.3.6 *Hur går en förnyad utredning till?*

Överlag är förnyade utredningar inget att oroa sig över. Det blir inte frågan om en utredning av samma tyngd som vid nyansökan, däremot är kravet på fortsatt nedsättning av arbetsförmågan de samma. Läs mer om metodstöd vid förnyad utredning i [försäkringskassans vägledning 2007:1 version 4, sidan 37-41](#).

Till skillnad från vad som gäller vid tidsbegränsad sjukersättning ska ingen ansökan lämnas in vid omprövningen. Försäkringskassan vill i första hand veta om det skett några förändringar i funktionsnedsättningen som kan användas för att återgå i arbete, inklusive särskilt anordnat arbete som tex. Samhalls-anställning eller lönebidragsanställning. Har det tillkommit nya behandlingsmetoder som kan återge hela eller delar av funktionsförmågan i förhållande till hela arbetsmarknaden, inklusive särskilt anordnat arbete, kommer detta att påverka bedömningen vid en omprövning. (se [prop. 2007/08:136, sid. 88](#))

Om det vid en omprövning konstateras att man har återfått arbetsförmågan helt eller delvis, får man behålla sjukersättningen i den delen tills ett sådant arbete som man bedöms klara blir tillgängligt, dock högst i sex månader. Se [36 kap 20 § socialförsäkringsbalken](#)²³².

5.11.3.7 *Indragning av sjukersättning*

Detta är möjligt om arbetsförmågan förbättrats. Före 1 januari 2009 gällde att arbetsförmågan väsentligen hade förbättrats för att sjukersättning skulle kunna dras in helt eller delvis. (se [prop. 2007/08:124, sidan 16 nedre halvan och sidan 17 övre halvan](#)) Ändringen i lagtextformuleringen är det som man i juridiska termer med fog kan kalla för en sänkning av beviskravet för försäkringskassan. Underförstått är det fortfarande försäkringskassan som har att styrka en förbättrad arbetsförmåga (har bevisbördan enligt lagtextens formulering), men kravet för myndigheten är nu alltså lägre än förut.

Hursomhelst ska en eventuell omprövning kommuniceras med den sjukskrivne om man efter en efterkontroll, förnyad utredning eller liknande överväger att helt eller delvis dra in förmånen. (se [16-17 §§ förvaltningslagen](#))

Beslut om indragning av förmånen ska fattas genom ett formellt beslut, vilket kan överklagas i sedvanlig ordning som flertalet andra förvaltningsrättsliga beslut. (se [21 § förvaltningslagen](#))

Vid omprövning och överklagande gäller inte heller här de vanliga reglerna om besvärstid i [förvaltningslagen](#). Besvärstiden för omprövning (den obligatoriska enligt [113 kap 10 § socialförsäkringsbalken](#)²³³) och överklagande i samtliga instanser i denna måltyp är två månader från den dagen då den försäkrade anses ha tagit del av beslutet. (se [113 kap 19-20 §§ samt jfr 112 kap 5 § socialförsäkringsbalken](#)²³⁴)

²³¹ Motsvarar delvis numera upphävda [16 kap 2 § lagen om allmän försäkring](#).

²³² Motsvarar numera upphävda [16 kap 7 a § tredje stycket lagen \(1962:381\) om allmän försäkring](#).

²³³ Motsvarar numera upphävda [20 kap 11 § första stycket lagen om allmän försäkring](#).

²³⁴ Motsvarar numera upphävda [20 kap 13 § lagen om allmän försäkring](#).

5.11.3.8 Vad händer vid påvisad arbetsförmåga vid en omprövning?

Normalt utges sjukersättning och aktivitetsersättning till och med den månad då rätten till förmånen upphört. (se [33 kap 15 § socialförsäkringsbalken](#)²³⁵)

Men för de med sjukersättning tillsvidare gäller ett undantag: Sjukersättning, som utges tills vidare, som ska minskas eller dras in på grund av att arbetsförmågan har förbättrats får utges till dess att den försäkrade fått ett arbete som motsvarar den förbättring som uppkommit, dock längst sex månader. (se [36 kap 20 § socialförsäkringsbalken](#)²³⁶)

5.11.4 Får du avslag är det bråttom till Arbetsförmedlingen

Om du får besked från försäkringskassan om avslag på ansökan om icke tidsbegränsad sjukersättning, måste du, om du saknar arbete, ta dig till Arbetsförmedlingen senast vardagen efter det att du fick beskedet och detta alldeles oavsett om du kommer att överklaga avslaget eller inte. Missar du detta, så förlorar du din SGI (sjukpenninggrundande inkomst) och blir utan ersättning från försäkringskassan nästa gång du blir sjuk. Du behöver dock inte anmäla dig hos Arbetsförmedlingen så länge aktivitets- eller sjukersättningsperioden inte är förbrukad enligt beslut, alltså inte före det att ersättningsperioden i ersättningsbeskedet löpt ut.

Detta gäller även om du är uppsagd från din anställning, eftersom du då inte avser arbeta längre än uppsägningstiden. Kravet för att få förnyad SGI är nämligen att man har för avsikt att arbeta minst sex månader framöver. Lämnar du en lucka på en eller flera dagar mellan försäkringskassans avslag och din anmälan som arbetssökande på Arbetsförmedlingen, så avbryter du därmed SGI-skyddet. Se [25 kap 2-3, 5-7, 9, 16-24 §§, 26 kap 2 § och 40 kap 9 § socialförsäkringsbalken](#)²³⁷. Arbetsförmedlingen får inte neka dig inskrivning som arbetssökande. En annan sak är att du kanske saknar rätt till a-kasseersättning, men den bedömningen gör inte Arbetsförmedlingen utan a-kassan själv.

Det finns dock några undantag från att omedelbart anmäla sig på arbetsförmedlingen, som tex. om man har sk. laga förfall. Se under [5.10.2.3 ovan!](#)

5.11.5 Rätt att slippa avstängning i a-kassan pga sjukdom

Alla som påbörjar en ny ersättningsperiod i a-kassan har sju dagars karens. Karensen slipper du inte undan som arbetslös om du säger upp dig pga. sjukdom. Men utöver de sju karensdagarna enligt [21 § lagen \(1997:238\) om arbetslöshetsförsäkring](#) tillkommer avstängningsdagar beroende på hur länge du arbetat eller hur länge din anställning är avsedd att vara. Antalet avstängningsdagar står i [44 § lagen \(1997:238\) om arbetslöshetsförsäkring](#). Villkoren för att avstängningsdagar ska räknas med står i [43 § lagen \(1997:238\) om arbetslöshetsförsäkring](#). Vid uppsägning utan giltig orsak ([43 § 1 lagen om arbetslöshetsförsäkring](#)) varierar dessa mellan 10 och 45 dagar. Eftersom a-kassa bara utges fem dagar per kalendervecka ([20 § lagen om arbetslöshetsförsäkring](#)), betyder detta en avstängning på mellan 2 veckor och 2 månader. För dig som är sjukskriven och vill lämna

²³⁵ Motsvarar numera upphävda [16 kap 9 § lagen om allmän försäkring](#).

²³⁶ Motsvarar numera upphävda [16 kap 7 a § tredje stycket lagen \(1962:381\) om allmän försäkring](#).

²³⁷ Motsvarar numera upphävda [3 kap. 2 § lagen \(1962:381\) om allmän försäkring](#)

anställningen finns det dock en ny regel i [19 c § förordningen \(1997:835\) om arbetslöshetsförsäkring](#): ”En giltig anledning att lämna ett arbete enligt [43 § 1 lagen \(1997:238\) om arbetslöshetsförsäkring](#) är att en sökande av hälsoskäl, styrkt genom läkarintyg som utfärdats före anställningens upphörande, inte kan återgå vare sig till tidigare arbete eller till annat arbete hos arbetsgivaren.” Av mycket stort intresse för dig som fått avslag på begäran om sjukpenning är också bestämmelserna om rätt till a-kassa vid tjänstledighet då man inte klarar sitt arbete pga. sjukdom men inte har rätt till sjukpenning. Dessa bestämmelser finns i [19 a § och 19 b § samma förordning](#). En förutsättning torde dock vara att man uppfyller grundvillkoren för a-kasseersättning, se [9-17 a §§ lagen om arbetslöshetsförsäkring](#). Vad sedan gäller lämpligt arbete är det möjligt att begränsa sökfältet utan att riskera a-kassa, om man styrker begränsningen med läkarintyg. Detta framgår av [11 § lagen \(1997:238\) om arbetslöshetsförsäkring](#) och [26 § förordningen \(1997:835\) om arbetslöshetsförsäkring](#) tillsammans med [9 § Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringens föreskrifter \(2004:3\) om tillämpningen av 11 § lagen \(1997:238\) om arbetslöshetsförsäkring gällande lämpligt arbete](#). Arbetsförmedlingen har också ett ansvar för arbetslivsinriktad rehabilitering och stödsatser för funktionshindrade. Och Arbetsförmedlingen får, som tidigare sagts, inte neka dig inskrivning enbart för att du är sjukskriven i ditt innevarande yrke. Det är din rättighet för att behålla din SGI.

Det ovan sagda torde bara bli aktuellt för den som trots sjukersättning tills vidare har sin anställning kvar, vilket kan antas vara extremt sällsynt med tanke på att det inte behövs saklig grund för uppsägning av den som beviljas sjukersättning tills vidare, se [33 § andra stycket lagen \(1982:80\) om anställningsskydd](#).

5.11.6 Ersättningsnivåerna

Ersättningsnivåerna för sjukersättning ligger på inkomstrelaterad nivå enligt [34 kap socialförsäkringsbalken](#)²³⁸ eller på grundnivå enligt [35 kap socialförsäkringsbalken](#)²³⁹.

5.11.6.1 Inkomstrelaterad sjukersättning

I förstone får man sjukersättning enligt en fastställd antagandeinkomst ([34 kap 4 och 6 – 11 §§ socialförsäkringsbalken](#)²⁴⁰), är den sjukpenninggrundande inkomsten högre ska i stället den ligga till grund för beräkningen av sjukersättningen ([34 kap 11 § socialförsäkringsbalken](#)²⁴¹). I båda fallen måste man dock ha en pensionsgrundande inkomst (PGI) fastställd enligt [34 kap 2 § socialförsäkringsbalken](#)²⁴². När inkomsten enligt dessa regler är fastställd utgör sjukersättning 64 procent av den fastställda antagandeinkomsten eller sjukpenninggrundande inkomsten ([34 kap 12 § socialförsäkringsbalken](#)²⁴³).

²³⁸ Motsvarar numera upphävda [8 kap lagen om allmän försäkring](#).

²³⁹ Motsvarar numera upphävda [9 kap lagen om allmän försäkring](#).

²⁴⁰ Motsvarar numera upphävda [8 kap 3 – 8 §§ lagen om allmän försäkring](#).

²⁴¹ Motsvarar numera upphävda [8 kap 8 § tredje stycket lagen om allmän försäkring](#).

²⁴² Motsvarar numera upphävda [8 kap 1 § lagen om allmän försäkring](#).

²⁴³ Motsvarar numera upphävda [8 kap 9 § lagen om allmän försäkring](#).

5.11.6.2 Ersättning på garantinivå

De som inte kan få ersättning i form av inkomstrelaterad sjukersättning eller vars inkomstrelaterade sjukersättning understiger garantiersättningsnivån får i stället sjukersättning på garantinivå. Garantinivån för hel sjukersättning motsvarar för år räknat 2,40 gånger prisbasbeloppet enligt [35 kap 18 § socialförsäkringsbalken](#)²⁴⁴. För framtagande av prisbasbeloppet gäller vad som står under [5.13.6 nedan](#).

5.11.7 AFA-försäkring för utförsäkrade

En del av de som utförsäkras efter att period med tidsbegränsad sjukersättning upphör och som hamnar i åtgärder genom arbetsförmedlingen ska senare kunna återgå till sjukersättning tillsvidare. Men hur det blir med AFA-försäringen som en del uppstår parallellt med sjukersättningen är en annan sak. Det är viktigt att tänka på att efterskyddstiden i dagsläget är 720 dagar enligt [7 § i försäkringsvillkoren på sidan 17-18](#). Dröjer återvändandet till sjukersättningen mer än två år så har man alltså förbrukat efterskyddstiden och står utan denna tilläggförsäkring. Å andra sidan bör man då ha större möjligheter att kunna erhålla bostadstillägg enligt [lagen \(2001:761\) om bostadstillägg till pensionärer m.fl.](#)

5.12 Förslag till beslut

Försäkringskassan skickar dig först ett förslag till beslut. Du har nu två veckor på dig att skicka dina synpunkter på beslutsunderlag till Försäkringskassan. Räcker inte tiden till, försök få förlängd yttrandetid (anstånd).

Vilka grunder och fakta anför försäkringskassan för sitt avslag? Det bör framgå dels vilken lagtext, dels vilka faktiska omständigheter som tillsammans utgör grunden för beslutet. Koncentrera dig på dessa två saker. Be om hjälp för att reda ut om det är rätt lagtext som tillämpats.

De främsta reglerna om rätten till sjukpenning finns i [24-28 kap socialförsäkringsbalken](#)²⁴⁵ och för rätten till sjukersättning i [33 och 36 kap socialförsäkringsbalken](#)²⁴⁶.

Behövs det kanske läkaryttrande från en specialistläkare för att stärka de faktiska omständigheter som du vill åberopa? Specialistläkare har principiellt större auktoritet än en allmänpraktiserande läkare, om du tänker överklaga försäkringskassans beslut.

5.12.1 Att bemöta förslag till avslag

Har försäkringskassan förstått din redogörelse korrekt eller har man missförstått den? Fokusera på att komplettera med viktiga handlingar som saknas i underlaget eller att påpeka missuppfattningar och felaktigheter i beslutsunderlaget. Om försäkringskassan missförstått din redogörelse, precisera dig på ett nytt sätt. Tycker du det är svårt att skriva tydligt så be någon

²⁴⁴ Motsvarar numera upphävda [9 kap 8 § lagen om allmän försäkring](#).

²⁴⁵ Motsvarar delvis numera upphävda [3 kap. lagen \(1962:381\) om allmän försäkring](#).

²⁴⁶ Motsvarar delvis numera upphävda [7 kap. och 16 kap. lagen \(1962:381\) om allmän försäkring](#).

om hjälp. Fundera på om det du skrivit uppfyller kriterierna pedagogiskt, tydligt, sakligt, enkelt, kortfattat, noggrant, adekvat och relevant?

Beskriv gärna med egna ord i en bilaga hur du upplever att dina besvär nedsätter din arbetsförmåga. Se exemplet under [5.11.2.3.2 ovan!](#)

Din redogörelse får dock inte vara så kortfattad att den går miste om avgörande uppgifter som krävs för att lagtextens förutsättningar ska uppfyllas. Det är ju lagtexten som du ska ha som stöd för din redogörelse.

Det kan även vara bra att lägga märke till råden under rubriken [15.1 nedan!](#)

5.12.2 Om du får avslag bör du överklaga beslutet

Om du räknar med att behöva söka socialbidrag är det viktigt att du överklagar försäkringskassans beslut. Socialtjänsten kan kräva att man uttömmar alla möjligheter till försörjning på annat sätt än genom socialbidrag, och att försöka få ersättning från försäkringskassan antingen genom ansökan, omprövning eller överklagande är en sådan möjlighet.

Det finns en fälla här dock. Det har förekommit att försäkringskassan nollställt sjukpenninggrundande inkomst med hänvisning till att den enskilde överklagat och därför inte kunnat anses stå till arbetsmarknadens förfogande. Detta är juridiskt sett absurt och att gå över de redan hårda gränser för skyddet av den sjukpenninggrundande inkomsten som svenska domstolar annammat. Men i dagsläget tycks rättsläget i detta avseende vara oklart. Den sjukpenninggrundande inkomsten skyddas annars endast under utredningstiden fram till dess att man får det första beslutet i sin hand. Alltså inte efter ett avslag på ansökan och under omprövning eller överklagande. Ett sätt att skydda den sjukpenninggrundande inkomsten om man vill ta chansen att överklaga är att låta sig skrivas in på Arbetsförmedlingen under kategori 14 (arbetssökande med förhinder), eftersom den kategorin i regel används för just långtidssjuka. Då har man ytterligare ett argument att använda om försäkringskassan skulle nollställa den sjukpenninggrundande inkomsten med hänvisning till ett överklagande.

Många tycker det är jobbigt och svårt att överklaga försäkringskassans avslag på begäran om sjukersättning. Man måste samla kraft för att orka med det här med att överklaga Försäkringskassans beslut att vägra sjukersättning.

Samma principer som nyss sagts gäller dock även här: skriv pedagogiskt, tydligt, sakligt, enkelt, kortfattat, noggrant, adekvat och relevant! Samma sak här. Ditt överklagande får inte vara så kortfattad att den går miste om avgörande uppgifter som krävs för att lagtextens förutsättningar ska uppfyllas. Det är ju lagtexten som du ska ha som stöd för din redogörelse. Om det tex. är arbetsförmågans nedsättning eller omfattning som är tvistig är det i första hand [33 kap 4-12, 16 samt 18-19 §§ socialförsäkringsbalken](#)²⁴⁷ som innehåller de villkor som behöver vara uppfyllda för att du ska ha rätt till sjukersättning. "Det måste ... röra sig om kroniska sjukdomar och irreversibla skador där ytterligare medicinsk eller arbetslivsinriktad rehabilitering inte bedöms

²⁴⁷ Motsvarar numera upphävda [7 kap. 1-3 §§ lagen \(1962:381\) om allmän försäkring](#).

kunna leda till att den försäkrade återfår någon arbetsförmåga eller att den arbetsförmåga som finns kan förbättras.” (se [prop. 2007/08:136, s. 88](#))

Överklagandet ska skickas till Försäkringskassan men ställas till förvaltningsrätten. Innan Försäkringskassan skickar överklagandet till förvaltningsrätten är de dock enligt huvudregeln skyldiga att först ompröva ärendet enligt [113 kap 10 § andra stycket socialförsäkringsbalken](#)²⁴⁸. Vid omprövningen får det ursprungliga beslutet inte ändras till din nackdel. Det innebär tex. att om Försäkringskassan har beviljat dig sjukersättning till 50 % av arbetstiden, men du ansökt om 100 %, så får de inte vid omprövningen neka dig de 50 % som du först beviljats. Det är bara resterande 50 % som då blir föremål för omprövning innan ärendet vidarebefordras till förvaltningsrätten. Det finns ett undantag från kravet på omprövning. Inom Försäkringskassan finns en juridisk funktion som kallas Allmänna ombudet. När Allmänna ombudet också överklagar handläggarens beslut till förvaltningsrätten, får omprövning inte göras utan överklagandet skickas direkt till förvaltningsrätten om det ses som inkommet i rätt tid. Detta enligt [113 kap 9 § socialförsäkringsbalken](#)²⁴⁹. Om Allmänna ombudet också överklagar beslutet kan det också vara viktigt att påpeka att det i förvaltningsrätten torde saknas förbud mot reformatio in pejus.

Man har två månader på sig att överklaga Försäkringskassans avslag på ansökan om sjukersättning. Räcker tiden inte till för att inhämta nödvändiga intyg och underlag, kan du begära förlängd yttrandetid (anstånd). Det är mycket svårt att sedan få domstolarna att bevilja återställande av försutten tid. Eftersom det därför är mycket viktigt att tidsgränserna vid överklagande hålls, är det också viktigt att du säkrar dokumentation som visar att du fått förlängd yttrandetid (anstånd), genom att begära beslutet skriftligt. Det är av samma skäl bra att säkra dokumentation att Försäkringskassan tagit emot överklagandet.

5.13 Arbetslivsintroduktionen för utförsäkrade

5.13.1 Övergång från aktivitets- eller sjukersättning till arbetslivsintroduktion

Från 1 januari 2010 gäller följande:

- Efter avslutad period med aktivitets- eller sjukersättning kan man återfå tidigare SGI (sjukpenninggrundande inkomst), ”dock utan kravet på att den försäkrade till den del han eller hon är arbetslös ska vara beredd att anta erbjudet arbete i en omfattning som svarar mot tidigare förvärsarbete.” (se [26 kap 22 a § socialförsäkringsbalken](#)²⁵⁰ samt [prop. 2009/10:45, sid. 29](#))
- Efter avslutad period med aktivitets- eller sjukersättning inträder enligt huvudregeln en sjukpenningkarens på tre kalendermånader närmast efter avslutad period med aktivitets- eller sjukersättning, ”endast till den del nedsättningen av arbetsförmågan svarar mot den nedsättning för vilken sjukersättning eller aktivitetsersättning har lämnats.” (se [27 kap 35 a § socialförsäkringsbalken](#)²⁵¹ samt [prop. 2009/10:45, sid. 29](#))

²⁴⁸ Motsvarar numera upphävda [20 kap. 11 § lagen \(1962:381\) om allmän försäkring](#).

²⁴⁹ Motsvarar numera upphävda [20 kap. 10 § tredje stycket lagen \(1962:381\) om allmän försäkring](#).

²⁵⁰ Motsvarar numera upphävda [3 kap. 5 c § lagen om allmän försäkring](#).

²⁵¹ Motsvarar numera upphävda [3 kap. 4 § tionde stycket lagen om allmän försäkring](#).

- Oavsett karensten på tre månader ska sjukpenning eller förlängd sjukpenning "dock alltid kunna lämnas i sådana situationer när dessa förmåner kan lämnas utan någon tidsbegränsning", alltså även under karenstiden." (se [27 kap 35 a § socialförsäkringsbalken](#)²⁵² samt [prop. 2009/10:45, sid. 29](#)) I lagrummet uttrycks huvudregeln och undantaget såhär: "Sjukpenning lämnas inte till en försäkrad under de tre kalendermånader som infaller efter utgången av en period med sjukersättning eller aktivitetsersättning. Detta gäller dock endast till den del nedsättningen av arbetsförmågan svarar mot den nedsättning för vilken sjukersättning eller aktivitetsersättning har lämnats. Sjukpenning lämnas dock i fall som avses i 23 eller 24 a §." Undantagen innebär följande enligt lagtextens lydelse:
 - [27 kap 23 § socialförsäkringsbalken](#)²⁵³: "Om den försäkrade har en allvarlig sjukdom lämnas sjukpenning på normalnivån trots att sådan sjukpenning redan har lämnats för 364 dagar under ramtiden. I sådant fall tillämpas inte bestämmelserna i [22 och 24 §§](#)."
 - [27 kap 24 a § socialförsäkringsbalken](#)²⁵⁴: "Sjukpenning på fortsättningsnivån lämnas för ytterligare dagar om
 - sjukperioden föranleds av en godkänd arbetsskada enligt [39 - 42 kap.](#),
 - den försäkrade är intagen på sjukhus eller på grund av sjukdom får omfattande vård utan att vara intagen på sjukhus,
 - den försäkrade på grund av sjukdom har sådan avgörande förlust av verklighetsuppfattningen och förmågan att orientera sig att han eller hon inte kan tillgodogöra sig information, eller
 - en återgång i arbete eller ett deltagande i ett arbetsmarknadspolitiskt program skulle medföra risk för allvarlig försämring av den försäkrades sjukdom."
- "För en försäkrad som på grund av sjukdom är frånvarande från ett arbetsmarknadspolitiskt program ska vid bedömningen av nedsättningen av arbetsförmågan beaktas om den försäkrade på grund av sjukdomen är ur stånd att delta i programmet." (se [27 kap 55 a § socialförsäkringsbalken](#)²⁵⁵ samt [prop. 2009/10:45, sid. 24](#))
- "För en försäkrad som på grund av sjukdom har lämnat ett arbetsmarknadspolitiskt program, och som har formell möjlighet att återinträda i ett sådant program, ska vid bedömningen av nedsättningen av arbetsförmågan även beaktas den försäkrades förmåga att delta i ett sådant program." (se [27 kap 55 b § socialförsäkringsbalken](#)²⁵⁶ samt [prop. 2009/10:45, sid. 25](#))

²⁵² Motsvarar numera upphävda [3 kap. 4 § tionde stycket lagen om allmän försäkring](#).

²⁵³ Motsvarar numera upphävda [3 kap 4 § tredje stycket fjärde meningen lagen om allmän försäkring](#).

²⁵⁴ Motsvarar numera upphävda [3 kap 4 § fjärde stycket tredje meningen samt femte stycket lagen om allmän försäkring](#).

²⁵⁵ Motsvarar numera upphävda [3 kap. 7 § fjortonde stycket lagen om allmän försäkring](#).

²⁵⁶ Motsvarar numera upphävda [3 kap. 7 § femtonde stycket lagen om allmän försäkring](#).

Ett annat undantag från karensmånaderna som man dock inte är ivriga med att skylta med, men som är bra att känna till och som jag tycker du i så fall ska överväga, om rehabiliteringen/arbetsprövningen fallerar, är följande två möjligheter:

- Dokumentera allt som kan påvisa hur din funktionsförmåga ser ut. Låt läkaren vara aktiv i ärendet. Säkra bevisning/dokumentation i så nära anslutning till händelserna som möjligt som du avser åberopa. Helst av en specialistläkare med inriktning på försäkringsmedicin! Ansök om sjukersättning tillsvidare inom de tre månaderna, eftersom preskriptionsregeln i [33 kap 14 § socialförsäkringsbalken](#)²⁵⁷ säger att sjukersättning och aktivitetsersättning inte får betalas ut för längre tid tillbaka än tre månader före ansökningsmånaden. Alltså betyder detta att du senast fjärde månaden efter utförsäkring kan ansöka om varaktig sjukersättning med stöd av [33 kap 4 - 12, 14, 16, och 18 - 19 §§ socialförsäkringsbalken](#)²⁵⁸ samt med stöd av en utredning som förhoppningsvis styrker att du dels har stadigvarande nedsatt arbetsförmåga samt att rehabilitering är utsiktslöst i ditt fall.
- Du kan också ansöka om varaktig sjukersättning parallellt med att du närmar dig introduktionsprogrammet, men får du avslag, ansök på nytt inom preskriptionstiden i stället för att överklaga, då får du förhoppningsvis dokumentation på att du inte klarar att arbeta pga. nedsatt arbetsförmåga, och att det inte finns någon utsikt att rehabilitera mera, vilket ökar chansen att få igenom nästa ansökan och, om du får avslag, vinna vid ett överklagande.
- I båda fallen gäller att det finns en god möjlighet att du blir återbetalningsskyldig för aktivitetsstöd som kan komma att utgå för samma period som du senare eventuellt får en sjukersättningsansökan godkänd av försäkringskassan eller domstol efter överklagande.

5.13.2 Vilka kan anvisas till introduktionsprogrammet?

Det är endast de som uppfyller kraven i [30 b § första stycket förordningen \(2000:634\) om arbetsmarknadspolitiska program](#) som kan komma i fråga för plats i introduktionsprogrammet och enligt vad som står här nedan få de högre ersättningarna av aktivitetsstödet under programtiden. Denna regel parerar med formuleringen i [3 a § andra stycket lagen \(1997:238\) om arbetslöshetsförsäkring](#) och säger följande:

En anvisning till arbetslivsintroduktion får göras för en person som inte kan få sjukpenning för fler dagar enligt 3 kap. 4 eller 10 a § lagen (1962:381) om allmän försäkring, eller som har fått tidsbegränsad sjukersättning under det högsta antalet månader som sådan ersättning kan betalas ut enligt övergångsbestämmelserna till lagen (2008:480) om ändring i nämnda lag.²⁵⁹

Således kan de som inte uttömt alla ersättningsdagar enligt övergångsreglerna i tex. tillfälliga sjukersättningen i dagsläget inte räkna med att bli aktualiserade för introduktionsprogrammet.

²⁵⁷ Motsvarar numera upphävda [16 kap 5 § andra stycket lagen \(1962:381\) om allmän försäkring](#).

²⁵⁸ Motsvarar numera upphävda [7 kap 1-3 §§ lagen \(1962:381\) om allmän försäkring](#), samt [16 kap 5 § andra stycket samma lag](#).

²⁵⁹ Bestämmelsen har märkligt nog ännu inte anpassats med hänvisningar till [socialförsäkringsbalken](#), något som borde ha gjorts i samband med införandet av [socialförsäkringsbalken](#).

De som utförsäkrats före 2009-12-31 omfattas inte heller av dessa specialregler utan för dem är det den vanliga samverkan mellan försäkringskassan och arbetsförmedlingen som gäller, med aktivitetsstöd enligt traditionella nivåer som i flesta fallen ligger på 223 kronor per dag före skatteavdrag beräknat på fem dagar i veckan. Utfyllnad får då ske med socialbidrag.

5.13.3 Grundläggande villkor för rätt till högre aktivitetsstöd

Rätten till ersättning för aktivitetsstöd under introduktionsprogrammet beror på om man omfattas av definitionen av långtidssjuka enligt [3 a § andra stycket lagen \(1997:238\) om arbetslöshetsförsäkring](#). Det är endast dessa grupper som är målgrupp för insatserna. Övriga grupper står utanför möjligheten till de förhöjda ersättningsnivåerna enligt specialreglerna i [19 d-h §§ förordningen \(1997:835\) om arbetslöshetsförsäkring](#) samt [5 f § förordningen \(1996:1100\) om aktivitetsstöd](#). [3 a § andra stycket lagen \(1997:238\) om arbetslöshetsförsäkring](#) har följande lydelse:

Att en person har varit långvarigt sjukfrånvarande innebär ... att han eller hon inte kan få sjukpenning för fler dagar enligt [3 kap. 4 eller 10 a § lagen \(1962:381\) om allmän försäkring](#) eller har fått tidsbegränsad sjukersättning under det högsta antalet månader som sådan ersättning kan betalas ut enligt [övergångsbestämmelserna till lagen \(2008:480\) om ändring i nämnda lag](#).²⁶⁰

Sålunda måste man ha tömt ut alla möjligheter till sjukpenning eller tidsbegränsad sjukersättning innan man lagtekniskt sett kan utnyttja rätten till de förhöjda ersättningarna under arbetslivsintroduktionen. Måhända det dyker upp fler borgerliga överlappningslösningar pga. att det är valår i år. Men att inte utnyttja övergångsreglernas 18 månader för tidsbegränsad sjukersättning kan alltså i dagsläget betyda att man inte får rätt till de förhöjda ersättningsnivåerna under introduktionen enligt specialreglerna i [19 d-h §§ förordningen \(1997:835\) om arbetslöshetsförsäkring](#) samt [5 f § förordningen \(1996:1100\) om aktivitetsstöd](#). Inte heller omfattas de med icke tidsbegränsad sjukersättning, men som vid en omprövning enligt de numera lägre beviskraven (se [33 kap 17 § och 110 kap 14 § socialförsäkringsbalken](#)²⁶¹ tillsammans med [36 kap 19 § samma balk](#)²⁶²) för försäkringskassan bedöms ha återfått arbetsförmåga helt eller delvis. Sistnämnda grupp får i stället luta sig mot regeln i [36 kap 20 § socialförsäkringsbalken](#)²⁶³ som säger att sjukersättning, som utges tills vidare, som ska minskas eller dras in på grund av att arbetsförmågan har förbättrats får utges till dess att den försäkrade fått ett arbete som motsvarar den förbättring som uppkommit, dock längst sex månader.

5.13.4 Annat att tänka på i samband med introduktionsprogrammet

Rätten till bostadstillägg hänger samman med aktivitets- och sjukersättningen. Upphör dessa förmåner helt och inte bara delvis, upphör också rätten till bostadstillägg helt. Något liknande

²⁶⁰ Bestämmelsen har märkligt nog ännu inte anpassats med hänvisningar till [socialförsäkringsbalken](#), något som borde ha gjorts i samband med införandet av [socialförsäkringsbalken](#).

²⁶¹ Motsvarar till större delen numera upphävda [7 kap 3 b § tredje och fjärde styckena lagen 1962:381 om allmän försäkring](#).

²⁶² Motsvarar numera upphävda [16 kap 7 a § första stycket samma lag](#).

²⁶³ Motsvarar numera upphävda [16 kap 7 a § tredje stycket lagen \(1962:381\) om allmän försäkring](#).

fenomen inträffar med tanke på arbetsmarknadsparternas specialförsäkringar som en del förtidspensionärer uppburit som kompletterande ersättningar sidan om sin sjukersättning.

Skyddet för sjukpenninggrundande inkomst (SGI) återinförs, men endast för de som utförsäkrats efter 2009-12-31. Detta enligt övergångsregeln till [26 kap 22 a § socialförsäkringsbalken](#)²⁶⁴. Se [SFS 2009:1454 punkt 2 \(pdf\)](#) som säger att bestämmelserna i fd. 3 kap. 5 c § tillämpas första gången för försäkrade som vid utgången av december månad 2009 helt eller delvis har fått sjukersättning eller aktivitetsersättning.

De som utförsäkrats från sjukersättningen mellan 1 juli 2008-30 december 2009 har ingen möjlighet att utnyttja den nygamla regeln i [26 kap 22 a § socialförsäkringsbalken](#)²⁶⁵, utan för denna grupp finns ingen SGI att falla tillbaka på, om man inte börjat arbeta igen.

Senast nästa vardag efter det att du fått besked om avslag på ansökan om sjukpenning eller sjukersättning ska du anmäla på Arbetsförmedlingen. Detta gäller även om du avser överklaga försäkringskassans avslagsbeslut. Du behöver dock inte anmäla dig på Arbetsförmedlingen så länge du är inne i en ersättningsperiod enligt beslut, alltså inte innan ersättningsperioden enligt ersättningsbeskedet löpt ut.

Exempel

Om du har tidsbegränsad sjukersättning på heltid till och med 30 juni 2010, men får avslag på ansökan om varaktig sjukersättning redan den 15 juni 2010 (som du ansökt om i god tid), så ska du senast 1 juli 2010 anmäla dig på Arbetsförmedlingen. SGI skyddas normalt under ansökningstiden om handläggningstiden drar ut på tiden och detta inte beror på dig. Det betyder att om du ansökt i god tid, men i exemplet här får avslagsbeslutet först den 14 juli, ska du anmäla dig senast den 15 juli på Arbetsförmedlingen, eftersom SGI skyddas under utredningstiden. Se närmare i [2004/05:SfU13, sid. 13](#) tillsammans med försäkringskassans vägledning 2004:5 med ändringsdatum 2009-06-26, sid. 189, där sistnämnda intressant formulering finns:

”Försäkringskassans utredningstid tillhör omständigheter den försäkrade vanligtvis inte själv kan råda över. Det innebär att SGI i normalfallet inte sänks i en sådan situation, under förutsättning att den försäkrade inte själv har kunnat påverka utredningstiden.”

5.13.5 De nya schablonreglerna

De nya schablonreglerna om aktivitetsstöd finns nu att läsa i [19 d-h §§ förordningen \(1997:835\) om arbetslöshetsförsäkring](#) samt [5 f § förordningen \(1996:1100\) om aktivitetsstöd](#).

Genom schablon uppfylls arbetsvillkoret automatiskt i arbetslöshetsförsäkringen.

²⁶⁴ Motsvarar numera upphävda [3 kap 5 c § lagen om allmän försäkring](#).

²⁶⁵ Motsvarar numera upphävda [3 kap 5 c § lagen om allmän försäkring](#).

5.13.6 Beräkning av ersättning enligt SGI eller antagandeinkomst

Något som antyder att man har en SGI eller en antagandeinkomst med sig ut ur sjukförsäkringen är om man haft aktivitets- eller sjukersättning utöver grundnivån, eftersom inkomstrelaterad sjukersättning förutsätter antingen just att man har en SGI eller en antagandeinkomst. Se [34 kap 4-13 §§ socialförsäkringsbalken](#)²⁶⁶! De som saknar SGI och antagandeinkomst har i stället fått aktivitets- eller sjukersättning på grundnivå enligt [35 kap 18-19 §§ socialförsäkringsbalken](#)²⁶⁷. Prisbasbeloppen för de senaste åren finns här:

- [förordningen \(2011:1015\) om prisbasbelopp och förhöjt prisbasbelopp för år 2012](#),
- [förordningen \(2010:1132\) om prisbasbelopp och förhöjt prisbasbelopp för år 2011](#),
- [förordningen \(2009:924\) om prisbasbelopp och förhöjt prisbasbelopp för år 2010](#),
- [förordningen \(2008:753\) om prisbasbelopp och förhöjt prisbasbelopp för år 2009](#),
- [förordningen \(2007:699\) om prisbasbelopp och förhöjt prisbasbelopp för år 2008](#),
- [förordningen \(2006:1086\) om prisbasbelopp och förhöjt prisbasbelopp för år 2007](#), samt
- [förordningen \(2005:650\) om prisbasbelopp och förhöjt prisbasbelopp för år 2006](#).

5.13.7 Avräkningsregeln

Det man först fått i tillfällig ersättning räknas av den senare fastställda slutliga ersättningen, så att inte en ny period på tex. 300 nya a-kassedagar börjar löpa då ersättningen slutligen fastställs. Se [19 d § tredje stycket i förordningen \(1997:835\) om arbetslöshetsersättning](#):

Tillfällig arbetslöshetsersättning betalas ut fram till dess att den sökande har fått sin slutliga ersättning enligt lagen om arbetslöshetsförsäkring bestämd. Den ersättning som betalats ut tillfälligt ska räknas av mot den slutliga ersättningen.

5.13.8 Den bortre parentesen slopad

Aktivitetsstöd för deltagande i arbetslivsintroduktionen för långtidssjuka avsågs ges i max 150 dagar, detta enligt [5 f § andra stycket förordningen \(1996:1100\) om aktivitetsstöd](#).

5.13.9 Aktivitetsstödet storlek

Det är normalt försäkringskassan som fastställer aktivitetsstödet storlek. Men den som har rätt till ersättning ur arbetslöshetsförsäkringen, antingen på grundnivån eller på den inkomstrelaterade nivån, ska skicka uppgifter om sina inkomster till sin arbetslöshetskassa eller, om man inte är med i en arbetslöshetskassa, till Alfabassan. Arbetslöshetskassan eller

²⁶⁶ Motsvarar numera upphävda [8 kap 3-9 §§ lagen om allmän försäkring](#).

²⁶⁷ Motsvarar numera upphävda [9 kap 8-9 §§ lagen om allmän försäkring](#).

Alfakassan räknar då ut en dagpenning utifrån tidigare inkomster och meddelar försäkringskassan vilken dagpenning man skulle ha haft om man skulle ha uppburit arbetslöshetsersättning. Försäkringskassan fastställer då dagpenningbeloppet i enlighet med arbetslöshetskassans eller Alfakassans beslut. Det finns några olika typfall som kan uppkomma i detta skedet för den som ska övergå till arbetslivsintroduktionen.

- Uppfyller du både medlemsvillkoret och arbetsvillkoret kommer aktivitetsstödet fastställas enligt din tidigare inkomst eller enligt sjukpenninggrundande inkomst alternativt antagandeinkomst.
- Uppfyller du endast arbetsvillkoret kommer aktivitetsstödet fastställas till 320 kronor per dag före skatteavdrag.
- För övriga kommer aktivitetsstödet fastställas till 223 kronor per dag före skatteavdrag.

Arbetsvillkoret är uppfyllt om du inom de senaste tio åren plus ramtiden på ett år, dvs. de senaste elva åren uppfyller något av de två alternativ som normalt finns för att uppfylla ett arbetsvillkor. Läs om detta på hemsidan för din arbetslöshetskassa.

Arbetsvillkoret är också uppfyllt om du omedelbart när sjukpenningen eller den tidsbegränsade sjukersättningen upphör, i båda fallen efter maximalt antal dagar man kan få ersättningen, har en sjukpenninggrundande inkomst eller en antagandeinkomst, vilket framgår av uppgifterna i intyg 7285 från Försäkringskassan, som du själv måste begära och som du då sedan ska skicka till din a-kassa eller, om du inte är medlem i en a-kassa, till Alfakassan. Det förefaller som om denna presumptionsregel inte innehåller någon möjlighet till presumptionsgenombrott med stöd av huvudregeln om högst tio års överhoppningsbar tid, varför inkomstuppgifterna i intyg 7285 gäller om inte den försäkrade självmant skickar in dokumentation som styrker högre inkomst.

Medlemsvillkoret innebär att du normalt måste ha varit medlem i en arbetslöshetskassa i tolv månader och att ett arbetsvillkor är uppfyllt inom medlemskapet. För dig som har rätt att delta i arbetslivsintroduktionen gäller specialregler. Har du

- utträtt ur arbetslöshetskassan mellan den 16 oktober 2006 och den 30 september 2009 och därefter på nytt inträtt i en arbetslöshetskassa mellan den 1 september 2009 och den 31 december 2010,
- varit medlem i minst tre kalendermånader i följd efter det senaste inträdet, och
- uppfyller ett arbetsvillkor inom medlemskapet,

uppfyller du medlemsvillkoret enligt undantagsreglerna för långtidssjuka.

Exempel 1: Du går med i a-kassan 1 december 2009 och ska börja i arbetslivsintroduktionen den 1 januari 2010. De två första månaderna får du aktivitetsstöd på 320 kronor, och från 1 mars 2010 ska aktivitetsstödet beräknas efter din tidigare inkomst alternativt sjukpenninggrundande inkomst eller antagandeinkomst som du haft omedelbart då ersättning från försäkringskassan upphört, om du kan påvisa någon av dessa.

Exempel 2: Du går med i a-kassan den 1 april 2010 men har börjat i arbetslivsintroduktionen redan den 1 januari 2010. Du väljer att gå med i a-kassan för att få högre ersättning. Detta kommer dock inte att hjälpa, eftersom du inte uppfyller ett arbetsvillkor inom medlemskapet (se

sista punkten ovan). Ersättningen fastställs då slutligen till 320 kronor per dag före skatteavdrag.

Det är alltså viktigt att gå med i a-kassan senast månaden före starten i arbetslivsintroduktionen, om du vill ha inkomstrelaterat aktivitetsstöd med stöd av din tidigare inkomst alternativt sjukpenninggrundande inkomst eller antagandeinkomst som du haft omedelbart då ersättning från försäkringskassan upphört, om du kan påvisa någon av dessa.

5.14

Försäkringsläkares ord inte alltid avgörande

Kammarrätten i Göteborg avfärdade tre försäkringsmedicinska läkares bedömningar och la behandlade läkares bedömning som grund för att godkänna en sjukskrivning. Se dom i [målet 324-06 från kammarrätten i Göteborg \(pdf\)](#).

6 Ersättning vid arbetslöshet

6.1 Snabbfakta

Uppgift	Svar
Tillämpande myndighet	<ul style="list-style-type: none"> ▪ <i>Fackföreningarnas a-kassor (a-kassa)</i> ▪ <i>Försäkringskassan (aktivitetsstöd)</i>
Lagreglering för handläggningen	<ul style="list-style-type: none"> ▪ <u>Förvaltningslagen (1986:223)</u> (ramlag) ▪ <u>Lagen (1986:1142) om överklagande av beslut av enskilda organ med offentliga förvaltningsuppgifter</u> ▪ <u>Lagen (1997:238) om arbetslöshetsförsäkring</u> ▪ <u>Förordningen (1997:835) om arbetslöshetsförsäkring</u> ▪ <u>Förordningen (1996:1100) om aktivitetsstöd</u> ▪ <u>AMSFS, Arbetsförmedlingens föfattningssamling</u> ▪ <u>IAFFS (Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringens föfattningssamling</u>
Lagreglering för bedömningen	<ul style="list-style-type: none"> ▪ <u>Lagen (1997:238) om arbetslöshetsförsäkring</u> ▪ <u>Förordningen (1997:835) om arbetslöshetsförsäkring</u> ▪ <u>Förordningen (1996:1100) om aktivitetsstöd</u> ▪ <u>AMSFS, Arbetsförmedlingens föfattningssamling</u> ▪ <u>IAFFS (Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringens föfattningssamling</u>

Viktiga förarbeten	<ul style="list-style-type: none">▪ Prop. 1973:56 (Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om arbetslöshetsförsäkring m.m.)▪ Prop. 1996/97:107 (En allmän och sammanhållen arbetslöshetsförsäkring)▪ Förordningsmotiven till förordningarna
Tid för överklagande	<ul style="list-style-type: none">▪ Två månader efter att man tagit emot beslutet (50 och 54 §§ lagen [1997:238] om arbetslöshetsförsäkring)
Beslut överklagas till	<ul style="list-style-type: none">▪ Förvaltningsrätten▪ Kammarrätten (prövningstillstånd krävs)▪ Högsta förvaltningsdomstolen (prövningstillstånd krävs)
Lagreglering för överklagandet	<ul style="list-style-type: none">▪ Förvaltningsprocesslagen (1971:291)

6.2 Översikt

Ersättning vid arbetslöshet kan utgå i form av

- arbetslöshetsersättning, även kallad a-kasseersättning eller a-kassa (från arbetslöshetskassan; kallas i detta avsnitt för *arbetslöshetsersättning*),
- aktivitetsstöd (från försäkringskassan; kallas i detta avsnitt för *aktivitetsstöd*) eller
- ekonomiskt bistånd (från kommunen; kallas i detta avsnitt för *ekonomiskt bistånd*).

6.3 A-kassa

6.3.1 Inledning

Tillämpliga bestämmelser finns i

- [lagen \(1997:238\) om arbetslöshetsförsäkring](#),
- [förordningen \(1997:835\) om arbetslöshetsförsäkring](#),
- [lagen \(1997:239\) om arbetslöshetskassor](#),
- [förordningen \(1997:836\) om arbetslöshetskassor](#),
- [promulgationslagen \(lagen \[1997:240\] om införande av lagen \(1997:238\) om arbetslöshetsförsäkring och lagen \(1997:239\) om arbetslöshetskassor\)](#) samt
- i myndighetsföreskrifter ([AMSFS, Arbetsförmedlingens författningssamling](#) och [IAFFS \(Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringens författningssamling\)](#)).

I detta avsnitt bortses från specialreglerna pga. sjukförsäkringsreformen 2008-2010. I den delen hänvisas till avsnittet [5.13 ovan](#). Framställningen har inte heller fokus på a-kassereglerna för företagare och gör inte i övrigt anspråk på att gå på djupet i a-kassereglerna.

6.3.2 Villkor för rätten till arbetslöshetsersättning

Man måste uppfylla tre villkor för att kunna få inkomstrelaterad arbetslöshetsersättning:

- man måste vara medlem i en arbetslöshetskassa sedan minst ett år tillbaka (*medlemsvillkoret*, [7 § lagen \[1997:238\] om arbetslöshetsförsäkring](#)),
- man måste uppfylla ett av de båda arbetsvillkoren inom ramtiden (*arbetsvillkoret*, [12-18 §§ lagen \[1997:238\] om arbetslöshetsförsäkring](#)) och
- man måste vara arbetslös, anmäld på arbetsförmedlingen och beredd att anta erbjudet lämpligt arbete och att aktivt söka sådana arbeten som anses som lämpliga (*ställa sig till arbetsmarknadens förfogande*, [9-11 §§ lagen \[1997:238\] om arbetslöshetsförsäkring](#)); vad som menas med lämpligt arbete framgår i tur och ordning av
 - [11 § lagen \(1997:238\) om arbetslöshetsförsäkring](#),
 - [26 § förordningen \(1997:835\) om arbetslöshetsförsäkring](#),
 - [Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringens föreskrifter \(IAFFS 2004:3\) om tillämpningen av 11 § lagen \(1997:238\) om arbetslöshetsförsäkring gällande lämpligt arbete](#),
 - [Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringens föreskrifter \(IAFFS 2007:2\) om ändring i inspektionens föreskrifter \(IAFFS 2004:3\) om tillämpningen av 11 § lagen \(1997:238\) om arbetslöshetsförsäkring gällande lämpligt arbete](#) och
 - [Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringens föreskrifter \(IAFFS 2008:4\) om ändring i inspektionens föreskrifter \(IAFFS 2004:3\) om tillämpningen av 11 § lagen \(1997:238\) om arbetslöshetsförsäkring gällande lämpligt arbete](#).

Brister det i medlemsvillkoret, utgår endast arbetslöshetsersättning ur grundförsäkringen, vilket följer av motsatstolkning av [7 § lagen \[1997:238\] om arbetslöshetsförsäkring](#) tillsammans med sedvanlig tolkning av [6 § samma lag](#).

6.3.3 Ersättningsperiodens längd

Arbetslöshetsersättningen utgår endast för högst 300 dagar, för den som dag 300 i ersättningsperioden är förälder till barn under 18 år dock under längst 450 dagar, fördelat på fem ersättningsdagar per kalendervecka. (se [22 § första stycket respektive 20 § lagen \(1997:238\) om arbetslöshetsförsäkring](#))

När ersättningsperioden är förbrukad är huvudregeln att man måste uppfylla ett nytt arbetsvillkor för rätten till en ny ersättningsperiod. Det knippe av undantagsregler som finns går inte igenom här. Tänk på karenstiden på sju ersättningsdagar då varje ny ersättningsperiod påbörjas, se [21 § lagen \(1997:238\) om arbetslöshetsförsäkring](#)! Karenstiden ska inte förväxlas med den avstängningstid som man kan drabbas av enligt [43-45 §§ lagen \(1997:238\) om arbetslöshetsförsäkring](#).

6.3.4 Ersättningens maximala storlek

Dagersättningen ur den inkomstrelaterade försäkringen kan aldrig bli högre än taket i [4 § förordningen \(1997:835\) om arbetslöshetsförsäkring](#), nämligen 680 kronor före avdrag för skatt. Ur grundförsäkringen får man högst 320 kronor per ersättningsdag enligt [3 § samma förordning](#).

6.4 Aktivitetsstöd

Har man inte rätt till arbetslöshetsersättning från arbetslöshetskassan, kan man ha rätt till aktivitetsstöd från försäkringskassan.

Aktivitetsstödet kan

- vara *baserat på arbete* (arbetsvillkoret ska vara uppfyllt) *samt medlemskap* i minst ett år i en arbetslöshetskassa (medlemsvillkoret är uppfyllt), vilket innebär att Försäkringskassan fastställer dagpenningen med stöd av arbetslöshetskassans dagpenningberäkning, och ersättning blir inkomstrelaterad,
- vara *baserat på arbete* (arbetsvillkoret ska vara uppfyllt) *men utan medlemskap* i minst ett år i en arbetslöshetskassa (medlemsvillkoret är inte uppfyllt), vilket innebär att Försäkringskassan fastställer dagpenningen med stöd av arbetslöshetskassans dagpenningberäkning, och ersättning erhålls endast ur grundförsäkringen, eller
- *sakna beräkningsgrund i arbetsvillkor och medlemsvillkor i arbetslöshetsförsäkringen*, vilket innebär att arbetslöshetskassan inte fastställer någon dagpenning utan istället beslutar Försäkringskassan härom, och dagpenningen fastställs till högst 223 kronor per dag före avdrag för skatt, beräknat på fem dagar per vecka.

För rätt till aktivitetsstöd gäller samma krav som för rätt till arbetslöshetsersättning, dvs. att man måste stå till arbetsmarknadens förfogande samt att man måste delta i något av de arbetsmarknadspolitiska programmen som arbetsförmedlingen anvisar, se [4 § förordningen \(1996:1100\) om aktivitetsstöd!](#)

6.5 Ekonomiskt bistånd

Den som vägrar att ta anvisat lämpligt arbete och på den grunden inte heller får någon ersättning från arbetslöshetsförsäkringen har i regel inte heller rätt till ekonomiskt bistånd enligt [4 kap. 1 § socialtjänstlagen \(2001:453\)](#). Dock understryker lagstiftaren att socialtjänste inte automatiskt får plagiera arbetsförmedlingens beslut utan man ska göra en egen bedömning av biståndstagarens förutsättningar för det avvisade arbetet.²⁶⁸

Se avsnitt [7 nedan!](#)

6.6 Sjukskrivning under arbetslöshet

Uppbär man arbetslöshetsersättning (a-kassa) så har man inte rätt till denna ersättning för de dagar man är sjukanmäld. I stället ska man söka sjukpenning, där taket på dagpenningbeloppet

²⁶⁸ Se prop. 1996/97:124 s. 75!

är 486 kronor, se [28 kap. 11 § socialförsäkringsbalken](#). Eftersom sjukpenning utgår för sju veckodagar (jfr [28 kap. 7 § socialförsäkringsbalken](#) och [28 kap. 10 § samma balk](#)), men arbetslöshetsersättning bara för fem dagar, så blir taket i ersättningarna i stort sett samma, utslaget tex. veckovis.

Uppbär man aktivitetsstöd så får man behålla aktivitetsstödet under sjukdomen, dock efter att ha fullgjort en karensdag. Se [8-9 §§ förordningen \(1996:1100\) om aktivitetsstöd](#)! Det finns dock en maximal tid med bibehållet aktivitetsstöd vid sjukfrånvaro på heltid. Aktivitetsstödet är knutet till olika arbetsmarknadspolitiska program och så snart man skrivs ut från ett program, så upphör aktivitetsstödet också, se [4 § förordningen \[1996:1100\] om aktivitetsstöd](#). Uppräkningen i sistnämnda paragraf är uttömmande, vilket innebär att stödet dras in så snart förutsättningarna för stödet, dvs. deltagande i ett program, saknas. Jobb- och utvecklingsgarantin är ett program som man ska skrivas ut från, efter sjukfrånvaro på heltid minst 30 dagar i följd, se [13 § förordningen \(2007:414\) om jobb- och utvecklingsgarantin](#)! För övriga program enligt den finita uppräknings i [4 § förordningen \(1996:1100\) om aktivitetsstöd](#) gäller samma sak, se [10 § förordningen \(2000:634\) om arbetsmarknadspolitiska program](#)! Så länge man inte är sjukskriven på heltid ska man alltså inte med sjukdom som grund skrivas ut från ett program, låt vara att det därutöver finns andra grunder för utskrivning.

Uppbär man ekonomiskt bistånd ska man visa upp läkarintyg som styrker nedsättningen av arbetsförmågan, oavsett sjukskrivningsgrad. Man kan även bli hänvisad av socialtjänsten att i första hand ansöka om sjukpenning eller sjukersättning/aktivitetsersättning, se [SOSFS 2009:23](#) som har följande formulering:

”Om den enskilde genom socialförsäkringsförmåner och andra ersättningar helt eller delvis kan tillgodose sitt behov, bör socialnämnden hänvisa honom eller henne till att ansöka om dessa. Sådana förmåner och ersättningar kan vara t.ex. bostadsbidrag, underhållsstöd, sjukpenning, föräldrapenning, äldreförsörjningsstöd samt sjukersättning och aktivitetsersättning.”

7 Det ekonomiska biståndet från kommunen

7.1 Snabbfakta

Uppgift	Svar
Tillämpande myndighet	<ul style="list-style-type: none"> ▪ <i>Kommunernas socialtjänst</i>
Lagreglering för handläggningen	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Förvaltningslagen (1986:223) (ramlag) ▪ Socialtjänstlagen (2001:453) ▪ Socialtjänstförordningen (2001:937) ▪ SOSFS 2003:5 ▪ SOSFS 2009:23
Lagreglering för bedömningen	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Socialtjänstlagen (2001:453) ▪ Socialtjänstförordningen (2001:937) ▪ SOSFS 2003:5 ▪ SOSFS 2009:23
Viktiga förarbeten	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Prop. 1979/80:1 (om socialtjänsten) ▪ <i>Bet. SoU 1979/80:44</i> ▪ Prop. 1996/97:115 (Mer tillgänglig kollektivtrafik; dvs. färdtjänsten lyfts ur socialtjänstlagen och får en egen lagstiftning, rättigheten går från socialpolitik till trafikpolitik) ▪ Bet. 1997/98:TU3 (Mer tillgänglig kollektivtrafik) ▪ Prop. 1996/97:124 (Ändring i socialtjänstlagen) ▪ Bet. 1996/97:SoU18 (Ändring i socialtjänstlagen) ▪ Prop. 2000/01:80 (Ny socialtjänstlag m.m.) ▪ Bet. 2000/01:SoU18 (Ny socialtjänstlag m.m.) ▪ Prop. 2007/08:1 (Regeringens

	<p><i>budgetproposition, utgiftsområde 9: Hälsovård, sjukvård och social omsorg; dvs. införandet av nya 4 kap 1 a § socialtjänstlagen)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Bet. 2007/08:SoU1 (<i>Utgiftsområde 9: Hälsovård, sjukvård och social omsorg m.m)</i>) ▪ Prop. 2009/10:57 (<i>Behovsbedömning av annat än ekonomiskt bistånd enligt socialtjänstlagen</i>) ▪ Bet. 2009/10:SoU6 (<i>Behovsbedömning av annat än ekonomiskt bistånd enligt socialtjänstlagen</i>)
Tid för överklagande	<ul style="list-style-type: none"> ▪ <i>Tre veckor efter att man tagit emot beslutet (23 § andra stycket förvaltningslagen)</i>
Beslut överklagas till	<ul style="list-style-type: none"> ▪ <i>Förvaltningsrätten</i> ▪ <i>Kammarrätten (prövningstillstånd krävs)</i> ▪ <i>Högsta förvaltningsdomstolen (prövningstillstånd krävs)</i>
Lagreglering för överklagandet	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Förvaltningsprocesslagen (1971:291)

7.2 Ladda ner från Internet

7.2.1 Vägledningar för fördjupad information

Vägledningar som finns på [Socialstyrelsens hemsida](#):

Område	Publikation
Hur ska ärenden handläggas och dokumenteras av socialtjänsten?	<i>Handläggning och dokumentation inom socialtjänsten</i>
Ekonomiskt bistånd	<i>Ekonomiskt bistånd - Stöd för rättstillämpning</i>
Socialtjänsten i ett EG-rättsligt perspektiv	<i>EG-rätten och socialtjänsten – en vägledning</i>

7.3 Allmänt om socialtjänsten

I allmänhet kan man säga att socialtjänsten har det övergripande ansvaret för kommunens invånare och dess försörjning, kommunens sk. yttersta ansvar enligt [2 kap 2 § socialtjänstlagen \(2001:453\)](#). Detta ansvar kan man emellertid inte driva hur långt som helst, individen har ett eget ansvar för sin försörjning också, vilket framgår indirekt av [4 kap 1 § socialtjänstlagen \(2001:453\)](#): ”den som inte själv kan tillgodose sina behov eller kan få dem tillgodosedda på annat sätt”. Sedan 1 januari 2010 finns också möjligheten att upprätta en individuell plan för personer som annars riskerar att hamna mellan socialtjänsten och sjukvården, främst gäller det då vården av tex. missbrukare, se [2 kap 7 § socialtjänstlagen \(2001:453\)](#)!

7.4 Ekonomiskt bistånd

7.4.1 Inledning

Till skillnad från sjukpenning, sjukersättning och a-kasseersättning, så är ekonomiskt bistånd behovsprövat. *Ekonomiskt bistånd* är ett samlingsbegrepp, dels för försörjningsstöd, dels för ekonomiskt bistånd för livsföringen i övrigt, dvs. det som förut kallades *socialbidrag*. Ekonomiskt bistånd och försörjningsstöd är alltså inte riktigt samma sak. Det är viktigt att ha denna uppdelning i åtanke vid genomläsningen av denna framställning. Uppdelningen framgår också av lagtexten:

Den som inte själv kan tillgodose sina behov eller kan få dem tillgodosedda på annat sätt har rätt till bistånd av socialnämnden för sin försörjning (försörjningsstöd) och för sin livsföring i övrigt. (4 kap 1 § första stycket socialtjänstlagen)

Här markeras även principen om egenansvar för försörjningen. Endast den som inte själv kan tillgodose sina behov eller få dem tillgodosedda på annat sätt har rätt till ekonomiskt bistånd. I första hand är den enskilde hänvisad till inkomster av eget arbete, eller andra rättigheter som tex. studiemedel, bostadsbidrag, a-kassan sjukpenning, och sjukersättning, innan man har rätt till ekonomiskt bistånd från socialtjänsten. En del kommuner driver denna princip ganska hårt, och kräver rentav att man ska överklaga avslag på tex. ansökan om sjukersättning för att sägas ha gjort allt vad man kan för att bli självförsörjande. Vilka inkomster och tillgångar som ska beaktas och hur de ska värderas vid inkomstberäkningen av rätten till ekonomiskt bistånd tas upp under [7.4.3 nedan](#). Men innan dess måste man fastställa vilka kostnader som är skäliga. Hamnar man efter beräkningen på underskott i förhållande till inkomsterna och tillgångarna, föreligger rätt till ekonomiskt bistånd för mellanskillnaden. Vilka kostnader som är skäliga tas upp under [7.4.2 nedan](#)!

Den enskilde ska genom biståndet tillförsäkras en skälig levnadsnivå. Biståndet ska utformas så att det stärker hans eller hennes möjligheter att leva ett självständigt liv. (4 kap 1 § tredje stycket socialtjänstlagen)

Här markeras att det ekonomiska biståndet ska försätta den enskilde på en sk. skälig levnadsnivå. Uttrycket skälig levnadsnivå är inte preciserat i lagen eller dess förarbeten, och ger ibland upphov till lagtolkningsproblematik. Men lagstiftaren har valt att lämna ett stort fält öppet för tolkning i detta avseende i stället för att binda upp socialtjänstens arbete med detaljreglerade rättigheter för den enskilde.

Genom denna bestämmelse markeras underförstått också att ekonomiskt bistånd inte är en långsiktig och primär försörjningskälla utan en kortsiktig och sekundär sådan, vilket betyder att på sikt kommer tex. utförsäkrade från sjukförsäkringen att tvingas till arbetssökande och arbete för rätten till ekonomiskt bistånd.

Ej sällan upprättas en handlingsplan, eller genomförandeplan som den kallas i föreskrifterna, se [6 kap. 1 § SOSFS 2006:5](#). Det är viktigt att följa denna handlingsplan, eftersom socialsekreterare tyvärr alltsomoftast följer den mekaniskt, och ej sällan drar in ekonomiskt bistånd, ibland regelrätt, ibland regelvidrigt, med motiveringen att handlingsplanen ej följts. Behöver du avvika från handlingsplanen, se till att kontakta socialsekreteraren, få avvikelserna godkända skriftligen eller på annat säkert sätt så du skyddar dig mot indraget bistånd!

Det ankommer i första hand på socialtjänsten att utreda rätten till bistånd men ansvaret för att anskaffa beslutsunderlaget kan man ej sällan vältra över på den enskilde:

För att socialnämnden skall kunna avgöra om en enskild har rätt till ekonomiskt bistånd behövs ett underlag för bedömning och beräkning. Om en enskild trots särskild begäran inte förser nämnden med det underlag som behövs eller motsätter sig att handläggaren tar nödvändiga kontakter, bör nämnden i regel kunna avslå ansökan. ([SOSFS 2009:23, s. 20](#))

7.4.2 Skäliga levnadskostnader vid behovsbedömningen

7.4.2.1 Försörjningsstöd

Försörjningsstödet storlek preciseras närmare i lagtexten:

Försörjningsstöd lämnas för skäliga kostnader för

- 1. livsmedel, kläder och skor, lek och fritid, förbrukningsvaror, hälsa och hygien samt dagstidning, telefon och radio- och TV-avgift,*
- 2. boende, hushållsel, arbetsresor, hemförsäkring samt medlemskap i fackförening och arbetslöshetskassa. ([4 kap 3 § första stycket socialtjänstlagen](#))*

Kostnadsposterna under första punkten är normerade belopp enligt en fastställd riksnorm, från vilka avvikelser uppåt eller nedåt får göras bara om särskilda skäl talar för det. Se närmare under [7.4.2.1.1 nedan!](#)

Kostnadsposterna under andra punkten är belopp som beräknas efter en skälighetsbedömning, dvs. försörjningsstöd lämnas för skäliga kostnader för dessa kostnadsposter. Man väger i regel också in [4 kap 1 § tredje stycket socialtjänstlagen](#), dvs.: den enskilde ska genom biståndet tillförsäkras en skälig levnadsnivå. Se närmare under [7.4.2.1.2 nedan!](#)

7.4.2.1.1 Försörjningsstöd enligt riksnormen

Skäliga kostnader enligt [första stycket 1](#) ska i enlighet med vad regeringen närmare föreskriver beräknas enligt en för hela riket gällande norm (riksnorm) på grundval av officiella prisundersökningar av olika hushållstypers baskonsumtion. Om det i ett enskilt fall finns särskilda skäl, ska socialnämnden dock beräkna dessa

kostnader till en högre nivå. Nämnden får också i ett enskilt fall beräkna kostnaderna till en lägre nivå, om det finns särskilda skäl för detta. (4 kap 3 § andra stycket socialtjänstlagen)

Denna riksnormen fastställs av regeringen på förordningsnivå, och närmare bestämt i [2 kap 1 § socialtjänstförordningen \(2001:937\)](#). Denna bestämmelse ändras i regel en gång om året, så för beräkningen i förordningstexten, hänvisas till dess aktuella lydelse som finns på Nätet.

Som framgår av [4 kap 3 § första stycket 1 socialtjänstlagen](#) ska riksnormen täcka kostnadsposterna "livsmedel, kläder och skor, lek och fritid, förbrukningsvaror, hälsa och hygien samt dagstidning, telefon och radio- och TV-avgift."

En del av dessa kostnadsposter är förhållandevis höga, så ej sällan måste man prioritera vad man ska lägga det riksnormerade biståndet på.

Avvikelser från riksnormen får göras endast om särskilda skäl talar för det. I vilka fall som man kan säga att särskilda skäl talar för avvikelser, framgår av [SOSFS 2009.23, s. 4-5](#).

7.4.2.1.2 *Försörjningsstöd enligt skälighetsbedömningen*

7.4.2.1.2.1 *Samtliga kostnadsposter*

Andra kostnadsposter i försörjningsstödet som ofta är variabla har lagstiftaren valt att placera utanför riksnormen, och i stället under skälighetsbedömningen. Det gäller, som framgår av [4 kap 3 § första stycket 2 socialtjänstlagen](#) kostnadsposterna "boende, hushållsel, arbetsresor, hemförsäkring samt medlemskap i fackförening och arbetslöshetskassa." Dessa kostnadsposter beräknas i regel närmare enligt [SOSFS 2009.23, s. 5-10](#).

Boendekostnaderna vållar ej sällan tvister i förvaltningsdomstolarna. Tex. ska boendekostnaderna vara skäliga och boytan uppnå en skälig levnadsnivå. Detta utvecklas närmare under [7.4.2.1.2.2 nedan](#).

Hushållsel ska i regel beräknas enligt de faktiska kostnaderna, förutsatt att de är skäliga. Detta framgår av [SOSFS 2009.23, s. 9](#). Med skäliga elkostnader brukar i regel avses kostnader för elförbrukningen enligt Konsumentverkets riktlinjer.

I skrivandets stund ligger dock ett mål i Högsta förvaltningsdomstolen²⁶⁹, där prövningstillstånd getts 2010-03-25 för prövningen av kostnader utöver Konsumentverkets riktlinjer. Se Högsta förvaltningsdomstolen²⁷⁰, [mål nr 5058-09!](#)

Kostnader för arbetsresor som är skäliga är i regel månadskostnaden för lokala resor med allmänna kommunikationer. Den som pga. att allmänna kommunikationer saknas, pga. att turtätheten är starkt begränsad, eller pga. sjukdom eller funktionshinder har behov av bil bör få behovet för bilresor täckta för skäliga kostnader för bla. bensin, skatt, försäkring, och besiktning. Måste man åka färdtjänst till jobbet bör i regel de faktiska färdtjänstkostnaderna beaktas. Detta framgår av [SOSFS 2009.23, s. 9](#).

²⁶⁹ Högsta förvaltningsdomstolen hette förut Regeringsrätten.

²⁷⁰ Högsta förvaltningsdomstolen hette förut Regeringsrätten.

Socialnämnden bör i regel godta den enskildes faktiska kostnader för hemförsäkring, om kostnaderna är skäliga, se [SOSFS 2009.23, s. 10!](#) I medlemskapet hos vissa fackföreningar ingår en kollektiv hemförsäkring i avgiften, i de fallen kan man då självklart inte göra anspråk på kostnader för hemförsäkring öht. av socialtjänsten.

Socialnämnden bör godta den enskildes faktiska kostnader för avgifter till fackförening och arbetslöshetskassa, se [SOSFS 2009.23, s. 10!](#)

7.4.2.1.2.2 *Kostnadsposten för boendet*

7.4.2.1.2.2.1 *Vad menas med skälig boendekostnad?*

Socialnämnden bör vid bedömningen av vad som är en skälig boendekostnad utgå från den enskildes faktiska kostnad och behov av boende. Utgångspunkten vid bedömningen av vad som är skälig boendekostnad bör vara vad en låginkomsttagare på orten normalt har möjlighet att kosta på sig. Kostnaden bör även relateras till hyresnivån hos allmännyttiga bostadsföretag eller andra större bostadsföretag på orten. Med orten bör avses den tätort där den enskilde bor eller de närmast belägna tätorterna inom kommunen. ([SOSFS 2009.23, s. 5](#))

Det är den generella hyresnivån på tätorten som avses, en kommun med flera tätorter kan därför ha varierande hyresnivåer som bedöms som skäliga. Kommunerna har ej sällan fastställda normer som de följer mekaniskt tex. när det kommer till boendekostnad. Vid överklagande av kostnadsposten för boendet där kommunen åberopar sina egna fastställda riktlinjer är det viktigt att trycka på dels att dessa riktlinjer inte är bindande rättskällor, se [prop. 1996/97:124, s. 70](#), dels att socialtjänsten ska göra en individuell bedömning i varje enskilt fall.

Vid ett kortvarigt biståndsbehov bör socialnämnden i regel godta den faktiska boendekostnaden. Med kortvarigt avses en period om maximalt tre sammanhängande månader. ([SOSFS 2009.23, s. 7](#))

Man kan alltså i dagsläget kringgå långvarighetsbedömningen genom att söka bistånd för två månader åt gången, låta bli att söka den tredje, och sedan söka på nytt för fjärde och femte månaden, och så vidare. Hur en sådan situation skulle stå sig vid en prövning i Högsta förvaltningsdomstolen²⁷¹ är dock aningen tveksamt, eftersom avsikten med bedömningarna är att markera en gräns mellan kortvarigt och långvarigt biståndsbehov. Men rättsläget är som sagt oklart i denna fråga då vägledning saknas från Högsta förvaltningsdomstolen²⁷².

Vad den faktiska kostnaden inkluderar i tex. olika boendekonstellationer framgår närmare av [SOSFS 2009.23, s. 6-7](#). För inneboende, dvs. boende som har andrahandskontrakt för en del av bostaden, brukar socialtjänsten i regel dock tillämpa [Riksförsäkringsverkets föreskrifter \(RFFS 1998:9\) om beräkning av boendekostnader](#) samt [Riksförsäkringsverkets allmänna råd \(2001:8\) om bostadsbidrag till barnfamiljer och ungdomar](#). Enligt [24 § Riksförsäkringsverkets föreskrifter \(RFFS 1998:9\) om beräkning av boendekostnader](#) räknas varje rum som två enheter och köket som en enhet. Den fördelningen används sedan som grund för beräkningen av den inneboendes andel av boendekostnaden. En del kommuner är generösare när det gäller avgränsningen mot långvarigt biståndsbehov. Det finns alltså regionala skillnader i

²⁷¹ Högsta förvaltningsdomstolen hette förut Regeringsrätten.

²⁷² Högsta förvaltningsdomstolen hette förut Regeringsrätten.

tillämpningen, men det beror på att man kan se [socialtjänstlagen](#) och anslutande regelverk som ett minimikrav för kommunerna. Inget hindrar alltså rent juridiskt sett kommunerna från att ha generösare bedömningar, men kommunerna måste då vara aningen försiktiga och särskilt beakta likabehandlingsprincipen i [2 kap 2 § kommunallagen \(1991:900\)](#).

För andra inneboende, utan andrahandskontrakt, tex. hemmaboende ungdomar, gäller de allmänna råden om delad bostad, se [SOSFS 2009.23, s. 7!](#)

Om biståndsbehovet bedöms bli långvarigt, alltså i regel längre än tre sammanhängande månader ([SOSFS 2009.23, s. 7](#)), finns det anledning för socialtjänsten att se över boendekostnaderna och man tillsammans med den enskilde kan påverka dessa. Värt att notera är att det är tänkt att vara ett samspel mellan socialtjänsten, inte ett ensidigt rättighetsdribblande från den enskildes sida eller ett myndighetsöversitteri från socialtjänsten. Båda parter måste här göra vad man kan för att förändra situationen. På grund av kommunens yttersta ansvar enligt [2 kap 2 § socialtjänstlagen](#) är domstolarna dock restriktiva med att tillåta att människor sätts på gatan, men det finns en flytande gräns framåt på tidsaxeln där till och med domstolarna kommer att tillåta indraget bistånd om man inte medverkar till bostadsbyte eller bostadsförsäljning.

7.4.2.1.2.2.2

Bostadsbyte

Vid långvarigt biståndsbehov kan det bli aktuellt med bostadsbyte, men för det krävs det skäligt rådrum om i regel fyra månader räknat från den tidpunkt då den enskilde fick besked om nämndens bedömning om varaktigheten av biståndsbehovet, se [SOSFS 2009.23, s. 8!](#)

Nämnden bör även godkänna den faktiska boendekostnaden så länge den enskilde aktivt medverkar till att finna ett billigare boende eller på annat sätt försöker sänka sina boendekostnader. ([SOSFS 2009.23, s. 8](#))

Bostadsbyte bör dock inte komma i fråga

- om det finns risk för att ett byte medför negativa sociala konsekvenser,
- om en barnfamilj genom att flytta skulle tvingas bryta upp från barnomsorg, skola och socialt nätverk,
- om en ensamstående vuxen, t.ex. med funktionshinder eller sociala problem och äldre med sviktande hälsa, har ett särskilt stort behov av kontinuitet i det sociala nätverket eller den fysiska miljö som hänger samman med det nuvarande boendet,
- om bostaden är anpassad till en boendes funktionshinder, eller
- om den enskilde har begränsad möjlighet att bli godkänd som hyresgäst, t.ex. vid arbetslöshet eller betalningsanmärkning. ([SOSFS 2009.23, s. 7](#))

Vill du åberopa någon av dessa grunder för att undgå bostadsbyte, se till att få in dem i handlingsplanen, se [7.4.1 ovan!](#)

Bor man i villa (egen fastighet) eller bostadsrätt gäller särskilda regler för boendekostnaden, se [SOSFS 2009.23, s. 6!](#) På längre sikt får man i vissa fall dessvärre dessutom räkna med att

tingas realisera (avyttra) villan eller bostadsrätten för sitt uppehälle, läs mer om detta under [7.4.3.3.1.2 nedan!](#)

7.4.2.1.2.2.3 Skälig boyta

För att ett hushåll inte skall anses trångbott bör det, utom för ensamstående utan barn, ha sovrum utöver vardagsrum och kök eller kokvrå. Två barn bör kunna dela sovrum. Med beaktande av stigande ålder och personlig integritet, bör barn emellertid inte behöva dela sovrum. Vuxna som inte är sambor bör inte behöva dela sovrum. (SOSFS 2009.23, s. 9)

Ökad boyta kräver att man byter bostad, detta i sin tur innebär i regel förändringar i boendekostnaden. Behöver man byta till större lägenhet gäller det att visa att en större bostad är nödvändig för att uppnå skälig levnadsnivå, se [4 kap 1 § tredje stycket socialtjänstlagen](#) samt regeringsrättsfallet [RÅ 1994 ref 76](#).

7.4.2.2 Ekonomiskt bistånd för livsföring i övrigt

Den som inte själv kan tillgodose sina behov eller kan få dem tillgodosedda på annat sätt har rätt till bistånd av socialnämnden för sin försörjning (försörjningsstöd) och för sin livsföring i övrigt. (4 kap 1 § första stycket socialtjänstlagen)

Hit räknas kostnader för

- hälso- och sjukvård,
- tandvård,
- glasögon,
- hemutrustning,
- flyttkostnader,
- spädbarnsutrustning,
- umgängesresor,
- avgifter för kommunal service, ansöknings- och förmedlingsavgifter,
- rekreation,
- begravning, och
- skulder. ([SOSFS 2009.23, s. 10](#))

Läs mer om dessa kostnadsposter i allmänna råden, se [SOSFS 2009.23, s. 10-14!](#)

7.4.3 Inkomster och tillgångar vid behovsbedömningen

7.4.3.1 Inledning

Det är egentligen lättare att räkna upp vad som inte behöver tas med i uppräknigen av inkomster och tillgångar vid behovsbedömningen än tvärtom. För huvudregeln är att inkomster och tillgångar ska tas upp. De relevanta råden i detta avseende framgår av [SOSFS 2009:23, s. 15-20](#).

Det betyder att tex. lön, pension, sjukersättning, aktivitetsersättning, aktivitetsstöd, sparade pengar, lätt realiserbara tillgångar måste ianspråkta först innan ekonomiskt bistånd kan utgå från socialtjänsten. Det går att utläsa av [4 kap 1 § socialtjänstlagen \(2001:453\)](#): ”den som inte själv kan tillgodose sina behov eller kan få dem tillgodosedda på annat sätt”. Så länge man kan tillgodose sitt ekonomiska behov på annat sätt, har man ingen rätt till ekonomiskt bistånd annat än om inkomster eller tillgångar inte når upp till socialtjänstens miniminorm.

7.4.3.2 Inkomster

7.4.3.2.1 Faktiska inkomster

Frågan är, som tidigare sagts, om det ekonomiska behovet kan ”tillgodoses på annat sätt”? En annan fråga är vilka av hushållets totala inkomster och tillgångar som ska räknas in i uttrycket ”tillgodoses på annat sätt”?

Vilka inkomster och tillgångar som ingår och framför allt vilka som inte ingår i behovsbedömningen preciseras närmare i [SOSFS 2009:23](#). Dessa regler är inte bindande eftersom det endast rör sig om allmänna råd. Domstolspraxis brukar emellertid följa dessa föreskrifter om inte starka skäl talar för avvikelser från dem så att [socialtjänstlagens](#) mål kan uppnås på annat sätt.

7.4.3.2.1.1 Inkomster av eget arbete

Står man helt utan inkomster eller realiserbara tillgångar är man skyldig att göra allt man kan för att bli självförsörjande, tex. att ställa sig till arbetsmarknadens förfogande och söka arbete.

Om den enskilde är arbetslös, bör socialnämnden i regel kunna kräva att han eller hon står till arbetsmarknadens förfogande på heltid och är villig att ta anvisat arbete. I detta krav bör också ingå att den enskilde deltar i arbetsmarknadspolitiska åtgärder, t.ex. arbetsmarknadsutbildning, praktik eller arbetsrehabiliterande åtgärder. Även grundutbildning i svenska och s.k. arbetssökarverksamheter bör räknas hit. ([SOSFS 2009:23, s. 15](#))

Har man anställning, och en lön därav, ska den tas med i behovsprövningen. Det är i princip nettolönen enligt kontantprincipen som gäller.

7.4.3.2.1.2 *Inkomster genom socialförsäkringsförmåner*

Då man som enskild är skyldig att göra allt man kan för att bli självförsörjande kan socialtjänsten hänvisa den enskilde till "bostadsbidrag, underhållsstöd, sjukpenning, föräldrapenning, äldreförsörjningsstöd samt sjukersättning och aktivitetsersättning." Genom att uppräkningsföregås av förkortningen "t.ex." så markeras att uppräkningsföregången inte är av uttömmande karaktär, den är alltså bara exemplifierande. Det betyder att andra förmåner också kan bli aktuella som tex. aktivitetsstöd eller a-kassa, se [SOSFS 2009:23, s. 17!](#)

7.4.3.2.1.3 *Inkomster från andra hushållsmedlemmar*

Dessa framgår av [SOSFS 2009:23, s. 17-18](#). Utgångspunkten är att gifta personer är underhållsskyldiga mot varandra, se [6 kap äktenskapsbalken](#) och [SOSFS 2009:23, s. 17!](#) Samma synsätt gäller beträffande sambor, se [SOSFS 2009:23, s. 17!](#)

När det gäller barns inkomster är det värt att påpeka att barns inkomster av eget arbete i viss mån uttryckligen är undantagna från hushållets gemensamma inkomstberäkning enligt [4 kap 1 a § första stycket socialtjänstlagen](#):

Följande inkomster ska inte beaktas vid bedömningen av rätten till bistånd enligt 1 §

- 1. hemmavarande barns inkomster av eget arbete,*
- 2. hemmavarande skolungdomars inkomster av eget arbete, om skolungdomarna är under 21 år.*

Detta gäller bara inkomster upp till ett halvt prisbasbelopp per kalenderår, se [4 kap 1 a § tredje stycket socialtjänstlagen!](#)

I övrigt gäller att barn inte är underhållsskyldiga mot sina föräldrar eller syskon, varför barnets inkomster av eget arbete endast kan räknas in i den del av behovsberäkningen som avser barnets kostnader, se [SOSFS 2009:23, s. 18](#), jfr även [7 kap föräldrabalken!](#)

7.4.3.2.2 *Fiktiva inkomster*

Fiktiva inkomster i behovsprövningen är inget ovanligt fenomen. En försörjningsskyldig man kanske har åkt utomlands en månad och lämnat fru och barn ensamma i tron att en paus i arbetssökandet är helt i sin ordning. Uteblivet arbetssökande kommer då troligen räknas som en fiktiv inkomst och dras av vid behovsprövningen.

7.4.3.3 Tillgångar

7.4.3.3.1 Faktiska tillgångar

7.4.3.3.1.1 Lätt realiserbara tillgångar

När socialnämnden gör en bedömning av om den enskilde har rätt till ekonomiskt bistånd, bör nämnden beakta kontanter, bankkonton och andra tillgångar som denne förfogar över och som lätt kan realiseras, t.ex. aktier och obligationer. ([SOSFS 2009:23, s. 15](#))

Även bilar kan socialtjänsten kräva avyttring av. Den enskilde har rätt att behålla bilen endast om han eller hon måste ha bil

- *i sitt arbete,*
- *för att kunna ta sig till och från sin dagliga sysselsättning, t.ex. därför att allmänna kommunikationsmedel inte har rimlig turtäthet eller finns inom rimligt avstånd från bostaden,*
- *för att skjutsa barnet eller barnen till förskoleverksamhet, eller*
- *av medicinska eller sociala skäl, t.ex. för att en förälder skall kunna umgås med sitt barn.*
- *för att han eller hon riskerar att bli utsatt för våld eller andra övergrepp av närstående. ([SOSFS 2009:23, s. 15-16](#))*

Om man enligt ovanstående har rätt att behålla sin bil, bör man se till att få detta inskrivet i handlingsplanen, se [7.4.1 ovan!](#) Har man rätt att behålla bilen kan man dock ändå bli tvungen att byta till en billigare bil om bilens värde är högre än ett basbelopp, se [SOSFS 2009:23, s. 16!](#)

7.4.3.3.1.2 Andra realiserbara tillgångar

Andra realiserbara tillgångar är sådana tillgångar som tex. villa eller bostadsrätt. Se mer om detta i allmänna råden, [SOSFS 2009:23, s. 16!](#)

En villa eller en bostadsrätt bör endast betraktas som realiserbar tillgång, om en försäljning bedöms kunna ge ett intäktsöverskott som motiverar åtgärden och det finns möjlighet att ordna annat boende. ([SOSFS 2009:23, s. 16](#))

Även om en försäljning ger ett överskott kan den vara olämplig av andra skäl, se [7.4.2.1.2.2.2 ovan!](#)

7.4.3.3.1.3 *Icke realiserbara tillgångar*

Tillgångar som inte anses böra påverka rätten till ekonomiskt bistånd är tex.

- *pensionsförsäkringar som inte kan återköpas,*
- *bankmedel som inte går att ta ut på grund av villkor i ett gåvobrev eller testamente, eller*
- *fast egendom som inte kan överlåtas på grund av en bestämmelse i ett gåvobrev eller testamente. ([SOSFS 2009:23, s. 15](#))*

7.4.3.3.2 *Fiktiva tillgångar*

Ibland händer det att enskilda försöker sälja tillgångar till förmånliga priser tex. till släktingar eller vänner, för att sedan hyra "köpeobjektet". Socialtjänsten i flertalet kommuner har tillgång till bilregistret och kan med ett par knapptryckningar ta fram datum för överlåtelsen av tex. en bil. Försäljning av villa kan kontrolleras via inskrivningsmyndigheten, dock endast efter samtycke av den enskilde eller alternativt att den enskilde själv styrker försäljningen. Tänk på att om samtycke vägras, kan ansökan komma att avslås, se [7.4.1 ovan!](#)

Tillgångar som avyttrats till särskilt låga priser kan komma att beaktas som sk. fiktiva tillgångar, och detta dessutom med förhållandevis god framgång i förvaltningsdomstolarna. Det lönar sig alltså inte att sälja bilen värd 5 000 kronor för 500 kronor bara för att få behålla 4 500 som fiktiv tillgång. Inte heller är det lönt med sk. luftkontrakt, där bilen avyttras för en symbolisk summa, men sen i praktiken återgår till den ursprunglige ägaren som gåva. Det uppstår då antingen en faktisk eller fiktiv tillgång.

7.5 **Annat bistånd**

Med annat bistånd än ekonomiskt avses tex. rätten till hemhjälp, plats på särskilt vårdboende och vård för missbruk på frivillig basis. Dessa rättigheter tas inte upp i denna upplaga, men kanske i kommande utgåvor.

7.6 **Företagare som biståndstagare**

Driver man ett företag kan man inte enbart av den anledningen förvägras ekonomiskt bistånd för sin försörjning. Man kan inte heller från socialtjänstens sida fokusera enbart på sk. eget kapital i ett företag, eftersom detta kapitalet kan vara låst i investeringar.

Ett bra sätt att se hur det ekonomiska läget i ett företag är, är att begära en s.k. kontrollbalansräkning. Om balansräkningen stämmer, skall det alltid väga jämnt mellan tillgångs- och skuldsidan.

Tillgångar (T)	Skulder (S)
	Eget kapital (E)

Eftersom de båda sidorna i balansräkningen alltid skall vara lika stora, kan man konstruera följande matematiska formler:

$$T = S + E$$

$$E = T - S$$

Det är värt att notera att löpande bokföring i småföretag mestadels sker genom att spara kvitton på betalningar.

Att eget kapital står på skuldsidan beror på att aktiebolagets ekonomi skall hållas isär från aktieägarnas (delägarnas) privatekonomi. Bokföringsmässigt betraktas alltså eget kapital som företagets skuld till aktieägarna (delägarna), detta oavsett hur få delägare som finns.

I försörjningsstödshänseende är det främst viktigt att kontrollera att båda sidorna i balansräkningen är lika stora, eftersom det annars kan finnas dolda tillgångar hos företagaren. Efter att ha konstaterat att tillgångs- och skuldsidorna är lika stora, kan man eventuellt räkna in delposterna T och E som realiserbara tillgångar, som företagaren i första hand skall använda sig av för att vara självförsörjande. Det är dock viktigt att bedömningen inte görs schablonmässigt, utan att man gör en individuell bedömning i det enskilda fallet.

8 Skuldsättning

8.1 Snabbfakta

Uppgift	Svar
Tillämpande myndighet	<ul style="list-style-type: none"> ▪ <i>Kronofogden</i>
Lagreglering för handläggningen	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Förvaltningslagen (1986:223) (ramlag) ▪ Utsökningsbalken ▪ Utsökningsförordningen
Lagreglering för bedömningen	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Utsökningsbalken ▪ Utsökningsförordningen
Viktiga förarbeten	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Prop. 1980/81:8 (om utsökningsbalk) ▪ Bet. LU 1980/81:23 (om utsökningsbalk)
Tid för överklagande	<ul style="list-style-type: none"> ▪ <i>Tre veckor efter att man tagit emot beslutet</i> (23 § andra stycket förvaltningslagen)
Beslut överklagas till	<ul style="list-style-type: none"> ▪ <i>Tingsrätten</i> ▪ <i>Hovrätten (prövningstillstånd krävs)</i> ▪ <i>Högsta domstolen (prövningstillstånd krävs)</i>
Lagreglering för överklagandet	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Lagen (1996:242) om domstolsärenden (ärendelagen)

8.2 Vad händer när man inte betalar sina räkningar?

8.2.1 Hur uppkommer fordringar?

Inledningsvis ska det framhållas att det på civilrättens område även i Sverige till förhållandevis stor del råder avtalsfrihet.

Fordringar och skulder uppkommer genom en rad olika transaktioner. De kan uppkomma bla. genom

- handlån (enligt [skuldebrevslagen](#)),
- skuldebrev (tex. skuldebrev K enligt [konsumentkreditlagen](#) vid konsumentkrediter och tex. skuldebrev A enligt [skuldebrevslagen](#) i övriga fordringsrelationer), eller
- avtalsförpliktelser, tex. hyresavtal som ger månadsvisa hyresräkningar (enligt avtal mellan parterna eller enligt lag).

I samband med att man lånar pengar eller ingår avtalsförpliktelser, blir frågan om (åter)betalning intressant. Vissa fordringar är viktigare att betala än andra. Hyran får nog betraktas som den viktigaste för de som bor i lägenhet, oavsett om det är frågan om en hyresrätt eller bostadsrätt.

Fordringar har alltid ett förfallodatum, antingen ett enda datum eller löpande datum beroende på avtalstypen. Innan fordringen förfaller till betalning kan fordringsägaren inte vidta någon som helst åtgärd. Det är först efter förfallodatum som man kan vidta rättsliga åtgärder.

Det finns olika åtgärder mot obetalda fordringar i initialskedet. Det är främst frågan om påminnelseavgifter (i princip civilrättsliga), dröjsmålsavgifter (i princip förvaltningsrättsliga) och dröjsmålsränta.

Vad som händer när man inte betalar sina räkningar i tid är vanligtvis att man får en betalningspåminnelse. Vissa fordringar är dessutom enligt lag förenade med krav på betalningspåminnelse.

8.2.2 Civilrättsliga fordringar

Civilrättsliga fordringar uppkommer genom avtal. Det är därför en förutsättning vid avtalets ingående att en påminnelseavgift över huvud taget får tas ut vid dröjsmål med betalningen. Så är det tex. om du har en Telia-räkning som du inte betalar i tid. Fordringen är av typisk civilrättslig karaktär eftersom du har ett civilrättslig avtal som fordringen kan härledas till.

Förutsatt att avtal därom har träffats senast i samband med skuldens uppkomst, kan Telia då kräva dig på 50 kronor för en påminnelse, detta enligt [förordningen \(1981:1057\) om ersättning för inkassokostnader m.m.](#) och [2 § lagen \(1981:739\) om ersättning för inkassokostnader m.m.](#)

Dröjsmålsränta är en annan rättsföljd som kan bli aktuell vid för sent inbetalda räkningar. Dröjsmålsränta utgår i så fall enligt [räntelagen \(1975:635\)](#).

8.2.3 Förvaltningsrättsliga fordringar

Dessa typer av fordringar uppkommer på annat sätt än genom traditionella avtal. Det kan vara frågan om ansökningar om studielån som senare ska återbetalas, varigenom ett fordringsförhållande uppkommer. Det kan vara frågan om en ensidig skyldighet att betala skatter eller avgifter. I det sammanhanget är det värt att påpeka skillnaden mellan skatter och avgifter. Skatter är betalningar till stat och kommun fria från specifika motprestationer från det allmänna, medan avgifter är något liknande, fast de är förenade med specifika motprestationer från det allmänna. Exempel på avgifter i lagens mening är radio- och tv-avgift, avgift för bilbesiktning och avgift för att ta körkort.

Till skillnad från påminnelseavgift i civilrättsliga förhållanden som kräver överenskommelse senast vid skuldens uppkomst, gäller här att dröjsmålsavgiften (i en del sammanhang kallad påminnelseavgiften) inte får tas ut om det inte är lagstadgat. En myndighet kan alltså inte genom ett civilrättsligt förfarande avtalsvägen påtvinga den enskilde en dröjsmålsavgift. Den här framställningen kan av naturliga skäl inte bli annat än exemplifierande.

För

- studieavgifter (återbetalning av lånedelen i studiemedlen) gäller en lagstadgad påminnelseavgift på 200 kronor för varje påminnelse, enligt [6 kap 5 § studiestödsförordningen \(2000:655\)](#),
- radio- och tv-avgifter gäller en lagstadgad påminnelseavgift på 75 kronor för första påminnelsen enligt [3 § förordningen \(1989:46\) om TV-avgift](#) tillsammans med [12 § lagen \(1989:41\) om finansiering av radio och TV i allmänhetens tjänst](#) och därefter en lagstadgad tilläggsavgift på 40 procent av avgiftsposten för perioden enligt [13 § lagen \(1989:41\) om finansiering av radio och TV i allmänhetens tjänst](#), och
- de skatter, avgifter eller räntor som inte i rätt tid och på rätt sätt betalats, gäller i *de fall det särskilt föreskrivs*, en lagstadgad dröjsmålsavgift enligt de grunder som anges i [lagen \(1997:484\) om dröjsmålsavgift](#).

Även dröjsmålsränta kräver lagstöd för myndigheten. En sådan skyldighet finns i tex. [108 kap 15-20 §§ socialförsäkringsbalken](#)²⁷³. Intressant är att [socialtjänstlagen \(2001:453\)](#) inte innehåller regler om ränta vid återkrav. Det skulle kunna hänga samman med att socialtjänsten ansvarar för det yttersta skydds nätet, dvs. kommunen har det yttersta ansvaret för kommuninvånarnas försörjning, enligt [2 kap 2 § socialtjänstlagen \(2001:453\)](#).

8.3 Vad händer om man inte betalar efter påminnelser?

Nästa steg i processen är indrivningen. Inledningsvis sker denna utan tvångs ingripande över huvud taget.

Civilrättsliga fordringar brukar i regel först lämnas till en inkassofirma. Detta är inget att oroa sig för. Det är ett stigmatiserat begrepp där man lätt förknippar verksamheten med hot och våld som medel för att driva in fordringar. Inkassoföretagens verksamhet i Sverige är emellertid lagreglerad. [Inkassolagen \(1974:182\)](#) innehåller en del formella krav på hur seriös inkassoverksamhet ska bedrivas.

Inkassoverksamhet skall bedrivas enligt god inkassosed. Därvid skall iakttagas att gäldenär ej vållas onödig skada eller olägenhet eller utsättes för otillbörlig påtryckning eller annan otillbörlig inkassoåtgärd. (4 § inkassolagen)

Myndigheter vänder sig i regel inte till inkassoföretag, utan vänder sig direkt till kronofogden. Även inkassoföretaget vänder sig till kronofogden, om skulden inte betalas frivilligt. En del civilrättsliga fordringar flyttas över till en annan borgenär, tex. en kredit hos Siba betyder i regel att krediten flyttas över till en vanlig bank. Trots borgenärsbytet är det fortfarande frågan om en

²⁷³ Motsvarar delvis tidigare [20 kap 4 b § lagen \(1962:381\) om allmän försäkring](#).

sk. konsumentkredit, varför sk. cut-off-klausuler inte är tillåtna (de tillåts inte i konsumentförhållanden). Det betyder att krav mot borgenären för fel i varan fortfarande kan riktas mot den ursprungliga säljaren trots att fordringen ska betalas till en annan borgenär än den som sålde varan. Se [16 § konsumentkreditlagen \(1992:830\)](#)!

Nästa steg, vilket myndigheter i princip går direkt till med sina fordringar, är kronofogden. Civilrättsligt kan borgenären (dvs. privata företag eller myndigheter) då välja mellan att gå direkt till tingsrätten med sin fordran eller att först gå via kronofogden. Svarandens (gäldenärens) inställning till kravet avgör i regel vilken åtgärd som är lämpligast. Medges kravet, kan man gå direkt till kronofogden och få ett utslag. Bestrids kravet, är det mera lämpligt att gå till tingsrätten eller om man ändå börjat ärendet hos kronofogden, att då fortsätta till tingsrätten. I regel krävs en dom på fordringen, om gäldenären bestrider kravet, en sk. *exekutionstitel*. Detta regleras i [3 kap utsökningsbalken](#). En del myndigheters fordringar kräver dock ingen dom för att kunna föranleda utmätning (kräver alltså ingen exekutionstitel), utan blir direkt utmätningbara utan att saken prövats av tex. en tingsrätt (utan dom) eller av kronofogden (utslag). Så är fallet tex. med CSN:s fordringar, se [4 kap 27 § studiestödslagen](#)²⁷⁴. Statliga fordringar handläggs som allmänna mål enligt [1 kap 6 § andra stycket utsökningsbalken](#), och då blir även [lagen \(1993:891\) om indrivning av statliga fordringar m.m.](#) tillämplig. Enligt [7-9 §§ lagen \(1993:891\) om indrivning av statliga fordringar m.m.](#) finns vissa möjligheter till uppskov med indrivningen, som tex. sociala hänsynstaganden.

[Rättegångsbalkens](#) regler om tvistemål delas upp i småmål och vanliga mål. Skillnaden får betydelse främst med tanke på fördelningen av rättegångskostnaderna. Medan huvudregeln i vanliga mål är att tappande part ska betala motpartens rättegångskostnader ([18 kap 1 § rättegångsbalken](#)), så är huvudregeln i småmål att vinnande parten bär större delen av sina egna rättegångskostnader ([18 kap 8 a § rättegångsbalken](#)). Gränsdragningen mellan måltyperna går vid en uppskattning av ett halvt basbelopp på processföremålet ([1 kap 1 d § första stycket rättegångsbalken](#)).

Så snart det finns en dom på en fordring, målet drivs då som en fullgörelsetalan enligt [13 kap 1 § rättegångsbalken](#), uppstår det som kallas för exekutionstitel i den mening som avses i [3 kap utsökningsbalken](#). Domen blir exigibel så att säga.

Det är nu man får en sista tidsfrist att betala fordringen, och om man försitter denna tidsfrist, noteras detta i kronofogdens dataregister, varvid en betalningsanmärkning uppkommer. Betalningsanmärkningen är dock inget som kronofogden beslutar om utan det är kreditinstitutens egen värdering som man gör enligt kronofogdens register.

8.4 Utmätning

Egendom som utmätts säljs i regel på exekutivt eller offentligt, antingen på auktion eller under hand. Denna framställningen går inte in på vad som gäller vid försäljning annat än genom att hänvisa till [8-9 samt 12 kap utsökningsbalken](#).

²⁷⁴ Motsvarar [8 kap 16 § gamla studiestödslagen](#).

8.4.1 Uppskov med utmätning

Enligt [7 – 9 §§ lagen \(1993:891\) om indrivning av statliga fordringar m.m.](#) finns ett visst mått av utrymme för att medges uppskov med indrivningen, men detta gäller endast allmänna mål, dvs. mål där staten är fordringsägare.

8.4.2 Förfarandet vid utmätningen

8.4.2.1 Exekutionstitel

I [3 kap 1 § utsökningsbalken](#) anges de exekutionstitlar som krävs för att kronofogden ska kunna verkställa en utmätning. Utöver huvudregeln om dessa förutsättningar finns, som framgår av [8.3 ovan](#), undantag för vissa myndigheter, vars krav blir utmätningbara utan exekutionstitel. Det finns även andra undantag genom [4 kap 1 § andra meningen utsökningsbalken](#).

Enligt [3 kap 1 § utsökningsbalken](#) utgörs exekutionstitlarna, dvs. villkoren för verkställighet, följande:

1. domstols dom, utslag eller beslut,
2. förlikning som är stadfäst av domstol,
3. godkänt strafföreläggande, godkänt föreläggande av ordningsbot eller godkänt avgiftsföreläggande,
4. skiljedom,
5. förbindelse angående underhållsbidrag,
6. förvaltningsmyndighets beslut som enligt särskild föreskrift får verkställas,
7. handling som enligt särskild föreskrift får läggas till grund för verkställighet, och
8. Kronofogdemyndighetens utslag eller beslut i mål om betalningsföreläggande eller handräckning samt europeiskt betalningsföreläggande som har förklarats verkställbart av Kronofogdemyndigheten.

Hur tex. en domstols dom blir exegibel (verkställbar) framgår av [3 kap 3-10 §§ utsökningsbalken](#). Bla. så får en dom verkställas utan särskilda villkor, när den har vunnit laga kraft, detta enligt [3 kap 3 § första stycket utsökningsbalken](#). Förvaltningsmyndigheters fordringar exekveras enligt huvudregeln i [3 kap 20 § utsökningsbalken](#), men som nämnts under [8.3 ovan](#) finns en del undantag, bla. CSN, vars fordringar bli utmätningbara direkt utan en dom.

När fordringsärendet kommit såhär långt går det inte att vänta längre med att göra invändningar mot verkställigheten, om man vill stoppa den helt och man anser att man inte är skyldig borgenären pengar, se [3 kap 21 § utsökningsbalken](#).

8.4.2.2

Vad får utmätas?

Utmätning får äga rum när verkställighet som avser betalningsskyldighet är medgiven enligt [3 kap utsökningsbalken](#). Utmätning får också ske när kronofogdemyndigheten enligt särskild bestämmelse i denna balk får utsöka fordran eller kostnad. ([4 kap 1 § utsökningsbalken](#))

När det finns en exekutionstitel eller om något av undantagen är uppfyllda kan utmätning företas i gäldenärens egendom. Det måste vara frågan om egendom som tillhör gäldenären. Utgångspunkten är att egendom som gäldenären har i sin bostad tillhör honom eller henne och att egendomen därför är utmättningsbar. Frågan är vad som gäller egendom som gäldenären förvarar för en annans räkning, dvs. vilket sakrättsligt skydd har tredje mans egendom vid en utmätning?

Reglerna är mycket stränga på den här punkten, se [4 kap 17-19 §§ utsökningsbalken](#)! Har gäldenären tex. lånat en tv av en kompis och kronofogden kommer på besök, blir tv:n utmättningsbar och förseglas. Vill tredje man (kompisen) bestrida utmätningen måste han eller hon stämma både fordringsägare och gäldenären och häva bättre rätt till egendom, se [4 kap 20 § utsökningsbalken](#)! Det blir ej sällan mycket svårt att hävda bättre rätt om egendomen inte klart kan härledas till tredje man. Det finns alltså anledning att inte förvara egendom hos eller låna ut den till personer som man vet har dålig ekonomi, vid alla förhållanden är det bra att känna till denna fallgrop.

Efter utmätning genomförs får man inte rubba märkningen av utmätt egendom, se [4 kap 29 § utsökningsbalken](#)! Gör man ändå detta, är det åtalbart och kan bli straffbart under rubriceringen *överträdelse av myndighets bud* enligt [17 kap 13 § brottsbalken](#).

Utmätning ska ske i både gäldenärens egendom och i hans eller hennes löpande inkomster enligt [4 kap 2 § utsökningsbalken](#).

8.4.2.3

Egendom som inte får utmätas

8.4.2.3.1

Allmänt om icke utmättningsbar egendom

Vilken egendom som kronofogden inte får utmäta framgår av [5 kap utsökningsbalken](#). För det stor flertalet torde främst reglerna i [5 kap 1-2 §§ utsökningsbalken](#) bli aktuella. Av [5 kap 1 § samma balk](#) framgår de mest grundläggande tillhörigheterna som kronofogden inte får utmäta.

8.4.2.3.2

Specifikt om utmätning av bostadsrätter

En hel del sjukskrivna har dragit på sig en dålig ekonomi eller kanske rentav skulder. Somliga av dem kanske till och med har börjat sin kamp mot kronofogdemyndigheten parallellt med kampen mot försäkringskassan? Nyheten att en person riskerar [få sin bostad såld på exekutiv auktion för en skuld på 256 kronor](#) bör fungera som ytterligare en väckarklocka för folket om vilket samhälle vi börjar få. Det här omskrivna fallet säger i och för sig inget om att det är en sjukskriven som drabbats, men som nyss påpekats, så kan man anta att en hel del av de långtidssjuka lyckats dra på sig skulder genom åren och de ligger i så fall långt in i farozonen att hamna på [obestånd](#). Kravlistan på återställare måste därför omfatta även sjuka och svaga som

kastas eller riskerar att kastas i händerna på kronofogdemyndigheten! Och vid exekutiv försäljning av bostaden bör man definitivt överväga att släpa svenska staten inför [Europadomstolen](#). Hur en anmälan till Europadomstolen går till rent formellt sett framgår av [14.2 nedan](#).

Kronofogden är Sveriges exekutiva myndighet och verkställer det som man kallar exekutionstitlar enligt [3 kap utsökningsbalken](#). Och man drar sig alltså inte för att driva in smulorna av en skuld genom att riskera att sätta människor på gatan, för efter exekutionen är avslutad slutar deras ”[ansvar och socialen kopplas in för att lösa boendet](#)”, säger Lundholm” på Kronofogdemyndigheten. Vilka chanser har då en person att få en bostad genom socialen? Har socialen en skyldighet att per automatik tillhandahålla en ny bostad och under tiden ordna med hotellboende?

Vad som ska undantags från kronofogdens utmätning regleras i [5 kap utsökningsbalken](#). Enligt [5 kap 1 § 6 p utsökningsbalken](#) undantas från utmätning bostadsrätt till lägenhet som tjänar gäldenären till stadigvarande bostad, såvida ej gäldenären vid förvärv av bostadsrätten har åsidosatt tillbörlig hänsyn mot sina borgenärer eller *det med hänsyn till gäldenärens behov och bostadsrättens värde är oskäligt att bostadsrätten undantas från utmätning*. Det kursiverade kravet har tolkats i några äldre, men allt jämt juridiskt giltiga, vägledande domar från Högsta domstolen. Har [gäldenären](#) (dvs. den som är skyldig pengar till en [borgenär](#), dvs. fordringsägare) familj så bör det påverka bedömningen av undantagen enligt [5 kap 2 § utsökningsbalken](#).

”Bostadsrätter i Täby respektive Göteborg, värda omkring 275 000 kr ansågs ha för högt värde för att kunna undantas från utmätning, [NJA 1987 s. 575 I och II](#). Utmätningar av bostadsrätter upphävdes i fyra senare avgöranden, [NJA 1989 s. 409 I-IV](#). Enligt Högsta domstolen borde vid tiden för avgörandena (juli 1989) som en allmän riktpunkt gälla utmätningsskydd för lägenheter avsedda som familjebostäder vilkas värde inte i väsentlig mån översteg 200 000 kr. Lägre gränsvärden kunde tillämpas när det gällde mindre bostadsrättslägenheter. En lägenhet om 2 rum och kokvrå, värd 200 000-220 000 kr, undantogs dock från utmätning hos en handikappad med särskilt behov av den handikappanpassade lägenheten, [NJA 1990 s. 261](#).” (se not 228 till utsökningsbalken i Infolex 2000)

Svenska grundlagen föreskriver följande: ”Det skall särskilt åligga det allmänna att trygga rätten till hälsa, arbete, bostad och utbildning samt att verka för social omsorg och trygghet.” ([1 kap 2 § andra stycket andra meningen regeringsformen](#)) Men detta är ingen individuell rättighet, alltså inte rättighet som man kan göra anspråk på som individ. Det är en målparagraf som avser strukturella lösningar. De individuella rättigheterna i grundlagen finns enbart i [2 kap regeringsformen](#) och parerar till en betydande del med bla. Europakonventionens rättighetskatalog. Europakonventionen är dessutom implementerad i svensk lag sedan 1995, se [2 kap 23 § regeringsformen](#) och [lagen \(1994:1219\) om den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna](#) som innehåller konventionstexten på engelska, franska och svenska. Europakonventionens rättighetskatalog står i konventionens avdelning 1, dvs. artiklarna 2-18. Varken i [2 kap regeringsformen](#) eller i Europakonventionens rättighetskatalog står det inskrivet en obetingad rätt till bostad, inte ens en rätt öht. till tak över huvudet. Så grundlagsskyddad rätt till bostad på individuella planet finns inte, varken i svenska lag eller i de folkrättsligt bindande rättsakter som definierar mänskliga rättigheter. Det är därför upp till svenska staten själv att bestämma hur långt den individuella rätten till en ny bostad efter kronofogdemyndighetens härjningar sträcker sig.

Huvudregeln är att socialen inte är skyldig att tillhandahålla en ny bostad. Detta anses vara en bostadspolitisk fråga, alltså man skjuter över ansvaret på den grundlagsstadgade skyldigheten som är strukturell, inte individuell. Undantaget från huvudregeln gäller de som har svårt att få fotfäste på bostadsmarknaden. Det kan vara tex. invandrare eller funktionshindrade, varav man som sjuk alltså får skjuta in sig på sistnämnda. Barnfamiljer är ofta undantagna eller i alla fall mer prioriterade med hänsyn till att barnperspektivet i FN:s barnkonvention är inskriven i [1 kap 2 § socialtjänstlagen](#). Samma strukturella rättighet till bostad finns också i socialtjänstlagen. "Socialnämnden skall i sin verksamhet *främja* den enskildes rätt till arbete, bostad och utbildning." (se [3 kap 2 § andra stycket socialtjänstlagen](#)) Bestämmelsen stod i [7 § i äldre socialtjänstlagen](#). Rättigheten är inte absolut. I förarbetena ansåg man att dessa rättigheter särskilt borde framhållas. (se [prop. 1979/80:1, del A, s. 140](#)) Men samhällets och socialtjänstens utsikter till att tillhandahålla dessa rättigheter är däremot beroende av situationen på arbetsmarknaden, bostadsmarknaden samt de utbildningsresurser som är tillgängliga.

Ett rättsfall från Regeringsrätten²⁷⁵ visar vilka krav som ställs på socialtjänstlagen vad gäller den individuella rätten till tak över huvudet, det är rättsfallet RÅ 1990 ref 119. Enligt Regeringsrätten²⁷⁶ är huvudregeln att socialtjänsten inte är skyldig att ordna bostad åt biståndstagare, då detta ankommer på den enskilde själv. Undantagsfallen gäller grupper som har särskilt svårt att komma in på bostadsmarknaden, och där man står helt utan bostad samt behovet inte kan tillgodoses på annat sätt. Se [prop. 1979/80:1 Del A s. 139 f, 144, 200, 470, 526!](#) Jfr RÅ 1988 Ref 137!

8.4.2.4

Löpande inkomster som inte får utmätas

För utmätning i löpande inkomster som tex. lön och pension gäller särskilda regler enligt [7 kap utsökningsbalken](#). De typer av inkomster som omfattas av [7 kap utsökningsbalken](#) framgår av [7 kap 1 § utsökningsbalken](#).

Med hänvisning till [7 kap 2 § utsökningsbalken](#) gäller för utmätning av pension enligt huvudregeln motsvarande förfarande som för löneutmätning.

Sjukpenning, sjukersättning och arbetslöshetsersättning är utmätningbara enligt [7 kap 1 § första stycket 5 punkten utsökningsbalken](#). Lägga märke till att ekonomiskt bistånd från socialtjänsten inte nämns i uppräknningen. Eftersom ekonomiskt bistånd inte är utmätningbart är det också i princip omöjligt att ta ett lån om man enbart har ekonomiskt bistånd som löpande inkomst.

Före utmätning av löpande inkomster ska ett förbehållsbelopp bestämmas enligt [7 kap 4-5 §§ utsökningsbalken](#). Förbehållsbeloppet är ett schablonbelopp och anses vara det existensminimum som kronofogden tillämpar. Enligt [7 kap 5 § andra stycket utsökningsbalken](#) räknas inte boendekostnaden in i förbehållsbeloppet, utan det läggs till utöver schablonbeloppet, eftersom boendekostnaden är kraftigt varierande. Enligt [7 kap 5 § tredje stycket utsökningsbalken](#) tillsammans med [7 kap 4 § utsökningsförordningen \(1981:981\)](#) fastställs förbehållsbeloppet (dvs. exklusivt boendekostnaden) årligen av kronofogden och publiceras i [kronofogdens författningssamling \(KFMFS\)](#).

²⁷⁵ Regeringsrätten heter numera Högsta förvaltningsdomstolen.

²⁷⁶ Regeringsrätten heter numera Högsta förvaltningsdomstolen.

Förbehållsbeloppet är i vissa speciella undantagsfall justerbart. Ju mer man kan få förbehållsbeloppet uppjusterat, desto mer får man givetvis behålla efter utmätningen i inkomsterna. Det kan alltså finnas goda skäl att närmare undersöka vilka möjligheter man som tex. långtidssjuk har att försöka behålla mer än vad som är normalt.

Eftersom det är svårt allmänt sett att få en uppjustering av förbehållsbeloppet godkänd av kronofogden, ska man generellt sett inte ha för stora förhoppningar om detta, men sjukskrivna människor kan ha anledning att åberopa medicinska skäl för att försöka få förbehållsbeloppet uppjusterat. Det finns ett par intressanta rättsfall, varav en vägledande dom från högsta domstolen (HD) som ger en antydan om vad som gäller.

I HD-fallet [NJA 2003 s. 480](#) (*massagebehandlingsfallet*) framgår de villkor för vilka högsta instansen godtagit uppjusteringar av förbehållsbeloppet. Högsta domstolen skriver följande i sina skäl:

"Det står klart att L.L. skulle lida allvarligt men om hon förlorade ekonomisk möjlighet att fortsätta massagebehandlingen (jfr NJA 1994 s. 429). Kostnaderna för L.L:s massagebehandling är föranledda av hennes psykiska besvär och fysiska åkommor och de bakomliggande omständigheterna är så särpräglade att det får anses föreligga särskilda skäl för att göra tillägg till normalbeloppet när hennes förbehållsbelopp skall bestämmas."

Att man lider allvarligt men är alltså ett av rekvisiten för att få förbehållsbeloppet uppjusterat.

Hovrättsfallet [RH 2009:19](#) (*pensionsfallet*) och [RH 2001:63](#) (*handikappersättningsfallet*) underbygger samma resonemang med utgångspunkten i pension respektive handikappersättning. Det finns därför bärande skäl att dessa domar tillsammans gäller även vid utmätning i sjukpenning och sjukersättning.

Som grundförutsättningar för att förbehållsbeloppet ska justeras upp för tex. en sjukskriven gäller då alltså

- att utgifterna föranleds av medicinska skäl ([NJA 2003 s. 480](#) och [RH 2009:19](#)), och
- som kan styrkas med läkarutlåtande, samt
- att kostnadernas storlek kan verifieras, och
- att man som sjuk lider allvarligt men om kostnaderna inte vägs in i bedömningen ([NJA 2003 s. 480](#), [RH 2009:19](#) och [RH 2001:63](#)).

Lägg märke till att det vid åberopande av medicinskt betingade och nödvändiga kostnader gäller att kostnaderna är medicinskt motiverade och att detta styrks, samt att kostnaderna kan verifieras.

8.4.3 Att bestrida kravet eller vidta andra åtgärder

Det är viktigt att så tidigt som möjligt i processen bestrida krav på betalningar eller vidta andra åtgärder mot kravet, eftersom kronofogdens uppmärksamhet är väldigt påfrestande och

stressande för flertalet människor, och då logiskt sett ännu mer för en person som är sjukskriven och kanske redan har en kamp med försäkringskassan att tänka på.

Viktiga saker att tänka på är

- att du bestrider kravet så tidigt som möjligt i processen om du anser att du inte är skyldig fordringsägaren pengar eller om du har ett motkrav mot honom eller henne som du anser är kvittningsbart,
- att du vid bestridande av kravet sedan det blivit ett ärende hos kronofogden, är medveten om att bestridandet kan leda till en normal tvistemålsprocess i tingsrätten där rättegångskostnaderna fördelas enligt tvistemålsreglerna,
- att, om du inte har skäl att bestrida kravet, begär att förbehållsbeloppet justeras upp,
- eller att verkställigheten skjuts upp genom uppskov.

8.5 Sociala konsekvenser

De sociala konsekvenserna blir ej sällan förödande för den som drabbas av utmätning. Den som äger sin bostad riskerar dessutom bli bostadslös. Sådana följder tar kronofogden numer ingen hänsyn till. Utan man hänvisas till socialtjänsten, men socialtjänstens skyldighet att ordna bostad är begränsad. I regel är det bara grupper som står långt från bostadsmarknaden som torde kunna åberopa regeringsrättsfallet RÅ 1990 ref. 119.

8.6 Proportionaliteten bortblåst: Skuld på 256 kronor kan ställa dig på gatan!

Att mänskliga rättigheter inte är något som vår svenska högerregering sätter något större värde på har vi börjat få allt mer bekräftat med tanke på högerpiskan mot arbetslösa och sjuka och andra svaga och utsatta grupper. Man undrar hur långt svenska folket tänker låta det här starkt högerinfekterade samhället drivas egentligen? Nu senast genom en skuld på 256 kronor som betyder utmätning av en bostad! Vart tog proportionalitetsprincipen i utmätningens ärenden vägen? [256 kronor i skuld](#) kan betyda ytterligare en hjälpande högernäve ut ur "utanförskap" kanske, eller?

Och det kan inte på långa vägar uteslutas att det här förfarandet strider mot europeiska människorättskonventionen (EMRK). Närmare bestämt mot artikel 1 i EMRK:s tilläggsprotokoll 1 av den 20 mars 1952 (TP1), som Sverige också anslutit sig till (se [SFS 1994:1219](#)). Det är artikeln i Europakonventionen som berör äganderätten och som ofta varit föremål för prövning i Europadomstolen, inte helt oväntat en del gånger med svenska staten inblandad. Artikel 1 i tilläggsprotokoll 1 till EMRK föreskriver följande:

Artikel 1 – Skydd för egendom:

Varje fysisk eller juridisk person skall ha rätt till respekt för sin egendom. Ingen får berövas sin egendom annat än i det allmännas intresse och under de förutsättningar som anges i lag och i folkrättens allmänna grundsatser.

Ovanstående bestämmelser inskränker dock inte en stats rätt att genomföra sådan lagstiftning som staten finner nödvändig för att reglera nyttjandet av egendom i överensstämmelse med det allmännas intresse eller för att säkerställa betalning av skatter eller andra pålagor eller av böter och viten.

Huvudregeln i första stycket i artikel 1 TP1 innebär äganderättens upprätthållande och undantag från denna rätt måste noga definieras i nationell lag, främst pga. kravet på förutsägbarhet. Förutsättningarna för undantag står i andra stycket i artikel 1 TP1. Det står i sista bisatsen att indrivning pga. skatter och avgifter samt böter och viten är undantagna från huvudregeln, alltså underförstått då att andra skulder inte är undantagna för ingrepp i äganderätten.

Det är klart att även kontanta tillgångar och lön är privat egendom och normalt kan utmätas, så det är svårt att säga hur långt den här artikeln sträcker sig i förhållande till de nu genomförda ingreppen i äganderätten. Men vid "samtliga slag av äganderättsintrång gäller proportionalitetsprincipen, där nödvändigheten av intrånget i det allmännas intresse balanseras mot det men den enskilde lider. Staten ges här en förhållandevis vid egen bedömningsmarginal (margin of appreciation)." cit not 113 till SFS 1994:1219 Infolex årgång 2000

Ett alternativ kan kanske vara att kronofogden säljer bostaden genom en mäklare som kan förmedla ett bostadsbyte mellan hyresrätt och den kapitalbärande bostaden? För annars undrar man vad som händer den här "kunden" hos Kronofogden? Hamnar han på gatan som uteliggare nu, eller? För 256 kronor? Hursomhelst så är det redan i nuläget möjligt att åberopa EMRK TP1 gentemot Kronofogdemyndigheten, och sedan driva ärendet hela vägen via de svenska instanserna till Europadomstolen. Det stinker folkrättsbrott igen som vanligt i högeralliansens spår, för vilken gång i ordningen har jag tyvärr tappat räkningen vid det här laget.

Undantag från utmätning görs i vissa fall för bostadsrättslägenheter, se [8.4.2.3.2 ovan!](#)

9 Kontrollmakt och straffrätt

Sverige saknar en lex Maria och en lex Sara i myndighetsarbete. En sådan hade varit på sin plats för att försöka bryta upp skråtänkandet bland myndighetsanställda. För hur är det egentligen ställt i det så omtalade och "korruptionsfria" Sverige?

I [Hederlighetens pris – en ESO-rapport om korruption \(Ds 1999:62\)](#), hävdas att Sverige ligger bra till internationellt sett "eftersom korruption inte är särskilt vanlig" här skriver Anna Hedborg på sidan 3 i promemorian. Hon var dåvarande ordförande för [ESO, Expertrådet för Studier i Offentlig ekonomi](#), som återstartades 2007.

Intressant nog vilar rapporten huvudsakligen på uppgifter från svenska medierna. Dagens Nyheter publicerade 2004-12-22 en artikel under titeln [Se upp med "affärer" och "gräddfiler"!](#) och 2009-02-12 en artikel under titeln ["Direktörers maktmissbruk jämförbart med korruption"](#). Inga-Britt Ahlenius har i den första artikeln en kärnfull beskrivning i diametral motsats till regeringspromemorians svammel:

"Man kan i Sverige ställas till mutansvar men inte till ansvar för förtroendemisbruk. Bedrägeri och trolöshet mot huvudman är de rubriker som skulle kunna komma till användning – med strafflagens skarpa krav på uppsåt och skada. Åtal för korruption existerar inte. Alltså har vi ingen korruption i Sverige!"

Hur var det nu? Var det rättssäkerheten som skulle öka och godtycket minska i och med rehabiliteringskedjan? Är det här korruption då?: [Rika får lättare sjukpenning!](#) Gräddfil eller rättvisa? Inte nog med att sjukskrivna får betala sänkta skatter särskilt åt höginkomsttagare, sjukskrivna låginkomsttagare riskerar att genom sina utförsäkringar betala för att sjukskrivna höginkomsttagare lättare ska kunna åtnjuta rätten till sjukskrivning.

Eller det här: ["Sahlin fixade ett toppjobb åt dotter"](#). Gräddfil eller kompetens som avgörande faktor för toppjobbet?

9.1 Kan man anmäla försäkringsmedicinske rådgivaren?

Resonemanget i det följande är endast teoretiskt, men är icke desto mindre av betydelse för rubricerad sakfråga. Försäkringsmedicinska rådgivare kan vara antingen arbetstagare eller uppdragstagare i relation till försäkringskassan. De står emellertid inte under tillsyn av tex. HSN (Hälsa- och sjukvårdens ansvarsnämnd) och Socialstyrelsen eftersom de inte har det medicinska ansvaret för patienterna.

9.1.1 JO/JK-anmälan

Justitieombudsmannen (JO) utreder felaktigheter i och inte vid myndighetsutövningen, se [2 § första stycket 3 p lagen \(1986:765\) med instruktion för Riksdagens ombudsmän \(JO-instruktionen\)](#). Det ligger en skillnad i lagstiftarens val av preposition, vilket kommer till uttryck i en del författningar där rekvisitet myndighetsutövning nämns. I de fall prepositionen vid används, tolkas rekvisitet myndighetsutövning mer extensivt än annars. Vid myndighetsutövning

visar också rent språkmässigt att fler personer kan vara involverade än enbart de som aktivt arbetar med ett ärende.

Läkaren, oavsett om han/hon är arbetstagare eller uppdragstagare åt försäkringskassan, förefaller inte vara direkt involverad i beslutet i sig, låt vara att vederbörande är det i beslutsprocessen, men alltså inte när det slutliga beslutet ska fattas. Huvudregeln är därför att försäkringsmedicinska rådgivare faller utanför JO:s tillsynsområde. Är de anställda hos försäkringskassan blir saken en annan. JO kan då granska myndighetsutövningen, men inte det medicinska ställningstagandet.

Även Justitiekanslern (JO) utreder fel och brister hos myndigheterna, se [3 § andra stycket förordningen \(1975:1345\) med instruktion för Justitiekanslern](#) och [2 § första meningen lagen \(1975:1339\) om justitiekanslerns tillsyn](#). JK är även högsta organ för skadeståndsanspråk mot staten, men skadestånd mot tex. försäkringskassan med anledning av faktiska skador ska alltså inte ställas till JK, utan ställs till:

*Försäkringskassans huvudkontor
Verksamhetsområde processjuridik
103 51 Stockholm*

Varken JO eller JK är en domstolsinstans, inte ens i [Europakonventionens](#) mening, varför man inte behöver driva ett ärende dit för att anses ha uttömt alla nationella rättsmedel enligt [Europakonventionen](#), innan man kan klaga till Europadomstolen. En myndighet är inte uttryckligen skyldig att följa ett beslut av dessa instanser heller, men vägran att göra det kan grunda skadestånd i senare liknande ärenden.

En JO-anmälan kan leda till att

- JO avslutar ärendet utan att utreda det,
- JO riktar kritik mot myndigheten eller tjänstemannen,
- JO riktar allvarlig kritik mot myndigheten eller tjänstemannen, eller
- JO väcker åtal för fel och brister hos myndigheten eller tjänstemannen.

9.1.2 Polisanmälan

Polisanmälan gör man lämpligen när en straffrättslig gärning begåtts. Straffrätten kan närmast beskrivas som det rättsområde som har rättsföljder enligt [25-36 kap brottsbalken](#). En gärning som ger andra rättsföljder, tex. skadestånd, hör hemma under civilrätten, och kan inte polisanmälas för sig. Man måste alltså skilja på böter och skadestånd, den förra rättsföljden är straffrättslig, den senare är civilrättslig. Låt sen vara att åklagare är skyldig att på målsägares begäran driva skadeståndstalan i samband med en straffrättsprocess (brottmål), se [22 kap rättegångsbalken](#), särskilt [22 kap 2 §](#).

Även JO kan gå in som åklagare enligt [6 § JO-instruktionen](#), men det torde tillhöra ytterkanten av lagens tillämpning. JK har också möjlighet att gå in som åklagare och vad gäller denna funktions så är den som en parentes dessutom exklusiv i tryckfrihets- och yttrandefrihetsbrott.

9.1.3 Vilka brott och påföljder kan bli aktuella?

Huvudregeln är att endast brott som begås uppsåtligen är straffbara, se [1 kap 2 § första stycket brottsbalken](#). Avsteg från denna huvudnorm måste tydligt anges i den straffrättsliga reglering som åberopas. Ett exempel är snatteri. Det är ett simpelt brott som kräver uppsåt. Av bestämmelsen i [8 kap 2 § brottsbalken](#) framgår nämligen inte tydligt att brottet omfattar oaktsamhetsgärningar, därmed krävs uppsåt för att man ska kunna fällas till ansvar för snatteri.

Att åklagaren måste styrka uppsåt innebär emellertid inte att det är omöjligt att styrka detta, domstolen resonerar nämligen inte i termer av absolut sanning. I så fall skulle i princip ingen kunna fällas till ansvar för brott. Genom brottsbalkens införande upphävdes 1864 års strafflag, se [2 § brottsbalkspromulgationen](#)! Tidigare hade den sk. legala bevisteorin gällt, dvs. i korta ordalag att ett vittne var ett halv bevis och två vittnen var helt bevis:

”Den legala bevisteorin lagfästes med 1734 års lag, men hade under längre tid börjat göras gällande i stället för den tidigare gällande formella bevisteorin. Den formella bevisteorin hade gällt sedan medeltiden och byggde på att vissa formella bevis skulle gälla som fullt bevis i olika former av mål. Den legala bevisteorin bygger på en lagfästning av vad som får användas som bevis samt hur dessa ska värderas. För att uppnå beviskravet krävs fullt bevis, bevismedlen kunde gälla som fullt, halvt eller fjärdedels bevis. Om fyra fjärdedels bevis framställdes mot den tilltalade var beviskravet uppfyllt. Om den tilltalade kunde prestera halvt bevis för sin sak var dock åklagaren tvungen att komma upp till ett och ett halvt fullt bevis för fällande dom. Detta då $1,5 - 0,5 = 1$, fullt bevis. Värderingen av bevisen gjordes med andra ord inte formellt av domstolen utan av lagstiftaren, medan domstolens uppgift var att klassificera och sammanställa/sammanräkna bevisen. Med bevis menades i lagtexten även då en verksamhet som syftade till att övertyga domstolen om existensen av en viss omständighet. Även om bevisomedelbarhet gällde under ÄRB [äldre rättegångsbalken, dvs. i 1734 års lag] så utgjordes processmaterialet inte av allt som förekommit under förhandlingen utan av allt som nedtecknats i rättegångsprotokollet.” (se [Alexander Barkman, Bevisvärdering av utsagor i våldtäktsmål, examensarbete vårterminen 2008, under rubriken 2.1](#))

Men under rättsstatens storhetstid på 1800-talet började rättstillämparen, dvs. främst Högsta domstolen, att i praxis utveckla den fria bevisprövningen. Undan för undan skulle bevisvärderingen komma att bli sådan som den sedan kodifierades i [35 kap 1 § första stycket rättegångsbalken](#): ”Rätten skall efter samvetsgrann prövning av allt, som förekommit, avgöra, vad i målet är bevisat.” I princip alla bevismedel är tillåtna, jämför dock [paragrafens andra stycke](#) samt [35 kap 14 §](#), [36 kap 3](#) och [6 §§ rättegångsbalken](#)! Vad som är notoriskt känt behöver man dock inte bevisa. Att det var mörkt på natten då trafikolyckan inne i stan inträffade behöver man inte bevisa, se [35 kap 2 § första stycket rättegångsbalken](#).

Domstolarna i dagens moderna samhälle utgår alltså inte från motpolerna sant eller falskt, då sanningen teoretiskt sett bara kan vara 0 % eller 100 %. Teoretiskt sett finns det ju inga halvsanningar, det finns bara en reell och giltig sanning kring vad som inträffat, men det kan finnas hur många osanningar som helst. Resonemang av typen sant eller osant och inget däremellan innebär att en faktauppgift kan verifieras eller falsifieras.

Därför resonerar domstolarna i stället i termer av sannolikhet när man värderar åberopade bevis i en rättegång, vilket alltså gäller även vid tex. överklagande av myndigheters beslut till förvaltningsrätt och så vidare. Medan sanningen är antingen 0 % eller 100 %, så är saken annorlunda med sannolikheten, den pendlar på skalan mellan 0 % och 100 %. Det är därför

som man vid häktning talar om tex. "på sannolika skäl misstänkt för" och på liknande uttrycksätt.

Detta är förklaringen till varför allmänheten kanske inte alltid förstår domstolens resonemang. "Ja men jag var inte skyldig till snatteri, för någon annan stoppade chokladkakan i min ficka." Det är ointressant vad som faktiskt inträffat, det domstolen är ute efter är vad som sannolikt inträffat. Svenska domstolar, såväl domstolsjurister som nämndemän håller generellt sett en mycket hög kvalitet i sin verksamhet. Men ingen verksamhet är felfri, och man ska komma ihåg att det är bara människor som sitter i den dömande verksamheten.

9.1.3.1 Tjänstefel

Brottsrubriceringen tjänstefel regleras i [20 kap 1 § brottsbalken](#). Grundförutsättningarna för straffansvar för tjänstefel av normalgraden (dvs. inte ringa tjänstefel och grovt tjänstefel) står i paragrafens [första stycke](#):

Den som uppsåtligen eller av oaktsamhet vid myndighetsutövning genom handling eller underlåtenhet åsidosätter vad som gäller för uppgiften skall dömas för tjänstefel till böter eller fängelse i högst två år.

Vi kan dela upp gärningsrequisiten enligt följande och konstatera att lagtexten innebär att tjänstefelsansvar kan komma i fråga för:

1. den som uppsåtligen eller av oaktsamhet
2. vid myndighetsutövning
3. genom handling eller underlåtenhet
4. åsidosätter vad som gäller för uppgiften,
5. om inte gärningen med hänsyn till gärningsmannens befogenheter eller uppgiftens samband med myndighetsutövningen i övrigt eller till andra omständigheter är att anse som ringa.

9.1.3.1.1 Punkt 1

Brottet är straffbart både vid uppsåt och normalgraden av oaktsamhet, och kräver alltså inte grov oaktsamhet.

9.1.3.1.2 Punkt 2

Att det inte krävs att åtgärden vidtas i myndighetsutövning utan det räcker med vid myndighetsutövning innebär att fler personer än handläggaren i ett ärende kan dras in i tjänstefelsansvaret. Det gäller då sådana personer som påverkar ärendet så att myndighetsutövning kommer att ske i slutändan. Exempel på åtgärder "vid" myndighetsutövning är inte bara handläggningen och dessa åtgärder eller sk. faktiskt handlande utan även åtgärder

som att föra protokoll, att registrera eller expediera ärendet och som har samband med själva myndighetsutövningen.

Myndighetsutövning kommer inte i fråga då en myndighet agerar civilrättsligt som tex. avtalspart (bla. som uppdragsgivare), arbetsgivare eller som förvaltare av egendom. Det finns dock en gråzon mellan myndighetens två olika roller, mellan å ena sidan offentligrättslig aktör och å andra sidan civilrättslig aktör. Utgångspunkter för tolkningen av myndighetsutövning (vare sig det är frågan om i eller vid myndighetsutövning) är att den vilar på samhällets maktbefogenheter med stöd av lag eller annan författning, och kan sägas omfatta "beslut som för den enskilde innebär förmåner, rättigheter eller skyldigheter i olika hänseenden samt i faktiska åtgärder för att verkställa beslut." (se hänvisningen från hovrättsfallet [RH 1994:70](#) till [prop. 1975:78 sid. 142 f och sid. 180](#) samt SOU 1993:55) Åtgärder som ligger utanför rekvisitet "vid myndighetsutövning" omfattas alltså inte av tjänstefelsansvaret.

Frågan man då bör ställa sig är om en försäkringsmedicinsk läkare i sin bedömning av medicinska underlag utför åtgärder "vid myndighetsutövning" eller inte? Svaret på denna frågan måste i vart fall för de försäkringsmedicinska rådgivare som är anställda sägas vara ja, medan frågan för de som har ett uppdragsförhållande som konsulter åt försäkringskassan inte är lika klar. Starka skäl talar dock för att de sistnämnda också omfattas av detta rekvisit, eftersom tjänstefelsansvaret inte på ett tydligt sätt friskriver denna grupp läkare från ansvar. I vart borde en formulering av samma tyngd som den i [20 kap 1 § tredje stycket brottsbalken](#) har skrivits in i lagen, men läkare som är konsulter i försäkringskassans verksamhet kan alltså sägas delta i myndighetens myndighetsutövande verksamhet. Av det sagda följer därför att båda grupperna av försäkringsmedicinska rådgivare också torde omfattas av [förvaltningslagens \(1986:223\)](#) regler, därmed blir tex. jävsreglerna i [11-12 §§ förvaltningslagen](#) tillämpliga.

Är läkaren anställd av försäkringskassan omfattas han/hon även av [lagen \(1994:260\) om offentlig anställning \(LOA\)](#), detta enligt [lagens 1 § första stycke punkt 2](#), och då kan disciplinansvar inträda. Sådant ansvar utreds av [Statens ansvarsnämnd](#) enligt [34 § LOA](#) och [förordningen \(2007:831\) med instruktion för Statens ansvarsnämnd](#). Tänk på att disciplinansvar närmast är en civilrättslig sanktion och inte en straffrättslig, eftersom tvister enligt [LOA](#) utgör arbetsrättsliga processer, se [37-41 §§ LOA](#). Lagg märke till att reglerna om disciplinansvar inte gäller för kommunalt och landstingskommunalt anställda tjänstemän, se [2 § LOA](#).

9.1.3.1.3

Punkt 3

Rekvisitet genom "handling eller underlåtenhet" visar tex. att en handläggare som har en skyldighet att vidta en åtgärd men låter blir detta (underlåtenhet) i denna del omfattas av tjänstefelsansvaret. Om läkaren underlåter att avvärja rättsfel vid ett överklagande, så finns dock en kollisionsnorm i [20 kap 1 § fjärde stycket brottsbalken](#). Tjänstefelsansvaret är alltså subsidiärt i relation till andra brottstyper.

9.1.3.1.4

Punkt 4

Att åsidosätta vad som gäller för uppgiften har en vittgående innebörd. Först och främst innebär det givetvis att en myndighetsperson har att svenska följa lagar, förordningar och centrala myndigheters föreskrifter, men även internationella regler som tex. EU:s och FN:s i den utsträckning dessa regler är av bindande karaktär för handläggaren. FN:s regler har ytterst

sällan sådan bindande karaktär att den förpliktar en enskild handläggare att agera eller underlåta att agera på ett visst sätt. Men utöver de bindande regelverken på överstatlig och statlig nivå samt centralmyndighetsnivå innebär formuleringen att man som myndighetsperson har att följa arbetsordningen för myndigheten. Men ansvaret stannar inte där heller. Även ett handlingsmönster som följer av sakens natur kan falla in under detta rekvisit.

Vad kan då sägas gälla för uppgiften? Översiktligt kan man säga att man som myndighetsutövare har att iaktta följande:

- Man har att iaktta [1 kap 9 § regeringsformen](#) som säger följande: "Domstolar samt förvaltningsmyndigheter och andra som fullgör uppgifter inom den offentliga förvaltningen skall i sin verksamhet beakta allas likhet inför lagen samt iakttaga saklighet och opartiskhet." Dvs. handläggare och läkare som agerar vid myndighetsutövning har att beakta saklighet och opartiskhet i sin bedömning. Innebörden blir i klartext att de ska iaktta alla omständigheter som talar till den enskildes fördel också. Det är framför allt JO som har att utöva tillsyn över att vederbörande är saklig och opartisk i utförandet av sina myndighetsutövande arbetsuppgifter. Se [3 § JO-instruktionen](#).
- Man har vidare att beakta handlingsregler som är lagreglerade. Det finns övergripande handlingsregler i [förvaltningslagen \(1986:223\)](#) som är en ramlag för förvaltningsarbete, men det finns ibland handlingsregler i speciallagstiftningen också. Ett sådant exempel är [11 kap 5 § andra stycket socialtjänstlagen \(2001:453\)](#). Den regeln är skriven som en typisk handlingsregel, alltså inte som ett målinriktat stadgande som förekommer på andra ställen i [socialtjänstlagen \(2001:453\)](#). Eftersom det inte förekommer någon regel om inre sekretess i [offentlighets- och sekretesslagen \(2009:400\)](#), så ska de som arbetar vid myndighetsutövning iaktta denna bestämmelse och ansvar för brott mot denna kan alltså utkrävas genom tjänstefelsansvaret i stället för genom brott mot tystnadsplikten (jfr [20 kap 1 § brottsbalken](#) med [20 kap 3 § samma balk](#)). Man kan därför inte enbart fokusera på [förvaltningslagen \(1986:223\)](#) när man tar ställning till om en handläggare eller läkare åsidosatt vad som gäller för uppgiften. En sådan tydlig handlingsregel för försäkringskassan finns i [3 kap 8 a § lagen \(1962:381\) om allmän försäkring](#), som handlar om krav på avstämningsmöte för att utreda den försäkrades arbetsförmåga.
- Interna arbetsdirektiv och handlingsregler faller också in under denna punkt.

9.1.3.1.5

Punkt 5

Tjänstemän utan självständiga befogenheter i ett ärende och som inte orsakat något förfång för den enskilde torde kunna åberopa ringa tjänstefel, vilket alltså inte är straffbart. Ringa tjänstefel sammanfaller i stället med *tjänsteförseelse* enligt [23 § LOA](#).

9.1.3.1.6

Samliga punkterna

Förutsatt att ett av rekvisiten under punkt 1, att rekvisitet under punkt 2, att ett av rekvisiten under punkt 3 samt att rekvisitet under punkt 4 är uppfyllda, föreligger teoretiskt sett ett tjänstefel av normalgraden. Ringa tjänstefel har, som nyss nämnts, inget straffvärde. Grovt tjänstefel och förutsättningarna för den brottsgraden framgår av [20 kap 1 § andra stycket](#)

[brottsbalken](#). Som kuriosas kan nämnas att tjänstefelsansvaret gäller även tex. kommunala nämnder som inte tillsätts direkt av väljarna, men ansvaret gäller inte valbara församlingar. I tex. en kommunal nämnd måste ledamöter som vill undgå ansvar för tjänstefel ha reserverat sig mot beslutet som anmälts och bedömts som tjänstefel. Se [20 kap 1 § tredje stycket brottsbalken](#).

Avsikten är inte att alla felaktigheter ska falla under tjänstefelsansvaret. I så fall skulle ingen kunna utföra ett arbete på en myndighet. Avsikten är att komma åt de värsta felaktigheterna och systematiska felaktigheter hos myndigheterna. Som handläggare och försäkringsmedicinsk rådgivare har man alltså förhållandevis goda felmarginaler att agera inom. Det är givetvis allvarligt om felaktigheten medfört allvarlig skada för den enskilde, men det kan pga. det nyss sagda vara svårt att komma åt en tjänsteman för tjänstefel.

Strafflatituden för ringa tjänstefel existerar inte då denna grad av brottet saknar straffvärde. Strafflatituden för normalgraden av tjänstefel är "böter eller fängelse i högst två år." Se [20 kap 1 § första stycket brottsbalken!](#)

9.1.3.1.7 *Grovt tjänstefel*

Grovt tjänstefel förutsätter att grundförutsättningarna enligt [9.1.3.1.1 - 9.1.3.1.4 ovan](#) är uppfyllda. Om "gärningsmannen allvarligt har missbrukat sin ställning eller om gärningen för någon enskild eller det allmänna har medfört allvarligt förfång eller otillbörlig förmån som är betydande", kan det även bli aktuellt med ansvar för grovt tjänstefel. Strafflatituden för grovt tjänstefel är "fängelse, lägst sex månader och högst sex år." Se [20 kap 1 § andra stycket brottsbalken!](#)

9.1.3.2 *Underlåtenhet att avvärja rättsfel*

Detta är en uppsamlingsparagraf för ansvar som inte kan utdömas enligt [15 kap 1-8 §§ brottsbalken](#).

Har någon, utan att vara förfallen till ansvar enligt vad förut i detta kapitel är sagt, genom åtgärd, varom där förmåles, framkallat fara för att annan skall bli utan laga skäl dömd eller eljest lida avsevärt förfång, och underlåter han, efter att hava kommit till insikt därom, att till farans avvärjande göra vad skäligen kan begäras, dömes för underlåtenhet att avvärja rättsfel till böter eller fängelse i högst sex månader. (se [15 kap 9 § brottsbalken](#))

Bestämmelsen gäller inför och under rättsliga processer. Det inkluderar även ett överklagande som hamnat i förvaltningsrätten, där alltså försäkringsmedicinsk rådgivares yttrande riskerar att hamna. Om så sker, och den enskilde lider förfång som kan härledas till felaktigheter i försäkringsmedicinsk rådgivares yttrande, och läkaren inte innan domen fallit vidtagit rättelse, kan straffansvar inträda för underlåtenhet att avvärja rättsfel. Bestämmelsen gäller nämligen även i tvistemål, vilket torde utsträcka ansvaret till i vart fall förvaltningsprocesser av tvistemålsliknande karaktär. Här saknar myndighetsutövningen betydelse, det räcker att läkaren är medveten om att hans/hennes yttrande hamnar i domstolen. Det torde räcka med risk för att en enskild lider förfång för att ansvar ska inträda enligt lagrummet. Detta eftersom det finns ett farerekvisit i paragrafen: "... framkallat fara ..." Det ska dock ha förelegat en konkret fara, tex. konkret risk för felaktig dom i ett socialförsäkringsärende. För att underlåta att avvärja rättsfel

räcker det inte heller med [eventuellt uppsåt](#), en av uppsåtsformerna som svensk rätt erkänner, dvs. endast misstanke att vederbörande handlat fel räcker inte, han/hon måste ha kommit till insikt om felaktigheten: "... efter att hava kommit till insikt därom ..."

Ansvar enligt paragrafen torde inte kunna grundas på oaktsamhet, dvs. det tycks saknas en culpavariant av brottet. Se [1 kap 2 § första stycket brottsbalken](#).

Strafflatituden för underlåtenhet att avvärja rättsfel är "böter eller fängelse i högst sex månader." Se [15 kap 9 § brottsbalken](#)!

9.1.3.3

Osann försäkran

Om någon i skriftlig utsaga, som jämlikt lag eller författning avgives under edlig förpliktelse eller på heder och samvete eller under annan dylik försäkran, lämnar osann uppgift eller förtiger sanningen, dömes, om åtgärden innebär fara i bevishänseende, för osann försäkran till böter eller fängelse i högst sex månader eller, om brottet är grovt, till fängelse i högst två år. (se [15 kap 10 § första stycket brottsbalken](#))

Medicinska utlåtanden behöver inte enligt lag avges under ed eller på heder och samvete. Därmed faller ansvaret för felaktiga medicinska bedömningar enligt denna bestämmelse.

9.1.3.4

Osant intygande

Lämnar någon i intyg eller annan urkund osann uppgift om vem han är eller om annat än egna angelägenheter eller upprättar någon för skens skull urkund rörande rättshandling, dömes, om åtgärden innebär fara i bevishänseende, för osant intygande till böter eller fängelse i högst sex månader. (se [15 kap 11 § första stycket första meningen brottsbalken](#))

Ansvar för felaktiga medicinska bedömningar enligt bestämmelsen faller på att den gäller urkund om vem personen i fråga är.

9.1.3.5

Mened

Om någon under laga ed lämnar osann uppgift eller förtiger sanningen, dömes för mened till fängelse i högst fyra år eller, om brottet är ringa, till böter eller fängelse i högst sex månader. (se [15 kap 1 § första stycket brottsbalken](#))

En förutsättning för straffansvar för mened är för det första att åtgärden vidtas under en lagreglerad ed. Sådan ed avläggs bla. enligt [36 kap 11 § rättegångsbalken](#) (vittneseden) och [40 kap 9 § rättegångsbalken](#) (ed för sakkunniga) samt [25 § förvaltningsprocesslagen \(1971:291\)](#), enligt sistnämnda gäller vittneseden och sakkunnigeden även i förvaltningsprocesser, vilket betyder att en försäkringsmedicinsk läkare som hörs i domstolen, ska göra det under ed. Därmed står menedsansvaret inom teoretiskt räckhåll.

Men det räcker inte med att det avkrävts en ed. Brottet måste också ha begåtts uppsåtligt, se [1 kap 2 § första stycket brottsbalken](#). Vidare finns vissa förutsättningar för ansvarsfrihet enligt [15 kap 4 § brottsbalken](#).

Anledningen till att det är svårt rent allmänt att fälla ett vittne eller en sakkunnig till ansvar för mened är att det finns stora ytor att ta hänsyn till personliga uppfattningar av vederbörandes redogörelse. Vittnesuppgiftens sanningshalt ska bedömas objektivt, varför subjektiv mened faller utanför straffbarhetsområdet.

Strafflatituden för mened är "böter eller fängelse i högst sex månader." Se [15 kap 1 § första stycket brottsbalken](#)!

Är brottet grovt, skall dömas till fängelse, lägst två och högst åtta år. Vid bedömande huruvida brottet är grovt skall särskilt beaktas, om det skett med uppsåt att oskyldig skulle fällas till ansvar för allvarligt brott eller eljest synnerlig skada tillfogas annan. Se [15 kap 1 § andra stycket brottsbalken](#)!

Det finns en oaktsamhetsvariant av mened som rubriceras ovarsam utsaga, men ansvaret omfattar endast grov oaktsamhet, en parameter som ligger så nära uppsåt man kan komma. Se [15 kap 3 § brottsbalken](#).

Som kuriosa kan nämnas osann partsutsaga som regleras i [15 kap 2 § brottsbalken](#). Bestämmelsen avser partsförhör enligt [37 kap rättegångsbalken](#). Eftersom [25 § förvaltningsprocesslagen \(1971:291\)](#) inte uttryckligen räknar upp någon bestämmelse alls i [37 kap rättegångsbalken](#), så gäller inte principen om rättegångsbalkens utfyllande funktion vid luckor i [förvaltningsprocesslagen \(1971:291\)](#). Huvudregeln är annars att rättegångsbalken täcker luckorna i sistnämnda lag, se [prop 1971:30, s. 283](#). Sådan analogisk tolkning ska dock göras med viss försiktighet. Särskilt i detta fall då det handlar om straffrättsligt ansvar, så innebär luckan i [25 § förvaltningsprocesslagen \(1971:291\)](#) tillsammans med det straffrättsliga förbudet mot motsatstolkning att en handläggare från en myndighet inte ska höras som part under sanningsförsäkran, och att han/hon därmed inte omfattas av ansvar för osann partsutsaga, låt vara att vederbörande ska vara saklig och objektiv enligt [1 kap 9 § regeringsformen](#), men sistnämnda gäller redan vid handläggningen av ärendet.

10 Domstolarna mm.

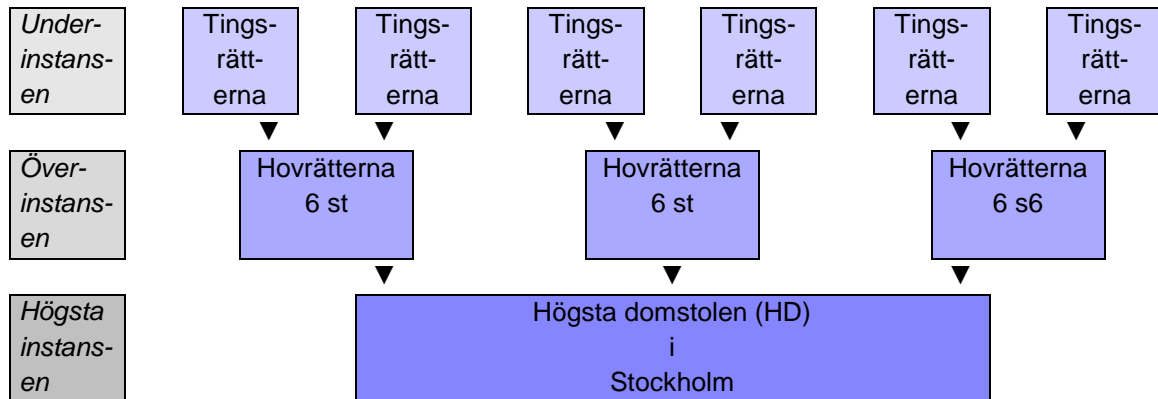
10.1 Domstolsorganisationen

Domstolsväsendet brukar delas in i

- allmänna domstolar,
- allmänna förvaltningsdomstolar och
- specialdomstolar.

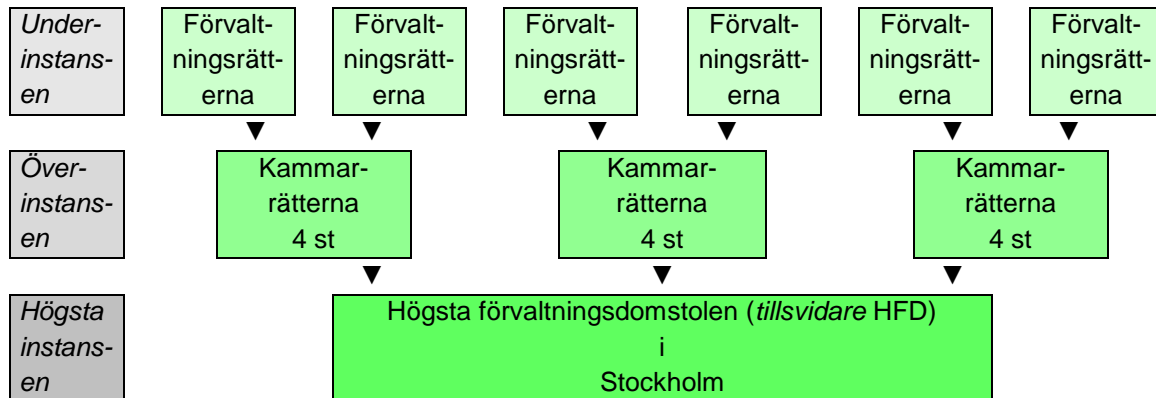
De allmänna domstolarna och de allmänna förvaltningsdomstolarna har vardera tre instanser, där de två högre instanserna utgör appellationsdomstolar.

De *allmänna domstolarna* utgörs av:

De allmänna domstolarna handlägger främst brottmål och tvistemål, men hanterar en del förvaltningsrättsliga överklaganden av civilrättslig karaktär, som t.ex. vissa överklaganden av Kronofogdemyndighetens beslut. Brottmål brukar betecknas med B före målnumret, tvistemål med T och förvaltningsärendena med Ä. Brottmålen och tvistemålen handläggs främst enligt rättegångsbalken, men även andra författningar kan innehålla processuella regler av betydelse för de allmänna domstolarna. De förvaltningsmål som handläggs av tingsrätten, hovrätten och Högsta domstolen handläggs inte enligt förvaltningsprocesslagen och väldigt sparsamt enligt [rättegångsbalken](#). Istället tillämpas [lagen \(1996:242\) om domstolsärenden \(normalt kallad ärendelagen\)](#).

De allmänna förvaltningsdomstolarna utgörs av:

De allmänna förvaltningsdomstolarna handlägger främst förvaltningsmål, d.v.s. mål som börjar med ett överklagande av ett förvaltningsbeslut eller genom s.k. underställning, d.v.s. där den enskilde inte kan överklaga ett beslut, utan beslutet måste avgöras i domstol för att bli giltigt.

Specialdomstolarna är numera Arbetsdomstolen, Marknadsdomstolen, miljödomstolarna och Miljööverdomstolen samt migrationsdomstolarna och Migrationsöverdomstolen.

Som ett mantra över det svenska rättsväsendet hänger internationella domstolar, då främst Europadomstolen i Strasbourg och EU-domstolen i Luxemburg.

- *Europadomstolen i Strasbourg* dömer inom ett mycket snävt område, nämligen bara enligt *den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna* (införd i svensk författning genom SFS 1994:1219).
- EU-domstolens jurisdiktion gäller hela EU-lagstiftningen, men man ska då notera att ärenden som rör kränkningar av den europeiska människorättskonventionen ska drivas i Europadomstolen i Strasbourg, inte i EU-domstolen i Luxemburg, detta trots att EU:s grundfördrag innebär att EU-rätten ska vara följsam med den europeiska människorättskonventionen. Detta ska EU-domstolen självmant (ex officio) beakta i sin dömande verksamhet. Man kan alltså inte dra hela EU inför Europadomstolen i Strasbourg. EU som organisation ligger utanför Europadomstolens domsmakt.

10.2 Är domstolen skyldig att bistå vid överklagande?

Domstolarna har normalt ingen skyldighet att bistå enskilda och vägleda dem i deras utförande av en talan i domstolen vad gäller själva sakprövningen (s.k. materiell processledning). Formaliteterna (s.k. formell processledning) måste man däremot alltid bistå parterna med vid äventyr att talan annars avvisas. Detta beror på att det finns möjlighet att anlita juridiska ombud för rättsliga processer.

En viss begränsad skyldighet att vägleda enskilda föreligger emellertid i de fall där den allmänna rättshjälpen eller hemförsäkringens rättshjälp inte omfattar ersättning för ombudskostnader. Så är fallet vid t.ex. överklagande av beslut om socialbidrag, sjukpenning, sjukersättning, arbetslöshetsersättning, hemtjänst, särskilt vårdboende och färdtjänst, d.v.s. mål inom ramen för förvaltningprocessen.

Rätten skall tillse att mål blir så utrett som dess beskaffenhet kräver. (8 § första stycket förvaltningsprocesslagen)

Vid behov anvisar rätten hur utredningen bör kompletteras. Överflödigt utredning får avvisas. (8 § andra stycket förvaltningsprocesslagen)

Av paragrafen framgår de allmänna förvaltningsdomstolarnas materiella processledningsskyldighet enligt den s.k. *officialprincipen*. Denna innebär att det är domstolen som ansvarar för utredningen av ett överklagande av förvaltningsbeslutet, d.v.s. att domstolen ska leda utredningen och se till att relevant material inhämtas. Man är dock inte skyldig att själv ombesörja själva utredningen, vilket följer av förarbetena till lagen, se [prop. 1971:30, del 2, ss. 529-530](#).

Om man som enskild ändå väljer ett ombud, oavsett om ombudet arbetar kommersiellt eller ideellt, så ligger ansvaret för processledningen på ombudet. I det fallet gäller bestämmelserna om sysslomannaansvar i [18 kap 3-4 §§ handelsbalken](#) i tvistemålsdelen samt bestämmelserna i [10 kap 5-6 §§ brottsbalken](#) (brottsrubriceringarna trolöshet mot huvudman respektive behörighetsmissbruk) i brottmålsdelen. Det ska därvid särskilt understrykas att rättspraxis är extremt sparsam vad gäller överträdelse av nämnda bestämmelser i handelsbalken och brottsbalken. Det är därför mycket svårt att göra något åt ett slarvigt ombud och det enda som finns att göra om man är missnöjd är att byta ombud inför nästa instans, om man inte nått högsta domstolsinstans i överklagandet. Man gör alltså mycket klokt i att välja ett bra och välrenommerat ombud i de fall man bestämmer sig för att anlita ett rättsligt ombud.

Precis som vad gäller biträde och ombud vid handläggning av myndigheten (se [2.5 ovan](#)), så är det också vid ett överklagande så att ett juridiskt biträde saknar s.k. rättshandlingsförmåga, d.v.s. att han eller hon agerar utan stöd av fullmakt från huvudmannen och huvudmannen måste själv besluta om själva processåtgärderna och skriva under samtliga processinlagor, medan ett juridiskt ombud agerar med stöd av fullmakt och beslutar om processåtgärder samt skriver under samtliga processinlagor som ska signeras inom ramen för rättegångsfullmaktens giltighet. Ett biträde bistår alltså endast med juridisk sakkunskap under processens gång. Ibland förekommer det att ombud betecknas som biträde, t.ex. målsägarbiträde, vilket kan vara vilseledande, men den avgörande gränsdragningen går inte vid benämningen utan vid biträdets eller ombudets juridiska möjlighet att agera självständigt i förhållande till huvudmannen.

11 Lagtolkning

11.1 Lagstiftningskedjan och rehabiliteringskedjan

När man ska tolka lagen finns det olika [lagtolkningsmodeller](#) samt olika [rättskällor](#) att ta hänsyn till. Detta avsnittet ska behandla den rättskälla som i tid ligger före lagens tillkomst, nämligen lagens förarbeten. Detta förutsätter att man känner till hur en lag kommer till ([lagstiftningskedjan](#)) i tidsmässigt framåtgående ordning (*rättvänd ordning*), eftersom man följer förarbetena i tidsmässigt bakåtgående ordning (*omvänd ordning*) när man tolkar lagen. En del lagtexter är förhållandevis tydliga, men ej sällan är det nödvändigt att gå vidare bortom lagtexten, i stället för att löst spekulera i lagens innebörd.

De viktigaste rättskällorna bland förarbetena är i omvänd ordning utskottsbetänkanden (bet.), propositioner (prop.) och sedan antingen Statens offentliga utredningar (SOU) eller departementspromemorior (Ds). Tillkomsten av en lag eller lagändring startar alltså i princip med antingen en SOU eller en departementspromemoria.

11.1.1 Lagarnas förarbeten

Här tas förarbetena upp i rättvänd ordning.

Införandet av rehabiliteringskedjan startade med två departementspromemorior, [Ds 2008:3 \(Införande av en rehabiliteringskedja\)](#) samt [Ds 2008:4 \(Ettårsgräns för sjukpenning och införande av förlängd sjukpenning\)](#). Dessa rättskällor är sk. tjänstemannaprodukter, men de får betydelse i lagtolkningsarbetet i den mån förslagen helt eller delvis avfärdas av regeringens efterföljande proposition. Det är allmänt sett också departementspromemorior, samt SOU, som åker ut på sk. remissrunda för att inhämta synpunkter åt regeringen. Man har en viss tid på sig att lämna in remissvaret.

En offentlig utredning ligger utanför regeringkansliets område men styrs av direktiv som innehåller de problemställningar som regeringen vill ha lösta.

En offentligt utredning (som leder fram till en SOU) utarbetas enligt [kommittéförordningen \(1998:1474\)](#), och SOU publiceras enligt [22 § kommittéförordningen](#). SOU ska även hållas tillgänglig i elektronisk form enligt [5 § 4 p rättsinformationsförordningen \(1999:175\)](#).

En departementspromemoria skiljer sig från SOU på så sätt att den är ett internt projekt inom regeringkansliet. En departementspromemoria kan till viss del sägas utarbetas enligt [förordningen \(1996:1515\) med instruktion för Regeringskansliet](#). Det är i det här sammanhanget värt att påpeka att det är omöjligt att hävda att regeringen inte vet vad de beslutar om i juridisk mening, eftersom det ska finnas en rättschef som följer beredningen av förslaget innan det åker ut på remissrunda, se [25-26 §§ förordningen \(1996:1515\) med instruktion för Regeringskansliet](#). Om regeringen inte är medveten om sina juridiska kullerbyttor, så beror det kanske på en bottenlöst dålig kompetens bland departementsjuristerna. Man undrar då om det är frågan om sådana som fuskat på tentorna, och därmed armbågat sig in på den smala karriärvägen? Departementsutredningar publiceras i departementsserien (Ds) och ska också hållas tillgängliga i elektronisk form enligt [5 § 4 p](#)

[rättsinformationsförordningen \(1999:175\)](#). Departementen är mindre arbetsgrupper inom regeringen. Departementschefen är i regel även minister för motsvarande ansvarsområde.

När SOU, eller som i det här fallet Ds publicerats, ska lagförslaget ut på en obligatorisk remissrunda enligt [7 kap 2 § regeringsformen](#). Avsikten är att lagförslaget och dess följder ska bli så adekvat belysta som möjligt. Remissrundan bygger på den kommunikativa diskursen, vilket innebär samråd, ömsesidighet och människors lika värde, och man är alltid beredd att i vart fall delvis överta motpartens värderingar. Motsatsen till kommunikativa diskursen (dialog) är strategiska diskursen (monolog). Den skulle kunna jämföras med uttalandet: [staten det är jag](#). Beredningskravet kommer regeringen inte ifrån, det är ett obligatorium för att säkra insyn i vad berörda instanser har för uppfattning. Regeringen är däremot helt fri att välja om man vill vara kommunikativ eller strategisk i sitt beteende. Vad regeringen valt i frågan om rehabiliteringskedjan är inte svårt att avgöra för den med ett öppet sinne och en självständig tankeförmåga.

Vissa lagstiftningsfrågor bör (alltså inget tvång) även remitteras till Lagrådet enligt [8 kap 18 § regeringsformen](#). Det är en vanlig missuppfattning i samhället att alla lagförslag måste passera Lagrådet, men så är det inte på långa vägar. Vilka lagstiftningsfrågor som bör remitteras till Lagrådet framgår av [8 kap 18 § andra stycket regeringsformen](#). Såhär lyder denna bestämmelse i punktform:

Yttrande av Lagrådet bör inhämtas innan riksdagen beslutar grundlag om

- tryckfriheten eller om motsvarande frihet att yttra sig i ljudradio, television och vissa liknande överföringar samt tekniska upptagningar,
- lag om begränsning av rätten att taga del av allmänna handlingar, lag som avses i [2 kap. 3 § andra stycket](#), [12 § första stycket](#), [17-19 §§](#) eller [22 § andra stycket](#) eller lag som ändrar eller upphäver sådan lag,
- lag om kommunal beskattning, lag som avses i [2 eller 3 §](#) eller lag som avses i [11 kap.](#), om lagen är viktig för enskilda eller från allmän synpunkt.

Undantag från dessa rättsområden där Lagrådet bör höras framgår i andra delen av [8 kap 18 § andra stycket regeringsformen](#):

Vad nu har sagts gäller dock icke, om Lagrådets hörande skulle sakna betydelse på grund av frågans beskaffenhet eller skulle fördröja lagstiftningsfrågans behandling så att avsevärt men skulle uppkomma. Föreslår regeringen riksdagen att stifta lag i något av de ämnen som avses i första meningen och har Lagrådets yttrande dessförinnan inte inhämtats, skall regeringen samtidigt för riksdagen redovisa skälen härtill. Att Lagrådet icke har hörts över ett lagförslag utgör aldrig hinder mot lagens tillämpning.

Det finns alltså inga juridiskt bärande skäl att kräva att förslaget om rehabiliteringskedjan skulle ha remitterats till Lagrådet.

Från och med remissrundan saknar det formell betydelse om lagförslaget initierats genom SOU eller genom Ds.

Efter departementspromemoriorna hade varit ute på remissrunda, ställer regeringen samman ett förslag med beaktande eller förbiseende av de synpunkter som inkommit på det ursprungliga förslaget, i det här fallet [Ds 2008:3](#) samt [Ds 2008:4](#). Man redovisar också översiktligt remissinstansernas synpunkter. När sammanställningen av förslaget är klart, lämnas förslaget som en proposition till riksdagens kammare, för handläggning där. Se [3 kap 1 § riksdagsordningen](#). För att regeringens förslag ska bli godkänt måste en majoritet av kammarens ledamöter rösta för förslaget. I tider med minoritetsregeringar ställer detta ibland till problem, men en majoritetsregering har sällan svårigheter att driva igenom förslaget. Regeringens förslag till riksdagen om rehabiliteringskedjans förslag finns i [prop. 2007/08:136 \(En reformerad sjukskrivningsprocess för ökad återgång i arbete\)](#). Propositioner ska också offentliggöras elektroniskt enligt [5 § 5 p rättsinformationsförordningen \(1999:175\)](#).

På samma sätt som regeringen har sina departement, så har riksdagen i sin helhet mindre arbetsgrupper som kallas utskott, se [4 kap 2 § riksdagsordningen](#). Propositionen remitteras därför till ett av riksdagens utskott. Förslaget om rehabiliteringskedjan remitterades till socialförsäkringsutskottet. Ordföranden där är fn. Gunnar Axén och vice ordföranden är Veronica Palm.

Medan departementen består av tjänstemän anställda i regeringskansliet, så består utskotten av de som sitter i riksdagen, och har då alltså en sammansättning som speglar mandatfördelningen i riksdagskammaren, samt ordförande från regeringssidan och en vice ordförande från oppositionen. Detta med undantag för konstitutionsutskottet där ordförandeposten innehas av oppositionen och viceordförandeposten av regeringssidan, men i övrigt speglar fördelningen av konstitutionsutskottet också riksdagsmandaten.

Avsikten med utskotten är att en mindre grupp av riksdagens ledamöter inriktar sig på vissa specialfrågor och djupgranskar lagförslagen, eftersom det ofta är frågan om långa utredningar och förslag, vilket skulle bli en oöverstiglig uppgift om alla 349 riksdagsledamöterna skulle djupgranska alla lagförslag. I stället djupgranskar alltså utskotten lagförslagen och ger sin syn på regeringens förslag i propositionen. Utskotten kan också beakta remissinstansernas synpunkter. Förslaget ställs sedan samman i ett utskottsbetänkande som återremitteras till riksdagen för slutlig behandling.

Förslaget om rehabiliteringskedjan finns i [betänkande 2007/08:SfU12 \(En reformerad sjukskrivningsprocess för ökad återgång i arbete\)](#). Efter att utskottsbetänkandet återremitterats till riksdagen ska ärendet normalt bordläggas två gånger enligt [5 kap 1 § riksdagsordningen](#). Syftet med bordläggningen är bara av formell natur, främst för att ge alla voterande riksdagsledamöter tid till eftertanke, om de är politiskt kapabla att utnyttja en sådan.

Sedan går ärendet till behandling (vanligtvis genom riksdagsdebatt, som i fallet rehabiliteringskedjan blev mycket livlig och rentav påtvingade en framskjutning av beslutsdatum till dagen efter) samt beslut (i regel samma dag som behandlingen). Beslutad lag publiceras sedan i SFS, svensk författningssamling, och tilldelas därmed ett SFS-nummer. Se [lagen \(1976:633\) om kungörande av lagar och andra författningar](#) och jämför [författningssamlingsförordningen \(1976:725\)](#).

Gällande lag ändras genom lag, vilket framgår av [8 kap 17 § regeringsformen](#). Rehabiliteringskedjan är en ändring i [lagen \(1962:381\) om allmän försäkring](#). Så lagändringen pga. rehabiliteringskedjan, som har SFS-nummer 2008:480, heter därför [lagen \(2008:480\) om](#)

[ändring i lagen \(1962:381\) om allmän försäkring](#). Därefter träder lagen i kraft. Vid införandet av balkar och större lagar brukar man föra in ikraftträdandebestämmelser och övergångsbestämmelser i särskilda promulgationslagar, dvs. lagar som stiftas särskilt för att införa dessa balkar och lagar. Tex. så brukar man kort och gott kalla [lagen \(1964:163\) om införande av brottsbalken](#) för brottsbalkspromulgationen. I den blå lagboken förkortas brottsbalken med *BrB* och brottsbalkspromulgationen med *BrP*.

11.1.2 Remissinstanserna i rehabiliteringskedjan

En bra sammanställning över dessa finns i [prop. 2007/08:136](#), i bilaga 3 på sidan 131 i propositionen avseende de remissinstanser som tillfrågades om [Ds 2008:3](#) (som bla. innehåller det kontroversiella förslaget att slopa tidsbegränsad sjukersättning) och i bilaga 4 på sidan 132-133 i propositionen avseende de remissinstanser som tillfrågades om [Ds 2008:4](#). En förteckning över alla remissinstanserna (inklusive de som skickat in synpunkter utan att ha tillfrågats) enligt bilagorna i propositionen följer efter redovisningen av de främsta remissinstansernas svar. Här kommer inte de irrelevanta remissinstansernas synpunkter att behandlas, utan endast de som är direkt involverade i rättstillämpningen av rehabiliteringskedjan. Finns intresse att gå in på andra remissinstanser är det fritt för var och en att leta i listan här och följa upp synpunkterna på hemsidor eller genom kontakt med berörda instanser.

11.1.3 Samtliga remissinstanser i rehabiliteringskedjan

En förteckning över samtliga remissinstanserna (inklusive de som skickat in synpunkter utan att ha tillfrågats) enligt bilagorna i propositionen följer här i alfabetisk ordning:

- AFA Försäkring har svarat på remiss om [Ds 2008:3](#) och [Ds 2008:4](#)
- Alecta har svarat på remiss om [Ds 2008:3](#) och [Ds 2008:4](#)
- Alingsås kommun har svarat på remiss om [Ds 2008:3](#) och [Ds 2008:4](#)
- Arbetsdomstolen har svarat på remiss om [Ds 2008:3](#) och [Ds 2008:4](#)
- Arbetsgivaralliansen har svarat på remiss om [Ds 2008:3](#) och [Ds 2008:4](#)
- Arbetsgivarverket har svarat på remiss om [Ds 2008:3](#) och [Ds 2008:4](#)
- Arbetsmarknadsstyrelsen har svarat på remiss om [Ds 2008:3](#) och [Ds 2008:4](#)
- Arbetsmiljöverket har svarat på remiss om [Ds 2008:3](#) och [Ds 2008:4](#)
- Askersunds kommun har svarat på remiss om [Ds 2008:3](#) och [Ds 2008:4](#)
- Astma och Allergiförbundet har svarat på remiss om [Ds 2008:3](#) och [Ds 2008:4](#)
- Bergs kommun har svarat på remiss om [Ds 2008:3](#) och [Ds 2008:4](#)
- Borgholms kommun har svarat på remiss om [Ds 2008:3](#) och [Ds 2008:4](#)
- Dals-Eds kommun har svarat på remiss om [Ds 2008:3](#) och [Ds 2008:4](#)
- Danderyds sjukhus har svarat på remiss om [Ds 2008:3](#)
- De Handikappades Riksförbund har svarat på remiss om [Ds 2008:3](#) och [Ds 2008:4](#)
- Domstolsverket har svarat på remiss om [Ds 2008:3](#) och [Ds 2008:4](#)
- Ekonomistyrningsverket har svarat på remiss om [Ds 2008:3](#) och [Ds 2008:4](#)
- Ersta Sköndal Högskola har svarat på remiss om [Ds 2008:3](#) och [Ds 2008:4](#)
- Eslövs kommun har svarat på remiss om [Ds 2008:3](#) och [Ds 2008:4](#)
- Fackförbundet ST har svarat på remiss om [Ds 2008:3](#) och [Ds 2008:4](#)
- Föreningen Svensk Företagshälsovård har svarat på remiss om [Ds 2008:3](#) och [Ds 2008:4](#)
- Föreningen Svenskt Näringsliv har svarat på remiss om [Ds 2008:3](#) och [Ds 2008:4](#)
- Företagarförbundet har svarat på remiss om [Ds 2008:3](#) och [Ds 2008:4](#)

- Företagarna har svarat på remiss om Ds 2008:3 och Ds 2008:4
- Förhandlings- och samverkansrådet PTK har svarat på remiss om Ds 2008:3 och Ds 2008:4
- Försäkringsförbundet har svarat på remiss om Ds 2008:4
- Försäkringsjuridiska Föreningen har svarat på remiss om Ds 2008:4
- Försäkringskassan har svarat på remiss om Ds 2008:3 och Ds 2008:4
- Gagnefs kommun har svarat på remiss om Ds 2008:3 och Ds 2008:4
- Gymnastik och idrottshögskolan har svarat på remiss om Ds 2008:3 och Ds 2008:4
- Gävle kommun har svarat på remiss om Ds 2008:3 och Ds 2008:4
- Göteborgs stad har svarat på remiss om Ds 2008:3 och Ds 2008:4
- Göteborgs universitet har svarat på remiss om Ds 2008:3 och Ds 2008:4
- Handelns utredningsinstitut har svarat på remiss om Ds 2008:3 och Ds 2008:4
- Handikappförbundens samarbetsorgan har svarat på remiss om Ds 2008:3 och Ds 2008:4
- Handikappombudsmannen har svarat på remiss om Ds 2008:3 och Ds 2008:4
- Hedemora kommun har svarat på remiss om Ds 2008:3 och Ds 2008:4
- Hjärt- och lungsjukas länsförening i Stockholms län har svarat på remiss om Ds 2008:4
- Högskolan i Jönköping har svarat på remiss om Ds 2008:3 och Ds 2008:4
- Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringen har svarat på remiss om Ds 2008:3 och Ds 2008:4
- Institutet för arbetsmarknadspolitisk utvärdering har svarat på remiss om Ds 2008:3 och Ds 2008:4
- Institutet för tillväxtpolitiska studier har svarat på remiss om Ds 2008:3 och Ds 2008:4
- Justitiekanslern har svarat på remiss om Ds 2008:3 och Ds 2008:4
- Jämställdhetsombudsmannen har svarat på remiss om Ds 2008:3 och Ds 2008:4
- Jönköpings kommun har svarat på remiss om Ds 2008:3 och Ds 2008:4
- Kalmar kommun har svarat på remiss om Ds 2008:3 och Ds 2008:4
- Kammarkollegiet har svarat på remiss om Ds 2008:3 och Ds 2008:4
- Kammarrätten i Stockholm har svarat på remiss om Ds 2008:3 och Ds 2008:4
- Karlstads kommun har svarat på remiss om Ds 2008:3 och Ds 2008:4
- Karolinska institutet har svarat på remiss om Ds 2008:3 och Ds 2008:4
- Kds lokalavdelning i Ulricehamn har svarat på remiss om Ds 2008:4
- Konjunkturinstitutet har svarat på remiss om Ds 2008:3 och Ds 2008:4
- Kooperationens förhandlingsorganisation har svarat på remiss om Ds 2008:3 och Ds 2008:4
- Kungsbacka kommun har svarat på remiss om Ds 2008:3 och Ds 2008:4
- Landsorganisationen i Sverige har svarat på remiss om Ds 2008:3 och Ds 2008:4
- Landstinget i Västernorrland har svarat på remiss om Ds 2008:3 och Ds 2008:4
- Landstinget i Västmanland har svarat på remiss om Ds 2008:3 och Ds 2008:4
- Lantbrukarnas Riksförbund har svarat på remiss om Ds 2008:3 och Ds 2008:4
- Legitimerade Sjukgymnasters Riksförbund har svarat på remiss om Ds 2008:3
- Linköpings universitet har svarat på remiss om Ds 2008:3 och Ds 2008:4
- Livero SLU Center har svarat på remiss om Ds 2008:3
- Luleå kommun har svarat på remiss om Ds 2008:3 och Ds 2008:4
- Lunds universitet har svarat på remiss om Ds 2008:3 och Ds 2008:4
- Länsförsäkringar har svarat på remiss om Ds 2008:4
- Länsrätten i Skåne har svarat på remiss om Ds 2008:3 och Ds 2008:4
- Länsrätten i Västerbottens län har svarat på remiss om Ds 2008:3 och Ds 2008:4
- Länsstyrelsen i Dalarna har svarat på remiss om Ds 2008:3 och Ds 2008:4
- Länsstyrelsen i Norrbotten har svarat på remiss om Ds 2008:3 och Ds 2008:4
- Länsstyrelsen i Skåne har svarat på remiss om Ds 2008:3 och Ds 2008:4

- Malmö stad har svarat på remiss om Ds 2008:3 och Ds 2008:4
- Moderaternas fackliga nätverk har svarat på remiss om Ds 2008:4
- Myndigheten för handikappolitisk samordning har svarat på remiss om Ds 2008:3 och Ds 2008:4
- Mälardalens högskola har svarat på remiss om Ds 2008:3 och Ds 2008:4
- Nacka kommun har svarat på remiss om Ds 2008:3 och Ds 2008:4
- Nordanstigs kommun har svarat på remiss om Ds 2008:3 och Ds 2008:4
- Norrköpings kommun har svarat på remiss om Ds 2008:3 och Ds 2008:4
- Norrtälje kommun har svarat på remiss om Ds 2008:3 och Ds 2008:4
- Näringslivets nämnd för regelgranskning har svarat på remiss om Ds 2008:3 och Ds 2008:4
- Pensionärernas Riksorganisation (PRO) har svarat på remiss om Ds 2008:3 och Ds 2008:4
- Piteå kommun har svarat på remiss om Ds 2008:3 och Ds 2008:4
- PRIMA har svarat på remiss om Ds 2008:3 och Ds 2008:4
- Privattjänstemannakartellen har svarat på remiss om Ds 2008:3 och Ds 2008:4
- Riksförbundet Pensionärsgemenskap (RPG) har svarat på remiss om Ds 2008:3 och Ds 2008:4
- Riksrevisionen har svarat på remiss om Ds 2008:3 och Ds 2008:4
- Ronneby kommun har svarat på remiss om Ds 2008:3 och Ds 2008:4
- RSMH har svarat på remiss om Ds 2008:3 och Ds 2008:4
- Rättvik kommun har svarat på remiss om Ds 2008:3 och Ds 2008:4
- Samhall AB har svarat på remiss om Ds 2008:3 och Ds 2008:4
- Samordningsförbundet Hisingen har svarat på remiss om Ds 2008:3 och Ds 2008:4
- Samordningsförbundet Norra Västmanland har svarat på remiss om Ds 2008:3 och Ds 2008:4
- Samordningsförbundet Norrköping har svarat på remiss om Ds 2008:3 och Ds 2008:4
- Samordningsförbundet Sörmland har svarat på remiss om Ds 2008:3 och Ds 2008:4
- Samordningsförbundet Umeå har svarat på remiss om Ds 2008:3 och Ds 2008:4
- Sigtuna kommun har svarat på remiss om Ds 2008:3 och Ds 2008:4
- Sixten Dahlin har svarat på remiss om Ds 2008:4
- Skogs- och Träfacket har svarat på remiss om Ds 2008:4
- Socialstyrelsen har svarat på remiss om Ds 2008:3 och Ds 2008:4
- Staffanstorps kommun har svarat på remiss om Ds 2008:3 och Ds 2008:4
- Statens folkhälsoinstitut har svarat på remiss om Ds 2008:3 och Ds 2008:4
- Statskontoret har svarat på remiss om Ds 2008:3 och Ds 2008:4
- Stockholms läns landsting har svarat på remiss om Ds 2008:3 och Ds 2008:4
- Stockholms stad har svarat på remiss om Ds 2008:3 och Ds 2008:4
- Stor Stockholms Diabetesförening har svarat på remiss om Ds 2008:4
- Storfors kommun har svarat på remiss om Ds 2008:3 och Ds 2008:4
- Studieförbundet Näringsliv och Samhälle har svarat på remiss om Ds 2008:3 och Ds 2008:4
- Svensk Handel har svarat på remiss om Ds 2008:3 och Ds 2008:4
- Svenska försäkringsförmedlares förening har svarat på remiss om Ds 2008:4
- Svenska ILO kommittén har svarat på remiss om Ds 2008:3 och Ds 2008:4
- Svenska Kommunalpensionärers Förbund (SKPF) har svarat på remiss om Ds 2008:3 och Ds 2008:4
- Sveriges akademikers centralorganisation har svarat på remiss om Ds 2008:3 och Ds 2008:4
- Sveriges Arbetsterapeuter har svarat på remiss om Ds 2008:3
- Sveriges kommuner och landsting har svarat på remiss om Ds 2008:3 och Ds 2008:4

- Sveriges läkarförbund har svarat på remiss om Ds 2008:3 och Ds 2008:4
- Sveriges Pensionärers Riksförbund (SPRF) har svarat på remiss om Ds 2008:3 och Ds 2008:4
- Sveriges Pensionärsförbund (SPF) har svarat på remiss om Ds 2008:3 och Ds 2008:4
- Sveriges Psykologförbund har svarat på remiss om Ds 2008:3
- Sveriges riksbank har svarat på remiss om Ds 2008:3 och Ds 2008:4
- Söderköpings kommun har svarat på remiss om Ds 2008:3 och Ds 2008:4
- Tjänstemännens centralorganisation har svarat på remiss om Ds 2008:3 och Ds 2008:4
- Trafikförsäkringsföreningen har svarat på remiss om Ds 2008:4
- Trelleborgs kommun har svarat på remiss om Ds 2008:3 och Ds 2008:4
- Ulricehamns kommun har svarat på remiss om Ds 2008:3 och Ds 2008:4
- Umeå universitet har svarat på remiss om Ds 2008:3 och Ds 2008:4
- Upplands-Väsby kommun har svarat på remiss om Ds 2008:3 och Ds 2008:4
- Verdandi har svarat på remiss om Ds 2008:3 och Ds 2008:4
- Vingåkers kommun har svarat på remiss om Ds 2008:3 och Ds 2008:4
- Vinnova har svarat på remiss om Ds 2008:3 och Ds 2008:4
- Västra Götalands regionen har svarat på remiss om Ds 2008:3 och Ds 2008:4
- Ånge kommun har svarat på remiss om Ds 2008:3 och Ds 2008:4
- Ångest-syndrom Sällskapet i Stockholm har svarat på remiss om Ds 2008:3 och Ds 2008:4
- Örebro kommun har svarat på remiss om Ds 2008:3 och Ds 2008:4
- Örebro Universitet har svarat på remiss om Ds 2008:3 och Ds 2008:4.

12 Argumentationsanalys

12.1 Utgångspunkter

Varför brister det ibland i tex. läkarintygens formuleringar? Det är lätt att tycka att man har ett välformulerat intyg, men hos försäkringskassan och ej sällan hos domstolarna blir betraktelsen av intyget kanske inte det förväntade. Flera faktorer påverkar intygets bevisvärde. I utgångsläget har ett läkarintyg dock vad man brukar kalla "högt bevisvärde". Det är alltså svårt att angripa och ifrågasätta utifrån utan stöd av annan bevisning. Som ensamt bevisfaktum i en rättsprocess bör det i regel styra målets utgång. Men även utan motbevisning kan bevisvärdet ibland sjunka. Jag har själv varit med om detta i ett mål som jag vunnit en gång i tiden mot försäkringskassan, där en av landets främsta specialister på de besvär som min huvudman hade, blev ifrågasatt ner i fotknölna och försäkringskassan förlorade processen. Detta helt utan motbevisning från min huvudmans sida. Vad är det som gör ett intyg starkt och vad kan försvaga dess innehåll? Det är frågor som jag kort ska beröra i detta avsnitt.

Utgångspunkten är att ju mer en person uttalar sig, desto fler möjligheter lämna han eller hon för angrepp i redogörelsen. Risken för motsägelser kan sägas öka med mängden tillförd data som ska tolkas av myndigheten och domstolarna. Jag hävdar inte att man per automatik får se sitt intyg tappa värde, men risken finns och den är inte försumbar. En viktig utgångspunkt är även i rättsliga sammanhang: att tala är silver, att tiga är guld. Det är lite hyperboliskt över detta, men ordspråket är en bra utgångspunkt för kommande överklagande tex.

Vidare finns risken att tillförda uppgifter angrips så som efterhandskonstruktioner, att tillförda uppgifter i efterhand snarare pekar på en person som är desperat att vinna. Gränsen mellan de normala kompletteringarna (justeringarna) och de onormala (efterhandskonstruktionerna) är ej sällan svår att dra. I vissa måltyper är trovärdigheten mycket avgörande. Så är fallet i tex. asylärenden, där alltså risken för angrepp på formeln om efterhandskonstruktion är extra stor.

Vidare så är det också bra att tänka på den sk. koherenta bevisningen, väl beskriven av Aleksander Peczenik i den juridiska litteraturen. Man talar om att bevisuppgifterna A, B och C i viss mån stöder varandra, de utgör ett sk. nät av bevisuppgifter. Man får alltså ibland förhålla sig till innehållet i andra bevisuppgifter, för att kunna ta ställning till värdet på en viss given bevisuppgift.

I detta avsnittet ska främst läkarintyget som bevisuppgift förklaras samt en del argumentationsfel.

12.2 Argumentationsfel

12.2.1 Materiella argumentationsfel

Ett vanligt argumentationsfel är auktoritetsargumentet (*argumentum ad verecundiam*). Tyvärr faller våra domstolar ibland i denna fallgrop. Argumentationsfelet består i att man litar på auktoriteten hos den person som uttalar sig. Det är en argumentationsfel helt enkelt därför att även auktoriteter kan göra felaktiga bedömningar. Istället för att se till auktoriteten är det desto viktigare att i första hand se till innehållet i hans eller hennes uttalande och granska detta kritiskt. Att auktoriteter mer sällan gör fel är en annan sak, det förtar inte effekten av

argumentationsfelet. Ännu mer påtagligt blir argumentationsfelet om auktoriteten uttalar sig inom ett område som inte bara ligger bredvid utan även längre ifrån hans eller hennes specialismråde.

Ett annat argumentationsfel är folkets argument (*argumentum ad populum*). Att hela folket tycker det är fel med utförsäkringar påverkar inte argumentföringen över huvud taget, även om de flesta tror det. Låt vara att myndigheter backar från sina tidigare beslut i enskilda fall, när mediauppbådet blir för stort. Men argumentationen som sådan blir inte starkare av att hänvisa till populära åsikter.

Guilt by association är ännu ett argumentationsfel, som innebär att man jämför motpartens åsikter med ett referensobjekt som i regel är klandervärt. Att påstå att moderaterna är nazister pga. deras utförsäkringspolitik är måhända en relevant jämförelse, men ett giltigt argument blir det inte frågan om. Moderaterna har ju tex. ännu inte öppnat utrotningläger för långtidssjuk. Jämförelsen är alltså inte logisk, låt vara att man kan hysa förståelse för den.

Slutligen kan vi ta upp avledningsmanövern (*ignoratio elenchi*), ett vanligt argumentationsfel som en del använder medvetet, en del gör det omedvetet. Ett typexempel på omedveten avledningsmanöver är en person som sökt sjukersättning tills vidare, men fått avslag och därefter påbörjat ett överklagande. Han eller hon tycker att det är orättvist med avslaget och utan sjukersättning riskerar han eller hon att gå från hus och hem. Eftersom sociala hänsyn inte ingår i bedömningen av rätten till sjukförmåner är detta att betrakta som en avledningsmanöver, ett avsteg från sakfrågan. I mål om ekonomiskt bistånd kan samma angreppssätt måhända betraktas på det rakt motsatta viset, nämligen att det inte är en avledningsmanöver. Detta eftersom de sociala konsekvenserna i viss mån tillmäts värde i bedömningen av ekonomiskt bistånd utöver riksnormen, tex. skäliga kostnader för boende, elkostnader, hemförsäkringar osv. En situation där de sociala följderna då riskerar bli påtagliga är utebliven hyresinbetalning. Givetvis kan man inte månad efter månad använda sig av argumentet om sociala följder, för att strunta i hyresinbetalningen vid längre behov av ekonomiskt bistånd. Men det finns alltså olika sätt att betrakta samma känslomässiga utfall. Däremot är argument av typen "det är taskigt och djupt orättvist" och "jag tycker minsann att jag har rätt här" helt värdelösa. De påverkar inte alls i en rättstvist.

12.2.2 Formella argumentationsfel

12.2.2.1 Vad innehåller ett giltigt argument?

Ett giltigt argument innehåller alltid en slutsats (*tes*), men även om slutsatsen är nödvändig för ett giltigt argument så är den inte tillräcklig. Ett giltigt argument innehåller även *premiss* och *bevis*. Man måste alltså fråga sig:

- Vad är argumentet och vilka är slutsatserna?
- Vad betyder argumenten eller slutsatserna?
- Är premisserna hållbara, dvs. är de sanna eller sannolika?
- Är premisserna relevanta, dvs. följer slutsatsen av dem?

12.2.2.2

Relevansteorin

Inom argumentationsläran förekommer *relevansteorin*, en teori som består av *deduktion* (om slutsatsen är säker) och *induktion* (om slutsatsen endast är sannolik). Notera att det finns olika sannolikhetsgrader i juridiska bevisregler!

<i>Exempel</i>	<i>Premiss 1</i>	Alla studenter kan läsa.
	<i>Premiss 2</i>	Maria är student.
	<i>Slutsats</i>	Maria kan läsa (ej sannolikt utan helt säkert, alltså en deduktion).

Är båda premisserna sanna och slutsatsen är helt säker talar man om en *deduktion*. Skulle man i detta fall tvivla på slutsatsen gör man sig skyldig till en självmotsägelse, man har ju gått med på de två premisserna.

<i>Exempel</i>	<i>Premiss 1</i>	Kalle är skyldig till brottet eller Lisa är oskyldig till brottet.
	<i>Premiss 2</i>	Lisa är skyldig till brottet.
	<i>Slutsats</i>	Således är Kalle skyldig till brottet.

En induktion indicerar bara vad som gäller, dvs. slutsatsen är inte tvärsäker:

<i>Exempel</i>	<i>Premiss 1</i>	Flertalet svenskar talar engelska.
	<i>Premiss 2</i>	Pelle är svensk.
	<i>Slutsats 1</i>	Pelle talar engelska.
	<i>Slutsats 2</i>	Pelle talar inte engelska.

Slutsats 1 är en induktion, alltså inte fullt bevisad. Pelle kan ju faktiskt tillhöra den minoriteten som inte talar engelska. Det är dock troligt att han tillhör majoriteten som talar engelska, varför slutsats 1 är mest trolig. Vi har alltså här ett principiellt giltigt argument baserat på sannolikhet, inte på sant eller falskt. Juridiken bygger till stor del på sannolikhetsbedömningar, inte på vad som är sant eller falskt. Tex. så kan vittnen ha helt olika subjektiva upplevelser av en och samma händelse.

Det är inte alltid som läkarintyg och läkarutlåtande om hälsotillstånd (LOH) behöver innehålla detaljerade beskrivningar. Ibland framgår arbetsförmågans nedsättning implicit genom de premisser som står i intyget. Nu är inte alla cancersjukdomar dödliga men för att visa på ett exempel, kan vi dra till med följande argument (vi förutsätter i samtliga exempel att Karin har en skyddad SGI, sjukpenninggrundande inkomst):

<i>Exempel</i>	<i>Premiss 1</i>	Karin har lungcancer som manifesterat sig i båda lungorna och därtill utvecklade dottersvulster.
	<i>Premiss 2</i>	Alla patienter med dottersvulster dör inom ett år.
	<i>Premiss 3</i>	Rätt till tidsobegränsad sjukpenning föreligger om man har en dödlig sjukdom, förutsatt att man har en SGI (sjukpenninggrundande inkomst).
	<i>Slutsats</i>	Karin har rätt till tidsobegränsad sjukpenning. En deduktion alltså.

Vi gör exemplet aningen mera verkligt genom att ändra i premiss 2:

<i>Exempel</i>	<i>Premiss 1</i>	Karin har lungcancer som manifesterat sig i båda lungorna och därtill utvecklade dottersvulster.
	<i>Premiss 2</i>	90 procent av patienterna med dottersvulster dör inom ett år.
	<i>Premiss 3</i>	Rätt till tidsobegränsad sjukpenning föreligger om man har en dödlig sjukdom, förutsatt att man har en SGI (sjukpenninggrundande inkomst).
	<i>Slutsats 1</i>	Karin har rätt till tidsobegränsad sjukpenning. En induktion eftersom det är troligare att Karin tillhör majoriteten som kommer att avlida inom ett år.
	<i>Slutsats 2</i>	Karin har inte rätt till tidsobegränsad sjukpenning.

Vi ändrar ännu en gång i premiss 2:

<i>Exempel</i>	<i>Premiss 1</i>	Karin har lungcancer som manifesterat sig i båda lungorna och därtill utvecklade dottersvulster.
	<i>Premiss 2</i>	90 procent av patienterna med dottersvulster dör inom ett par år.
	<i>Premiss 3</i>	Rätt till tidsobegränsad sjukpenning föreligger om man har en dödlig sjukdom, förutsatt att man har en SGI (sjukpenninggrundande inkomst).
	<i>Slutsats 1</i>	Karin har rätt till tidsobegränsad sjukpenning. En induktion eftersom det är troligare att Karin tillhör majoriteten som kommer att avlida inom ett år. Vidare säger premiss 3 inget om att man måste avlida inom en viss tidsperiod för att rätten till tidsobegränsad sjukpenning ska utfalla.
	<i>Slutsats 2</i>	Karin har inte rätt till tidsobegränsad sjukpenning.

Möjligheten att få rätt i sjukpennin- och sjukersättningsärenden (slutsatserna ovan) beror alltså på premisserna. När man som jurist lägger upp talan mot tex. försäkringskassan är ej sällan kunskaperna i argumentationsanalys nödvändiga, för att förstå den retoriska uppställningen i överklagandet.

12.2.2.3

Konjunktioner och alternativkonjunktioner

Det är vanligt att man läser i texter numera, ja rentav i författningstexter, att författaren skriver "... och/eller ...", trots att denna formulering egentligen är helt onödig, i vart fall satslogiskt, och att den därmed visar på osäkerhet hos författaren vilken innebörd de olika konjunktionerna har.

Vare sig eller	<i>Vare sig</i> Maria <i>eller</i> Peter reser.	Ingen eller båda reser.
Antingen eller	<i>Antingen</i> Maria <i>eller</i> Peter reser.	Endast en av dem reser.
Varken eller	<i>Varken</i> Maria <i>eller</i> Peter reser.	Ingen reser.
Eller	Maria <i>eller</i> Peter reser.	En eller båda reser.
Och	Maria <i>och</i> Peter reser.	Båda reser.

Det finns alltså en språklig skillnad i följande uttryck:

Och/eller	Jag har ingen arbetsförmåga på den reguljära arbetsmarknaden och/eller den skyddade arbetsmarknaden.	Visar på osäkerhet om konjunktionernas innebörd.
Eller	Jag har ingen arbetsförmåga på den reguljära arbetsmarknaden eller den skyddade arbetsmarknaden.	Argumentationsanalytiskt öppnar detta upp för att man har arbetsförmåga på den ena av arbetsmarknaderna, men inte på båda.
Varke eller	Jag har arbetsförmåga varken på den reguljära arbetsmarknaden eller den skyddade arbetsmarknaden.	Man har ingen arbetsförmåga på någon av arbetsmarknaderna över huvud taget.
Obs!	Dessa satser är inga giltiga argument utan bara slutsatser (teser). För att utgöra giltiga argument i ansökan eller intyg, krävs även premiss och bevis.	

12.2.2.4

Nödvändiga och tillräckliga villkor

Det är också lämpligt att skilja mellan nödvändiga och tillräckliga villkor. För att tex. en bil ska rulla är det nödvändigt att bilen är utrustad med en motor, men motorn är inte ett tillräckligt villkor. Det krävs även bensin. "Tillräckligt" kan sägas vara det stora som innesluter det lilla ("nödvändigt").

Tillämpar vi detta på tex. sjukförsäkringen, så kan vi dra upp följande resonemang:

Sjukdom är ett nödvändigt men inte tillräckligt villkor för att rätt till inkomstbortfallsersättning ska utgå ur sjukförsäkringen (sjukpenning eller sjukersättning). Det krävs också att sjukdomen hindrar den försäkrade att försörja sig genom avlönat arbete.

Försäkringskassan bedömer alltså om man har arbetsförmåga trots sjukdom. Att räkna upp en massa allmänt vedertagna symtom i ansökan eller läkarintyg alternativt läkarutlåtande om hälsotillstånd räcker alltså inte för att beskriva nedsättningen av arbetsförmågan. Låt vara att försäkringskassan förut varit liberal i argumentationsanalysen, men med tiden har försäkringskassans argumentationsanalys hamnat mer i linje med de slutledningsprinciper som gäller inom argumentationsanalysen. Lägg därtill, i vart fall teoretiskt sett, skärpta bedömningsgrunder för arbetsförmågan, och scenariot blir så som det framställs i massmedier och sociala medier, med labila människor som ställs utanför trygghetssystemen, utan en skälig försörjning och hotar med att ta livet av sig. Denna argumentationsanalys gör inte anspråk på att resultera i underverk, utan är avsedd att ge en teoretisk förklaring till hur argumentation byggs upp i allmänhet, så också till stor del i den juridiska sfären i synnerhet.

12.2.2.5

Osäkra premisser eller slutsatser

Deduktion innebär, som ovan nämnts, att slutsatsen är säker. Man talar om en deduktiv slutsats. För att kunna mäta slutsatsen måste det finnas premisser som föregår slutsatsen.

Exempel 1:

Premiss 1	Per är svensk.
Premiss 2	Alla svenskar talar svenska.
Slutsats	Per talar svenska.

Slutsatsen drar man enbart från premisserna. Slutsatsen här är alltså säker utifrån premisserna i argumentet. Osäkerhet i premisserna, tex. vad som menas med svensk, hur bra svenska man behöver tala för att premisserna ska vara sanna är ointressant. Det är en definitionsfråga. När man definierat begreppen i premisserna och är överens om dem och de kan styrka, så är även slutsatsen styrkt.

Exempel 2:

Premiss 1	Laura är svensk.
Premiss 2	Alla svenskar talar svenska.
Slutsats	Laura talar svenska.

Slutsatsen är säker enligt premisserna. Samma problem uppkommer här som i fg. exempel när det gäller definitionerna i premisserna. Dock är osäkerhetsmomentet större i premisserna, eftersom Laura är ett vanligt kvinnonamn i USA och Laura kan tex. vara dotter till en utvandrad svensk medborgare. Laura kanske rentav är svensk medborgare på grund av den kopplingen? Slutsatsen är trots detta en deduktion utifrån de premisserna som argumentet innehåller.

Exempel 3:

Premiss 1	Åke är svensk medborgare.
Premiss 2	Alla svenska medborgare äger en Saab.
Slutsats	Åke äger en Saab.

Vi vet att premiss 2 inte stämmer. Men eftersom slutsatsen dras från premisserna är slutsatsen deduktivt säker.

Exempel 4:

Premiss 1	Kristina är svensk medborgare.
Premiss 2	Alla svenska medborgare kan ansöka om och få ett svenskt pass.
Slutsats	Kristina kan ansöka om och få ett svenskt pass.

Vi vet inte om Kristina är svensk medborgare. Detta måste ju styrkas. Men förutsatt att premiss 1 kan styrkas, premiss 2 behöver inte styrkas eftersom den fastslås i medborgarskapslagstiftningen, så är slutsatsen deduktivt säker.

I samtliga exempel här har vi slutsatser som är säkra, men utan premisserna kan vi inte kontrollera slutsatsernas träffsäkerhet.

Exempel 5:

Premiss 1	Kristina är antingen svensk eller norsk medborgare.
Premiss 2	Alla svenska medborgare kan ansöka om och få ett svenskt pass.
Slutsats	Kristina kan ansöka om och få ett svenskt pass.

Vi vet inte heller här om Kristina är svensk medborgare. Vad vi vet genom konjunktionen (*antingen eller*) i premiss 1 är att hon inte har dubbelt medborgarskap, alltså att hon inte är både svensk och norsk medborgare. Slutsatsen är därför inte säker och riskerar således bli felaktig.

Exempel 6:

Premiss 1	Kristina är svensk eller norsk medborgare.
Premiss 2	Alla svenska medborgare kan ansöka om och få ett svenskt pass.
Slutsats	Kristina kan ansöka om och få ett svenskt pass.

Inte heller här vet vi om Kristina är svensk medborgare, men vi kan se genom konjunktionen (*eller*) i premiss 1 att det är fullt möjligt att hon har dubbelt medborgarskap. Slutsatsen är således en induktion.

Exempel 7:

Premiss 1	Kristina är svensk och norsk medborgare.
Premiss 2	Alla svenska medborgare kan ansöka om och få ett svenskt pass.
Slutsats	Kristina kan ansöka om och få ett svenskt pass.

Här vet vi att Kristina har dubbelt medborgarskap, detta genom konjunktionen (*och*) i premiss 1. Slutsatsen blir liksom i exempel 4 en deduktion.

Exempel 8:

Premiss 1	Antingen så åker Per till Tyskland eller så blir Tomas kvar hemma i Sverige.
Premiss 2	Per åker till Tyskland.
Slutsats	Tomas blir kvar hemma i Sverige.

Här är slutsatsen felaktig utifrån det vi vet i premisserna, oavsett sanningshalten i premisserna och med ledning av konjunktionen (*antingen eller*) i premiss 1.

Exempel 9:

Premiss 1	Stina lider av recidiverande depression
Premiss 2	De flesta av de som lider av recidiverande depression kan arbeta trots sin sjukdom
Slutsats	Stina kan arbeta trots sin recidiverande depression

Exemplet torde inte vara alltför ovanligt som argumentationsfel hos tex. Försäkringskassan. Slutsatsen blir fel helt enkelt därför att premiss 2 lämnar en lucka i förutsättningarna. Det står "de flesta av de", inte "alla". När Försäkringskassan påstår att majoriteten av de med tex. ADHD kan habiliteras till ett skyddat arbete, så gör man sig alltså skyldig till ett argumentationsfel om man avslår en ansökan om sjukersättning enbart på den grunden att de flesta kan habiliteras.

Det blir frågan om en svag induktion (*slutsatsen är osäker*), eftersom uttrycket "de flesta" är en variant av majoriteten av en viss grupp människor. Det räcker med att *över hälften* (tex. 51 proc.) av gruppens medlemmar omfattas för att premiss 2 ska gälla.

12.3 Läkaritygets innehåll

Frågan är då vilket av de exempel som nämns under [12.2.2.5 ovan](#) ligger närmast ditt läkarutlåtande, när det gäller premisserna och slutsatserna? Och ju fler uppgifter i premisserna, desto mera mätbar risk för motsägelser. Det är alltså inte lätt för en stressad läkare att möta dessa argumentationsanalytiska kraven. Icke desto mindre är detta bästa greppet att ta om ärendet om man vill öka chansen att få sin sjukpenning eller sjukersättning/aktivitetsersättning godkänd.

Detta avsnittet gäller både läkarutlåtande om hälsotillstånd (LOH) och medicinskt underlag för sjukpenning. Läkarityget som begrepp avser båda intygsformerna.

Läkarityget ska helst vara logiskt och i så hög grad fritt från motsägelser som möjligt. Justeringar i efterhand kan vara svåra att freda mot angrepp om efterhandskonstruktioner.

Ett läkarintyg skrivs på formeln:

diagnos (med angivande av huvuddiagnos) → **funktionsbegränsningar** (som individuellt kan knytas till diagnosen/erna) → funktionsbegränsningarnas **påverkan på aktivitetsförmågan** (på individnivå, uttryckt både i vad man kan göra och på vilket sätt funktionsbegränsningarna sätter ned aktivitetsförmågan) → **utredning av arbetsförmågan** trots sjukdom → **bedömning av rätten till sjukförmån** (sjukpenning eller aktivitetsersättning/sjukersättning).

Det ska inte behöva betonas men det görs ändå. Symtomen i funktionsbegränsningarna ska givetvis ligga innanför ramen för diagnoserna. Notera att bedömningen av funktionsförmåga och aktivitetsbegränsningar ska göras på individnivå. Det hjälper alltså inte att läkaren skriver i intyget att "det är en sjukdom som ger mycket värk i ryggen." Det visar inte på något sätt att patienten lider av värk i ryggen.

Ett fel som jag vet har förekommit är att läkaren skriver: "Jag rekommenderar sjukersättning tills vidare på 75 procent." En sådan skrivning styrker inte nedsatt arbetsförmåga rent objektivt sett. Det är som att utelämna premisserna i tex. exempel 2-3 under [12.2.2.5 ovan](#) och bara skriva dit slutsatserna, att Laura talar svenska eller att Åke äger en Saab. För vi vet inte på vilka grunder (premiss) de slutsatserna stämmer, dvs. premisserna är inte verifierbara. I så fall blir slutsatsen, om än den är korrekt härledd ur premisserna, också icke-verifierbar. På samma sätt är det med läkaritygets olika komponenter. *Uteblivna premisser gör bedömningen av slutsatsen okontrollerbar* och risken finns i bästa fall för en vända genom en försäkringsmedicinsk utredning och i sämsta fall ett avslag på direkten. Kompletteringar vartefter under processens gång är givetvis möjliga, men risken finns, som ovan nämnts, att ju mer man bygger på sin berättelse själv eller med läkares redogörelser, desto större är risken att kompletteringarna uppfattas som efterhandskonstruktioner.

Att försäkringskassan gör felaktiga bedömningar torde förvisso förekomma och att de ökar i antal vartefter staten vill spara pengar är också troligt. Men om man bortser från de affektionsmässiga (de eventuellt politiskt styrda) felslagen i besluten, så torde felmarginalerna vara inom acceptabel nivå, på mellan 2-3 procent felaktiga bedömningar. Rättstryggheten (som inte ska förväxlas med rättssäkerheten) är alltså förhållandevis god hos svenska myndigheter och domstolar i generella sammanhang. För att öka chansen att få igenom en ansökan om tex. sjukersättning eller arbetsskadeersättning från början, måste man alltså ha ett välskrivet läkarintyg, fri från motsägelser och som innehåller samtliga premisser som en argumentationsmodell ska innehålla. Slutsatsen (bedömningen av arbetsförmågan och rätten till ersättning) ska dock skötas av försäkringskassan. Det är inte läkarens uppgift, även om det upplevs som lovvärt att så sker. Det sänker givetvis inte intygets värde om läkaren tillför slutsatsen i intygen, men premisserna (diagnos/er, funktionsbegränsningar på individnivå och aktivitetspåverkan på individnivå) är i regel grundläggande villkor för att slutsatsen ska kunna verifieras av utredaren på försäkringskassan.

13 Överklagande av myndigheternas beslut

13.1 Inledning

Eftersom [förvaltningsprocesslagen](#) inte är så detaljerad som [rättegångsbalken](#), behöver tomrummet i [förvaltningsprocesslagen](#) ibland fyllas ut med analogisk tolkning av [rättegångsbalken](#). Sådan utfyllande tillämpning ska dock göras med viss försiktighet, men principiellt finns det sällan starka skäl emot en sådan analogisk rättstillämpning. Se [prop. 1971:30, s. 283!](#)

13.2 Processinlägga och muntlig förhandling

Vad som står i detta avsnitt gäller även vid överklagande till förvaltningsrätten, kammarrätten och Högsta förvaltningsdomstolen. Man måste alltså betrakta ett överklagande som en typ av domstolsprocess, även om överklagandet ofta avgörs på handlingarna, utan muntlig förhandling. Man anger i regel också med ett eller ett par ord vad saken gäller, tex. hävning av avtal samt skadestånd, om målet rör grovt kontraktsbrott.

13.2.1 Den skriftliga förberedelsen

Detta avsnittet är huvudsakligen avsett för yrkesverksamma jurister.

Den retoriskt effektivaste och mest pedagogiska dispositionen i en domstolsinlägga såsom stämmningsansökan, konkursansökan, överklagande, svaromål osv. är:

- Formalia
- Yrkande
- Sakframställning
- Grunder
- Sammanfattning
- Bevisuppgifter
- Bilageförteckning

13.2.1.1 *Formalia*

Man börjar med att ange sina egna och motpartens kontaktuppgifter (personalia). Främsta skälet är att man själv och motparten ska kunna delges skrivelser från domstolen. Man anger även vilket beslut eller vilken dom man överklagar, så att det överklagade avgörandet lättare kan identifieras. Ibland torde processen kunna fördröjas om denna uppgift saknas.

13.2.1.2

Yrkandena

Yrkandet sätter ramen för processen, se [17 kap 3 §](#) och [20 kap 3 § rättegångsbalken](#), [27 § andra stycket ärendelagen](#) samt [29 § förvaltningsprocesslagen](#). Domstolen får inte döma utöver vad part har yrkat. Förvaltningsdomstolarna har lite större möjligheter att frångå denna princip, men har man ett ombud med stöd av fullmakt som sköter överklagandet i förvaltningsdomstolarna blir det svårare att gå utöver yrkandet, eftersom ett ombud förutsätts känna till de processtekniska principerna. Vill man tex. kräva skadestånd är det bättre att skriva ett för högt yrkande, som man senare kan sänka, än att ha den omvända strategin.

Det är också viktigt att hålla isär alternativa och kumulativa yrkanden. De alternativa yrkandena brukar markeras med ord som "i första hand yrkar jag" och "jag yrkar i andra hand", medan kumulativa yrkanden brukar markeras genom tex. "därutöver yrkar jag". De alternativa yrkandena binder domstolen att välja ett av alternativen. De kumulativa yrkandena ger domstolen fritt spelrum att välja ett av alternativen. Ibland är dock de alternativa yrkandena att föredra, tex. vid tvist om sjukersättning:

Jag yrkar i första hand att domstolen undanröjer försäkringskassans beslut och beviljar mig sjukersättning tills vidare.

Jag yrkar i andra hand att domstolen undanröjer försäkringskassans beslut och beviljar mig tidsbegränsad sjukersättning för 18 månader enligt övergångsreglerna.

13.2.1.3

Sakframställningen

Som rubriken säger rör det sig om att ställa fram saken, inte om att ställa fram lagar och paragrafer. Lagar och andra normkällor placerar man för pedagogikens skull under rubriken Grunder, se [13.2.1.4 nedan!](#)

Under sakframställningen gäller normalt att man endast beskriver händelseförloppet på ett sakligt sätt. Inga personliga upplevelser som försöker förskjuta domstolens bedömning från juridik till icke-juridik. I extrema fall kan personliga och subjektiva iakttagelser dock bli viktiga, det gäller framför allt vid överklagande som bygger på smärtrelaterade sjukdomar och psykiska sjukdomar, där några objektiva diagnostiseringsmetoder ofta inte finns. Där gäller oftast [anamnesen](#), dvs. patientens egen subjektiva berättelse, som underlag för läkarens bedömning för behandling och eventuell sjukskrivning. I dessa fall får man alltså inte hålla tillbaka med sina känslor så länge de ligger innanför ramen för rättsfaktaområdet. I de fall man åberopar subjektiva bedömningar bör man försöka hålla uppgifterna så korta som möjligt. Gråzonen mot uppgifter som är irrelevanta är ofta svår att bemästra, särskilt för den som inte har lång processvana.

13.2.1.4

Grunderna

Hur pass skicklig en jurist eller advokat är syns tyvärr alltför ofta på hur mycket omsorg ombudet lägger ner på att precisera *grunderna* för talan eller överklagandet. I det avseendet ansluter jag mig till juristen Mikael Perssons uppfattning, såhär skriver han i boken [Retorik för jurister](#):

Ombudets skicklighet som jurist visar sig vanligen i angivandet av grunderna för talan. De flesta advokater som jag har talat med brukar framhålla betydelsen av att ange grunderna med juridisk precision. Och domare brukar ofta klaga över advokater som inte lägger ned tillräcklig omsorg på grunderna.

Om man inte kan hålla i sär grunderna (rättskällorna) från sakframställningen (rättsfakta) riskerar, jag säger riskerar, inlagan att sakna den stringens och pedagogik som kan fälla ett utslag till huvudmannens fördel.

Mikael Persson fortsätter med sitt resonemang i sin bok och undrar med en retorisk frågeställning, hur man kan uttrycka stringenta grunder i en inlaga? Ett effektivt sätt som Persson påpekar är att man tar fram den eller de rättsregler – dvs. lag, prejudikat, förarbete osv. – som man menar passar in på fallet. Dem skriver man på ett papper. I datorns tidevarv kan man givetvis skriva in den i en tom dokumentfil som ett alternativ. På ett annat papper eller i en annan dokumentfil för man in de rättsfakta från sakframställningen som svarar mot rekvisiten i den eller de rättsregler som man avser åberopa som stöd för sin talan och som man skrivit ner på det första pappret. Det gäller alltså att föra samman faktauppgifterna steg för steg och så pedagogiskt som möjligt med villkoren i rättsreglerna. Det krävs inget avancerat språk, inga juridiska spetsfundigheter eller krystade skrivningar, glöm det. Det är pedagogiken och stringensen som ökar inlagans juridiska värde. I en hel del fall kanske domstolen förstår poängen i inlagan ändå, även om den inte är retoriskt korrekt skriven, men med en korrekt retorisk modell i inlagan ökar chansen för övertygelse och att nå framgång i den aktuella instansen.

Är rättsregeln en lagregel, skriver man av den rakt av, ord för ord. Andra rättsregler som domstolsavgöranden, förarbeten, rättsvetenskaplig litteratur och sedvanerättsliga principer formulerar man däremot om med utgångspunkten i åberopade rättsregler. Hittar man en kärnfull formulering i ett prejudikat som kort och koncist med högst ett par meningar uttrycket prejudikatets rekvisit, kan man givetvis skriva av den meningen också.

Mikael Persson nämner stora generalklausulen i avtalslagen som ett konkret exempel på där grunden kan skrivas på ett opedagogiskt och ett pedagogiskt sätt:

Avtalsvillkor får jämkas eller lämnas utan avseende, om villkoret är oskäligt med hänsyn till avtalets innehåll, omständigheterna vid avtalets tillkomst, senare inträffade förhållanden och omständigheterna i övrigt. Har villkoret sådan betydelse för avtalet att det icke skäligen kan krävas att detta i övrigt skall gälla med oförändrat innehåll, får avtalet jämkas även i annat hänseende eller i sin helhet lämnas utan avseende. ([36 § första stycket avtalslagen](#))

Mycket riktigt konstaterar Persson:

"En grund av typen '[avtalet] är oskäligt med hänsyn till omständigheterna vid avtalsslutet' lider av den bristen att ombudet inte har angett exakt vilka omständigheter som medför oskäligheten. Genom att omständigheterna inte är angivna saknar ombudets talan redan från början en pedagogisk ram."

Omständigheterna (rättsfakta från sakframställningen) har alltså här inte knutits samman med den åberopade rättsregeln. I stället artikulerar Persson ett exempel på bättre formulering enligt följande:

"Avtalet är oskäligt. Oskäligheten består i att kontraktets § 6 fråntar köparen alla möjligheter att framställa rättsliga anspråk mot säljaren och att köparen befann sig i en, i förhållande till säljaren, underlägsen ställning genom att säljaren ensam svarade för kontraktets utformning."

Här får grunden en pedagogisk inramning med stöd av rättsfakta som då bör förklaras i sakframställningen.

13.2.1.5 Bevisuppgifterna

Man ska ange exakt vad man vill styrka med varje bevis som man åberopar. Detta gäller både skriftlig och muntlig bevisning. Bevisförteckningen bör dessutom vara systematisk och överskådlig.

13.2.1.6 Sammanfattningen

Korta inlagor på 4-5 sidor är inte särskilt långa. Längre inlagor tenderar dock att ibland bli lite osammanhängande och man bör då skriva en sammanfattning mot slutet av inlagan där man kort understryker de viktigaste argumenten för sin talan eller sitt överklagande. Lagg märke till att det är en sammanfattning, alltså inga nya uppgifter här som inte skrivits in tidigare i inlagan!

13.2.1.7 Bilageförteckningen

Precis som bevisförteckningen bör även bilageförteckningen vara systematisk och överskådlig.

13.2 Inför muntlig förhandling

Ibland vill man begära muntlig förhandling i tex. ett överklagat ärende. I tvistemål leder en stämningsansökan ofta till en muntlig förberedelse och sedan eventuellt en muntlig huvudförhandling.

Poängen med muntliga förhandlingar vid överklagande är dock inte att bara hålla en sådan för att upprepa samma omständigheter som i det skriftliga överklagandet. Man måste ha något litet nytt att tillföra målet. Kravet är emellertid lågt om man tänker på rätten till muntlig förhandling i ljuset av [artikel 6 p 1 i Europakonventionen](#): vars och ens rätt till en offentlig förhandling!

Vare sig det är tvistemål eller förvaltningsmål som blir föremål för muntlig förhandling, så gäller samma princip som för en jägare. Jägaren tömmer inte ammunitionen på första djuret han ser. Han sparar givetvis ammunition och portionerar ut det över hela jakt dagen. På liknande sätt portionerar en skicklig retoriker ut argumenten under processens gång, om man har flera starka kort i rockärmen vill säga. Man sparar alltså ett eller ett par starka kort till huvudförhandlingen. Då har man ju något nytt att tillföra.

Anledningen till detta är som Mikael Persson skriver i sin bok att en domstolsprocess egentligen är en kamp om att vinna domstolens förtroende. Det finns olika sätt att göra detta på, vilket han också beskriver i sin bok, och som jag inte går närmare in på här. Men kontentan man kan

utläsa av denna dragkamp är att den part som först vinner domstolens förtroende skapar också ett retoriskt övertag. Ett sådant övertag kan vara svårt för motparten att inhämta. Är det ett retoriskt skickligt ombud mot tex. Skatteverket i ett överklagande av taxeringsbeslut, och Skatteverkets ombud inte är retoriskt kunnigt, kan den som överklagar lätt vinna domstolens förtroende och sedan behålla detta fram till domen meddelas. Den som först vinner domstolens förtroende är oftast den som också får helt eller delvis gehör i slutändan i den instans som talan förs. En som överklagar ett beslut av en myndighet eller en som stämmer ett företag, tex. för brott mot konsumentköplagen har alltså ett retoriskt sett mycket gynnsamt utgångsläge processrättsligt sett. Om sedan processförutsättningarna är juridiskt gynnsamt är en annan sak.

I en muntlig förhandling är det också ofta nämndemän med i den dömande verksamheten. De läser i regel inte in sig på processhandlingarna, det är normalt endast juristen som gör. Därför är det viktigt att tänka på hur det mänskliga minnet fungerar. Normalt minns man lättast det som sägs i början och i slutet av ett anförande. Det som sägs där emellan blir svårare för åhörarna att minnas. Därför bör man, om man sparar ett eller två starka argument till den muntliga huvudförhandlingen, placera dessa argument i början och slutet av sitt anförande, helst det starkaste argumentet mot slutet.

Det sägs att nämndemän ibland sover på huvudförhandlingarna. Att detta mestadels skulle bero på nämndemännen själva är en uppfattning som låter långsökt. Sovande nämndemän beror oftare på oengagerade ombud och åklagare. Ett ombud som bara sitter och läser innantill från inlagorna tappar snart åhörarnas uppmärksamhet. Ett ombud som däremot talar fritt – vilket kräver god förberedelse dagen innan förhandlingen – läser sig inte fast vid skrivna formuleringar, och har större chans att övertyga. Att tala fritt kan man underlätta för genom att stå rakt upp bakom sin stol i rättssalen, då frigörs andningsvägarna på ett bra sätt så man har lättare att få luft under talets gång.

Hur fångar man då åhörarnas uppmärksamhet? En kraftfull inledning genom en retorisk fråga som kanske parerar med ett svar efter förhandlingen är slut:

— Ska man som mycket svårt cancersjuk i dagens Sverige verkligen tvingas söka heltidsarbete på hela den nationella arbetsmarknaden i stället för att få chansen att återhämta sig med hjälp av ersättning från sjukförsäkringen?

Kort och kärnfull inledning. Åhörarna, bla. nämndemännen, vet att nu väntar något slagkraftigt och kan kanske inte låta bli att lyssna uppmärksam på det som nu väntar, efter en sån här chockerande inledning. Man kan givetvis starta på liknande sätt om man försvarar myndigheten, men den här skriften är inte till för deras skull, därför är förslaget inte riktat till dem.

Svaret är lika klart efter att förhandlingen startats i du/jag-känsla men slutförts i en vi-känsla:

— Vi ser här ett konkret exempel på hur absurt dagens sjukförsäkringsregler slår mot svårt cancersjuka och att en sådan patient som min huvudman inte klarar av att söka heltidsarbete på annat håll i landet och då tvingas flytta.

13.2.3 Lästips

- [Retorik för jurister](#), av Mikael Persson, som ligger till stor grund för detta avsnitt! Rekommenderas varmt!

13.3 Hur värderas bevisen i svensk process?

Utöver de materiella reglerna i en process (muntlig rättegång eller förvaltningsprocess) är det lämpligt att man känner till de formella reglerna för processen, för att maximera möjligheten att vinna gehör för sin talan eller för sin huvudman. De materiella reglerna avser innehållet i de rättsregler som gäller för själva sakprövningen. Med de formella reglerna avses de processrättsliga reglerna som ligger till grund för processen formellt sett. Nedanstående resonemang är de teoretiska resonemangen bakom domstolarnas sätt att värdera bevisen.

13.3.1 Rättsfaktum och åberopandebörda

Ett rättsfaktum är en omständighet som är relevant för processen. Tex. så är kanske inte dagsljuset relevant i ett brottmål, men om en trafikolycka inträffar som leder till åtal för vårdslöshets i trafik ([1 § lagen om straff för vissa trafikbrott](#)), kan tex. solljusets påverkan över trafiksituationen bli relevant.

Omständighet som talar till motpartens fördel är det bäst att tåga om och i stället låta motparten åberopa, eftersom bevisbördeprinciperna ej sällan hänger samman med vilken part som åberopar omständigheten.

13.3.2 Bevisbörda

Utgångspunkten i processen är att den part som åberopar en viss uppgift (rättsfaktum) också har bevisbördan för att uppgiften stämmer. Denna utgångspunkten gäller i de fall då lagtext eller avtalsvillkor tiger om bevisbördans placering. Parts bevisbörda kan emellertid också regleras i lag eller avtal, för att förtydliga vad som gäller, men en sådan lagteknisk åtgärd är alltsomoftast överflödig.

Bevisbördan kan också vara omkastad. Omkastad bevisbörda förekommer antingen genom lagreglering eller avtalsreglering eller genom andra juridiska rättskällor, tex. den juridiska doktrinen. Domstolarna brukar däremot vara mycket försiktiga med att skapa vägledande domar om bevisvärdering, eftersom Sverige sedan rättegångsbalken till största del har lagreglerat principen om fri bevisprövning genom [35 kap 1 § första stycket rättegångsbalken](#). Ett exempel på lagreglering av omkastad bevisbörda bjuder regeln i [20 a § första stycket konsumentköplagen \(1990:932\)](#). Denna har sitt ursprung i EU:s konsumentlagstiftning och är skriven såhär: "Ett fel som visar sig inom sex månader efter det att varan avlämnades skall anses ha funnits vid avlämnandet, om inte annat visas eller detta är oförenligt med varans eller felets art." Genom att skriva in rekvisitet "om inte annat visas" har lagstiftaren gjort om rättsregeln till en presumtionsregel, dvs. att man i utgångsläget innan bevis lagts fram, per automatik antar (presumerar) att felet i varan funnits vid avlämnandet, och att bevisbördan därför i praktiken kastas över på näringsidkaren, dvs. motparten om konsumenten väckt talan pga. fel i varan.

Bevisbördan kan också placeras enligt den sk. bevissäkringsteorin. Detta innebär att domstolen lägger bevisbördan för en viss omständighet på den part, som förvisso kanske inte åberopar den men, som före rättstvistsens uppkomst kan anses ha haft de bästa förutsättningarna att säkra bevisning till styrkande av omständigheten. Ett typfall är en gäldenär (en person som är skyldig pengar) som reglerar en fordran till en borgenär (den person som gäldenären ska

betala). Vid en rättstvist är det antagligen främst borgenären som väcker talan under åberopande av utebliven eller felaktig betalning. Normalt skulle borgenären (kärandeparten) tvingas bevisa detta påstående. Men det skulle vara stötande för rättstillämpningen att lägga en bevisbörda för ett icke-faktum på en part, varför domstolen då i sina överläggningar till dom kommer att placera bevisbördan på gäldenären (svarandeparten) eftersom denna parten har bäst förutsättningar att säkra bevisning, dvs. att styrka betalningen genom att spara kvittot på fordringsregleringen.

I brottmål (mål där rättsföljderna är frihetsberövande, böter, mfl. påföljder enligt [tredje avdelningen brottsbalken](#)) gäller dock alltid att åklagaren i utgångsläget har bevisbördan för samtliga omständigheter och tilltalades invändningar i processen, alltså även när den tilltalade gör tex. nödvärnsinvändning. Denna bevisbördeprincip vilar till en del på oskuldspresumtionen i [artikel 6 punkt 2 i Europakonventionen](#): "Var och en som blivit anklagad för brott skall betraktas som oskyldig till dess hans skuld lagligen fastställts."

Omständigheter som är notoriskt erkända behöver man inte styrka. Inte heller behöver man bevisa innehållet i svensk lagstiftning. Detta framgår av [35 kap 2 § rättegångsbalken](#).

13.3.3 Bevisstyrka

När man väl fastställt vem som har bevisbördan för en viss omständighet, går man vidare i bedömningen av vilka krav man ska ställa på bevisningen kring den åberopade omständigheten.

Så länge lagar och avtal tiger om beviskravet, gäller principen om att övervägande skäl ska tala för att parten har uppfyllt sin bevisbörda. Det innebär teoretiskt sett att skälen för beviskravets uppfyllande i vart fall nätt och jämnt väger över skälen emot.

Är beviskravet annorlunda, är det i regel lag- eller avtalsreglerat. Som exempel kan nämnas [39 kap 3 § socialförsäkringsbalken](#)²⁷⁷. Skärpningen av arbetsskadereglerna 1993 innebar i stort sett att beviskraven höjdes så att en arbetsskadas orsakssamband med arbetet skulle anses styrkt om det med "hög grad av sannolikhet" visade sig styrkt. 2002 sänktes beviskravet från "hög grad av sannolikhet" till "övervägande skäl". Där ligger beviskravet kvar i dagsläget. Som kuriosum kan påpekas att lagändringen 2002 även innebar att den sk. tvåstegsbedömningen slopades och att bedömningen i stället skulle göras i ett enda sammanhang av alla faktorer i skadeinverkan. Beviskravet kan också sänkas. Nivån på lag- eller avtalsreglerade beviskrav beror på hur skrivningen ser ut.

I brottmål gäller dock det högsta beviskravet som svensk rätt uppställer. Åklagaren ska styrka samtliga gärningsmoment "bortom rimligt tvivel". Denna princip är inte direkt lagreglerad i svensk rätt, men har också en del av sitt ursprung i rättstatens principer, liksom åklagarens bevisbörda enligt [artikel 6 punkt 2 i Europakonventionen](#). Vissa lägre beviskrav gäller emellertid för häktning av misstänkta, se [24 kap 1-2 §§ rättegångsbalken](#) (på sannolika skäl misstänkt, dvs. den starkare misstankegraden) och [24 kap 3 § rättegångsbalken](#) (endast skäligen misstänkt, dvs. den svagare misstankegraden). Kanske får jag tillfälle längre fram att gå in på åklagarens beviskrav för häktning.

²⁷⁷ Motsvarar numera upphävda [2 kap 1 § första stycket lagen \(1976:380\) om arbetsskadeförsäkring](#).

13.3.4 Avsaknad av bevis

Om en part påstår något om en viss omständighet utan att bevis styrker omständighetens innehåll och motpart inte kan motbevisa påståendet heller, så är det värt att särskilt notera regeln i [35 kap 4 § rättegångsbalken](#):

Underlåter part ... att besvara för utredningen framställd fråga, pröve rätten med hänsyn till allt, som förekommit, vilken verkan som bevis må tillkomma partens förhållande." I regel innebär detta att om motparten i en skriftväxling påstår en omständighet som han eller hon inte styrker, behöver man bara bestrida uppgiften för att bevisvärdepunkten ska återgå till utgångsläget kring berörd omständighet.

Det betyder att om tex. myndigheten gör ett påstående utan att ha bevis för den, är det lämpligt att bara kort bestrida uppgiften, för att bevisvärdepunkten ska återgå till utgångsläget. Man behöver inte motbevisa påståendet, vilket kan vara bra att känna till om det är så att man har bevis som även kan tolkas till myndighetens fördel.

13.3.5 Källor

- Per Olof Ekelöf, Rättegång I-VI
- Peter Fitger, Kommentrar till rättegångsbalken

13.4 Prövningstillstånd

Högre instanser brukar kräva prövningstillstånd (*jur. dispens*) för prövning av sakfrågan. Med tanke på den fria bevisprövningen enligt [35 kap 1 § rättegångsbalken](#) är domstolarna emellertid extremt sparsamma med att ge prövningstillstånd i bevisvärderingsfrågor. I annat fall skulle de högre instanserna motverka underrätternas möjlighet att fritt ta ställning till de bevis som parterna åberopat.

13.4.1 Inledning

De tre typerna av prövningstillstånd som förekommer i kammarrätten är enligt [34 a § andra stycket förvaltningsprocesslagen \(1971:291\)](#):

- 1 prejudikatdispens,
- 2 ändringsdispens, och
- 3 extraordinär dispens.

De fyra typerna av prövningstillstånd som förekommer i hovrätten är enligt [49 kap 14 § rättegångsbalken](#) samt [39 § tredje stycket lagen \(1996:242\) om domstolsärenden](#):

- 1 ändringsdispens,
- 2 granskningsdispens,
- 3 prejudikatdispens, och
- 4 extraordinära dispens.

De två typerna av prövningstillstånd som förekommer i Högsta förvaltningsdomstolen och Högsta domstolen är enligt [36 § första stycket förvaltningsprocesslagen \(1971:291\)](#), [54 kap 10 § rättegångsbalken](#) och [40 § tredje stycket lagen \(1996:242\) om domstolsärenden](#):

- 1 prejudikatdispens, och
- 2 extraordinär dispens.

13.4.2 Ändringsdispens

Enligt [34 a § andra stycket andra punkten förvaltningsprocesslagen \(1971:291\)](#) meddelas prövningstillstånd i kammarrätten "om anledning förekommer till ändring i det slut vartill förvaltningsrätten kommit." Liknande formuleringar används i andra författningar och för andra instanser där ändringsdispens är möjlig att få. Ändringsdispens förekommer inte i de högsta instanserna, Högsta domstolen och Högsta förvaltningsdomstolen.

Ändringsdispensen är ett sätt för överinstansen att kontrollera riktigheten i underinstansens dömande verksamhet. Lagg märke till att kravet rent lagtekniskt sett är lågt för att få denna typen av prövningstillstånd, genom att i lagtexten använda sig av ordvalet: "... om anledning förekommer ...". Ändå är det uppkattningsvis en till två av tio som får prövningstillstånd i överinstansen. Det är praktiskt taget lättare för myndigheter att få prövningstillstånd, helt enkelt pga. att deras juridiska resurser är större. Avsikten är emellertid inte att omöjliggöra prövningstillstånd för enskilda.

13.4.3 Granskningsdispens

Detta är en vidareutveckling av ändringsdispensen. Den infördes i tvistemålsprocessen och förvaltningsmål som överklagas till hovrätten, som tex. beslut av kronofogden. I [rättegångsbalken](#) och [ärendelagen](#) kommer denna typen av prövningstillstånd till uttryck genom följande formulering: "Prövningstillstånd skall meddelas om det inte utan att sådant tillstånd meddelas går att bedöma riktigheten av det slut som tingsrätten har kommit till." Granskningsdispens förekommer inte i den högsta instansen, Högsta domstolen.

Bestämmelsen torde vara en utvidning av möjligheten att få prövningstillstånd i hovrätten. Motsvarande dispens saknas ännu så länge i kammarrätten.

13.4.4 Prejudikatdispens

Enligt [34 a § andra stycket första punkten förvaltningsprocesslagen \(1971:291\)](#) meddelas prövningstillstånd i kammarrätten "om det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas av högre rätt." I [rättegångsbalken](#) och [ärendelagen](#) används följande formulering: "Prövningstillstånd skall meddelas om det finns anledning att betvivla riktigheten av det slut som tingsrätten har kommit till." Prejudikatdispens förekommer i samtliga överrätter, dvs. hovrätten, kammarrätten, Högsta domstolen och Högsta förvaltningsdomstolen.

En förutsättning för att få prövningstillstånd på denna grunden är, som lagtexten säger, att det finns oklarheter i hur en viss rättsregel ska tolkas. Det kan vara svårt, rentav för utbildade jurister, att identifiera den avgörande prejudikatfrågan. Man måste i så fall även gå igenom den rättspraxis som finns på området för det berörda målet. Det är då viktigt att ha kännedom om vad vägledande domar egentligen är.

- För det första behöver inte en vägledande dom exakt stämma överens med fakta i det pågående målet. Vad som utmärker ett prejudikat är snarast att den vägledande domen *väsentligen* stämmer överens med faktauppgifterna i det pågående målet.
- För det andra är det inte domslutet i prejudikatet som är det intressanta utan i stället domskälen, dvs. prejudikatinstansens motivering till varför man kommit fram till ett visst domslut. Ibland kan rentav prejudikatinstansens tystnad i en viss rättsfråga som ingått i prövningen få betydelse för framtida behov av vägledning. Det gäller alltså att även läsa mellan raderna i domskälen i de vägledande domarna.
- För det tredje så gäller enligt det nyss sagda att även vägledande domar med negativt utfall skulle kunna få ett positivt utfall i det pågående målet.

Det är därför meningslöst att leta vägledande domar enbart utifrån domslutet i domarna.

13.4.5 Extraordinär dispens

Denna typen av prövningstillstånd är den i särklass svåraste att få, nästintill omöjlig om man ställer den i förhållande till prejudikatdispens. Enligt lagtexten krävs synnerliga skäl för att få extraordinär dispens. Lagtexten förses ibland med olika nivåer av villkor för att en rättighet eller skyldighet ska kunna uppfyllas. Inom framför allt det förvaltningsrättsliga området används

- skäl,
- särskilda skäl, och
- synnerliga skäl.

Om lagtexten bara innehåller villkoret "skäl" är kraven för rättigheten eller skyldigheten förhållandevis lågt satta. Det räcker att visa på enklare förutsättningar för att villkoret för rättigheten eller skyldigheten ska anses uppfyllt.

Om villkoret är "synnerliga skäl" är kravet teoretiskt sett, och i regel också praktiskt sett, det rakt motsatta. Nämligen att det är nästan omöjligt att få igenom rättigheten eller att träffas av

skyldigheten. Det handlar om extrema undantagsfall för att villkoret ska anses vara uppfyllt. I regel får man vända sig till förarbeten eller vägledande domar för att få en uppfattning om hur detta villkor ska tolkas i varje enskild rättsfråga.

Mittemellan ligger villkoret "särskilda skäl". Även här får man ofta vända sig till förarbeten eller vägledande domar för att få en uppfattning om hur detta villkor ska tolkas i varje enskild rättsfråga. Detta villkoret är ett slags mellanting mellan "skäl" och "synnerliga skäl". På det teoretiska planet är avsikten att en avvägning för och emot uppfyllandet av villkoret ska göras.

13.4.6 Tips för provningstillstånd i Högsta förvaltningsdomstolen

"Malen Lindman lär ut knepen för att öka chansen att få provningstillstånd i [Högsta förvaltningsdomstolen].

...

Hon gav rådet till de församlade juristerna att ta kontakt med domstolssekreterarna och [justitieråden].

– [Högsta förvaltningsdomstolen] är en rätt trist arbetsplats med få besökare. De blir glada av telefonsamtal och att få besökare, sa Malen Lindman.

Ett säkert sätt att få avslag är att hänvisa till domar från EU-domstolen. Då är rättsläget redan klart och det finns ingen anledning för [Högsta förvaltningsdomstolen] att pröva målet." ([Upphandling 24:s hemsida](#))²⁷⁸

Tipset torde vara tillämpligt även på Högsta domstolen.

13.5 Inhibition

Vilka möjligheter har man att undvika ekonomiska förluster i samband med ett överklagande? Det väcks ibland frågetecken om man kan begära inhibition i samband med överklagande av myndighetsbeslut, och vad är inhibition för något?

Inhibition innebär att verkställigheten av ett beslut skjuts upp, tex. i syfte att förhindra ekonomiska förluster. Ett beslut som inte är verkställbart kan därför följaktligen inte inhiberas. En annan förutsättning för inhibition är att beslutet är verkställbart *innan* det vinner laga kraft.

De två frågor man ställer sig vid bedömningen av om möjlighet till inhibition finns är:

- Är beslutet verkställbart?
- Om beslutet är verkställbart, är det då verkställbart före det att det vinner laga kraft, dvs. i regel innan tiden för överklagandet går ut?

²⁷⁸ I och med att Regeringsrätten bytte namn till Högsta förvaltningsdomstolen kallas *regeringsråden* numera, precis som i Högsta domstolen, för *justitieråd*.

13.5.1 Inhibition av förvaltningsmyndighets beslut

Inhibition av förvaltningsmyndigheternas beslut regleras i [29 § förvaltningslagen](#). Detta är en generell regel som täcker alla myndigheter om inget annat är reglerat i lag, vilket framgår av [3 § första stycket förvaltningslagen](#).

För beslut av tex. försäkringskassan gäller då bestämmelsen i [112 kap 5 § socialförsäkringsbalken](#)²⁷⁹.

En myndighets eller en allmän förvaltningsdomstols beslut enligt denna balk ska gälla omedelbart, om inget annat föreskrivs i beslutet eller bestäms av en domstol som har att pröva beslutet.

Det nyss sagda betyder att bestämmelsen i socialförsäkringsbalken har företräde framför den generella regeln i förvaltningslagen. I allmänhet är syftet med inhibition att undvika onödiga förluster, tex. ekonomiska, se [prop. 1971:30, s. 419-423](#). En förutsättning för inhibition är dock, som nyss nämnts att beslutet är verkställbart innan det vinner laga kraft. Om det inte är verkställbart dessförinnan, går det inte heller att inhibera verkningarna av beslutet av högre instans.

Bestämmelsen i [112 kap 5 § socialförsäkringsbalken](#) innebär att parterna i en process vid omprövning och överklagande kan begära att högre instans inhiberar beslutet och dess verkningar. Att verkställigheten flyttas fram tills dagen för avgörandet av den högre instansen torde betyda att ersättningen inte kan dras in under prövningstiden. Att hemställa om inhibition är ingen garanti att verkställigheten av beslutet inhiberas, eftersom man måste kunna visa på risken för skada för att över huvud taget kunna få verkställigheten inhiberad.

13.5.2 Inhibition av högre instansers beslut

En motsvarande regel härom finns i [28 § förvaltningsprocesslagen \(1971:291\)](#).

13.5.3 När blir beslut verkställbara?

Förvaltningsrättsliga beslut som är gynnande anses verkställbara direkt. Det innebär att om man beviljas sjukersättning av försäkringskassan, men Allmänna ombudet hos försäkringskassan överklagar beslutet till förvaltningsrätten, är det lämpligt att man samtidigt med bestridande av Allmänna ombudets påståenden även yrkar om inhibition av försäkringskassans beslut.

Förvaltningsrättsliga beslut som inte är gynnande och som avser ansökan om en förmån för en ny period av förmån innehåller ingen rättighet att verkställa.

En person som haft tidsbegränsad sjukersättning, och som ansöker om sjukersättning tills vidare, kan inte få det gamla beslutet av sin tidsbegränsade sjukersättning inhiberat vid ett överklagande av avslag om sjukersättning tills vidare. Inte heller finns det vid avslag på ansökan

²⁷⁹ Motsvarar numera upphävda [20 kap 13 § tredje stycket lagen \(1962:381\) om allmän försäkring](#).

om ny period med sjukersättning någon verkställbar förmån, varför det inte förefaller vara möjligt att inhibera avslagsbeslut på förnyad ansökan om sjukersättning.²⁸⁰

Indragen sjukersättning under pågående period med sjukersättning, tidsbegränsad eller vid förnyad utredning (se [5.11.3 ovan](#)) av sjukersättning tills vidare, är en annan sak. Där finns en rättighet som är fortlöpande verkställbar. Dras ersättningen då in under pågående ersättningsperiod, är det nödvändigt att man vid överklagande till förvaltningsrätten begär inhibition av beslutet.

13.6 Rättegångshinder i mål om a-kassa och sjukförmåner

Det är särskilt viktigt att lyfta fram Regeringsrättens²⁸¹ vägledande domar i [RÅ 2002 ref. 61](#) och [RÅ 2004 ref. 69](#). Båda målen handlar om den negativa rättskraften (ibland kallad *res judicata*) i förvaltningsprocessrätten, dvs. mål som handläggs av förvaltningsrätten, kammarrätten och Högsta förvaltningsdomstolen.

13.6.1 Vad är negativ rättskraft?

Negativ rättskraft hänger nära samman med uttrycket *laga kraft*. När en dom vinner laga kraft, vinner den i princip också samtidigt negativ rättskraft. Laga kraft och negativ rättskraft är emellertid i övrigt två vitt skilda uttryck. Laga kraft innebär att domen är verkställbar, medan negativ rättskraft innebär att samma sak inte kan prövas i en ny rättegång annat än genom sk. *extraordinära rättsmedel* som resning ([58 kap rättegångsbalken](#)), återställande av försutten tid ([58 kap rättegångsbalken](#)) och klagan över domvilla ([59 kap rättegångsbalken](#)). Om en rättsfråga träffas av negativ rättskraft är det alltså meningslöst att stämma motparten igen alternativt överklaga myndighetens beslut på nytt.

Den negativa rättskraften innebär alltså att *samma sak* inte kan prövas på nytt i en ny process. Det blir då frågan om sakens identitet, när man har att ta ställning till om en rättsfråga är av samma identitet i två olika processer. I tvistemål är det särskilt viktigt att understryka vikten av att tänka på den negativa rättskraftens verkan. Väckt talan får med vissa undantag inte ändras enligt [13 kap 3 § rättegångsbalken](#). Ett av undantagen för taleändring är ett framställande av nytt yrkande, om det stöder sig på *väsentligen samma grund*. Även här talar vi alltså om sakens identitet, precis som i resonemanget om negativ rättskraft, som för tvistemålets vidkommande regleras i [17 kap 11 § rättegångsbalken](#). Det betyder att det finns ett intressant processrättsligt samband mellan reglerna om taleändring och negativ rättskraft när det gäller tvistemål. Om domstolen inte godkänner ett nytt eller justerat yrkande, anser domstolen således att yrkandena vilar på olika grunder, vilket alltså samtidigt får den följd att det nya eller det justerade yrkandet kan prövas i en ny process med en ny stämningsansökan mot samma motpart.

²⁸⁰ Resonemanget i detta stycket är inte helt klarlagt, eftersom det förefaller saknas vägledande domar från högsta instanserna. Det lutar dock åt att resonemanget skulle hålla vid en prövning i högsta instanserna.

²⁸¹ Regeringsrätten heter numera Högsta förvaltningsdomstolen.

Saken i en rättegång är det samma som processföremålet, alltså det föremål, den rättighet, den förmån eller liknande som parterna tvistar om. I mål där ett livsmedelsföretag stämmer en leverantör för grovt kontraktsbrott kan saken tex. vara: *Hävning av leveransavtal*.

Sakens identitet beror på ett knippe av olika omständigheter som man kan säga förstärker eller försvagar sakens identiteter med varandra:

- En stark indikation på att saken i båda målen är identisk är partsförhållandena. Är det samma parter på båda sidor i processen, är det alltså något som mycket starkt talar för att det är samma sak i båda processerna.
- En annan stark indikation på att saken i båda målen är identisk är utformningen av yrkandet/yrkandena. Framställer man exakt samma yrkande torde saken i målen vara identisk. Även om yrkandena skiljer en aning i formuleringarna, kan saken komma att anses som identisk. Yrkandet är också den del av talan varigenom parterna sätter upp ramen för processen, se [29 § första meningen förvaltningsprocesslagen \(1971:291\)](#)! Motsvarande reglering återfinns för tvistemålens del i [17 kap 3 § rättegångsbalken](#) och för brottmålens del i [30 kap 3 § rättegångsbalken](#).
- En tredje indikation på att saken i båda målen är identisk är rättigheten eller föremålet som tvisten handlar om. Detta är dock en svag indikation, som jag skulle vilja hävda förutsätter närvaro av någon av de två första ovan. Är det i båda fallen frågan om en arbetsskada på samma företag och där skadan yppats vid samma tidpunkt, så är det en stark indikation på sakens identitet. Arbetsskador på olika företag är inte samma sak, eftersom motparten då lär bli en annan och kravet på partsförhållandet enligt första punkten då inte håller. Det nyss sagda gäller tvistemål. Gärningens identitet vid negativ rättskraft i brottmål motsvaras av sakens identitet vid negativ rättskraft i tvistemål. Är det i ett socialförsäkringsmål frågan om olika diagnoser torde det också vara frågan om olika saker, varför en förnyad ansökan inte bör avvisas av försäkringskassan.
- En fjärde indikation på att saken i båda målen är identisk är tidsperspektivet. Är det frågan om livränta för samma tidsperiod? Är det inte samma ersättningsperiod som man yrkat i båda målen föreligger ingen res judicata, se [RÅ 2002 ref. 61](#) och [RÅ 2004 ref. 69](#) (båda domarna rör socialförsäkringar och förklaras närmare nedan). Detta är en indikation som jag skulle vilja påstå kan bryta igenom övriga villkor för sakens identitet. I brottmål hänger tidsperspektivet samman med gärningens identitet eftersom tidpunkten för ett förövat brott preciserar vilken gärning det är frågan om, jfr [45 kap 4 § första stycket 3 p rättegångsbalken](#)!
- Negativ rättskraft beror på hur pass väl dessa fyra faktorer samspelar. Negativ rättskraft saknar reglering i [förvaltningsprocesslagen \(1971:291\)](#). Därför får man hämta ledning från den allmänna processrätten, dvs. i [rättegångsbalken](#), för att avgränsa rättskraftens verkan i förvaltningsprocessen. För tvistemålens del regleras den negativa rättskraften i [17 kap 11 § rättegångsbalken](#), och för brottmålens del i [30 kap 9 § rättegångsbalken](#).

Eftersom negativ rättskraft uppkommer i samband med att domen vinner laga kraft är det också bra att veta när domen vinner laga kraft. Domen vinner laga kraft när tiden för dess överklagande gått ut utan att man som part överklagat domen. De högsta instansernas samt Arbetsdomstolens domar vinner emellertid laga kraft samtidigt med att domen meddelas. Detta oavsett om man avser driva ärendet vidare till tex. Europadomstolen, eftersom Europadomstolens prövning inte innebär en överprövning av sakfrågan utan i stället en

prövning av hur svenska staten som konventionsstat lever upp till sina folkrättsliga förpliktelser i [Europakonventionen](#).

Från negativ rättskraft måste man hålla isär domens positiva rättskraft (ibland kallad *domens prejudiciella verkan*). Positiv rättskraft betyder att en tidigare dom kan användas, inte som bevis men som ett stöd för en efterkommande process. Tex. kan en konsument åberopa ett bifall i Allmänna Reklamationsnämnden (ARN) som stöd för sin talan i tingsrätten om hon eller han skulle tvingas gå vidare till en tvistemålsprocess för att få rättelse mot en näringsidkare.

13.6.2 Negativ rättskraft i socialförsäkringsmål

Man måste hålla isär den negativa rättskraften på myndighetsnivå från den negativa rättskraften på domstolsnivå, även om de givet hör samman eftersom en ny talan startas genom en förnyad ansökan om en ekonomisk förmån. De rättsfall som främst blir tillämpliga för rättskraft på båda nivåerna är [RÅ 1987 ref. 80](#) och framför allt för förvaltningsmål av brottmålsliknande karaktär [RÅ 1993 ref. 76](#), och för förvaltningsmål av tvistemålsliknande karaktär (här socialförsäkringsmålens vidkommande) särskilt [RÅ 2002 ref. 61](#) och [RÅ 2004 ref. 69](#).

Som en utgångspunkt gäller annars att negativ rättskraft enligt huvudregeln inte finns i förvaltningsärenden. Ett avslag på en ansökan om en plats på särskilt vårdboende för en ålderspensionär kan alltså, trots att en lagakraftvunnen dom om samma sak redan finns i förvaltningsrätten eller kammarrätten, prövas på nytt. Så snart tvisten rör ersättningar i pengar från en myndighet, har efterföljande process karaktären av en tvistemålsprocess, vilket då innebär att principerna om negativ rättskraft blir aktuella enligt uttalanden i [RÅ 2002 ref. 61](#).

De tre rättsfallen som det länkats till ovan kan ur rättskraftens synvinkel kortfattat beskrivas såhär:

- Regeringsrättens²⁸² vägledande dom i [RÅ 1993 ref. 76](#): Den här förvaltningsprocessen rör återkallelse av körkort, en typ av förvaltningsprocesser som har nära samband med straffrättsliga processer, varför avgörande för den negativa rättskraften (jfr [30 kap 9 § rättegångsbalken](#)) inte är sakens identitet utan gärningens identitet (jfr [45 kap 4 § första stycket 3 p rättegångsbalken](#)). Kravet som det allmänna ombudet i den här processen jämföras med kraven för en åklagare att pröva samma gärning på nytt, dvs. i stort sett omöjligt så snart gärningarna i båda processerna är identiska. Gärningens identitet vid negativ rättskraft i brottmål motsvaras, som ovan nämnts, av sakens identitet vid negativ rättskraft i tvistemål. Vad som gjorde gärningarna identiska var partsförhållandena (samma körkortshavare och samma länsstyrelse som motpart) samt att gärningarna var identiska enligt förutsättningarna om gärningsbeskrivningens precision i [45 kap 4 § första stycket 3 p rättegångsbalken](#).
- Regeringsrättens²⁸³ vägledande dom i [RÅ 2002 ref. 61](#): Det här fallet rörde en arbetsskadad kvinna som hade lämnat in en förnyad ansökan med begäran om livränta för exakt samma period som en tidigare lagakraftvunnen dom som hon fått i länsrätten (numera förvaltningsrätten). Sakens identitet uppkom genom att båda processerna omfattade samma ersättningsperiod för livränta med samma starttidpunkt, nämligen krav på ersättning ur arbetsskadeförsäkringen för tiden juni 1995 – februari 1997. Den

²⁸² Regeringsrätten heter numera Högsta förvaltningsdomstolen.

²⁸³ Regeringsrätten heter numera Högsta förvaltningsdomstolen.

negativa rättskraften uppkom genom att partssammansättningen och saken var identiska i båda processerna. Utöver denna negativa rättskraft på domstolsnivå uttalade regeringsrätten²⁸⁴ följande intressanta tankar: ”*Vidare bör beaktas att den skyldighet att ändra även sina lagkraftvunna beslut som försäkringskassan har enligt [20 kap. 10 a § AFL](#) inte omfattar det fall att domstol har prövat beslutet. Om så skett, vilket är fallet i förevarande mål, ligger det närmast till hands att kassan tillämpar [20 kap. 10 a § AFL](#) sålunda att framställningen avvisas om den avser samma sak som i det lagkraftvunna avgörandet. Denna specialreglering utgör således ett ytterligare stöd för att den negativa rättskraften hos förvaltningsdomar i socialförsäkringsmål utgör hinder för en ny prövning av saken.*” Det finns alltså inget som hindrar försäkringskassan att ta emot och sakbehandla en förnyad ansökan avseende exakt samma ersättningsperiod, men det finns inte heller en skyldighet för myndigheten att göra så.

- Regeringsrättens²⁸⁵ vägledande dom i [RÅ 2004 ref. 69](#): Detta fallet gällde också en arbetsskada. Skillnaden mot [RÅ 2002 ref. 61](#) var emellertid att det var frågan om olika tidsperioder för de ekonomiska förmånerna. Starttiden för båda ersättningsperioderna var olika enligt regeringsrättens²⁸⁶ uttalande: ”I det tidigare målet omfattade domstols prövning tiden från och med december 1993, medan prövningen i det aktuella målet avser tiden från och med den 29 september 1998. Eftersom målen avser olika tidsperioder, är saken inte densamma i målen. Till följd härav skulle länsrätten (numera förvaltningsrätten) inte ha avvisat” överklagandet. Rättsfallet uppvisar en svag men ändå synbar oklarhet. Frågan är hur anspråken såg ut? Var det frågan om ersättningsperioder som överlappade varandra eller hade ersättningsperioderna sluttider så som yrkandena framställdes i [RÅ 2002 ref. 61](#)?
- Domarnas betydelse för den som ansökt om varaktig sjukersättning men bara fått 18 månaders tidsbegränsad sjukersättning enligt övergångsreglerna i rehabiliteringskedjan: Eftersom livränta normalt redan vid tidpunkterna för tvisternas uppkomst utgavs först när skadan medicinskt sett var stationär, är det svårt att dra några helt säkra slutsatser i förhållande till tex. icke tidsbegränsad sjukersättning som kan komma att avgöras i två olika processer, om en sjukskriven väljer att överklaga ett beslut om avslag på begäran om varaktig sjukersättning då hon eller han bara fått tidsbegränsad sjukersättning enligt övergångsreglerna. Det lutar emellertid åt att det skulle kunna gå att överklaga ett sådant beslut och sedan att ansöka på nytt om varaktig sjukersättning när det 18 månaderna enligt övergångsreglerna är till ända. Tänk dock på att det kan föreligga [litis pendens](#) mellan två processer (jfr analogisk tolkning av [13 kap 6 § rättegångsbalken](#) för tvistemål och [45 kap 1 § tredje stycket rättegångsbalken](#) för brottmål).
- Domarnas betydelse för ansökan om livränta: Om resonemanget under fg. punkt kan appliceras på varaktig sjukersättning är det också användbart på ansökan om livränta vid arbetsskada. Man ansöker då inte om samma ersättningsperiod om man väljer att ansöka om livränta för en period med senare starttidpunkt. Hur långt fram i tiden man måste gå för att i så fall undanröja spärren pga. negativ rättskraft är svårt att säga, eftersom den negativa rättskraften beror på ett samspel mellan de olika förutsättningarna som är punktlistade ovan. Men att flytta fram ersättningsanspråket

²⁸⁴ Regeringsrätten heter numera Högsta förvaltningsdomstolen.

²⁸⁵ Regeringsrätten heter numera Högsta förvaltningsdomstolen.

²⁸⁶ Regeringsrätten heter numera Högsta förvaltningsdomstolen.

med bara en eller ett par dagar eller veckor torde inte inskränka räckvidden av [RÅ 2002 ref. 61](#).

13.6.3 Motsvarande problematik inom arbetslöshetsförsäkringen

Eftersom regleringen i [20 kap 10 a § lagen \(1962:381\) om allmän försäkring](#) har en motsvarande reglering i [63 § lagen \(1997:238\) om arbetslöshetsförsäkring](#), får de ovan nämnda vägledande domarna viss betydelse även för a-kassornas vidkommande.

13.6.4 Förnyad ansökan?

Inom socialförsäkringen har en del förmåner preskriptionstider eller liknande för ansökan. Här ska kortfattat nämnas tre förmåner där det är viktigt att tänka på tex. preskriptionstiden:

- *Sjukersättning*: Preskriberas förvisso inte, men enligt [16 kap 5 § andra stycket lagen \(1962:381\) om allmän försäkring](#) får sjukersättning och aktivitetsersättning inte betalas ut för längre tid tillbaka än tre månader före ansökningsmånaden. Det är bra att tänka på denna bestämmelse om man vill ha en sjukperiod utan avbrott (jfr [7 § tredje stycket lagen om sjuklön](#) och [3 kap 4 § åttonde stycket lagen om allmän försäkring](#)).
- *Arbetskadador*: Preskriberas sex år efter begynnelsepunkten av den period som ersättningsanspråket avser enligt [6 kap 6 § lagen \(1976:380\) om arbetskadeförsäkring](#).
- *A-kasseersättning*: Preskriberas efter nio månader enligt nya [47 a § lagen \(1997:238\) om arbetslöshetsförsäkring](#).

13.6.5 Extraordinära rättsmedel

Även om negativ rättskraft träffar en sakprövning kan rättskraften genombrytas av resningsansökan ([58 kap rättegångsbalken](#) samt [37 b § förvaltningsprocesslagen](#)), hemställan om återställande av försutten tid ([58 kap rättegångsbalken](#) samt [37 c § förvaltningsprocesslagen](#)) eller klagan över domvilla ([59 kap rättegångsbalken](#)). Klagan över domvilla regleras inte i [förvaltningsprocesslagen](#), men i sådana fall kan man göra en försiktig [analogisk tolkning](#) av [59 kap rättegångsbalken](#). Detta enligt motivuttalanden till nuvarande förvaltningsprocesslag, se [prop. 1971:30, s. 283!](#)

13.6.6 Källor

Se även Per Olof Ekelöf, *Rättegång I-VI* och Peter Fitger, *Kommentar till rättegångsbalken*

13.7 Ändring till den klagandes nackdel i förvaltningsrätten och kammarrätten?

Den enda direkta bestämmelsen som finns i detta sammanhanget är regeln i [51 kap 25 § rättegångsbalken](#). Denna innebär ett förbud mot *reformatio in pejus*, dvs. en ändring till det sämre. Regeln saknar motsvarighet i [50 kap rättegångsbalken](#), alltså vid tvistemål, men av [17 kap 3 §](#) samt [50 kap. 1-2 §§ samma balk](#) framgår att principen är användbar även för tvistemålsprocesser. Bland framstående och etablerade juridiska auktoriteter som i den juridiska litteraturen beskriver denna tillämpning både i brottmål och tvistemål finns Peter Fitger, Lars Welamson och Per Olof Ekelöf.

Principen om förbud mot *reformatio in pejus* betyder - i brottmål - att hovrätten binds av domen i tingsrätten på så sätt att man inte får döma till hårdare straff än vad tingsrätten gjort. Detta gäller dock inte i de fall då även åklagaren överklagat och yrkat straffskärpning.

Eftersom principen om förbud mot *reformatio in pejus* blir tillämplig i tvistemål, dvs. över hela rättegångsbalkens tillämpningsområde, är det en rimlig uppfattning att samma princip också ska iakttas av förvaltningsdomstolarna, dvs. förvaltningsrätten, kammarrätten och Högsta förvaltningsdomstolen.

Frågan om samma förbud gäller i högsta förvaltningsrättsliga instansen, alltså Högsta förvaltningsdomstolen, är mera oklar. Detta beror på skrivningen i [55 kap 15 § rättegångsbalken](#). Av den regeln förstår man att förbudet mot *reformatio in pejus* gäller i Högsta domstolen endast i brottmål, men verkar saknas i tvistemål, eftersom hänvisning i bestämmelsen görs bara till 51 kap 25 § rättegångsbalken, men inte till 50 kap 1-2 §§ samma balk. Regeln i 17 kap 3 § rättegångsbalken om tvistemålsprocessens yttre gränser, dvs. som beror på parternas yrkanden, gäller emellertid i alla instanser. Detta skulle kunna tala för att förbudet mot *reformatio in pejus* gäller även i tvistemål och därmed också i förvaltningsmål. Men förvaltningsprocessen har en gemensam nämnare till med brottmål. Båda processtyperna hör samman med offentlig rätt, ett ytterligare skäl för förbud mot *reformatio in pejus* i Högsta förvaltningsdomstolen.

Förvaltningsdomstolarna, dvs. förvaltningsrätten, kammarrätten och Högsta förvaltningsdomstolen, ska i förstone följa [förvaltningsprocesslagen \(1971:291\)](#). Denna lag innehåller inte någon bestämmelse om förbud mot *reformatio in pejus*. I stället får man tolka rättegångsbalken analogt, dvs. rättegångsbalken fyller ut luckorna i förvaltningsprocesslagen (och i förvaltningslagen också för den delen). Detta enligt motivuttalanden till den nuvarande förvaltningsprocesslagen och den äldre förvaltningslagen, [jfr prop. 1971:30, s. 283!](#)

Ett exempel på rättegångsbalkens utfyllande funktion i förvaltningsrätt är de fall då fullmaktsgivaren avlidit och vad som då gäller för fullmäktigen. JO har i ett beslut avgjort att [12 kap 19 § rättegångsbalken](#) fyller ut den lucka som [förvaltningslagen \(1986:223\)](#) lämnar i detta avseende. Läs om detta i JO:s ämbetsberättelse 1994, dnr 3573-1993! Utslaget betyder att enbart den omständigheten att uppdragsgivaren avlider innebär inte att fullmakten därmed upphör att gälla. Fullmäktige (eller den han eller hon sätter i sitt ställe) är därför fri att agera i huvudmannens intresse när det tex. gäller skadeståndstalan mot myndigheter och i övrigt bevaka dennes intressen, så länge det sker innanför fullmaktens behörighet (fullmäktige går utanför de gränser som anges i fullmakten) och befogenhet (fullmäktigen håller sig inom fullmaktens behörighet, men bryter mot andra anvisningar från huvudmannen), jfr. tex. [12 kap 14 § rättegångsbalken](#) analogvis.

Av det sagda följer alltså att om man som enskild överklagar förvaltningsrättens dom till kammarrätten, men myndigheten inte gör det, är det bara de ytterligare krav som man som enskild ställer i kammarrätten som binder den domstolen.

13.8 Allmän rättshjälp mot försäkringskassan och socialtjänsten?

13.8.1 Grundkrav för allmän rättshjälp

"För att rättshjälp skall beviljas krävs att rådgivning enligt [4 §](#) har lämnats i angelägenheten i minst en timme, om inte sådan rådgivning är uppenbart obehövlig eller det finns något annat särskilt skäl." (se [2 § andra stycket rättshjälpslagen](#)) Undantagen pga. att "rådgivning är uppenbart obehövlig eller det finns något annat särskilt skäl" är avsedda att vara extremt få. (se prop. 1996/97:9, s. 205)

13.8.2 Allmänna rättshjälpens förhållande till privata försäkringar

Som de flesta säkert känner till så har man inte rätt till allmän rättshjälp, dvs. rättshjälp betald av staten, om det är så att man saknar en hemförsäkring med rättsskydd, men borde ha haft sådan. Detta framgår av [9 § andra stycket rättshjälpslagen \(1996:1619\)](#). Det betyder alltså att i de fall då man inte anse böra ha sådana försäkringar, så föreligger rätt till allmän rättshjälp. Vilka är dessa situationer då? Lagtexten ovan säger följande:

Om den rättssökande saknar [rättsskyddsförsäkring] ... men med hänsyn till sitt försäkringsskydd i övrigt eller sina ekonomiska och personliga förhållanden borde ha haft ett sådant skydd, får rättshjälp beviljas endast om det finns särskilda skäl med hänsyn till angelägenhetens art och betydelse för den rättssökande.

Paragrafen kommenteras på följande sätt i lagförarbetet:

"Den som valt att försäkra sig mot risker i andra sammanhang bör kunna försäkra sig även för risker i samband med rättsliga tvister. Det innebär att rättshjälp inte skall beviljas om den rättssökande har en hemförsäkring men, om det är möjligt, har valt bort rättsskyddsdel.

Personer som är relativt välbeställda och lever under ordnade förhållanden har, med hänsyn till sina ekonomiska och personliga förhållanden, förutsättningar att försäkra sig. Den som har sådana ekonomiska förhållanden att inkomsterna ligger nära eller inom övre hälften av den ekonomiska avgränsning [dvs. 130 000 enligt [6 § rättshjälpslagen \(1996:1619\)](#)] som berättigar till rättshjälp skall normalt anses ha förmåga att försäkra sig.

Personer som inte har något hem att försäkra eller nyligen skaffat sig en bostad, t.ex. efter en äktenskapsskillnad, utlandsvistelse, vräkning eller långvarig vistelse på sjukhus eller på anstalt, kan normalt inte anses ha haft förutsättningar att försäkra sig. Inte heller ställs det lika stränga krav på försäkring för ungdomar som nyligen flyttat till egen bostad och ännu inte hunnit ordna sina förhållanden. Någon exakt tidsgräns är svårt att ange. Det får bedömas i det enskilda fallet när en

person skall anses ha bort försäkra sig. Även andra personliga förhållanden skall beaktas. Som exempel kan nämnas språkproblem, ekonomiska problem eller andra sociala problem.

För det fall en person har en mindre omfattande rättsskyddsförsäkring bör detta i regel inte gå ut över den rättssökande; i de flesta sådana fall skall rättshjälp alltså beviljas. Om däremot den rättssökande trots information om alternativ och risker har valt en mindre omfattande försäkring kan bedömningen bli en annan. Så kan t.ex. vara fallet om ett och samma försäkringsbolag tillhandahåller en rättsskyddsförsäkring av normal omfattning och en mer begränsad.

—

Av det andra stycket framgår också att rättshjälp i vissa fall skall beviljas även om den rättssökande inte har men borde ha haft en försäkring, nämligen om det föreligger särskilda skäl. Vid bedömningen av om det föreligger särskilda skäl skall hänsyn tas till angelägenhetens art och betydelse. Om angelägenheten rör väsentliga och betydande intressen för den rättssökande bör detta påverka bedömningen. En målsägandes talan om skadestånd på grund av brott är exempel på en sådan angelägenhet. Enskilt åtal och skadeståndsanspråk i anledning av enskilt åtal behandlas även i avsnitt 7.4 [i denna propositionen].

Andra angelägenheter där det kan finnas särskilda skäl att bevilja rättshjälp är vårdnads- och umgängestvister. Även i vissa förmögenhetsrättsliga tvister kan det finnas särskilda skäl. Ett exempel är tvister angående skadestånd eller annan ersättning i anledning av en patientskada." (se prop. 1996/97:9, s. 208-209)

13.8.3 Rättshjälp vid överklagande av myndighetsbeslut

Den rättskälla man ska åberopa är prop. 1996/97:9, s. 114-118.

Uttalanden i lagförarbetena (se prop. 1996/97:9, s. 114-118) ger förhållandevis tydliga signaler om att funktionshindrade som fått förmån beviljad av försäkringskassan, men där sedan Allmänna ombudet på försäkringskassan överklagar, alternativt den funktionshindrade fått rätt i förvaltningsrätten (tidigare länsrätten) eller kammarrätten, men försäkringskassan överklagar, så bör rättshjälp utgå från den allmänna rättshjälpen under förutsättning att man inte anses ha bort ha försäkring enligt [9 § andra stycket rättshjälplagen \(1996:1619\)](#), eller om särskilda skäl talar för det trots bestämmelsen i [9 § andra stycket rättshjälplagen \(1996:1619\)](#). Regeringen hänvisar nämligen själv till Lagrådets uttalanden i frågan, alltså ansluter sig till Lagrådets synpunkter.

Större delen av avsnittet i propositionen är så pass intressant så det förtjänar att klistras in här också:

"Regeringen föreslår ... att rättshjälp bara skall beviljas om den rättssökande har behov av biträde. De som har mycket små ekonomiska resurser och därmed kan ha behov av bidrag även till andra, mindre kostnader bör kunna få sådan hjälp oberoende av om rättshjälp beviljas eller inte. Denna fråga behandlas i avsnitt 16 [i denna propositionen].

En sådan ändring är också naturlig, och nödvändig, mot bakgrund av det nya avgiftssystem vi föreslår i avsnitt 13 [i denna propositionen]. Rättshjälpsavgiften skall enligt det förslaget beräknas som en viss procentuell andel av biträdeskostnaderna. Med ett sådant avgiftssystem kan nuvarande ordning för behovsprövning inte behållas bl.a. därför att det skulle medföra en väsentlig ökning av kostnaderna för rättshjälpen. Det skulle nämligen ofta vara lönsamt att få rättshjälp då staten alltid skulle bidra till vissa av kostnaderna. Som exempel kan nämnas att en relativt välbärgad rättssökande som klart skulle kunna bära en mindre kostnad för t.ex. ansökningsavgift och ersättning till ett par vittnen skulle kunna få dessa kostnader betalda av staten.

Som utredningen framhåller skall rättshjälp inte beviljas om behovet av biträde kan tillgodoses på något annat sätt.

Som regel finns inte behov av biträde om juridiskt hjälp lämnas genom det rättsskydd som ges genom fackliga organisationer eller när intresseorganisationer, t.ex. hyresgästorganisationer, bistår sin medlemmar.

Som både Arbetsdomstolen och Hyresgästernas riksförbund påpekat finns ingen i lag föreskriven skyldighet för fackföreningar och andra intresseföreningar att bistå sina medlemmar. Det finns därför anledning att påpeka att den som inte rent faktiskt får biträde av sin förening självklart skall kunna få rättshjälp om förutsättningarna i övrigt är uppfyllda. I enskilda fall kan det finnas skäl att begära besked från den rättssökande om han eller hon har möjlighet att få sådant bistånd. Om en rättssökande har möjlighet att få bistånd från en förening men frivilligt väljer att avstå från detta bör rättshjälp normalt vägras eftersom biträdesbehovet då faktiskt kan tillgodoses på annat sätt än genom rättshjälp. En medlem i en hyresgästförening har med andra ord inte någon sådan valmöjlighet som förbundet för fram i sitt remissvar.

Om den rättssökande själv kan ta till vara sina intressen kan han eller hon inte anses ha behov av biträde.

När det gäller frågan om den rättssökande själv har förmåga att föra sin talan skall ärendets svårighetsgrad ställas mot den rättssökandes personliga kvalifikationer. Av betydelse är bl.a. den rättssökandes fysiska och psykiska tillstånd. Enbart språksvårigheter bör inte medföra att den rättssökande har behov av biträde. I första hand skall möjligheten till tolkning utnyttjas. Behovet av biträde är i hög grad beroende av vilken domstol – allmän domstol eller allmän förvaltningsdomstol – som skall handlägga ärendet. Förvaltningsdomstolarnas materiella processledning och utredningsansvar enligt förvaltningsprocesslagen gör att biträdesbehovet i dessa domstolar inte är detsamma som i mål vid allmän domstol.

Sedan rättshjälpslagens tillkomst har frågan om en utvidgning av möjligheterna till rättshjälp i mål vid förvaltningsdomstolarna behandlats vid flera tillfällen. Senast togs frågan upp i samband med att justitieutskottet behandlade regeringens proposition om tvåpartsprocess m.m. i de allmänna förvaltningsdomstolarna. Utskottet avsåg en motion i ärendet med hänvisning till förvaltningsdomstolarnas utredningsskyldighet enligt [8 § förvaltningsprocesslagen](#) och utskottet pekade särskilt på att denna skyldighet inte påverkas av reformen om tvåpartsprocess (1995/96:JuU7 s. 8).

I lagrådsremissen framhölls, något som också påpekats av några remissinstanser, att det dock kan finnas behov av juridiskt biträde i vissa mål i allmän förvaltningsdomstol. I remissen nämndes att sådant behov t.ex. kan finnas i vissa socialförsäkringsmål och andra mål som rör funktionshindrade personer och att det t.ex. kan finnas anledning att bevilja rättshjälp om en förvaltningsmyndighet överklagar ett beslut som har ändrats till den rättssökandes fördel. Enligt Lagrådet är vad som anfördes i lagrådsremissen härom inte tillräckligt fullständigt eller klarläggande.

Lagrådet anför i denna del: ”I lagrådsremissen framhålls att förvaltningsdomstolarnas materiella processledning och utredningsansvar gör att det liksom hittills normalt inte bör anses föreligga behov av juridiskt biträde i mål och ärenden vid förvaltningsdomstol. Den förändring som skett genom att tvåpartsprocess införts i förvaltningsdomstol uppges inte innebära någon minskad utredningsskyldighet för domstolarna och därmed inte heller något ökat rättshjälpsbehov. I det fortsatta resonemanget behandlas emellertid för vissa mål som rör funktionshindrade personer särskilt situationer som uppstår då en förvaltningsmyndighet – med tillämpning av den genom tvåpartsprocessen införda överklagandemöjligheten – överklagar med yrkande till nackdel för den rättssökande. För sådana fall anges det kunna finnas anledning att bevilja rättshjälp. Enligt Lagrådets mening beaktar dessa uttalanden inte tillfredsställande den utveckling som fortgår på förvaltningsprocessens område och som medfört förändringar, vars betydelse för rättshjälpen behöver bli föremål för diskussion.

Lagrådet vill först erinra om den sedan en längre tid pågående utvecklingen mot att olika frågor med större eller mindre rättslig anknytning inom förvaltningsområdet förs över till avgörande av förvaltningsdomstol, något som ytterligare utökat förvaltningsdomstolarnas rika flora av måltyper. Genom att nedflyttning under de senaste åren skett av åtskilliga måltyper från kammarrätt till länsrätt [numera förvaltningsrätt] har alla tre domstolsinstanserna numera ett synnerligen brett målområde, inom vilket de mest skiftande frågeställningar kan komma upp till bedömning. Sedan Sverige tillträtt EES-avtalet och därpå blivit medlem i EU har dessutom EG:s omfattande och komplexa regelverk blivit att beakta inte minst i förvaltningsrättskipningen, något som inte sällan medför behov av ingående diskussioner och överväganden utifrån aspekter som tidigare inte krävt uppmärksamhet. En av konsekvenserna av att europarättsliga principer får genomslag i vårt land är för övrigt att handläggningen i förvaltningsmål allt oftare torde få inslag av muntlighet med partsnärvaro. Det etappvis införda systemet med krav på prövningstillstånd i kammarrätt i flertalet mål förtjänar också att nämnas. De förenklingar som därigenom uppnås vid handläggningen bör om möjligt ge utrymme åt ytterligare insatser för kvalitativt högtstående rättskipning i de mål som tas upp till fullständig sakprövning; självfallet bör därvid förbättrad biträdeshjälp i de mer komplicerade målen ses som en positiv faktor. Införandet av tvåpartsprocess har visserligen inte medfört förändring i domstolarnas lagreglerade utredningsskyldighet, men det står väl ändå rätt klart att följden blir att domstolarnas handläggning mer än tidigare blir präglad av förhandlingsprincipen och mindre av officialprincipen.

Mot bakgrund av bl.a. dessa förändringar och tendenser inom förvaltningsprocessen ligger det enligt Lagrådets bedömning närmast till hands att utgå ifrån att behoven av rättsligt biträde i förvaltningsmål kommer att bli i vart fall

något större än som återspeglas i hittillsvarande starkt återhållsamma praxis (jfr även vad som anförts i Rättshjälpsutredningens betänkande på s. 209 och under remissbehandlingen av Rättshjälpsnämnden). Ett ökat biträdesbehov lär framför allt göra sig gällande för sådana angelägenheter där de faktiska omständigheterna är svåröverskådliga och de rättsliga frågeställningarna okända eller svårbedömbara för de rättssökande. Det framstår emellertid knappast som praktikabelt att på förhand urskilja speciella målgrupper som framför allt bör komma i fråga för rättshjälp eller uteslutas från rättshjälp. För detta talar bl.a. att EG-rättsliga problem kan tänkas komma att aktualiseras i mycket skilda sammanhang.

Lagrådsremissen ger motivledes stöd åt den utvidgningen, att rättshjälp i vissa fall skall kunna beviljas personer med sådana funktionshinder som gör det svårt för dem att föra sin egen talan i mål av väsentlig betydelse för dem. Frågan måste ställas om avgränsningen av förslaget till funktionshindrade är den lämpliga. Med uttrycket funktionshinder, som introducerades i lagstiftningen i samband med tillkomsten av 1993 års lag om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS), avses enligt förarbetena till LSS "förvärvade eller medfödda fysiska eller psykiska funktionshinder på grund av sjukdom eller skada" (prop. 1992/93:159 bil. 1 s. 55). *Det är således ett föga precist uttryck, som i stort sett endast anger att en person har större eller mindre nedsättning i funktionsförmågan i något avseende, vilket som helst. Den begränsning som inryms i lagrådsremissens motivuttalande ligger således egentligen i att personen i fråga skall ha svårt att själv föra sin talan i en för honom viktig angelägenhet. Som Lagrådet ser saken är anknytningen till funktionshinder inte särskilt meningsfull i förevarande sammanhang. För tillämpningen av rekvisitet om biträdesbehov ger anknytningen inte någon direkt vägledning, utan riskerar snarare att missuppfattas. Enligt Lagrådets mening är det att föredra att den rättsliga angelägenhetens art, omfattning och betydelse betonas såsom det grundläggande när biträdesbehovet skall prövas. Som angetts förut synes därvid inte böra särskiljas speciella målgrupper, utan prövningen torde få ske för varje uppkommande rättslig angelägenhet för sig gentemot de kvalitativa och andra krav som anses böra gälla.* Med utgångspunkt i en sådan bedömning får det göras en samlad prövning av den rättssökandes förmåga att föra sin talan i angelägenheten, oavsett om den rättssökande kan anses funktionshindrad eller ej. Huruvida den rättssökande i angelägenheten intar positionen av klagande eller av motpart till en förvaltningsmyndighet kan givetvis ibland vara av betydelse, men bör inte generellt tillmätas avgörande vikt för bedömningen i rättshjälpsavseende.

De förändringar som under senare år skett på förvaltningsprocessens område har inte minskat förvaltningsdomstolarnas utredningsskyldighet. Enligt regeringens mening kan det därför inte sägas att biträdesbehovet generellt sett skulle ha ökat i mål vid förvaltningsdomstol. Däremot kan vissa av de förändringar som sker i de materiella reglerna på förvaltningsrättens område i övrigt i undantagsfall medföra att behovet av biträde på sikt kan tänkas bli något större än hitintills. Några mer dramatiska förändringar kan dock inte förutses. Den måltyp som åsyftades i lagrådsremissen – mål där den rättssökande på grund av ett funktionshinder har svårigheter att själv föra sin talan i mål som avser frågor som har sin grund i funktionshindret t.ex. beviljande av assistansersättning (personlig assistent) – kan enligt regeringens mening tjäna som ett exempel. Den rättsliga angelägenhetens art, omfattning och betydelse för den enskilde skall som Lagrådet anför självfallet alltid vägas in. För att rättshjälp skall beviljas bör som också framhålls i

lagrådsremissen krävas att målet avser en fråga som är av väsentlig betydelse för den enskilde.

Lagrådet tar upp ett flertal faktorer som kan påverka behovet av biträde i förvaltningsprocessen. Självfallet bör dessa faktorer vägas in i det enskilda fallet och undantagsvis kunna medföra att rättshjälp skall beviljas. Att vi som medlemmar i Europeiska unionen numera måste beakta det EG-rättsliga regelverket innebär dock inte i sig att behovet av biträde ökar. Det faktum att allt fler ärendetyper skall hanteras av förvaltningsdomstolar och att många måltyper flyttats ned från kammarrätt till länsrätt [numera förvaltningsrätt] medför enligt regeringens mening inte att behovet av biträdes hjälp kan sägas ha ökat generellt. Inte heller det faktum att handläggningen får ett ökat inslag av muntlighet med partsnärvaro medför i sig att behovet av biträde ökar. Många enskilda anser snarare att det underlättar om handläggningen är muntlig i stället för att de skall utveckla sin talan skriftligen. Att processen numera är en tvåpartsprocess innebär enligt regeringens mening inte att förvaltningsdomstolarnas utredningsskyldighet minskar och att behovet av rättshjälp därmed generellt sett skulle öka.

Som regel får det liksom i dag anses att behov av biträde finns i mål om verkställighet av domar och beslut om vårdnad och umgänge. I vissa mål angående åtgärder som är av mer ingripande karaktär för den enskilde täcks biträdesbehovet däremot av reglerna om offentligt biträde. I övrigt är regeringen benägen att instämma i Lagrådets synpunkter om svårigheterna att på förhand urskilja några speciella målgrupper som bör kunna komma i fråga eller uteslutas från rättshjälp på förvaltningsprocessens område.

Om ett mål i allmän domstol handläggs enligt reglerna om tvistemål av mindre värden finns sällan något biträdesbehov. Enligt den nuvarande lagen krävs särskilda skäl för att biträde skall förordnas i sådana mål. Som en konsekvens av att biträdesbehovet skall vara avgörande för om rättshjälp skall beviljas eller inte föreslår vi att det i fortsättningen skall krävas särskilda skäl för att rättshjälp skall beviljas i dessa mål.

Som regel finns inte heller behov av biträde i ärenden som handläggs av Allmänna reklamationsnämnden eller av Patientskadenämnden. Detsamma gäller i ärenden angående läkemedelsförsäkringen i de fall ärendet inte har hänskjutits till skiljemän för avgörande.

Rättshjälp skall i vissa fall kunna ges till en målsägande som inte uppfyller förutsättningarna för att få målsägandebiträde. Eftersom åklagaren är skyldig att bistå målsäganden med enskilda anspråk i brottmålsprocessen torde det dock mera sällan finnas behov av rättshjälp till en målsägande.

Behovet av juridiskt biträde för den som är tilltalad eller i övrigt misstänkt i brottmål tillgodoses helt genom reglerna om offentliga försvarare.”

13.8.4 Rättshjälp i tvistemål

Den rättskälla man ska åberopa är [NJA 1999 s. 712](#).

I rättsfallet NJA 1999 s. 712 från Högsta domstolen kom man fram till följande: Den som är beroende av försörjningsstöd enligt [socialtjänstlagen](#) och saknar egendom värd att försäkra har inte ansetts ha anledning att teckna försäkring med rättsskydd. Rättshjälp har beviljats i mål om indrivning.

Kärnfrågan här är att det är frågan om en person som helt lever på försörjningsstöd och att det rör sig om ett tvistemål, en fordran som ska drivas in. Fallet kan i första hand komma att äga tillämpning på tvistemål som tex. tvister mellan för socialbidragstagare och hyresvärdar typ vräkning, eller betalningsföreläggande, alternativt andra fall av indrivning.

Hur långt fallet sträcker sig i förvaltningsprocesserna är oklart, men det förefaller inte vara avsikten att det helt kan uteslutas att man kan åberopa fallet i mål mot försäkringskassan eller socialtjänsten. Man måste då som rättshjälpssökande vara beredd att styrka sina egendomsförhållande även för domstolen alternativt rättshjälpsmyndigheten.

13.8.5 Vilken rättshjälpsavgift ska man betala?

Först och främst ska påpekas att rättshjälp inte ges till den som har ett ekonomiskt underlag som överstiger 260 000 kronor. Det står som tidigare nämnt i [6 § rättshjälpslagen \(1996:1619\)](#).

Man börjar med att fastställa den sökandes ekonomiska underlag. Detta gör man enligt reglerna i [38 § rättshjälpslagen \(1996:1619\)](#) som säger att "med ekonomiskt underlag avses i [rättshjälpslagen] den rättssökandes beräknade årsinkomst sedan hänsyn tagits till underhållsskyldighet, förmögenhetsförhållanden och skuldsättning."

Hänsynen till underhållsskyldigheten beräknas särskilt enligt [andra stycket i samma bestämmelse](#): "Bidrar den rättssökande till underhållet av barn skall den beräknade årsinkomsten minskas med 15 000 kr för varje barn, dock högst 75 000 kr. Är den rättssökandes betalningsförmåga väsentligen ökad eller nedsatt på grund av förmögenhetsinnehav eller skuldsättning eller annan särskild omständighet, skall den beräknade årsinkomsten jämkas genom att skäligt belopp läggs till eller dras ifrån."

När det sedan gäller förmögenhetsberäkningen så framgår dessa beräkningar fn. av [6 § i Domstolsverkets föreskrifter \(2002:8\)](#) för beräkning av ekonomiskt underlag när fysisk person söker rättshjälp. En viktig notering man gör här är att bostad som man har för sitt permanenta boende inte räknas in som tillgång vid beräkningen av underlaget till rättshjälpsavgiften.

När underlaget sen är fastställt så fastställer man slutligen rättshjälpsavgiften, dvs. den egenavgift som man som sökande ska betala, enligt [23 § andra stycket rättshjälpslagen \(1996:1619\)](#): "Rättshjälpsavgiften, som aldrig får överstiga kostnaderna för rättshjälpsbiträdet, utgör

- två procent av kostnaderna om det ekonomiska underlaget inte överstiger 50 000 kr,
- fem procent av kostnaderna, dock minst 500 kr, om det ekonomiska underlaget överstiger 50 000 men inte 100 000 kr,
- tio procent av kostnaderna, dock minst 1 000 kr, om det ekonomiska underlaget överstiger 100 000 men inte 120 000 kr,
- tjugoprocent av kostnaderna, dock minst 1 500 kr, om det ekonomiska underlaget överstiger 120 000 men inte 150 000 kr,
- trettio procent av kostnaderna, dock minst 2 000 kr, om det ekonomiska underlaget överstiger 150 000 men inte 200 000 kr,
- fyrtio procent av kostnaderna, dock minst 5 000 kr, om det ekonomiska underlaget överstiger 200 000 kr.”

13.8.6 Hur ansöker man om allmän rättshjälp?

”Rättshjälp beviljas efter ansökan av den rättssökande. Ansökan skall vara skriftlig och innehålla de uppgifter som föreskrivs av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.” (se [3 § rättshjälpslagen](#)) Mer detaljerade krav på vilka uppgifter som en ansökan om rättshjälp ska innehålla står i [7-11 §§ rättshjälpsförordningen \(1997:404\)](#).

”Ersättning för arbete före ansökan kan endast avse arbete som varit av mindre omfattning eller av brådskande art. Vid biträdesbyte enligt [26 § andra stycket](#) gäller motsvarande i fråga om det nya biträdets rätt till ersättning för arbete som utförts före beslutet om byte.” (se [27 § andra stycket rättshjälpslagen](#))

Ansökan om allmän rättshjälp görs enligt [39-42 §§ rättshjälpslagen \(1996:1619\)](#) och avslag på begäran om allmän rättshjälp överklagas enligt [43-47 §§ samma lag](#).

13.8.7 Hur bra är svenska rättshjälpen i förhållande till andra EU-länders?

Läs och jämför på [Europeiska kommissionens hemsida](#).

14 Internationella rättsliga möjligheter

14.1 Hur utövar du dina rättigheter i EU?

[Europa Direkt](#) är en hemsida av Europeiska kommissionen och är unionens egen EU-upplysning, som inte ska förväxlas med svenska EU-upplysningen.

Du kan också anmäla medlemsstats överträdelse av EU-rätten direkt till [EU-kommissionen](#) som då kan inleda ett *överträdelseförfarande*.

Tänk på att denna upplysning i förstone besvarar frågor som rör EU-rättens innehåll, och inte direkt frågor som rör mänskliga rättigheter. Inte än i alla fall. Men så snart Lissabonfördraget formellt sett trätt ikraft och får direkt EU-rättslig verkan, kan det vara av intresse att [Lissabonfördraget](#) också innehåller en [rättighetskatalog i ett tillägg](#) som gäller mänskliga rättigheter. Det är viktigt att påpeka att en del regler i denna stadgan är av målkaraktär och alltså inte innehåller några direkta rättigheter som man kan göra anspråk på individuellt sett.

14.2 Att vända sig till Europadomstolen

Europadomstolen i Strasbourg ska inte förväxlas med EU-domstolen i Luxemburg. Europadomstolen har en egen [hemsida](#). En närmre beskrivning av domstolen finns också på [hemsidan](#). Anvisningar om hur man går till väga vid klagan till Europadomstolen finns på [alla konventionsspråk](#). Europakonventionen är svensk lag sedan mitten av 1990-talet, se [SFS 1994:1219!](#)

I grunden är det frågan om att uttömma alla rättsliga möjligheter på nationell nivå för att få upprättelse innan Europadomstolen är behörig att pröva klagomålet. Detta framgår av [artikel 35 i Europakonventionen](#). När sista nationella instans sagt sitt, har man sex månader på sig enligt [samma artikel](#), att klaga till Europadomstolen. Att uttömma alla nationella möjligheter till upprättelse innebär att man i instansen över den instans som gjort fel, måste åberopa en viss materiell rättighet i [Europakonventionen](#), annars anses man i regel inte ha uttömt alla nationella möjligheter till upprättelse.

De materiella rättigheterna framgår av [artikel 2 – 18 i Europakonventionen](#) samt i de [tilläggsprotokoll](#) som Sverige anslutit sig till. Vad som utmärker ett rättsmedel är att det ska vara effektivt, dvs. att det får inte vara tex. en skenrättegång där man per automatik sätter konventionen ur spel. I sådana fall gäller i stället att man klagar direkt till domstolen. Svenska instanser anses vara tillräckligt effektiva, så här är det inte lönt att klaga förrän alla rättsliga möjligheter i det svenska rättssystemet är uttömda. Så snart sista instansen har sagt sitt, antingen genom avslag eller genom vägran att ge prövningstillstånd, inträder rätten att klaga till Europadomstolen. Detta förutsatt att man åberopat Europakonventionen från början efter man anser att ett konventionsbrott har begåtts. Justitieombudsmannen och Justitiekanslern anses inte som sådana rättsliga möjligheter som man måste utnyttja för att ha klagorätt hos Europadomstolen.

Artikel 14 handlar om diskriminering, men detta är en formell antidiskrimineringsregel, inte en materiell rättighetsklausul. Dess formalitet innebär att andra rättigheter i konventionen, dvs. [artikel 2 – 13 och 15 – 18 i Europakonventionen](#) samt i [tilläggsprotokollen](#) ska säkerställas utan

diskriminering på de grunder som anges i artikel 14. De materiella antidiskrimineringsreglerna i Europakonventionen finns i tilläggsprotokoll 12, ett tillägg som Sverige till dags dato vägrat ansluta sig till, detta oavsett vilket politiskt block som styr landet.

Gottgörelse vid konventionsbrott sker enligt [artikel 41 i Europakonventionen](#). Det är alltså den regeln man ska åberopa för att få skadestånd om man anser att Sverige kränkt ens rättigheter enligt [artikel 2 – 18 i Europakonventionen](#) samt i [tilläggsprotokollen](#). Klagar man till Europadomstolen så blir det i princip svenska staten som är motpart.

En grundläggande rättighet är rätten till en rättvis och offentlig domstolsförhandling. Detta står i [artikel 6 punkt 1 i Europakonventionen](#). Artikeln gäller alltså normalt inte för felaktigheter i rättstillämpningen hos myndigheter. Utlänningsnämnden har tidigare jämförts med domstol enligt artikelns innebörd. Det betyder att tex. CSN:s omprövningsnämnd förefaller utgöra sista instans i de fall då man inte kan överklaga CSN:s beslut till förvaltningsrätten. Kränkningar av [Europakonventionens](#) materiella rättigheter i ett CSN-ärende ska därför åberopas redan i skrivelsen till CSN:s omprövningsnämnd för att kunna grunda klagorätt i Europadomstolen. Frågan är då om man inte skulle kunna kräva en muntlig förhandling i CSN:s omprövningsnämnd med stöd av [artikel 6 punkt 1 i Europakonventionen](#)? Förvägras man då rättigheten till muntlig förhandling, då kan man på goda grunder hävda att CSN:s omprövningsnämnd inte utgör en domstol i den meningen som framgår av [artikel 6 punkt 1 i Europakonventionen](#) varför man då kanske kan tvinga Sverige att öppna upp för möjligheten till överklagande av alla CSN:s beslut i förvaltningsrätten? Men denna fråga får placeras på de framtida juridiska slagfälten.

Vid tolkningskonflikter mellan de olika språkversionerna har de engelska och franska grundtexterna företräde. Detta står i preambeln (inledningen) av [Europakonventionen](#): ”Upprättad i Rom den 4 november 1950 på engelska och franska, vilka båda texter är lika giltiga.”

15 Formulärsamling

15.1 Att tänka på vid överklagande

15.1.1 Språket

Vad som gäller när man skriver ett överklagande är först och främst samma som nämnts under rubriken [5.12.1 ovan](#).

Det är viktigt att inte fastna allt för mycket i malltänkandet. Mallarna i denna boken ska därför bara ses som förslag på hur man kan skriva. De är avsedda att fungera som en idéspruta och ett sätt att föra in läsarens tankar på de spår som man ska köra på för att kunna framhäva sin sak och hävda sina rättigheter mot myndigheterna.

Tänk på att det inte lönar sig med en massa juridiska spetsfundigheter och termer bara för att imponera och detta i tron att domstolen lättare ska ta till sig av vad du skriver! Det är helt onödigt och kan i värsta fall rent av slå tillbaka på dig själv. Genom ett sådant sätt att skriva, höjer domstolen i värsta fall undermedvetet ribban för den juridiska retoriken och du kan förlora på det. Inte ens yrkesverksamma jurister använder juridiska begrepp särskilt ofta, de hör hemma i den rättsvetenskapliga litteraturen. Det är också så att myndigheterna allt mer försöker rensa bort kanslivenkskan.

Men det är å andra sidan bra att ha en formellt välskrivna svenska, tänk främst på följande:

- Skriv hellre enkel och tydlig svenska!
- Läs igenom lagtexten i de paragrafer som myndigheten stöder sitt beslut på. Hur du ska göra detta framgår under varje enskild rubrik nedan!
- Beskriv händelseförloppet pedagogiskt, antingen i kronologisk ordning eller annan ordning som visar att det finns en systematik i din redogörelse så det blir lättare för läsaren att följa med i överklagandet!
- Granska vad myndigheten anför för skäl i sitt beslut, och vilken utredning beslutet grundar sig på! Finns det felaktigheter i deras påståenden? Kopiera pappren, markera felaktigheterna och markera motsvarande i dina egna dokument, tex. läkarintyg, och bifoga dessa. Hänvisa sedan direkt från brödtexten till de ställen i överklagandet som du anser stöder din uppfattning. Se även punkten nedan om bevisförteckning!
- Använd rubriker och underrubriker, för att strukturera överklagandet! Tex. som den här boken; 1 – 1.1 – 1.1.1, eller kanske bokstavsrubriker. I kortare överklagandeskrifter är detta emellertid helt onödigt!
- Använd styckeindelning! Långa textmassor i ett stycke tröttar snart ut läsaren, och du riskerar att läsare, dvs. domstolen, går miste om de saker du vill trycka på!
- Är överklagandet mer än 4-5 sidor långt, skriv gärna en kortare sammanfattning! Tänk på att det då är en sammanfattning. För inte in något nytt i sammanfattningen!
- Skriv en bilageförteckning om du har många bilagor att bifoga!

- Gör en bevisförteckning och skriv för varje bevis vad du vill bevisa med det!
- Tips! Låt gärna överklagandet ligga ett par dagar så du får tid att reflektera över detta. Låt under tiden andra som du har förtroende för läsa igenom överklagandet och se om det stämmer på dig. Har du gett en korrekt bild av tex. dina sjukdomsbesvär, och hur de begränsar din vardag? Är skrivelsen lätt att förstå?

15.1.2 Vad ska du fokusera på?

15.1.2.1 Var selektiv!

Så snart du fått avslag helt eller delvis, har du rätt att överklaga avslaget till förvaltningsrätten. Det betyder tex. att om du sökt hel sjukersättning, men bara fått en halv sjukersättning beviljad, har du rätt att få den avslagna halvan omprövad utan att den beviljade halvan dras in och därefter överprövad av en högre instans, dock med hänsyn till vad som gäller enligt förbudet mot reformatio in pejus, se [13.7 ovan](#)! En myndighet får nämligen inte ändra ett redan fattat beslut till din nackdel vid en omprövning.

Du ska inte heller behöva lägga mer energi på ditt överklagande än vad som är nödvändigt. Dessutom ska du helst undvika att skriva sådant som är irrelevant, t.ex. behöver du inte bemöta sådana uppgifter som motparten inte bestrider. Det är därför viktigt att du identifierar den eller de regler som myndigheten grundar sitt beslut på och jämför dessa med grunden eller grunderna för avslagsbeslutet. Detta gäller mot alla myndighetsbeslut. Samtidigt är det inte heller bra att dränka domstolen i papper, då de annars riskerar att missa dina viktiga argument. Det finns tyvärr tidspress även för domstolens personal.

15.1.2.2 Några exempel

15.1.2.2.1 Avslag på en ansökan om sjukersättning

15.1.2.2.1.1 Kraven för rätt till sjukersättning

För rätt till sjukersättning tillsvidare gäller följande fyra grunder (villkor):

1. Att arbetsförmågan till minst 25 procent
2. är stadigvarande nedsatt
3. mot hela arbetsmarknaden inklusive skyddade arbeten som Samhall och lönebidrag samt
4. att ytterligare rehabilitering inte bedöms kunna återge arbetsförmåga i den delen som ansökan om sjukersättning avser.

Lagregler: [33 kap 5-6](#) och [10-12 §§ socialförsäkringsbalken](#)!²⁸⁷ (se [15.2.3.1 nedan](#))

²⁸⁷ Motsvarar numera upphävda [7 kap 1-3 §§ lagen \(1962:381\) om allmän försäkring](#)!

15.1.2.2.1.2

Exempel 1

Försäkringskassans motivering:

Med de underlag som finns i ärendet avslår försäkringskassan din ansökan om hel sjukersättning. Försäkringskassan finner att arbetsförmågan är nedsatt mot hela arbetsmarknaden men att den inte är stadigvarande nedsatt och att alla rehabiliteringsmöjligheter inte är uttömda.

Enligt detta exempel ifrågasätter försäkringskassan inte att arbetsförmågan är nedsatt med minst 25 procent mot hela arbetsmarknaden inklusive de skyddade arbetena. Tvärtom så medger försäkringskassan uttryckligen att arbetsförmågan är nedsatt mot alla arbeten samt indirekt att den är nedsatt med minst 25 procent, eftersom ansökan avser hel sjukersättning och man inte åberopar att arbetsförmågan är mer än 75 procent.

Du behöver i detta fall inte lägga en massa tid och skrivelser på att beskriva din funktionsnedsättning, eftersom den inte bestrids av försäkringskassan. I stället är det lämpligt att du koncentrerar dig på de två grunderna för avslag, nämligen att försäkringskassan anser att arbetsförmågan inte är stadigvarande nedsatt och att alla rehabiliteringsmöjligheter inte anses uttömda. Dessa två grunder är dessutom hopflätade med varandra och påverkar därför varandra. Är vidare rehabilitering meningslös så är det ett starkt argument att arbetsförmågans nedsättning också rimligtvis är av stadigvarande slag. Tyngdpunkten i argumentationen blir därför att fokusera på att ytterligare rehabilitering är meningslös och att t.ex. arbetsförmågan av den anledningen anses varaktigt nedsatt.

15.1.2.2.1.3

Exempel 2

Försäkringskassans motivering:

Med de underlag som finns i ärendet avslår försäkringskassan din ansökan om hel sjukersättning. Försäkringskassan finner att arbetsförmågan inte är stadigvarande nedsatt och att alla rehabiliteringsmöjligheter inte är uttömda.

Här är det mera oklart vad försäkringskassan grundar sitt beslut på, i alla fall om man vill spara utrymme i överklagandet. Man medger till exempel inte uttryckligen att arbetsförmågan förvisso är nedsatt mot alla typer av arbeten, men man bestrider det inte heller. Har man ett läkaryttrande om hälsotillstånd som säger att arbetsförmågan är nedsatt mot alla typer av arbeten framgår det emellertid av försäkringskassans beslut och att man inte bestrider uppgiften, att arbetsförmågan anses nedsatt mot alla typer av arbeten. I så fall behöver man bara koncentrera sig på varaktigheten och uttömda rehabiliteringsinsatser. Är läkarutlåtandet oklart, dvs. uttrycker läkaren minsta tveksamhet kring varaktigheten, så bör man dock i första hand be läkaren om ett tydligt ställningstagande.

15.1.2.2.2

Avslag på en ansökan om försörjningsstöd

Rätten till ekonomiskt bistånd av kommunen dels i form av försörjningsstöd, dels i form av annat bistånd (för sin livsföring i övrigt) förutsätter följande:

1. Att man inte utan biståndet kan uppnå en skälig levnadsnivå ([4 kap 1 § tredje stycket socialtjänstlagen](#)), dvs. att man helt eller delvis inte når upp till de ekonomiska normer som det ekonomiska bistånd avser täcka ([4 kap 3 § socialtjänstlagen](#), [2 kap 1 § socialtjänstförordningen](#) och SOSFS 2003:5 och SOSFS 2009:23), samt
2. att man inte själv kan tillgodose sina behov eller kan få dem tillgodosedda på annat sätt, dvs. att man inte kan tillgodose sitt behov på annat sätt än genom bistånd ([4 kap 1 § första stycket socialtjänstlagen](#)), dvs.
 - a. genom arbete,
 - b. genom egna tillgångar,
 - c. genom socialförsäkringsförmåner,
 - d. genom inkomster för andra personer i hushållet, dock med beaktande av att underåriga inte har försörjningsansvar för sina föräldrar eller
 - e. genom studiestödsformer. (SOSFS 2003:5 och SOSFS 2009:23).

Lagregler: [4 kap 1-3 §§ socialtjänstlagen](#), [2 kap 1 § socialtjänstförordningen](#) samt SOSFS 2003:5 och SFS 2009:23!

15.1.2.2.1

Exempel

Socialtjänstens motivering:

Socialtjänsten avslår ansökan med motiveringen att du inte står till arbetsmarknadens förfogande.

Här behöver man alltså inte angripa andra grunder som tex. att man har en för hög boendekostnad eller en gammal rostig bil som har ett ekonomiskt värde. Här gäller det att fokusera på grunden att man inte stått till arbetsmarknadens förfogande och då att styrka att socialtjänstens påstående inte stämmer eller att det i vart fall är oskäligt, om man nu skulle vara sjuk med stöd av läkarintyg tex.

15.2

Sjukförsäkringen

15.2.1

Mallarna

Obs! Mallarna är mycket förenklade och är över huvud taget inte avsedda att ge betydande och uttömmande medicinsk eller juridisk argumentation utan avsikten med mallarna är i förstone att visa på principerna för hur man skriver ett överklagande.

Mallarna visar på förslag till hur man kan skriva en första inlägga. Det blir sedan i regel ett par skriftväxlingar med Försäkringskassan via domstolen innan domstolen meddelar sin dom. I kammarrätten ska man dessutom ta ställning till om prövningstillstånd ska meddelas, vilket ofta innebär ytterligare skriftväxlingar.

Mallarna till kammarrätten är användbara också till Högsta förvaltningsdomstolen, med den viktiga skillnaden att man inte kan få prövningstillstånd för de fall då anledning förekommer till ändring i det slut var till kammarrätten kommit (s.k. ändringsdispens). Högsta förvaltningsdomstolen ger i stort sett bara dispens för sådana fall som har prejudikatvärde (s.k. prejudikatdispens).

Det finns två typer av mallar för de båda lägre instanserna. Den ena typen gäller beslut av försäkringskassan enligt lagen om allmän försäkring (beslut före 2011-01-01) och den andra typen gäller beslut enligt nya socialförsäkringsbalken (beslut efter 2010-12-31). Det är bara lagrummens beteckningar och formuleringar som skiljer. I sak är det samma innehåll i båda typerna.

Det är viktigt att understryka att exemplet bygger på en ansökan om icke tidsbegränsad sjukersättning där Försäkringskassan avslagit ansökan om icke tidsbegränsad sjukersättning och i stället beviljat tidsbegränsad sjukersättning enligt övergångsreglerna. I flertalet fall är det bättre att vänta med att överklaga beslutet, även om man har rätt att överklaga det. Det är dock troligen mera taktiskt korrekt att vänta något år och i så fall på nytt ansöka om icke tidsbegränsad sjukersättning, eftersom man då får ytterligare 1-1,5 år på sig att underbygga sin ansökan om icke tidsbegränsad sjukersättning. Det är alltså av betydelse att påpeka att mallen i det fallet inte pekar på den bästa lösningen i samtliga fall, utan återigen att mallen bara är till för att visa på principerna för ett överklagande.

Innan man får överklaga beslutet är Försäkringskassan emellertid skyldig att ompröva beslutet, se [113 kap 10 § andra stycket socialförsäkringsbalken](#)²⁸⁸. I sådant fall innebär omprövningen en helt ny prövning av sakfrågan. Endast om det allmänna ombudet (AO) hos Försäkringskassan överklagar beslutet är Försäkringskassan förhindrad att ompröva beslutet och handlingarna ska då skickas direkt till behörig förvaltningsrätt.

Ett överklagande som inkommer till Försäkringskassan utan att omprövning begärts, ses istället som en begäran om omprövning, varvid en förnyad prövning tar vid.

15.2.2 Så hittar du till lagreglerna mot försäkringskassan

Vid tvist med Försäkringskassan om sjukskrivning gäller en del bestämmelser i [socialförsäkringsbalken](#)²⁸⁹.

Socialförsäkringsbalken finns både på

- <http://www.notisum.se/rnp/sls/lag/20100110.HTM>, och
- <https://lagen.nu/2010:110>.

Promulgationslagen till socialförsäkringsbalken finns både på

²⁸⁸ Motsvarar numera upphävda [20 kap 11 § lagen \(1962:381\) om allmän försäkring](#).

²⁸⁹ Dessa motsvarar numera upphävda [socialförsäkringslagen \(1999:799\)](#) som en ramlag och numera upphävda [lagen \(1962:381\) om allmän försäkring](#) som en preciserande speciallag.

- <http://www.notisum.se/rnp/sls/lag/20100111.HTM>, och
- <https://lagen.nu/2010:111>.

Fallbeskrivningen i denna mall för överklagande gäller ansökan om icke tidsbegränsad sjukersättning, alltså inte sjukpenning eller tidsbegränsad sjukersättning enligt övergångsreglerna.

[Socialförsäkringsbalken](#) har SFS-nummer 2010:110 (det brukar sällan anges i samband med författningsnamnet på balkarna) och förkortas normalt [SFB](#). [Promulgationslagen till socialförsäkringsbalken](#) förkortas [SFBP](#). I denna mall har i regel hela författningsnamnet angetts av pedagogiska skäl, men det är vanligare att man anger förkortningen [SFB](#) respektive [SFBP](#). Det finns dock inga hinder mot att skriva ut hela författningsnamnet genom hela överklagandeskriften.

De enskilda ärendetyperna enligt [socialförsäkringsbalken](#) hittar du i lagtextens disposition under [4 ovan](#)!

15.2.3 Översikt över uppställningen i överklagandet

15.2.3.1 Dina skäl för överklagandet

Ju mer stoff du tänker skriva in i överklagandet, ju viktigare är den pedagogiska uppställningen. Kortfattat är en bra princip, men socialförsäkringsärenden är sällan kortfattade och domstolarna avsätter också tid i relation till ärendets svårighetsgrad. Därför är det bra att hålla sig till principen kortfattad redogörelse, men inte så kortfattad att du missar viktiga och avgörande juridiska fakta som kan få betydelse för överklagandets utgång.

Eftersom mallarna gäller rätten till sjukersättning tills vidare så tittar vi på vad lagtexten säger om rätten till sådan förmån. Arbetsförmågan bedöms främst enligt [33 kap 5-6 §§ samt 10-12 §§ socialförsäkringsbalken](#)²⁹⁰ och villkoren för rätt till sjukersättning tills vidare kan enligt lagtexten sammanfattas enligt uppställningen under [5.11.2.2.5 ovan](#).

För att rätt till sjukersättning tills vidare ska föreligga krävs alltså

1. att arbetsförmågan till minst 25 procent
2. är stadigvarande nedsatt
3. mot hela arbetsmarknaden inklusive skyddade arbeten som Samhall och lönebidrag samt
4. att ytterligare rehabilitering inte bedöms kunna återge arbetsförmåga i den delen som ansökan om sjukersättning avser.

Samtliga villkor måste vara uppfyllda, annars ska ansökan avslås. Det gäller alltså att lusläsa lagtexten ordentligt för att se vilka krav som lagen ställer och sedan argumentera med detta som utgångspunkt, dvs. argumentera runt varje krav i lagen. Domstolarna är tyvärr mycket noga med just denna del av överklagandet. En mer utförlig beskrivning av de fyra villkoren finns under [5.11.2.2 ovan](#).

²⁹⁰ Motsvarar numera upphävda [7 kap. 1 § första stycket och 3 § första stycket lagen \(1962:381\) om allmän försäkring](#).

Mallarna här kommer att hållas på en normal nivå, alltså med bortseende från de juridiska uppställningsmodellerna, som man inte ska trassla in sig i om man inte är van vid att hantera dem.

15.2.3.2

Bemötande av försäkringskassans påståenden

Det är mycket viktigt att bemöta allt relevant som försäkringskassan påstår. Kan du motbevisa deras påståenden, gör det. Markera felaktigheterna i deras utredning, påtala vad som är fel, hänvisa direkt till de ställena i utredningen, och bifoga deras utredning i den mån det är nödvändigt för att belysa felaktigheterna.

Saknar både du och försäkringskassan bevis kring en viss faktauppgift, behöver du bara bestrida deras påstående för att bevispunkten teoretiskt (och oftast praktiskt) återgår till utgångsläget. Dvs. att ord står mot ord, och försäkringskassan kan då inte uppfylla sitt beviskrav kring den aktuella faktauppgiften. Jfr analog tolkning av [35 kap 4 § rättegångsbalken](#) enligt [prop. 1971:30, s. 283](#):

Underlåter part ... att besvara för utredningen framställd fråga, pröve rätten med hänsyn till allt, som förekommit, vilken verkan som bevis må tillkomma partens förhållande.

Att inte bestrida ett påstående som saknar bevis kan läggas dig till last alltså.

15.2.4

Bettina Lindholm ./ försäkringskassan i förvaltningsrätten

Bettina Lindholm har ansökt om icke tidsbegränsad sjukersättning men inte helt oväntat fått avslag. Hon vill naturligtvis överklaga försäkringskassans beslut och skriver nu en första inlaga till förvaltningsrätten. Hon ställer överklagandet till förvaltningsrätten men skickar det till försäkringskassan, eftersom det är försäkringskassan som ska göra den s.k. rättidsbedömningen, dvs. ta ställning till om överklagandet kommit in inom föreskriven tid.

Twister med försäkringskassan innebär att överklagandet ska vara försäkringskassan tillhanda senast två månader efter den dag man mottog beslutet. Har överklagandet kommit in för sent ska försäkringskassan avvisa överklagandet. Har det kommit in i rätt tid ska försäkringskassan vidarebefordra överklagandet till förvaltningsrätten, vanligtvis tillsammans med sitt svaromål. Värt att tänka på är att handlingar ibland kommer bort på en stor myndighet så det kan vara klokt att på något sätt säkra dokumentationen att överklagandet verkligen kommit försäkringskassan tillhanda. Vid för sent inkommet överklagande är det extremt svårt att göra något åt saken, men i vissa fall finns en möjlighet när det gäller ansökan om sjukersättning. Det är att ansöka på nytt, men det måste man då göra inom tre månader efter det att ersättningsperioden börjar för vilken man begär sjukersättning. Detta står i [33 kap 14 § första stycket SFB](#)²⁹¹.

²⁹¹ Motsvarar numera upphävda [16 kap. 5 § andra stycket AFL](#).

15.2.4.1 *Mall för överklagande av beslut enligt lagen om allmän försäkring*

ÖVERKLAGANDE

Försäkringskassan i Storstads län
Att. Förvaltningsrätten i Storstads län
Box 4321
250 55 Storstad

Klagande

Bettina Lindholm, 670726-4392
Västergatan 7
250 52 Storstad
Tel 0282- 39 05 74
Mobiltel 0782- 739 05 74

Motpart

Försäkringskassan i Storstads län
Box 4321
250 55 Storstad

Överklagat avgörande

Försäkringskassans beslut 2008-12-11

Saken

Icke tidsbegränsad sjukersättning enligt 7 kap 1-3 §§ lagen (1962:381) om allmän försäkring (AFL)

Härmed överklagar jag Försäkringskassans beslut 2008-12-11.

1 Yrkanden mm

Jag yrkar att Förvaltningsrätten undanröjer Försäkringskassans beslut och bifaller min ansökan om icke tidsbegränsad sjukersättning, som Försäkringskassan i Storstads län (nedan Försäkringskassan) avslag genom beslut 2008-12-11.

2 Skälen för överklagandet

2.1 Bakgrund

Är det meningen att man som sjukförsäkrad ska tvingas söka arbete om man har svåra och omänskliga smärtor och smärtorna gör att man knappt kan vara ur sängen mer än 1-2 dagar i veckan? Vad tycker du som nu ska till att läsa detta mitt överklagande, min vädjan om att skipa rätt! Följ gärna med här i min vardag och ta del av min verklighet, jag som själv jobbat som sjuksköterska.

Jag bor ensam sedan 2003, då min sambo och jag separerade. Har en syster och en mor som också bor i Storstad.

Jag stortrivdes i mitt arbete som sjuksköterska jättemycket och hade mycket omväxlande arbetsuppgifter, när jag en måndag i slutet av februari 2002 slutligen gick i väggen efter ett stressigt helgpäss på lasarettet i Storstad. Kroppen sa helt enkelt stopp.

Jag har varit sjukskriven sedan 2002-02-25 för utmattningsdepression, panikångest, tvångssyndrom, depressioner, och 2006-06-15 fick jag diagnosen fibromyalgi också, allt påvisat i diverse utredningar genom försäkringskassans anvisningar. Besvären har inte avtagit utan har tvärtom förvärrats genom åren – framför allt genom fibromyalgin - och gjort att jag numera är nästan helt isolerad i min lägenhet med den följderna att mitt tidigare sociala nätverk så gott som helt gått förlorat. I början hade jag vanlig sjukpenning, men 2004-07-01 bytte Försäkringskassan självmant ut den mot tidsbegränsad sjukersättning i olika omgångar för perioderna från 2004-07-01 till 2005-12-31, från 2006-01-01 till 2006-12-31, från 2007-01-01 till 2007-12-31 samt från 2008-01-01 till 2008-12-31. I god tid innan den sista perioden gick ut, ansökte jag på nytt om sjukersättning för samma diagnoser som tidigare.

Jag lämnade därför in en ansökan om icke tidsbegränsad sjukersättning 2008-10-03. Försäkringskassan gav mig avslag i ett beslut daterat 2008-12-11 men beviljade mig tidsbegränsad sjukersättning för perioden från 2009-01-01 till 2010-06-30, med förklaringen att jag antas ha en nedsatt arbetsförmåga för 18 månader framåt, men dock inte en stadigvarande nedsatt arbetsförmåga.

Jag överklagar nu därför Försäkringskassans beslut, jag lider sammanfattningsvis av diagnoserna stressyndrom, panikångest, tvångssyndrom och depression, samt fibromyalgi. Denna mångsidiga sjukdomsbild i allmänhet och fibromyalgin i synnerhet gör att min vardag alltid är både oerhört plågsam och i princip oförutsägbar. Diagnoser som jag i jobbet som sjuksköterska själv trodde var illusioner, sånt som patienterna bara hittade på. Men så fel jag hade.

2.2 Villkoren för rätt till icke tidsbegränsad sjukersättning

2.2.1 Jag har nedsatt arbetsförmåga mot hela arbetsmarknaden

Det första grundvillkoret för rätten till varaktig sjukersättning står i 7 kap 3 § 1 st första meningen AFL. Enligt denna paragraf ska det vid bedömningen av i vad mån arbetsförmågan är nedsatt beaktas om den försäkrade har sådan förmåga att han eller hon kan försörja sig själv genom förvärvsarbete på arbetsmarknaden.

Det betyder i klartext att arbetsförmågan mäts genom att väga mina hinder och resurser att arbeta mot arbetsmarknadens krav inklusive den sk. skyddade arbetsmarknaden som tex. lönebidrags- och Samhalls-anställningar.

Med stöd av 7 kap 3 § AFL gör jag därför för det första gällande att jag saknar sådan förmåga att jag kan försörja mig själv genom förvärvsarbete på arbetsmarknaden. Skälen till detta är följande:

2.2.1.1 Hur mina sjukdomar begränsar min vardag och mina aktiviteter

2.2.1.1.1 De psykiatriska sjukdomarna

Mina psykiatriska besvär har gjort mig allt mer socialt isolerad genom åren. Och med sociala isoleringen följde ytterligare fördjupade psykiatriska besvär. Ett moment 22 alltså!

Jag tåler inte stress. Jag är oerhört stresskänslig. Det betyder att jag vid minsta stress tappar koncentrationen och kan inte tänka klart. Om stressen ökas tillsammans med att jag måste hålla reda på flera saker samtidigt, så tappar jag lätt tråden. Att tex. hålla reda på flera telefonsamtal på en dag att ringa klarar jag inte. Inte ens om det står på en papperslapp vad jag ska göra. Min bristande koncentrationsförmåga gör att jag så gott som alltid lätt glömmer att titta på papperslappen också. För mycket stress ger mig en oerhörd huvudvärk och avslöjar min totala avsaknad av simultankapacitet. En hel del av mitt tidigare sociala kontaktnät har gått förlorat tack vare att jag inte förmått koncentrera mig. Det betyder även att jag har enorma svårigheter att planera, och ha framförhållning. Det är alltså inte frågan om en vanlig trötthet över en helg, utan om ett långvarigt medicinskt läge redan från början.

Jag har också svårt att vistas i lokaler där det är mycket folk. Bara tanken på att det kan dyka upp folk gör mig vettskrämd. Jag är rädd för folk alltså. Är även rädd för att möta nya människor utan förvarning. Alltså om jag ska i väg på ett möte med Försäkringskassan vill jag veta säkert att jag inte tvingats byta handläggare. Paniken tar överhanden genom att jag får våldsamma smärtor i bröstkorgen och framför allt får enorma problem med andningen. Hjärtat slår flera ggr snabbare än normalt, och kommer folk för nära är risken stor att jag bara knuffar undan alla som kommer i min närhet. Jag blir vansinnig på att ha folk in på mig. Är jag instängd och inte kan fly, fäktar jag hellre alltså. Tack vare en del arbetsprövningar har jag tvingats in i sådana här situationer, där jag bara skrikit och åt folk att dra åt skogen och knuffat bort dem från min närhet. Att ta bussen in till stan är ju bara inte att tänka på, om det inte är frågan om att åka sent på kvällarna när bussen kör nästan utan passagerare.

Jag är också oftast nedstämd, har rent av även svåra depressioner emellanåt. Har dock fram tills nyligen aldrig tänkt på att ta mitt liv. Men i och med försäkringskassans beslut så har jag börjat fundera över vad livet är värt för något. Vad har jag gjort för att hamna i denna situation? Jag har inte själv valt den. Mina skuld känslor var så starka så jag rent av hamnade på psykens akutmottagning, när jag inte svarade i telefon när min syster ringde. Hon blev orolig, och åkte hem till mig. Tack vare henne misslyckades mitt självmordsförsök. Men jag är fortfarande fullt trasig i nerverna pga. försäkringskassans hetsjakt på mig.

Jag lider också av tvångssyndrom. Jag har ett ständigt behov av att tvätta händerna, eftersom jag är rädd att smittas av farliga sjukdomar. Den rädslan har dock avtagit på bekostnad av ökade självmordstankar. Jag har hela tiden skuld känslor som jag tänker på när jag försöker sova. Skuld känslorna har tvärtemot smittorädslan förvärrats i och med de ökade självmordstankar. Jag kan helt enkelt inte släppa skuld tankarna. Så gott som varje kväll ägnar jag flera timmar enbart åt de här påtvingade tankarna.

För mina psykiatriska besvär medicinerar jag med mycket tunga psykofarmaka som framgår av läkarutlåtandet om hälsotillstånd.

2.2.1.1.2 Fibromyalgin

Jag vet inte från den ena dagen till den andra hur mina smärtor kommer att begränsa min vardag. Fibromyalgi är ju en sjukdom som ofta ger upphov till omfattande och varierande nivåer av smärtor hos mig. Den här ovetskapen om när smärtorna dyker upp gör att saker som jag planerat för ofta får skjutas upp.

Vad jag däremot vet att jag så gott som alltid är smärtfri en, högst två dagar i veckan, och att de ”smärtfria” dagarna i regel också vållar lindrigare smärta som tröttar ut mig. De smärtefulla dagarna är svåra för en frisk människa att föreställa sig, och till och med jag själv hyste starka tvivel på sjukdomen då jag jobbade som sjuksköterska. Nu vet jag att det inte är en hitta-på-diagnos.

Men jag ska förklara hur smärtorna yttrar sig. Det gör då ont i hela kroppen, minsta kroppsrörelse kan göra att jag får ihållande smärtor som strålar ut från smärtpunkten/smärtpunkterna och hela kroppen blir påverkad.

Att diska efter maten tar 2-3 timmar, ibland rentav halva dagen, och det enbart om det finns en tallrik, två bestick och ett glas att diska. Smärtorna är oftast outhärdliga och minsta felrörelse gör att jag måste sätta mig och vila i så fall i 20-30 minuter. Vilka rörelser som går att göra är omöjligt att veta, eftersom den exakta smärtpunkten inte kan härledas.

Samma fenomen inträffar om jag skulle få för mig att vilja tvätta nere i tvättstugan eller skulle vilja städa. Städa har jag inte klarat av på 4-5 år nu, utan det får jag varenda gång be om hjälp med, tack och lov ställer min mor och min storasyster upp så gott det går. Det samma gäller tvätten. Så något hushållsarbete klarar jag inte av. Inte ens smärtfria dagar, då de smärftfulla dagarna har tröttnat ut kroppen så mycket och rubbat sömnrutmen, att jag oftast ligger helt utslagen och sover flera timmar dagarna efter. Det är alltså oerhört mycket stryk som min kropp får ta av fibromyalgin.

Smärtornas omfattning, oberäknelighet och konsekvenser gör att hela min tillvaro betyder kamp enbart för att överleva min situation. Hur mycket jag än tvingas, vill, eller försöker återfå mitt gamla liv, säger kroppen nästan genast stopp!

Jag tar självklart också smärtstillande läkemedel mot fibromyalgin, detta och de mediciner jag tar mot mina psykiatriska besvär förstärker tröttheten ytterligare utöver vad sjukdomarna var för sig och tillsammans gör.

2.2.1.2 Hur matchar mina funktionsbegränsningar då arbetsmarknadens krav?

Du som läser det här har säkert redan förstått vid det här laget att jag är drabbad av ett söndertrasat socialt liv, en oberäknelig och plågsam smärtproblematik, och som en följd därav en omfattande trötthet och en i princip obefintlig prestationsnivå. Men, hur matchar denna bristande funktionsförmåga arbetsmarknadens generella krav? Ska vi se vad arbetsmarknaden kräver? Efter att ha bläddrat igenom ett antal platsannonser torde det råda en rimlig samsyn i samhället om att den vanliga, ”reguljära” arbetsmarknaden generellt kräver följande av sina arbetssökande:

- förmågan att arbeta självständigt,
- förmågan att ta initiativ,
- hög sinnesnärvaro,
- låg sjukfrånvaro,
- punktlighet och pålitlighet att man kommer till jobbet,
- samarbetsförmåga,
- koncentrationsförmåga,
- simultankapacitet,
- social kompetens,
- fysisk rörlighet utan att behöva vila hela tiden, och
- stresstålighet.

Punktligt till att börja med. Min smärtproblematik är så oerhört oberäknelig att jag inte från ena timmen till den andra vet när smärtorna sätter in. Vad jag vet är att jag har dessa nästan hela veckan, och tack vare svåra smärtor är det mycket svårt att sova, vilket gör kroppen outvilad dagen efter. Sömmen är alltså söndertrasad. Att hålla tider är därför inget realistiskt krav för mig.

Koncentrationsförmågan och simultanförmågan är noll. Det matchar inte kraven i här uppe. Jag kan inte hålla många bollar i luften samtidigt längre, vilket oftast krävs även för de enklare jobben.

Social kompetens har jag inte så mycket kvar av. Det borde vara lätt att förstå att man inte kan uppvisa social kompetens om man varit långtidssjuk och förlorat nästan hela sitt sociala nätverk.

Fysisk rörlighet är ännu ett oöverstigligt hinder för mig. När jag inte klarar att diska en kaffekopp utan att jag ska behöva sätta mig 2-3 ggr om 20-30 minuter vardera, så blir det inte mycket till rörlighet ens i ett kontorsarbete.

På den allt mera slimmade arbetsmarknaden ställs ökade krav på stresstålighet, det matchar inte heller mina begränsningar.

Inte ens den skyddade arbetsmarknaden är kravlös, tyvärr. Där ställs också en del av kraven som på den normala arbetsmarknaden, som bla.:

- punktlighet och pålitlighet att man kommer till jobbet,
- social kompetens, och
- fysisk rörlighet utan att behöva vila hela tiden.

Dvs. punkter som jag nyss påpekat på att de inte matchar mina funktionsbegränsningar.

2.2.1.3 Bemötande av försäkringskassans påståenden

Försäkringskassan hävdar att arbete är bra som rehabilitering. Men detta är en grov generalisering som överflyglas av en spariver i sjukförsäkringen, och har inget med min dagliga verklighet att göra. Alla behöver ha en meningsfull sysselsättning, men det är inte alla som har förmågan att utföra en sådan aktivitet. Mina smärtor är av sådan omfattning, och så pass väl dokumenterade att det är omöjligt att utföra ens skyddat arbete, som försäkringskassan påstår. (se sidan 2 p. 5 i bilaga 2)

2.2.2 Övriga villkor för rätt till sjukersättning

De övriga grundvillkoren för rätten till varaktig sjukersättning står i 7 kap 1 § 1 st första och andra meningen AFL. Enligt denna paragraf föreligger rätt till varaktig sjukersättning

- om arbetsförmågan är nedsatt med minst en fjärdedel på grund av sjukdom eller annan nedsättning av den fysiska eller psykiska prestationsförmågan,
- om arbetsförmågan kan anses stadigvarande nedsatt, och
- om åtgärder som avses i 3 kap. 7 b § eller 22 kap. – dvs. ytterligare rehabiliteringsåtgärder - inte bedöms kunna leda till att den försäkrade återfår någon arbetsförmåga.

2.2.2.1 Min arbetsförmåga är nedsatt med minst en fjärdedel

Med stöd av 7 kap 1 § AFL gör jag därför för det andra gällande att min arbetsförmåga är nedsatt med minst 25 procent. Skälet till detta är följande:

Mina omfattande smärtor nästan hela veckan gör att jag inte ens kommer klara att arbeta ett par timmar i veckan. Detta trots att man får arbeta i fem timmar i veckan och behålla hel sjukersättning.

2.2.2.2 Min arbetsförmåga är stadigvarande nedsatt

Vad som menas med stadigvarande nedsatt arbetsförmåga förklaras närmare i förarbetena till rehabiliteringskedjan.

Det ska vara frågan om kroniska sjukdomar och irreversibla skador där ytterligare medicinskt eller arbetslivsriktad rehabilitering inte bedöms kunna leda till förbättrad arbetsförmåga på den reguljära arbetsmarknaden inklusive den skyddade arbetsmarknaden, dvs. att det medicinska läget antas vara stationärt. Denna bedömningen måste utgå från de behandlingsmetoder som är kända vid tidpunkten för handläggningen av ansökan. (prop. 2007/08:136, s. 88)

Med stöd av 7 kap 1 § AFL och uttalandena i prop. 2007/08:136 gör jag för det tredje gällande att min arbetsförmåga är stadigvarande nedsatt. Skälet till detta är följande:

Fibromyalgi är ingen långsiktig sjukdom, den är livslång och bestående. Något botemedel finns inte, det enda som jag är hänvisad till just nu är smärtstillande läkemedel.

Eftersom jag lider av svåra smärtor blir det självklart näst intill omöjligt att rehabilitera bort de psykiatriska diagnoserna. Det är mycket sällan som jag kommer ut ur min bostad. Därför kan man säga att mina psykiatriska diagnoser också är stationära, alltså icke rehabiliteringsbara.

2.2.2.3 Ytterligare rehabilitering är utsiktslös

Med stöd av 7 kap 1 § AFL gör jag slutligen för det fjärde gällande att ytterligare rehabilitering är utsiktslös. Skälet till detta är följande:

Jag har redan gått igenom flertalet arbetslivsriktade rehabiliteringar. Innan jag fick fibromyalgin kunde jag klara enklare arbeten inom min kommunal där jag bor, om jobbet låg på gångavstånd, och utifrån individuellt anpassade arbetsuppgifter, där det inte var mycket folk, noll stresskrav, och jag fick en sådan arbetsprövning hösten 2005 i en förening som arbetar för hemlösa, FSU, Föreningen Stoppa Uteliggarskapet, de har sin lokal inom fem minuters gångavstånd. Det var min första arbetsprövning. Men så började jag få problem med smärtorna efter ett par månaders arbetsprövning, och sjukanmälde mig allt oftare, så till slut gick detta inte.

Våren 2006 ordnades en praktik i en reception i ett företag i min närhet, hos AB Rehabmedicin. Det var frågan om enklare uppgifter som att kopiera papper och att svara i telefon för företagets räkning. Praktiken avbröts efter tre veckor då jag inte kommit dit mer än en dag på de tre veckorna och bara klarat 1,5 timme, sen kom smärtorna. En ur personalen fick följa mig hem, en gångpromenad på 10 minuter som i stället tog 2,5 timmar. Pga. mina svåra smärtor.

Försäkringskassan gav sig inte. Så hösten 2006 var det dags igen. Ny praktik, men nu på ett bibliotek, där det oftast är lugnt och avkopplande. Jag skulle bara sköta litteraturrådgivningen, men jag kom aldrig i väg till praktiken pga. mina outhärdliga och våldsamma smärtor. Efter två veckor avslutades praktiken.

2.2.2.4 Några tankar för att avrunda det hela

Nå, vad tyckte du som läst mitt överklagande? Är jag rätt person att anställa? Hade du anställt mig med denna meritförteckning ovan om du varit arbetsgivare? Misslyckade arbetsprövningar för att återfå min självkänsla och mitt egenvärde, men samtliga har påvisat noll förmåga att klara enklare arbetsuppgifter. Nu menar försäkringskassan att jag ska stå till den öppna eller skyddade arbetsmarknadens förfogande på heltid. Jag tror och hoppas att du som läst detta överklagande har tillräcklig inlevelseförmåga och lyssnar till min vädjan.

3 De bevis som jag vill åberopa och andra bilagor

Jag bifogar i bilaga 1 en styrkt kopia av ett intyg av leg. läk. Paul Hansson, spec. i allmänpsykiatri, på lasarettet i Storstad, där jag är patient och står under behandling för mina psykiatriska sjukdomar, utfärdat 2008-09-18

- dels för att bevisa att mina diagnoser utmattningsdepression, stressyndrom, panikångest, tvångstankar och depressioner utgör ett avgörande hinder för mig att utföra arbetsuppgifter i vilket som helst arbete ute på den öppna reguljära arbetsmarknaden eller i ett s.k. särskilt anordnat arbete som t.ex. skyddat arbete
- dels till styrkande av att rehabiliteringsinsatser förutsätter såväl trygghet som avsaknad av den omfattande smärtproblematiken som jag lider av.

Vidare bifogar jag i bilaga 2 en styrkt kopia av ett intyg av leg. läk. Per Nilsson, spec. i smärtsjukdomar, på lasarettet i Storstad, där jag är patient för min fibromyalgi, utfärdat 2008-06-11

- dels för att bevisa att mina diagnos fibromyalgi utgör ett avgörande hinder för mig att utföra arbetsuppgifter i vilket som helst arbete ute på den öppna reguljära arbetsmarknaden eller i ett s.k. särskilt anordnat arbete som t.ex. skyddat arbete
- dels för att bevisa att alla rehabiliteringsinsatser i mitt ärende har uttömts och att det medicinska tillståndet då alltså är stationärt och arbetsförmågan därmed stadigvarande nedsatt.

Slutligen bifogar jag också styrka kopior av min ansökan om sjukersättning i bilaga 3 och Försäkringskassans beslut 2008-12-11 i bilaga 4.

Jag förbehåller mig rätten att skicka in ytterligare handlingar och dokument efter att jag tagit del av Försäkringskassans yttrande i ärendet.

Storstad 2008-12-15

Bettina Lindholm

Bettina Lindholm

15.2.4.2

Mall för överklagande av beslut enligt socialförsäkringsbalken

ÖVERKLAGANDE

Försäkringskassan i Storstads län
Att. Förvaltningsrätten i Storstads län
Box 4321
250 55 Storstad

Klagande

Bettina Lindholm, 670726-4392
Västergatan 7
250 52 Storstad
Tel 0282- 39 05 74
Mobiltel 0782- 739 05 74

Motpart

Försäkringskassan i Storstads län
Box 4321
250 55 Storstad

Överklagat avgörande

Försäkringskassans beslut 2008-12-11

Saken

Icke tidsbegränsad sjukersättning enligt 33 kap. socialförsäkringsbalken (SFB)

Härmed överklagar jag Försäkringskassans beslut 2008-12-11.

1 Yrkanden mm

Jag yrkar att Förvaltningsrätten undanröjer Försäkringskassans beslut och bifaller min ansökan om icke tidsbegränsad sjukersättning, som Försäkringskassan i Storstads län (nedan Försäkringskassan) avslag genom beslut 2008-12-11.

2 Skälen för överklagandet

2.1 Bakgrund

Är det meningen att man som sjukförsäkrad ska tvingas söka arbete om man har svåra och omänskliga smärtor och smärtorna gör att man knappt kan vara ur sängen mer än 1-2 dagar i veckan? Vad tycker du som nu ska till att läsa detta mitt överklagande, min vädjan om att skipa rätt! Följ gärna med här i min vardag och ta del av min verklighet, jag som själv jobbat som sjuksköterska.

Jag bor ensam sedan 2003, då min sambo och jag separerade. Har en syster och en mor som också bor i Storstad.

Jag stortrivdes i mitt arbete som sjuksköterska jättemycket och hade mycket omväxlande arbetsuppgifter, när jag en måndag i slutet av februari 2002 slutligen gick i väggen efter ett stressigt helgpass på lasarettet i Storstad. Kroppen sa helt enkelt stopp.

Jag har varit sjukskriven sedan 2002-02-25 för utmattningsdepression, panikångest, tvångssyndrom, depressioner, och 2006-06-15 fick jag diagnosen fibromyalgi också, allt påvisat i diverse utredningar genom försäkringskassans anvisningar. Besvären har inte avtagit utan har tvärtom förvärrats genom åren – framför allt genom fibromyalgin - och gjort att jag numera är nästan helt isolerad i min lägenhet med den följderna att mitt tidigare sociala nätverk så gott som helt gått förlorat. I början hade jag vanlig sjukpenning, men 2004-07-01 bytte Försäkringskassan självmant ut den mot tidsbegränsad sjukersättning i olika omgångar för perioderna från 2004-07-01 till 2005-12-31, från 2006-01-01 till 2006-12-31, från 2007-01-01 till 2007-12-31 samt från 2008-01-01 till 2008-12-31. I god tid innan den sista perioden gick ut, ansökte jag på nytt om sjukersättning för samma diagnoser som tidigare.

Jag lämnade därför in en ansökan om icke tidsbegränsad sjukersättning 2008-10-03. Försäkringskassan gav mig avslag i ett beslut daterat 2008-12-11 men beviljade mig tidsbegränsad sjukersättning för perioden från 2009-01-01 till 2010-06-30, med förklaringen att jag antas ha en nedsatt arbetsförmåga för 18 månader framåt, men dock inte en stadigvarande nedsatt arbetsförmåga.

Jag överklagar nu därför Försäkringskassans beslut, jag lider sammanfattningsvis av diagnoserna stressyndrom, panikångest, tvångssyndrom och depression, samt fibromyalgi. Denna mångsidiga sjukdomsbild i allmänhet och fibromyalgin i synnerhet gör att min vardag alltid är både oerhört plågsam och i princip oförutsägbar. Diagnoser som jag i jobbet som sjuksköterska själv trodde var illusioner, sånt som patienterna bara hittade på. Men så fel jag hade.

2.2 Villkoren för rätt till icke tidsbegränsad sjukersättning

2.2.1 Jag har nedsatt arbetsförmåga mot hela arbetsmarknaden

Det första grundvillkoret för rätten till varaktig sjukersättning står i 33 kap 10 § SFB. Enligt denna paragraf ska Försäkringskassan beakta den försäkrades förmåga att försörja sig själv genom förvärvsarbete på arbetsmarknaden när det bedöms hur nedsatt arbetsförmågan är.

Det betyder i klartext att arbetsförmågan mäts genom att väga mina hinder och resurser att arbeta mot arbetsmarknadens krav inklusive den sk. skyddade arbetsmarknaden som tex. lönebidrags- och Samhalls-anställningar.

Med stöd av 33 kap 10 § SFB gör jag därför för det första gällande att jag saknar sådan förmåga att jag kan försörja mig själv genom förvärvsarbete på arbetsmarknaden. Skälen till detta är följande:

2.2.1.1 Hur mina sjukdomar begränsar min vardag och mina aktiviteter

2.2.1.1.1 De psykiatriska sjukdomarna

Mina psykiatriska besvär har gjort mig allt mer socialt isolerad genom åren. Och med sociala isoleringen följde ytterligare fördjupade psykiatriska besvär. Ett moment 22 alltså!

Jag tåler inte stress. Jag är oerhört stresskänslig. Det betyder att jag vid minsta stress tappar koncentrationen och kan inte tänka klart. Om stressen ökas tillsammans med att jag måste hålla reda på flera saker samtidigt, så tappar jag lätt tråden. Att tex. hålla reda på flera telefonsamtal på en dag att ringa klarar jag inte. Inte ens om det står på en papperslapp vad jag ska göra. Min bristande koncentrationsförmåga gör att jag så gott som alltid lätt glömmer att titta på papperslappen också. För mycket stress ger mig en oerhörd huvudvärk och avslöjar min totala avsaknad av simultankapacitet. En hel del av mitt tidigare sociala kontaktnät har gått förlorat tack vare att jag inte förmått koncentrera mig. Det betyder även att jag har enorma svårigheter att planera, och ha framförhållning. Det är alltså inte frågan om en vanlig trötthet över en helg, utan om ett långvarigt medicinskt läge redan från början.

Jag har också svårt att vistas i lokaler där det är mycket folk. Bara tanken på att det kan dyka upp folk gör mig vettskrämd. Jag är rädd för folk alltså. Är även rädd för att möta nya människor utan förvarning. Alltså om jag ska i väg på ett möte med Försäkringskassan vill jag veta säkert att jag inte tvingats byta handläggare. Paniken tar överhanden genom att jag får våldsamma smärtor i bröstkorgen och framför allt får enorma problem med andningen. Hjärtat slår flera ggr snabbare än normalt, och kommer folk för nära är risken stor att jag bara knuffar undan alla som kommer i min närhet. Jag blir vansinnig på att ha folk in på mig. Är jag instängd och inte kan fly, fäktar jag hellre alltså. Tack vare en del arbetsprövningar har jag tvingats in i sådana här situationer, där jag bara skrikit och åt folk att dra åt skogen och knuffat bort dem från min närhet. Att ta bussen in till stan är ju bara inte att tänka på, om det inte är frågan om att åka sent på kvällarna när bussen kör nästan utan passagerare.

Jag är också oftast nedstämd, har rent av även svåra depressioner emellanåt. Har dock fram tills nyligen aldrig tänkt på att ta mitt liv. Men i och med försäkringskassans beslut så har jag börjat fundera över vad livet är värt för något. Vad har jag gjort för att hamna i denna situation? Jag har inte själv valt den. Mina skuld känslor var så starka så jag rent av hamnade på psykens akutmottagning, när jag inte svarade i telefon när min syster ringde. Hon blev orolig, och åkte hem till mig. Tack vare henne misslyckades mitt självmordsförsök. Men jag är fortfarande fullt trasig i nerverna pga. försäkringskassans hetsjakt på mig.

Jag lider också av tvångssyndrom. Jag har ett ständigt behov av att tvätta händerna, eftersom jag är rädd att smittas av farliga sjukdomar. Den rädslan har dock avtagit på bekostnad av ökade självmordstankar. Jag har hela tiden skuld känslor som jag tänker på när jag försöker sova. Skuld känslorna har tvärtemot smittorädslan förvärrats i och med de ökade självmordstankar. Jag kan helt enkelt inte släppa skuld tankarna. Så gott som varje kväll ägnar jag flera timmar enbart åt de här påtvingade tankarna.

För mina psykiatriska besvär medicinerar jag med mycket tunga psykofarmaka som framgår av läkarutlåtandet om hälsotillstånd.

2.2.1.1.2 Fibromyalgin

Jag vet inte från den ena dagen till den andra hur mina smärtor kommer att begränsa min vardag. Fibromyalgi är ju en sjukdom som ofta ger upphov till omfattande och varierande nivåer av smärtor hos mig. Den här ovetskapen om när smärtorna dyker upp gör att saker som jag planerat för ofta får skjutas upp.

Vad jag däremot vet att jag så gott som alltid är smärtfri en, högst två dagar i veckan, och att de ”smärtfria” dagarna i regel också vållar lindrigare smärta som tröttar ut mig. De smärtefulla dagarna är svåra för en frisk människa att föreställa sig, och till och med jag själv hyste starka tvivel på sjukdomen då jag jobbade som sjuksköterska. Nu vet jag att det inte är en hitta-på-diagnos.

Men jag ska förklara hur smärtorna yttrar sig. Det gör då ont i hela kroppen, minsta kroppsrörelse kan göra att jag får ihållande smärtor som strålar ut från smärtpunkten/smärtpunkterna och hela kroppen blir påverkad.

Att diska efter maten tar 2-3 timmar, ibland rentav halva dagen, och det enbart om det finns en tallrik, två bestick och ett glas att diska. Smärtorna är oftast outhärdliga och minsta felrörelse gör att jag måste sätta mig och vila i så fall i 20-30 minuter. Vilka rörelser som går att göra är omöjligt att veta, eftersom den exakta smärtpunkten inte kan härledas.

Samma fenomen inträffar om jag skulle få för mig att vilja tvätta nere i tvättstugan eller skulle vilja städa. Städning har jag inte klarat av på 4-5 år nu, utan det får jag varenda gång be om hjälp med, tack och lov ställer min mor och min storasyster upp så gott det går. Det samma gäller tvätten. Så något hushållsarbete klarar jag inte av. Inte ens smärtfria dagar, då de smärftulla dagarna har tröttnat ut kroppen så mycket och rubbat sömnrutmen, att jag oftast ligger helt utslagen och sover flera timmar dagarna efter. Det är alltså oerhört mycket stryk som min kropp får ta av fibromyalgin.

Smärtornas omfattning, oberäknelighet och konsekvenser gör att hela min tillvaro betyder kamp enbart för att överleva min situation. Hur mycket jag än tvingas, vill, eller försöker återfå mitt gamla liv, säger kroppen nästan genast stopp!

Jag tar självklart också smärtstillande läkemedel mot fibromyalgin, detta och de mediciner jag tar mot mina psykiatriska besvär förstärker tröttheten ytterligare utöver vad sjukdomarna var för sig och tillsammans gör.

2.2.1.2 Hur matchar mina funktionsbegränsningar då arbetsmarknadens krav?

Du som läser det här har säkert redan förstått vid det här laget att jag är drabbad av ett söndertrasat socialt liv, en oberäknelig och plågsam smärtproblematik, och som en följd därav en omfattande trötthet och en i princip obefintlig prestationsnivå. Men, hur matchar denna bristande funktionsförmåga arbetsmarknadens generella krav? Ska vi se vad arbetsmarknaden kräver? Efter att ha bläddrat igenom ett antal platsannonser torde det råda en rimlig samsyn i samhället om att den vanliga, ”reguljära” arbetsmarknaden generellt kräver följande av sina arbetssökande:

- förmågan att arbeta självständigt,
- förmågan att ta initiativ,
- hög sinnesnärvaro,
- låg sjukfrånvaro,
- punktlighet och pålitlighet att man kommer till jobbet,
- samarbetsförmåga,
- koncentrationsförmåga,
- simultankapacitet,
- social kompetens,
- fysisk rörlighet utan att behöva vila hela tiden, och
- stresstålighet.

Punktligt till att börja med. Min smärtproblematik är så oerhört oberäknelig att jag inte från ena timmen till den andra vet när smärtorna sätter in. Vad jag vet är att jag har dessa nästan hela veckan, och tack vare svåra smärtor är det mycket svårt att sova, vilket gör kroppen outvilad dagen efter. Sömn är alltså söndertrasad. Att hålla tider är därför inget realistiskt krav för mig.

Koncentrationsförmågan och simultanförmågan är noll. Det matchar inte kraven i här uppe. Jag kan inte hålla många bollar i luften samtidigt längre, vilket oftast krävs även för de enklare jobben.

Social kompetens har jag inte så mycket kvar av. Det borde vara lätt att förstå att man inte kan uppvisa social kompetens om man varit långtidssjuk och förlorat nästan hela sitt sociala nätverk.

Fysisk rörlighet är ännu ett oöverstigligt hinder för mig. När jag inte klarar att diska en kaffekopp utan att jag ska behöva sätta mig 2-3 ggr om 20-30 minuter vardera, så blir det inte mycket till rörlighet ens i ett kontorsarbete.

På den allt mera slimmade arbetsmarknaden ställs ökade krav på stresstålighet, det matchar inte heller mina begränsningar.

Inte ens den skyddade arbetsmarknaden är kravlös, tyvärr. Där ställs också en del av kraven som på den normala arbetsmarknaden, som bla.:

- punktlighet och pålitlighet att man kommer till jobbet,
- social kompetens, och
- fysisk rörlighet utan att behöva vila hela tiden.

Dvs. punkter som jag nyss påpekat på att de inte matchar mina funktionsbegränsningar.

2.2.1.3 Bemötande av försäkringskassans påståenden

Försäkringskassan hävdar att arbete är bra som rehabilitering. Men detta är en grov generalisering som överflyglas av en spariver i sjukförsäkringen, och har inget med min dagliga verklighet att göra. Alla behöver ha en meningsfull sysselsättning, men det är inte alla som har förmågan att utföra en sådan aktivitet. Mina smärtor är av sådan omfattning, och så pass väl dokumenterade att det är omöjligt att utföra ens skyddat arbete, som försäkringskassan påstår. (se sidan 2 p. 5 i bilaga 2)

2.2.2 Övriga villkor för rätt till sjukersättning

De övriga grundvillkoren för rätten till varaktig sjukersättning står i 33 kap 5-6 §§ SFB. Enligt dessa paragrafer föreligger rätt till varaktig sjukersättning

- om arbetsförmågan är nedsatt med minst en fjärdedel på grund av sjukdom eller annan nedsättning av den fysiska eller psykiska prestationsförmågan (33 kap 5 § SFB),
- om arbetsförmågan kan anses stadigvarande nedsatt (33 kap 6 § SFB), och
- om åtgärder som avses i 27 kap. 6 § samt i 29–31 kap. – dvs. ytterligare rehabiliteringsåtgärder - inte bedöms kunna leda till att den försäkrade återfår någon arbetsförmåga (33 kap 6 § SFB).

2.2.2.1 Min arbetsförmåga är nedsatt med minst en fjärdedel

Med stöd av 33 kap 5 § SFB gör jag därför för det andra gällande att min arbetsförmåga är nedsatt med minst 25 procent. Skälet till detta är följande:

Mina omfattande smärtor nästan hela veckan gör att jag inte ens kommer klara att arbeta ett par timmar i veckan. Detta trots att man får arbeta i fem timmar i veckan och behålla hel sjukersättning.

2.2.2.2 Min arbetsförmåga är stadigvarande nedsatt

Vad som menas med stadigvarande nedsatt arbetsförmåga förklaras närmare i förarbetena till rehabiliteringskedjan.

Det ska vara frågan om kroniska sjukdomar och irreversibla skador där ytterligare medicinskt eller arbetslivsriktad rehabilitering inte bedöms kunna leda till förbättrad arbetsförmåga på den reguljära arbetsmarknaden inklusive den skyddade arbetsmarknaden, dvs. att det medicinska läget antas vara stationärt. Denna bedömningen måste utgå från de behandlingsmetoder som är kända vid tidpunkten för handläggningen av ansökan. (prop. 2007/08:136, s. 88)

Med stöd av 33 kap 6 § SFB och uttalandena i prop. 2007/08:136 gör jag för det tredje gällande att min arbetsförmåga är stadigvarande nedsatt. Skälet till detta är följande:

Fibromyalgi är ingen långsiktig sjukdom, den är livslång och bestående. Något botemedel finns inte, det enda som jag är hänvisad till just nu är smärtstillande läkemedel.

Eftersom jag lider av svåra smärtor blir det självklart näst intill omöjligt att rehabilitera bort de psykiatriska diagnoserna. Det är mycket sällan som jag kommer ut ur min bostad. Därför kan man säga att mina psykiatriska diagnoser också är stationära, alltså icke rehabiliteringsbara.

2.2.2.3 Ytterligare rehabilitering är utsiktslös

Med stöd av 33 kap 6 § SFB gör jag slutligen för det fjärde gällande att ytterligare rehabilitering är utsiktslös. Skälet till detta är följande:

Jag har redan gått igenom flertalet arbetslivsriktade rehabiliteringar. Innan jag fick fibromyalgin kunde jag klara enklare arbeten inom min kommunal där jag bor, om jobbet låg på gångavstånd, och utifrån individuellt anpassade arbetsuppgifter, där det inte var mycket folk, noll stresskrav, och jag fick en sådan arbetsprövning hösten 2005 i en förening som arbetar för hemlösa, FSU, Föreningen Stoppa Uteliggarskapet, de har sin lokal inom fem minuters gångavstånd. Det var min första arbetsprövning. Men så började jag få problem med smärtorna efter ett par månaders arbetsprövning, och sjukanmälde mig allt oftare, så till slut gick detta inte.

Våren 2006 ordnades en praktik i en reception i ett företag i min närhet, hos AB Rehabmedicin. Det var frågan om enklare uppgifter som att kopiera papper och att svara i telefon för företagets räkning. Praktiken avbröts efter tre veckor då jag inte kommit dit mer än en dag på de tre veckorna och bara klarat 1,5 timme, sen kom smärtorna. En ur personalen fick följa mig hem, en gångpromenad på 10 minuter som i stället tog 2,5 timmar. Pga. mina svåra smärtor.

Försäkringskassan gav sig inte. Så hösten 2006 var det dags igen. Ny praktik, men nu på ett bibliotek, där det oftast är lugnt och avkopplande. Jag skulle bara sköta litteraturrådgivningen, men jag kom aldrig i väg till praktiken pga. mina outhärdliga och våldsamma smärtor. Efter två veckor avslutades praktiken.

2.2.2.4 Några tankar för att avrunda det hela

Nå, vad tyckte du som läst mitt överklagande? Är jag rätt person att anställa? Hade du anställt mig med denna meritförteckning ovan om du varit arbetsgivare? Misslyckade arbetsprövningar för att återfå min självkänsla och mitt egenvärde, men samtliga har påvisat noll förmåga att klara enklare arbetsuppgifter. Nu menar försäkringskassan att jag ska stå till den öppna eller skyddade arbetsmarknadens förfogande på heltid. Jag tror och hoppas att du som läst detta överklagande har tillräcklig inlevelseförmåga och lyssnar till min vädjan.

3 De bevis som jag vill åberopa och andra bilagor

Jag bifogar i bilaga 1 en styrkt kopia av ett intyg av leg. läk. Paul Hansson, spec. i allmänpsykiatri, på lasarettet i Storstad, där jag är patient och står under behandling för mina psykiatriska sjukdomar, utfärdat 2008-09-18

- dels för att bevisa att mina diagnoser utmattningsdepression, stressyndrom, panikångest, tvångstankar och depressioner utgör ett avgörande hinder för mig att utföra arbetsuppgifter i vilket som helst arbete ute på den öppna reguljära arbetsmarknaden eller i ett s.k. särskilt anordnat arbete som t.ex. skyddat arbete
- dels till styrkande av att rehabiliteringsinsatser förutsätter såväl trygghet som avsaknad av den omfattande smärtproblematiken som jag lider av.

Vidare bifogar jag i bilaga 2 en styrkt kopia av ett intyg av leg. läk. Per Nilsson, spec. i smärtsjukdomar, på lasarettet i Storstad, där jag är patient för min fibromyalgi, utfärdat 2008-06-11

- dels för att bevisa att mina diagnos fibromyalgi utgör ett avgörande hinder för mig att utföra arbetsuppgifter i vilket som helst arbete ute på den öppna reguljära arbetsmarknaden eller i ett s.k. särskilt anordnat arbete som t.ex. skyddat arbete
- dels för att bevisa att alla rehabiliteringsinsatser i mitt ärende har uttömts och att det medicinska tillståndet då alltså är stationärt och arbetsförmågan därmed stadigvarande nedsatt.

Slutligen bifogar jag också styrka kopior av

- min ansökan om sjukersättning i bilaga 3 och
- Försäkringskassans beslut 2008-12-11 i bilaga 4.

Jag förbehåller mig rätten att skicka in ytterligare handlingar och dokument efter att jag tagit del av Försäkringskassans yttrande i ärendet.

Storstad 2008-12-15

Bettina Lindholm

Bettina Lindholm

15.2.5

Bettina Lindholm ./ försäkringskassan i kammarrätten

Bettina Lindholm förlorade lite oväntat i förvaltningsrätten så nu vill hon gå vidare och överklaga till kammarrätten. Där krävs dessutom prövningstillstånd. Det är inget komplicerat utan innebär bara en extra (eller preliminär) bedömning av ärendet. Om prövningstillstånd meddelas ger detta ej sällan en viss antydning vart ärendet lutar, men inte alltid, eftersom kammarrätten också kan beviljas prövningstillstånd för att ge en vägledande dom. Det är sällsynt att prövningstillstånd ges i kammarrätten, men eftersom rehabiliteringskedjan ([prop. 2007/08:136](#)) är förhållandevis ny så finns det mycket sparsamt med vägledande domar från de högre instanserna, men även i det gamla regelverket framstår en del frågor tyvärr obesvarade i nuläget, frågor som ger utrymme till en ökad rättsosäkerhet i försäkringskassans regeltillämpning, och som framkommer i nästa mall.

Avslag på begäran om prövningstillstånd fattas inte genom en dom utan genom ett vanligt beslut, för vilket gäller att man kan överklaga detta till Högsta förvaltningsdomstolen. I Högsta förvaltningsdomstolen gäller också krav på prövningstillstånd i sådant fall. Omvänt gäller att kammarrättens beslut att bevilja prövningstillstånd för ena parten inte kan överklagas av den andra parten. Har man som enskilt fått prövningstillstånd i kammarrätten i mål mot Försäkringskassan så kan således Försäkringskassan inte överklaga det beslutet till Högsta förvaltningsdomstolen utan i sådant fall kommer kammarrätten att ta upp målet för prövning i sakfrågan.

Mallar för prövning i Högsta förvaltningsdomstolen är egentligen överflödiga, eftersom resonemanget går ut på samma principer som i mallarna i förvaltningsrätten och kammarrätten, enda skillnaden är frågan om prövningstillstånd i kammarrätten. Det är endast den översta punkten, frågan om behovet av vägledande domar, som kan ge prövningstillstånd i Högsta förvaltningsdomstolen, utom i lagens ytterkanter, där det finns marginella ytor för prövningstillstånd av extraordinära (dvs. synnerliga) skäl. Sistnämnda typ av prövningstillstånd förekommer även i kammarrätten, men den typen av prövningstillstånd kommer nästan aldrig i fråga, och berörs därför inte i dessa mallar.

15.2.5.1 *Mall för överklagande av beslut enligt lagen om allmän försäkring*

ÖVERKLAGANDE

Förvaltningsrätten i Storstads län
Att. Kammarrätten i Storstad
Box 1234
250 51 Storstad

Klagande

Bettina Lindholm, 770726-4392
Västergatan 7
250 52 Storstad
Tel 0282- 39 05 74
Mobiltel 0782- 739 05 74

Motpart

Försäkringskassan i Storstads län
Box 4321
250 55 Storstad

Överklagat avgörande

Förvaltningsrättens i Storstads län dom i mål nr 1894-2006 E meddelad 2009-03-11

Saken

Icke tidsbegränsad sjukersättning enligt 7 kap 1-3 §§ lagen (1962:381) om allmän försäkring (AFL)

Härmed överklagar jag Förvaltningsrättens i Storstads län dom i mål nr 1894-2006 E meddelad 2009-03-11.

1 Yrkanden mm

Jag yrkar att kammarrätten beviljar prövningstillstånd för prövning av saken.

Om kammarrätten beviljar prövningstillstånd, yrkar jag att kammarrätten undanröjer Förvaltningsrättens dom och bifaller min ansökan om icke tidsbegränsad sjukersättning, som Försäkringskassan i Storstads län (nedan Försäkringskassan) avslog genom beslut 2008-12-11.

2 Skälen för kammarrätten att bevilja prövningstillstånd

Kammarrätten ska bevilja prövningstillstånd bla. om

- det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas av kammarrätten, eller om
- det förekommer anledning att ändra Förvaltningsrättens dom.

Jag gör därför gällande att kammarrätten har skäl att bevilja prövningstillstånd. Skälet till detta är följande:

2.1 Frågor av vikt för ledning av rättstillämpningen

Rehabiliteringskedjan är tämligen ny. Det bör inte ha skapats några vägledande domar än på området när det gäller begreppet arbetsförmåga i rehabiliteringskedjans mening, varför kammarrätten ska bevilja prövningstillstånd.

En annan fråga som hittills inte besvarats mer än ytligt i Högsta förvaltningsdomstolen är begreppet normalt förekommande arbete. Frågan tex. vilka allmänt hållna krav ställer dels den normala arbetsmarknaden, dels den skyddade arbetsmarknaden, väntar fortfarande på sitt svar i rättspraxis. Det finns ingen juridiskt bindande vägledning för hur kraven på arbetsmarknaden ska anses vara för att bestämma den försäkrades funktionsförmåga i relation till hela arbetsmarknaden. Som rättsläget är nu, riskerar bedömningen av arbetsförmågan att göras mot en fiktiv arbetsmarknad, och det uppstår regionala skillnader i försäkringskassans tillämpning av lagen.

En tredje fråga som också väntar på sitt svar i rättspraxis är hur långt man ska behöva sträcka sig i rehabiliteringshänseende. Ska man ha provat en eller ett par rehabiliteringsåtgärder för att alla rehabiliteringsåtgärder ska anses uttömda? Samma problem här som med bedömningen av arbetsförmågan, det blir i dagsläget frågan om hänsynstaganden till fiktiva rehabiliteringsinsatser, och det uppstår även i denna frågeställning regionala skillnader i försäkringskassans tillämpning av lagen.

2.2 Anledning att ändra Förvaltningsrätten dom

Det finns också anledning för kammarrätten att döma annorlunda än Förvaltningsrätten. Förvaltningsrätten har inte i tillräcklig grad vägt in den dokumentation och de brister i försäkringskassans utredning som jag pekat på i mitt tredje yttrande i Förvaltningsrätten. Jag bifogar det yttrandet också till detta överklagandet.

Förvaltningsrätten har ej heller tagit hänsyn till min invändning mot försäkringskassans påstående, se rubriken 3.2.1.3 nedan!

3 Skälen för överklagandet i sakfrågan

3.1 Bakgrund

Är det meningen att man som sjukförsäkrad ska tvingas söka arbete om man har svåra och omänskliga smärtor och smärtorna gör att man knappt kan vara ur sängen mer än 1-2 dagar i veckan? Vad tycker du som nu ska till att läsa detta mitt överklagande, min vädjan om att skipa rätt! Följ gärna med här i min vardag och ta del av min verklighet, jag som själv jobbat som sjuksköterska.

Jag bor ensam sedan 2003, då min sambo och jag separerade. Har en syster och en mor som också bor i Storstad.

Jag störttrivdes i mitt arbete som sjuksköterska jättemycket och hade mycket omväxlande arbetsuppgifter, när jag en måndag i slutet av februari 2002 slutligen gick i väggen efter ett stressigt helgpass på lasarettet i Storstad. Kroppen sa helt enkelt stopp.

Jag har varit sjukskriven sedan 2002-02-25 för utmattningsdepression, panikångest, tvångssyndrom, depressioner, och 2006-06-15 fick jag diagnosen fibromyalgi också, allt påvisat i diverse utredningar genom försäkringskassans anvisningar. Besvären har inte avtagit utan har tvärtom förvärrats genom åren – framför allt genom fibromyalgin - och gjort att jag numera är nästan helt isolerad i min lägenhet med den följderna att mitt tidigare sociala nätverk så gott som helt gått förlorat. I början hade jag vanlig sjukpenning, men 2004-07-01 bytte Försäkringskassan självmant ut den mot tidsbegränsad sjukersättning i olika omgångar för perioderna från 2004-07-01 till 2005-12-31, från 2006-01-01 till 2006-12-31, från 2007-01-01 till 2007-12-31 samt från 2008-01-01 till 2008-12-31. I god tid innan den sista perioden gick ut, ansökte jag på nytt om sjukersättning för samma diagnoser som tidigare.

Jag lämnade därför in en ansökan om icke tidsbegränsad sjukersättning 2008-10-03. Försäkringskassan gav mig avslag i ett beslut daterat 2008-12-11 men beviljade mig tidsbegränsad sjukersättning för perioden från 2009-01-01 till 2010-06-30, med förklaringen att jag antas ha en nedsatt arbetsförmåga för 18 månader framåt, men dock inte en stadigvarande nedsatt arbetsförmåga.

Jag överklagar nu därför Försäkringskassans beslut, jag lider sammanfattningsvis av diagnoserna stressyndrom, panikångest, tvångssyndrom och depression, samt fibromyalgi. Denna mångsidiga sjukdomsbild i allmänhet och fibromyalgin i synnerhet gör att min vardag alltid är både oerhört plågsam och i princip oförutsägbar. Diagnoser som jag i jobbet som sjuksköterska själv trodde var illusioner, sånt som patienterna bara hittade på. Men så fel jag hade.

3.2 Villkoren för rätt till icke tidsbegränsad sjukersättning

3.2.1 Jag har nedsatt arbetsförmåga mot hela arbetsmarknaden

Det första grundvillkoret för rätten till varaktig sjukersättning står i 7 kap 3 § 1 st första meningen AFL. Enligt denna paragraf ska det vid bedömningen av i vad mån arbetsförmågan är nedsatt beaktas om den försäkrade har sådan förmåga att han eller hon kan försörja sig själv genom förvärvsarbete på arbetsmarknaden.

Det betyder i klartext att arbetsförmågan mäts genom att väga mina hinder och resurser att arbeta mot arbetsmarknadens krav inklusive den sk. skyddade arbetsmarknaden som tex. lönebidrags- och Samhalls-anställningar.

Med stöd av 7 kap 3 § AFL gör jag därför för det första gällande att jag saknar sådan förmåga att jag kan försörja mig själv genom förvärvsarbete på arbetsmarknaden. Skälen till detta är följande:

3.2.1.1 Hur mina sjukdomar begränsar min vardag och mina aktiviteter

3.2.1.1.1 De psykiatriska sjukdomarna

Mina psykiatriska besvär har gjort mig allt mer socialt isolerad genom åren. Och med sociala isoleringen följde ytterligare fördjupade psykiatriska besvär. Ett moment 22 alltså!

Jag tåler inte stress. Jag är oerhört stresskänslig. Det betyder att jag vid minsta stress tappar koncentrationen och kan inte tänka klart. Om stressen ökas tillsammans med att jag måste hålla reda på flera saker samtidigt, så tappar jag lätt tråden. Att tex. hålla reda på flera telefonsamtal på en dag att ringa klarar jag inte. Inte ens om det står på en papperslapp vad jag ska göra. Min bristande koncentrationsförmåga gör att jag så gott som alltid lätt glömmer att titta på papperslappen också. För mycket stress ger mig en oerhörd huvudvärk och avslöjar min totala avsaknad av simultankapacitet. En hel del av mitt tidigare sociala kontaktnät har gått förlorat tack vare att jag inte förmått koncentrera mig. Det betyder även att jag har enorma svårigheter att planera, och ha framförhållning. Det är alltså inte frågan om en vanlig trötthet över en helg, utan om ett långvarigt medicinskt läge redan från början.

Jag har också svårt att vistas i lokaler där det är mycket folk. Bara tanken på att det kan dyka upp folk gör mig vettskrämd. Jag är rädd för folk alltså. Är även rädd för att möta nya människor utan förvarning. Alltså om jag ska i väg på ett möte med Försäkringskassan vill jag veta säkert att jag inte tvingats byta handläggare. Paniken tar överhanden genom att jag får våldsamma smärtor i bröstkorgen och framför allt får enorma problem med andningen. Hjärtat slår flera ggr snabbare än normalt, och kommer folk för nära är risken stor att jag bara knuffar undan alla som kommer i min närhet. Jag blir vansinnig på att ha folk in på mig. Är jag instängd och inte kan fly, fäktar jag hellre alltså. Tack vare en del arbetsprövningar har jag tvingats in i sådana här situationer, där jag bara skrikit och åt folk att dra åt skogen och knuffat bort dem från min närhet. Att ta bussen in till stan är ju bara inte att tänka på, om det inte är frågan om att åka sent på kvällarna när bussen kör nästan utan passagerare.

Jag är också oftast nedstämd, har rent av även svåra depressioner emellanåt. Har dock fram tills nyligen aldrig tänkt på att ta mitt liv. Men i och med försäkringskassans beslut så har jag börjat fundera över vad livet är värt för något. Vad har jag gjort för att hamna i denna situation? Jag har inte själv valt den. Mina skuld känslor var så starka så jag rent av hamnade på psykiatriens akutmottagning, när jag inte svarade i telefon när min syster ringde. Hon blev orolig, och åkte hem till mig. Tack vare henne misslyckades mitt självmordsförsök. Men jag är fortfarande fullt trasig i nerverna pga. försäkringskassans hetsjakt på mig.

Jag lider också av tvångssyndrom. Jag har ett ständigt behov av att tvätta händerna, eftersom jag är rädd att smittas av farliga sjukdomar. Den rädslan har dock avtagit på bekostnad av ökade självmordstankar. Jag har hela tiden skuld känslor som jag tänker på när jag försöker sova. Skuld känslorna har tvärtemot smittorädslan förvärrats i och med de ökade självmordstankar. Jag kan helt enkelt inte släppa skuldtankarna. Så gott som varje kväll ägnar jag flera timmar enbart åt de här påtvingade tankarna.

För mina psykiatriska besvär medicinerar jag med mycket tunga psykofarmaka som framgår av läkarutlåtandet om hälsotillstånd.

3.2.1.1.2 Fibromyalgin

Jag vet inte från den ena dagen till den andra hur mina smärtor kommer att begränsa min vardag. Fibromyalgi är ju en sjukdom som ofta ger upphov till omfattande och varierande nivåer av smärtor hos mig. Den här ovetskapen om när smärtorna dyker upp gör att saker som jag planerat för ofta får skjutas upp.

Vad jag däremot vet att jag så gott som alltid är smärtfri en, högst två dagar i veckan, och att de ”smärtfria” dagarna i regel också vållar lindrigare smärta som tröttar ut mig. De smärftulla dagarna är svåra för en frisk människa att föreställa sig, och till och med jag själv hyste starka tvivel på sjukdomen då jag jobbade som sjuksköterska. Nu vet jag att det inte är en hitta-på-diagnos.

Vad jag däremot vet att jag så gott som alltid är smärtfri en, högst två dagar i veckan, och att de ”smärtfria” dagarna i regel också vållar lindrigare smärta som tröttar ut mig. De smärtsamma dagarna är svåra för en frisk människa att föreställa sig, och till och med jag själv hyste starka tvivel på sjukdomen då jag jobbade som sjuksköterska. Nu vet jag att det inte är en hitta-på-diagnos.

Men jag ska förklara hur smärtorna yttrar sig. Det gör då ont i hela kroppen, minsta kropps rörelse kan göra att jag får ihållande smärtor som strålar ut från smärtpunkten/smärtpunkterna och hela kroppen blir påverkad.

Att diska efter maten tar 2-3 timmar, ibland rentav halva dagen, och det enbart om det finns en tallrik, två bestick och ett glas att diska. Smärtorna är oftast outhärdliga och minsta felrörelse gör att jag måste sätta mig och vila i så fall i 20-30 minuter. Vilka rörelser som går att göra är omöjligt att veta, eftersom den exakta smärtpunkten inte kan härledas.

Samma fenomen inträffar om jag skulle få för mig att vilja tvätta nere i tvättstugan eller skulle vilja städa. Städa har jag inte klarat av på 4-5 år nu, utan det får jag varenda gång be om hjälp med, tack och lov ställer min mor och min storasyster upp så gott det går. Det samma gäller tvätten. Så något hushållsarbete klarar jag inte av. Inte ens smärtfria dagar, då de smärtsamma dagarna har tröttat ut kroppen så mycket och rubbat sömnrutmen, att jag oftast ligger helt utslagen och sover flera timmar dagarna efter. Det är alltså oerhört mycket stryk som min kropp får ta av fibromyalgin.

Smärtornas omfattning, oberäknlighet och konsekvenser gör att hela min tillvaro betyder kamp enbart för att överleva min situation. Hur mycket jag än tvingas, vill, eller försöker återfå mitt gamla liv, säger kroppen nästan genast stopp!

Jag tar självklart också smärtstillande läkemedel mot fibromyalgin, detta och de mediciner jag tar mot mina psykiatriska besvär förstärker tröttheten ytterligare utöver vad sjukdomarna var för sig och tillsammans gör.

3.2.1.2 Hur matchar mina funktionsbegränsningar då arbetsmarknadens krav?

Du som läser det här har säkert redan förstått vid det här laget att jag är drabbad av ett söndertrasat socialt liv, en oberäknelig och plågsam smärtproblematik, och som en följd därav en omfattande trötthet och en i princip obefintlig prestationsnivå. Men, hur matchar denna bristande funktionsförmåga arbetsmarknadens generella krav? Ska vi se vad arbetsmarknaden kräver? Efter att ha bläddrat igenom ett antal platsannonser torde det råda en rimlig samsyn i samhället om att den vanliga, ”reguljära” arbetsmarknaden generellt kräver följande av sina arbetssökande:

- förmågan att arbeta självständigt,
- förmågan att ta initiativ,
- hög sinnesnärvaro,
- låg sjukfrånvaro,
- punktlighet och pålitlighet att man kommer till jobbet,
- samarbetsförmåga,
- koncentrationsförmåga,
- simultankapacitet,
- social kompetens,
- fysisk rörlighet utan att behöva vila hela tiden, och
- stresstålighet.

Punktligt till att börja med. Min smärtproblematik är så oerhört oberäknelig att jag inte från ena timmen till den andra vet när smärtorna sätter in. Vad jag vet är att jag har dessa nästan hela veckan, och tack vare svåra smärtor är det mycket svårt att sova, vilket gör kroppen outvilad dagen efter. Sömnen är alltså söndertrasad. Att hålla tider är därför inget realistiskt krav för mig.

Koncentrationsförmågan och simultanförmågan är noll. Det matchar inte kraven i här uppe. Jag kan inte hålla många bollar i luften samtidigt längre, vilket oftast krävs även för de enklare jobben.

Social kompetens har jag inte så mycket kvar av. Det borde vara lätt att förstå att man inte kan uppvisa social kompetens om man varit långtidssjuk och förlorat nästan hela sitt sociala nätverk.

Fysisk rörlighet är ännu ett oöverstigligt hinder för mig. När jag inte klarar att diska en kaffekopp utan att jag ska behöva sätta mig 2-3 ggr om 20-30 minuter vardera, så blir det inte mycket till rörlighet ens i ett kontorsarbete.

På den allt mera slimmade arbetsmarknaden ställs ökade krav på stresstålighet, det matchar inte heller mina begränsningar.

Inte ens den skyddade arbetsmarknaden är kravlös, tyvärr. Där ställs också en del av kraven som på den normala arbetsmarknaden, som bla.:

- punktlighet och pålitlighet att man kommer till jobbet,
- social kompetens, och
- fysisk rörlighet utan att behöva vila hela tiden.

Dvs. punkter som jag nyss påpekat på att de inte matchar mina funktionsbegränsningar.

3.2.1.3 Bemötande av försäkringskassans påståenden

Försäkringskassan hävdar att arbete är bra som rehabilitering. Men detta är en grov generalisering som överflyglas av en spariver i sjukförsäkringen, och har inget med min dagliga verklighet att göra. Alla behöver ha en meningsfull sysselsättning, men det är inte alla som har förmågan att utföra en sådan aktivitet. Mina smärtor är av sådan omfattning, och så pass väl dokumenterade att det är omöjligt att utföra ens skyddat arbete, som försäkringskassan påstår. (se sidan 2 p. 5 i bilaga 2)

3.2.2 Övriga villkor för rätt till sjukersättning

De övriga grundvillkoren för rätten till varaktig sjukersättning står i 7 kap 1 § 1 st första och andra meningen AFL. Enligt denna paragraf föreligger rätt till varaktig sjukersättning

- om arbetsförmågan är nedsatt med minst en fjärdedel på grund av sjukdom eller annan nedsättning av den fysiska eller psykiska prestationsförmågan,
- om arbetsförmågan kan anses stadigvarande nedsatt, och
- om åtgärder som avses i 3 kap. 7 b § eller 22 kap. – dvs. ytterligare rehabiliteringsåtgärder - inte bedöms kunna leda till att den försäkrade återfår någon arbetsförmåga.

3.2.2.1 Min arbetsförmåga är nedsatt med minst en fjärdedel

Med stöd av 7 kap 1 § AFL gör jag därför för det andra gällande att min arbetsförmåga är nedsatt med minst 25 procent. Skälet till detta är följande:

Mina omfattande smärtor nästan hela veckan gör att jag inte ens kommer klara att arbeta ett par timmar i veckan. Detta trots att man får arbeta i fem timmar i veckan och behålla hel sjukersättning.

3.2.2.2 Min arbetsförmåga är stadigvarande nedsatt

Vad som menas med stadigvarande nedsatt arbetsförmåga förklaras närmare i förarbetena till rehabiliteringskedjan.

Det ska vara frågan om kroniska sjukdomar och irreversibla skador där ytterligare medicinskt eller arbetslivsinriktad rehabilitering inte bedöms kunna leda till förbättrad arbetsförmåga på den reguljära arbetsmarknaden inklusive den skyddade arbetsmarknaden, dvs. att det medicinska läget antas vara stationärt. Denna bedömningen måste utgå från de behandlingsmetoder som är kända vid tidpunkten för handläggningen av ansökan. (prop. 2007/08:136, s. 88)

Med stöd av 7 kap 1 § AFL och uttalandena i prop. 2007/08:136 gör jag för det tredje gällande att min arbetsförmåga är stadigvarande nedsatt. Skälet till detta är följande:

Fibromyalgi är ingen långsiktig sjukdom, den är livslång och bestående. Något botemedel finns inte, det enda som jag är hänvisad till just nu är smärtstillande läkemedel.

Eftersom jag lider av svåra smärtor blir det självklart näst intill omöjligt att rehabilitera bort de psykiatriska diagnoserna. Det är mycket sällan som jag kommer ut ur min bostad. Därför kan man säga att mina psykiatriska diagnoser också är stationära, alltså icke rehabiliteringsbara.

3.2.2.3 Ytterligare rehabilitering är utsiktslös

Med stöd av 7 kap 1 § AFL gör jag slutligen för det fjärde gällande att ytterligare rehabilitering är utsiktslös. Skälet till detta är följande:

Jag har redan gått igenom flertalet arbetslivsinriktade rehabiliteringar. Innan jag fick fibromyalgin kunde jag klara enklare arbeten inom min kommunal där jag bor, om jobbet låg på gångavstånd, och utifrån individuellt anpassade arbetsuppgifter, där det inte var mycket folk, noll stresskrav, och jag fick en sådan arbetsprövning hösten 2005 i en förening som arbetar för hemlösa, FSU, Föreningen Stoppa Uteliggarskapet, de har sin lokal inom fem minuters gångavstånd. Det var min första arbetsprövning. Men så började jag få problem med smärtorna efter ett par månaders arbetsprövning, och sjukanmälde mig allt oftare, så till slut gick detta inte.

Våren 2006 ordnades en praktik i en reception i ett företag i min närhet, hos AB Rehabmedicin. Det var frågan om enklare uppgifter som att kopiera papper och att svara i telefon för företagets räkning. Praktiken avbröts efter tre veckor då jag inte kommit dit mer än en dag på de tre veckorna och bara klarat 1,5 timme, sen kom smärtorna. En ur personalen fick följa mig hem, en gångpromenad på 10 minuter som i stället tog 2,5 timmar. Pga. mina svåra smärtor.

Försäkringskassan gav sig inte. Så hösten 2006 var det dags igen. Ny praktik, men nu på ett bibliotek, där det oftast är lugnt och avkopplande. Jag skulle bara sköta litteraturrådgivningen, men jag kom aldrig i väg till praktiken pga. mina outhärdliga och våldsamma smärtor. Efter två veckor avslutades praktiken.

3.2.2.4 Några tankar för att avrunda det hela

Nå, vad tyckte du som läst mitt överklagande? Är jag rätt person att anställa? Hade du anställt mig med denna meritförteckning ovan om du varit arbetsgivare? Misslyckade arbetsprövningar för att återfå min självkänsla och mitt egenvärde, men samtliga har påvisat noll förmåga att klara enklare arbetsuppgifter. Nu menar försäkringskassan att jag ska stå till den öppna eller skyddade arbetsmarknadens förfogande på heltid. Jag tror och hoppas att du som läst detta överklagande har tillräcklig inlevelseförmåga och lyssnar till min vädjan.

4 De bevis som jag vill åberopa och andra bilagor

Jag bifogar i bilaga 1 en styrkt kopia av ett intyg av leg. läk. Paul Hansson, spec. i allmänpsykiatri, på lasarettet i Storstad, där jag är patient och står under behandling för mina psykiatriska sjukdomar, utfärdat 2008-09-18

- dels för att bevisa att mina diagnoser utmattningsdepression, stressyndrom, panikångest, tvångstankar och depressioner utgör ett avgörande hinder för mig att utföra arbetsuppgifter i vilket som helst arbete ute på den öppna reguljära arbetsmarknaden eller i ett s.k. särskilt anordnat arbete som t.ex. skyddat arbete
- dels till styrkande av att rehabiliteringsinsatser förutsätter såväl trygghet som avsaknad av den omfattande smärtproblematiken som jag lider av.

Vidare bifogar jag i bilaga 2 en styrkt kopia av ett intyg av leg. läk. Per Nilsson, spec. i smärtsjukdomar, på lasarettet i Storstad, där jag är patient för min fibromyalgi, utfärdat 2008-06-11

- dels för att bevisa att mina diagnos fibromyalgi utgör ett avgörande hinder för mig att utföra arbetsuppgifter i vilket som helst arbete ute på den öppna reguljära arbetsmarknaden eller i ett s.k. särskilt anordnat arbete som t.ex. skyddat arbete
- dels för att bevisa att alla rehabiliteringsinsatser i mitt ärende har uttömts och att det medicinska tillståndet då alltså är stationärt och arbetsförmågan därmed stadigvarande nedsatt.

Slutligen bifogar jag också styrka kopior av

- min ansökan om sjukersättning i bilaga 3,
- Försäkringskassans beslut 2008-12-11 i bilaga 4,
- mitt andra yttrande till Försäkringsrätten i bilaga 5, samt
- Förvaltningsrättens i Storstads län dom i mål nr 1894-2006 E meddelad 2009-03-11 i bilaga 6.

Jag förbehåller mig rätten att skicka in ytterligare handlingar och dokument efter att jag tagit del av Försäkringskassans yttrande i ärendet.

Storstad 2009-04-24

Bettina Lindholm

Bettina Lindholm

15.2.5.2

Mall för överklagande av beslut enligt socialförsäkringsbalken

ÖVERKLAGANDE

Förvaltningsrätten i Storstads län
Att. Kammarrätten i Storstad
Box 1234
250 51 Storstad

Klagande

Bettina Lindholm, 770726-4392
Västergatan 7
250 52 Storstad
Tel 0282- 39 05 74
Mobiltel 0782- 739 05 74

Motpart

Försäkringskassan i Storstads län
Box 4321
250 55 Storstad

Överklagat avgörande

Förvaltningsrättens i Storstads län dom i mål nr 1894-2006 E meddelad 2009-03-11

Saken

Icke tidsbegränsad sjukersättning enligt 33 kap. socialförsäkringsbalken (SFB)

Härmed överklagar jag Förvaltningsrättens i Storstads län dom i mål nr 1894-2006 E meddelad 2009-03-11.

1 Yrkanden mm

Jag yrkar att kammarrätten beviljar prövningstillstånd för prövning av saken.

Om kammarrätten beviljar prövningstillstånd, yrkar jag att kammarrätten undanröjer Förvaltningsrättens dom och bifaller min ansökan om icke tidsbegränsad sjukersättning, som Försäkringskassan i Storstads län (nedan Försäkringskassan) avslog genom beslut 2008-12-11.

2 Skälen för kammarrätten att bevilja prövningstillstånd

Kammarrätten ska bevilja prövningstillstånd bla. om

- det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas av kammarrätten, eller om
- det förekommer anledning att ändra Förvaltningsrättens dom.

Jag gör därför gällande att kammarrätten har skäl att bevilja prövningstillstånd. Skälet till detta är följande:

2.1 Frågor av vikt för ledning av rättstillämpningen

Rehabiliteringskedjan är tämligen ny. Det bör inte ha skapats några vägledande domar än på området när det gäller begreppet arbetsförmåga i rehabiliteringskedjans mening, varför kammarrätten ska bevilja prövningstillstånd.

En annan fråga som hittills inte besvarats mer än ytligt i Högsta förvaltningsdomstolen är begreppet normalt förekommande arbete. Frågan tex. vilka allmänt hållna krav ställer dels den normala arbetsmarknaden, dels den skyddade arbetsmarknaden, väntar fortfarande på sitt svar i rättspraxis. Det finns ingen juridiskt bindande vägledning för hur kraven på arbetsmarknaden ska anses vara för att bestämma den försäkrades funktionsförmåga i relation till hela arbetsmarknaden. Som rättsläget är nu, riskerar bedömningen av arbetsförmågan att göras mot en fiktiv arbetsmarknad, och det uppstår regionala skillnader i försäkringskassans tillämpning av lagen.

En tredje fråga som också väntar på sitt svar i rättspraxis är hur långt man ska behöva sträcka sig i rehabiliteringshänseende. Ska man ha provat en eller ett par rehabiliteringsåtgärder för att alla rehabiliteringsåtgärder ska anses uttömda? Samma problem här som med bedömningen av arbetsförmågan, det blir i dagsläget frågan om hänsynstaganden till fiktiva rehabiliteringsinsatser, och det uppstår även i denna frågeställning regionala skillnader i försäkringskassans tillämpning av lagen.

2.2 Anledning att ändra Förvaltningsrätten dom

Det finns också anledning för kammarrätten att döma annorlunda än Förvaltningsrätten. Förvaltningsrätten har inte i tillräcklig grad vägt in den dokumentation och de brister i försäkringskassans utredning som jag pekat på i mitt tredje yttrande i Förvaltningsrätten. Jag bifogar det yttrandet också till detta överklagandet.

Förvaltningsrätten har ej heller tagit hänsyn till min invändning mot försäkringskassans påstående, se rubriken 3.2.1.3 nedan!

3 Skälen för överklagandet i sakfrågan

3.1 Bakgrund

Är det meningen att man som sjukförsäkrad ska tvingas söka arbete om man har svåra och omänskliga smärtor och smärtorna gör att man knappt kan vara ur sängen mer än 1-2 dagar i veckan? Vad tycker du som nu ska till att läsa detta mitt överklagande, min vädjan om att skipa rätt! Följ gärna med här i min vardag och ta del av min verklighet, jag som själv jobbat som sjuksköterska.

Jag bor ensam sedan 2003, då min sambo och jag separerade. Har en syster och en mor som också bor i Storstad.

Jag stortrivdes i mitt arbete som sjuksköterska jättemycket och hade mycket omväxlande arbetsuppgifter, när jag en måndag i slutet av februari 2002 slutligen gick i väggen efter ett stressigt helgpass på lasarettet i Storstad. Kroppen sa helt enkelt stopp.

Jag har varit sjukskriven sedan 2002-02-25 för utmattningsdepression, panikångest, tvångssyndrom, depressioner, och 2006-06-15 fick jag diagnosen fibromyalgi också, allt påvisat i diverse utredningar genom försäkringskassans anvisningar. Besvären har inte avtagit utan har tvärtom förvärrats genom åren – framför allt genom fibromyalgin - och gjort att jag numera är nästan helt isolerad i min lägenhet med den följderna att mitt tidigare sociala nätverk så gott som helt gått förlorat. I början hade jag vanlig sjukpenning, men 2004-07-01 bytte Försäkringskassan självmant ut den mot tidsbegränsad sjukersättning i olika omgångar för perioderna från 2004-07-01 till 2005-12-31, från 2006-01-01 till 2006-12-31, från 2007-01-01 till 2007-12-31 samt från 2008-01-01 till 2008-12-31. I god tid innan den sista perioden gick ut, ansökte jag på nytt om sjukersättning för samma diagnoser som tidigare.

Jag lämnade därför in en ansökan om icke tidsbegränsad sjukersättning 2008-10-03. Försäkringskassan gav mig avslag i ett beslut daterat 2008-12-11 men beviljade mig tidsbegränsad sjukersättning för perioden från 2009-01-01 till 2010-06-30, med förklaringen att jag antas ha en nedsatt arbetsförmåga för 18 månader framåt, men dock inte en stadigvarande nedsatt arbetsförmåga.

Jag överklagar nu därför Försäkringskassans beslut, jag lider sammanfattningsvis av diagnoserna stressyndrom, panikångest, tvångssyndrom och depression, samt fibromyalgi. Denna mångsidiga sjukdomsbild i allmänhet och fibromyalgin i synnerhet gör att min vardag alltid är både oerhört plågsam och i princip oförutsägbar. Diagnoser som jag i jobbet som sjuksköterska själv trodde var illusioner, sånt som patienterna bara hittade på. Men så fel jag hade.

3.2 Villkoren för rätt till icke tidsbegränsad sjukersättning

3.2.1 Jag har nedsatt arbetsförmåga mot hela arbetsmarknaden

Det första grundvillkoret för rätten till varaktig sjukersättning står i 33 kap 10 § SFB. Enligt denna paragraf ska Försäkringskassan beakta den försäkrades förmåga att försörja sig själv genom förvärvsarbete på arbetsmarknaden när det bedöms hur nedsatt arbetsförmågan är.

Det betyder i klartext att arbetsförmågan mäts genom att väga mina hinder och resurser att arbeta mot arbetsmarknadens krav inklusive den sk. skyddade arbetsmarknaden som tex. lönebidrags- och Samhalls-anställningar.

Med stöd av 33 kap 10 § SFB gör jag därför för det första gällande att jag saknar sådan förmåga att jag kan försörja mig själv genom förvärvsarbete på arbetsmarknaden. Skälen till detta är följande:

3.2.1.1 Hur mina sjukdomar begränsar min vardag och mina aktiviteter

3.2.1.1.1 De psykiatriska sjukdomarna

Mina psykiatriska besvär har gjort mig allt mer socialt isolerad genom åren. Och med sociala isoleringen följde ytterligare fördjupade psykiatriska besvär. Ett moment 22 alltså!

Jag tåler inte stress. Jag är oerhört stresskänslig. Det betyder att jag vid minsta stress tappar koncentrationen och kan inte tänka klart. Om stressen ökas tillsammans med att jag måste hålla reda på flera saker samtidigt, så tappar jag lätt tråden. Att tex. hålla reda på flera telefonsamtal på en dag att ringa klarar jag inte. Inte ens om det står på en papperslapp vad jag ska göra. Min bristande koncentrationsförmåga gör att jag så gott som alltid lätt glömmer att titta på papperslappen också. För mycket stress ger mig en oerhörd huvudvärk och avslöjar min totala avsaknad av simultankapacitet. En hel del av mitt tidigare sociala kontaktnät har gått förlorat tack vare att jag inte förmått koncentrera mig. Det betyder även att jag har enorma svårigheter att planera, och ha framförhållning. Det är alltså inte frågan om en vanlig trötthet över en helg, utan om ett långvarigt medicinskt läge redan från början.

Jag har också svårt att vistas i lokaler där det är mycket folk. Bara tanken på att det kan dyka upp folk gör mig vettskrämd. Jag är rädd för folk alltså. Är även rädd för att möta nya människor utan förvarning. Alltså om jag ska i väg på ett möte med Försäkringskassan vill jag veta säkert att jag inte tvingats byta handläggare. Paniken tar överhanden genom att jag får våldsamma smärtor i bröstkorgen och framför allt får enorma problem med andningen. Hjärtat slår flera ggr snabbare än normalt, och kommer folk för nära är risken stor att jag bara knuffar undan alla som kommer i min närhet. Jag blir vansinnig på att ha folk in på mig. Är jag instängd och inte kan fly, fäktar jag hellre alltså. Tack vare en del arbetsprövningar har jag tvingats in i sådana här situationer, där jag bara skrikit och åt folk att dra åt skogen och knuffat bort dem från min närhet. Att ta bussen in till stan är ju bara inte att tänka på, om det inte är frågan om att åka sent på kvällarna när bussen kör nästan utan passagerare.

Jag är också oftast nedstämd, har rent av även svåra depressioner emellanåt. Har dock fram tills nyligen aldrig tänkt på att ta mitt liv. Men i och med försäkringskassans beslut så har jag börjat fundera över vad livet är värt för något. Vad har jag gjort för att hamna i denna situation? Jag har inte själv valt den. Mina skuld känslor var så starka så jag rent av hamnade på psykiens akutmottagning, när jag inte svarade i telefon när min syster ringde. Hon blev orolig, och åkte hem till mig. Tack vare henne misslyckades mitt självmordsförsök. Men jag är fortfarande fullt trasig i nerverna pga. försäkringskassans hetsjakt på mig.

Jag lider också av tvångssyndrom. Jag har ett ständigt behov av att tvätta händerna, eftersom jag är rädd att smittas av farliga sjukdomar. Den rädslan har dock avtagit på bekostnad av ökade självmordstankar. Jag har hela tiden skuld känslor som jag tänker på när jag försöker sova. Skuld känslorna har tvärtemot smittorädslan förvärrats i och med de ökade självmordstankar. Jag kan helt enkelt inte släppa skuldtankarna. Så gott som varje kväll ägnar jag flera timmar enbart åt de här påtvingade tankarna.

För mina psykiatriska besvär medicinerar jag med mycket tunga psykofarmaka som framgår av läkarutlåtandet om hälsotillstånd.

3.2.1.1.2 Fibromyalgin

Jag vet inte från den ena dagen till den andra hur mina smärtor kommer att begränsa min vardag. Fibromyalgi är ju en sjukdom som ofta ger upphov till omfattande och varierande nivåer av smärtor hos mig. Den här ovetskapen om när smärtorna dyker upp gör att saker som jag planerat för ofta får skjutas upp.

Vad jag däremot vet att jag så gott som alltid är smärtfri en, högst två dagar i veckan, och att de "smärtfria" dagarna i regel också vållar lindrigare smärta som tröttar ut mig. De smärtsamma dagarna är svåra för en frisk människa att föreställa sig, och till och med jag själv hyste starka tvivel på sjukdomen då jag jobbade som sjuksköterska. Nu vet jag att det inte är en hitta-på-diagnos.

Men jag ska förklara hur smärtorna yttrar sig. Det gör då ont i hela kroppen, minsta kropps rörelse kan göra att jag får ihållande smärtor som strålar ut från smärtpunkten /smärtpunkterna och hela kroppen blir påverkad.

Att diska efter maten tar 2-3 timmar, ibland rentav halva dagen, och det enbart om det finns en tallrik, två bestick och ett glas att diska. Smärtorna är oftast outhärdliga och minsta felrörelse gör att jag måste sätta mig och vila i så fall i 20-30 minuter. Vilka rörelser som går att göra är omöjligt att veta, eftersom den exakta smärtpunkten inte kan härledas.

Samma fenomen inträffar om jag skulle få för mig att vilja tvätta nere i tvättstugan eller skulle vilja städa. Städa har jag inte klarat av på 4-5 år nu, utan det får jag varenda gång be om hjälp med, tack och lov ställer min mor och min storasyster upp så gott det går. Det samma gäller tvätten. Så något hushållsarbete klarar jag inte av. Inte ens smärtfria dagar, då de smärtsamma dagarna har tröttat ut kroppen så mycket och rubbat sömnrutmen, att jag oftast ligger helt utslagen och sover flera timmar dagarna efter. Det är alltså oerhört mycket stryk som min kropp får ta av fibromyalgin.

Smärtornas omfattning, oberäknlighet och konsekvenser gör att hela min tillvaro betyder kamp enbart för att överleva min situation. Hur mycket jag än tvingas, vill, eller försöker återfå mitt gamla liv, säger kroppen nästan genast stopp!

Jag tar självklart också smärtstillande läkemedel mot fibromyalgin, detta och de mediciner jag tar mot mina psykiatriska besvär förstärker tröttheten ytterligare utöver vad sjukdomarna var för sig och tillsammans gör.

3.2.1.2 Hur matchar mina funktionsbegränsningar då arbetsmarknadens krav?

Du som läser det här har säkert redan förstått vid det här laget att jag är drabbad av ett söndertrasat socialt liv, en oberäknelig och plågsam smärtproblematik, och som en följd därav en omfattande trötthet och en i princip obefintlig prestationsnivå. Men, hur matchar denna bristande funktionsförmåga arbetsmarknadens generella krav? Ska vi se vad arbetsmarknaden kräver? Efter att ha bläddrat igenom ett antal platsannonser torde det råda en rimlig samsyn i samhället om att den vanliga, "reguljära" arbetsmarknaden generellt kräver följande av sina arbetssökande:

- förmågan att arbeta självständigt,
- förmågan att ta initiativ,
- hög sinnesnärvaro,
- låg sjukfrånvaro,
- punktlighet och pålitlighet att man kommer till jobbet,
- samarbetsförmåga,
- koncentrationsförmåga,
- simultankapacitet,
- social kompetens,
- fysisk rörlighet utan att behöva vila hela tiden, och
- stresstålighet.

Punktligt till att börja med. Min smärtproblematik är så oerhört oberäknelig att jag inte från ena timmen till den andra vet när smärtorna sätter in. Vad jag vet är att jag har dessa nästan hela veckan, och tack vare svåra smärtor är det mycket svårt att sova, vilket gör kroppen outvilad dagen efter. Sömmen är alltså söndertrasad. Att hålla tider är därför inget realistiskt krav för mig.

Koncentrationsförmågan och simultanförmågan är noll. Det matchar inte kraven i här uppe. Jag kan inte hålla många bollar i luften samtidigt längre, vilket oftast krävs även för de enklare jobben.

Social kompetens har jag inte så mycket kvar av. Det borde vara lätt att förstå att man inte kan uppvisa social kompetens om man varit långtidssjuk och förlorat nästan hela sitt sociala nätverk.

Fysisk rörlighet är ännu ett oöverstigligt hinder för mig. När jag inte klarar att diska en kaffekopp utan att jag ska behöva sätta mig 2-3 ggr om 20-30 minuter vardera, så blir det inte mycket till rörlighet ens i ett kontorsarbete.

På den allt mera slimmade arbetsmarknaden ställs ökade krav på stresstålighet, det matchar inte heller mina begränsningar.

Inte ens den skyddade arbetsmarknaden är kravlös, tyvärr. Där ställs också en del av kraven som på den normala arbetsmarknaden, som bla.:

- punktlighet och pålitlighet att man kommer till jobbet,
- social kompetens, och
- fysisk rörlighet utan att behöva vila hela tiden.

Dvs. punkter som jag nyss påpekat på att de inte matchar mina funktionsbegränsningar.

3.2.1.3 Bemötande av försäkringskassans påståenden

Försäkringskassan hävdar att arbete är bra som rehabilitering. Men detta är en grov generalisering som överflyglas av en spariver i sjukförsäkringen, och har inget med min dagliga verklighet att göra. Alla behöver ha en meningsfull sysselsättning, men det är inte alla som har förmågan att utföra en sådan aktivitet. Mina smärtor är av sådan omfattning, och så pass väl dokumenterade att det är omöjligt att utföra ens skyddat arbete, som försäkringskassan påstår. (se sidan 2 p. 5 i bilaga 2)

3.2.2 Övriga villkor för rätt till sjukersättning

De övriga grundvillkoren för rätten till varaktig sjukersättning står i 33 kap 5-6 §§ SFB. Enligt dessa paragrafer föreligger rätt till varaktig sjukersättning

- om arbetsförmågan är nedsatt med minst en fjärdedel på grund av sjukdom eller annan nedsättning av den fysiska eller psykiska prestationsförmågan (33 kap 5 § SFB),
- om arbetsförmågan kan anses stadigvarande nedsatt (33 kap 6 § SFB), och
- om åtgärder som avses i 27 kap. 6 § samt i 29–31 kap. – dvs. ytterligare rehabiliteringsåtgärder - inte bedöms kunna leda till att den försäkrade återfår någon arbetsförmåga (33 kap 6 § SFB).

3.2.2.1 Min arbetsförmåga är nedsatt med minst en fjärdedel

Med stöd av 33 kap 5 § SFB gör jag därför för det andra gällande att min arbetsförmåga är nedsatt med minst 25 procent. Skälet till detta är följande:

Mina omfattande smärtor nästan hela veckan gör att jag inte ens kommer klara att arbeta ett par timmar i veckan. Detta trots att man får arbeta i fem timmar i veckan och behålla hel sjukersättning.

3.2.2.2 Min arbetsförmåga är stadigvarande nedsatt

Vad som menas med stadigvarande nedsatt arbetsförmåga förklaras närmare i förarbetena till rehabiliteringskedjan.

Det ska vara frågan om kroniska sjukdomar och irreversibla skador där ytterligare medicinskt eller arbetslivsinriktad rehabilitering inte bedöms kunna leda till förbättrad arbetsförmåga på den reguljära arbetsmarknaden inklusive den skyddade arbetsmarknaden, dvs. att det medicinska läget antas vara stationärt. Denna bedömningen måste utgå från de behandlingsmetoder som är kända vid tidpunkten för handläggningen av ansökan. (prop. 2007/08:136, s. 88)

Med stöd av 33 kap 6 § SFB och uttalandena i prop. 2007/08:136 gör jag för det tredje gällande att min arbetsförmåga är stadigvarande nedsatt. Skälet till detta är följande:

Fibromyalgi är ingen långsiktig sjukdom, den är livslång och bestående. Något botemedel finns inte, det enda som jag är hänvisad till just nu är smärtstillande läkemedel.

Eftersom jag lider av svåra smärtor blir det självklart näst intill omöjligt att rehabilitera bort de psykiatriska diagnoserna. Det är mycket sällan som jag kommer ut ur min bostad. Därför kan man säga att mina psykiatriska diagnoser också är stationära, alltså icke rehabiliteringsbara.

3.2.2.3 Ytterligare rehabilitering är utsiktslös

Med stöd av 33 kap 6 § SFB gör jag slutligen för det fjärde gällande att ytterligare rehabilitering är utsiktslös. Skälet till detta är följande:

Jag har redan gått igenom flertalet arbetslivsinriktade rehabiliteringar. Innan jag fick fibromyalgin kunde jag klara enklare arbeten inom min kommunal där jag bor, om jobbet låg på gångavstånd, och utifrån individuellt anpassade arbetsuppgifter, där det inte var mycket folk, noll stresskrav, och jag fick en sådan arbetsprövning hösten 2005 i en förening som arbetar för hemlösa, FSU, Föreningen Stoppa Uteliggarskapet, de har sin lokal inom fem minuters gångavstånd. Det var min första arbetsprövning. Men så började jag få problem med smärtorna efter ett par månaders arbetsprövning, och sjukanmälde mig allt oftare, så till slut gick detta inte.

Våren 2006 ordnades en praktik i en reception i ett företag i min närhet, hos AB Rehabmedicin. Det var frågan om enklare uppgifter som att kopiera papper och att svara i telefon för företagets räkning. Praktiken avbröts efter tre veckor då jag inte kommit dit mer än en dag på de tre veckorna och bara klarat 1,5 timme, sen kom smärtorna. En ur personalen fick följa mig hem, en gångpromenad på 10 minuter som i stället tog 2,5 timmar. Pga. mina svåra smärtor.

Försäkringskassan gav sig inte. Så hösten 2006 var det dags igen. Ny praktik, men nu på ett bibliotek, där det oftast är lugnt och avkopplande. Jag skulle bara sköta litteraturrådgivningen, men jag kom aldrig i väg till praktiken pga. mina outhärdliga och våldsamma smärtor. Efter två veckor avslutades praktiken.

3.2.2.4 Några tankar för att avrunda det hela

Nå, vad tyckte du som läst mitt överklagande? Är jag rätt person att anställa? Hade du anställt mig med denna meritförteckning ovan om du varit arbetsgivare? Misslyckade arbetsprövningar för att återfå min självkänsla och mitt egenvärde, men samtliga har påvisat noll förmåga att klara enklare arbetsuppgifter. Nu menar försäkringskassan att jag ska stå till den öppna eller skyddade arbetsmarknadens förfogande på heltid. Jag tror och hoppas att du som läst detta överklagande har tillräcklig inlevelseförmåga och lyssnar till min vädjan.

4 De bevis som jag vill åberopa och andra bilagor

Jag bifogar i bilaga 1 en styrkt kopia av ett intyg av leg. läk. Paul Hansson, spec. i allmänpsykiatri, på lasarettet i Storstad, där jag är patient och står under behandling för mina psykiatriska sjukdomar, utfärdat 2008-09-18

- dels för att bevisa att mina diagnoser utmattningsdepression, stressyndrom, panikångest, tvångstankar och depressioner utgör ett avgörande hinder för mig att utföra arbetsuppgifter i vilket som helst arbete ute på den öppna reguljära arbetsmarknaden eller i ett s.k. särskilt anordnat arbete som t.ex. skyddat arbete
- dels till styrkande av att rehabiliteringsinsatser förutsätter såväl trygghet som avsaknad av den omfattande smärtproblematiken som jag lider av.

Vidare bifogar jag i bilaga 2 en styrkt kopia av ett intyg av leg. läk. Per Nilsson, spec. i smärtsjukdomar, på lasarettet i Storstad, där jag är patient för min fibromyalgi, utfärdat 2008-06-11

- dels för att bevisa att mina diagnos fibromyalgi utgör ett avgörande hinder för mig att utföra arbetsuppgifter i vilket som helst arbete ute på den öppna reguljära arbetsmarknaden eller i ett s.k. särskilt anordnat arbete som t.ex. skyddat arbete
- dels för att bevisa att alla rehabiliteringsinsatser i mitt ärende har uttömts och att det medicinska tillståndet då alltså är stationärt och arbetsförmågan därmed stadigvarande nedsatt.

Slutligen bifogar jag också styrka kopior av

- min ansökan om sjukersättning i bilaga 3,
- Försäkringskassans beslut 2008-12-11 i bilaga 4,
- mitt andra yttrande till Försäkringsrätten i bilaga 5, samt
- Förvaltningsrättens i Storstads län dom i mål nr 1894-2006 E meddelad 2009-03-11 i bilaga 6.

Jag förbehåller mig rätten att skicka in ytterligare handlingar och dokument efter att jag tagit del av Försäkringskassans yttrande i ärendet.

Storstad 2009-04-24

Bettina Lindholm

Bettina Lindholm

15.3 Ekonomiskt bistånd (enklare mallar)

15.3.1 Ekonomiskt bistånd i förvaltningsrätten

Obs! Mallarna nedan utgör endast en utgångspunkt för uppställningen och du måste själv fylla på med dina skäl för överklagandet!

Till Förvaltningsrätten i [ort] (1)

Till [namnet på myndigheten]
[postadress eller boxnummer]
[postnummer och ort]

Klagande

[ditt namn]
[din postadress eller ditt boxnummer]
[postnummer och ort]

Motpart

[namnet på myndigheten] (2)
[postadress eller boxnummer]
[postnummer och ort]

Överklagat beslut (3)

Beslut angående [ange förmån eller bidrag], fattat [ange datum] och som har diarienummer [ange diarienummer].

Saken (4)

[Ange med ett eller ett par ord vad saken gäller, dvs. vilken förmån eller vilket bidrag du tvistar om eller vad du vill ha fastställt, tex. sjukpenningsgrundande inkomst. Använd inga långa utläggningar!]

Härmed får jag överklaga ovan angivet av [namnet på myndigheten] enligt följande:

Yrkanden mm (5)

Det yrkas att förvaltningsrätten undanröjer [namnet på myndigheten i genitivform, dvs. med -s i slutet] beslut och förpliktar [namnet på myndigheten] att till mig utge [ange med ett eller ett par ord vilken förmån eller vilket bidrag du begär] med [ange belopp och kronor eller ange: med ett belopp som senare kommer att preciseras].

Skälen för mitt överklagande **6**

För rätten till [ange med ett eller ett par ord vilken förmån eller vilket bidrag du begär] gäller [ange paragrafen/paragraferna som du vill åberopa]. Där anges att villkoren för rätten till [ange paragrafen/paragraferna som du vill åberopa] är följande:

[Ange de villkor som framgår av paragrafen/paragraferna.]

[Bemöt myndighetens argument med motargument ur den eller de regler som du hämtat ur lagtexten. Utveckla ditt resonemang och stöd detta med de bevis du vill åberopa. Ange gärna sidnummer i dina bevis, om det är flersidiga dokument du åberopar.]

[Fortsätt motivera ur varje paragraf för sig och gör gärna styckeindelningar av textmassan!]

De bevis jag vill åberopa

[Ange bilagenummer och exakt vad du vill bevisa med varje dokument som du bifogar överklagandet! Hänvisa gärna också direkt till bilagorna inne i brödtexten!]

[Ort och datum]

[Namnunderskrift]

[Namnförtydligande]

Förklaringar

1) Överklagandet ska ställas till förvaltningsrätten men skickas till den myndighet som fattat beslutet.

2) Tänk på att tex. socialtjänsten i olika kommun- eller stadsdelar i en kommun utgör egna fristående myndigheter i detta sammanhang.

3) Uppgiften behövs för att beslutsfattande myndighet lättare ska kunna hitta beslutet som överklagas, eftersom flertalet myndigheter samtidigt ska skicka med ett eget yttrande över överklagandet. Försäkringskassan och a-kassorna har dock särskilda omprövningsbestämmelser, men även i de fallen bör uppgiften vara med. Ange vad beslutet gäller, beslutsdatum och i förekommande fall diarienummer.

4) Tex.: ekonomiskt bistånd, aktivitetsstöd, sjukpenning eller sjukersättning eller förnyad prövning av asylärende samt statusförklaring, uppehållstillstånd och resedokument. Observera att man i normalfallet har rätt till offentligt biträde i asylprocessen, men i bedömningen av själva rätten till förnyad asylprövning finns i regel inte denna möjlighet. Man kan emellertid skriva redan i överklagandet att det rör även asylprövning, eftersom Migrationsverket i vissa fall får bevilja uppehållstillstånd utan förnyad prövning. Rätt till offentligt biträde finns även i mål enligt LVU, lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga.

5) Är du osäker på beloppet då du överklagar beslutet, kan du ange detta senare. Är det frågan om långsiktiga förmåner som arbetsskadeersättning och sjukersättning eller om det rör fastställande av annat slag, tex. Fastställande av sjukpenningsgrundande inkomst, kan du även låta beloppet vara och istället skriva hela yrkandet enligt formuleringen: Det yrkas att förvaltningsrätten fastställer min rätt till [sjukersättning tex.] i en omfattning av 75 procent nedsatt arbetsförmåga. Det är viktigt att inte ange beloppet om du är osäker, eftersom domstolen inte får döma utöver vad du yrkat och det kan vara besvärligt att öka på beloppet efter överklagandeprocessen satts igång.

6) Det är viktigt att du dels bemöter myndighetens påstående samt, om möjligt, lägger fram bevis för ditt bemötande. Har myndigheten inga bevis för ett visst påstående, behöver du dock bara bestrida påståendet. Vidare är det viktigt att du argumenterar varför du har rätt till förmånen. Argumenten hämtar du ur lagtext och, om du förmår det, även i rättsfallssamlingar och lagförarbeten (framför allt propositioner och utskottsbetänkanden). Tex. om du sökt ekonomiskt bistånd från socialtjänsten är det 4 kap. 1 § socialtjänstlagen som gäller, detta med närmare precisering av beräkningsreglerna i tex. 4 kap. 3 § samma lag. Du bör då lämpligen läsa dessa två paragrafer noggrant och fokusera på samtliga villkor som paragrafen ställer upp för att tilldela dig den rättighet som du anser dig ha. Lagtexten är, till skillnad för andra rättskällor, bindande till sin karaktär. Här är lydelsen av exempelparagrafen 4 kap. 1 § socialtjänstlagen med angivande av de villkor som du bör motivera för rättigheter:

Förklaringar (forts.)

Stycke 1: Den som inte själv kan tillgodose sina behov eller kan få dem tillgodosedda på annat sätt har rätt till bistånd av socialnämnden för sin försörjning (försörjningsstöd) och för sin livsföring i övrigt.

Stycke 2: Vid prövningen av behovet av bistånd för livsföringen i övrigt får hänsyn inte tas till den enskildes ekonomiska förhållanden om rätten att ta ut avgifter för biståndet regleras i 8 kap.

Stycke 3: Den enskilde ska genom biståndet tillförsäkras en skälig levnadsnivå. Biståndet ska utformas så att det stärker hans eller hennes möjligheter att leva ett självständigt liv.

Tex. om man sökt bistånd för arbetsresor men fått avslag, kan man lyfta fram att arbetsresorna är nödvändiga för att stärka ens möjligheter att leva ett självständigt liv, dvs. nödvändiga för att i framtiden bli självförsörjande. På samma sätt hämtar man argument för andra rättigheter som man ansökt om. I regel får man hjälp på traven genom att läsa avslagsbeslutets paragrafhänvisning, men det kan vara klokt att undersöka om det finns fler paragrafer som stöder rättighetsanspråket.

15.3.2 Ekonomiskt bistånd i kammarrätten

Det krävs prövningstillstånd för att kammarrätten ska ta upp överklagandet till prövning i sakfrågan. Man måste lägga ner mycket stor omsorg på skälen för att man anser att man ska ha prövningstillstånd.

Till Kammarrätten i [ort] (1)

Till Förvaltningsrätten i [ort]
[boxnummer]
[postnummer och ort]

Klagande

[ditt namn]
[din postadress eller ditt boxnummer]
[postnummer och ort]

Motpart

[namnet på myndigheten] (2)
[postadress eller boxnummer]
[postnummer och ort]

Överklagat avgörande (3)

Dom av Förvaltningsrätten i [ort] i mål nr [ange förvaltningsrättens målnummer] angående [ange förmån eller bidrag], meddelad [ange datum].

Saken (4)

[Ange med ett eller ett par ord vad saken gäller, dvs. vilken förmån eller vilket bidrag du tvistar om eller vad du vill ha fastställt, tex. sjukpenningsgrundande inkomst. Använd inga långa utläggningar!]

Härmed får jag överklaga ovan angivet av [namnet på myndigheten] enligt följande:

Yrkanden mm (5)

Det yrkas att kammarrätten ger prövningstillstånd för prövning av saken.

Om kammarrätten ger prövningstillstånd yrkas det att kammarrätten undanröjer förvaltningsrättens dom och förpliktar [namnet på myndigheten] att till mig utge [ange med ett eller ett par ord vilken förmån eller vilket bidrag du begär] med [ange belopp i kronor eller ange: ”med ett belopp som senare kommer att preciseras”!].

Skälen för prövningstillstånd

Kammarrätten beviljar prövningstillstånd om

1. det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas av högre rätt,
2. anledning förekommer till ändring i det slut vartill förvaltningsrätten kommit eller
3. det annars finns synnerliga skäl att pröva överklagandet.

Jag anser att kammarrätten ska bevilja prövningstillstånd därför att [det finns anledning till ändring i förvaltningsrättens domslut / det är av vikt för ledning av rättstillämpningen / det finns synnerliga skäl att pröva överklagandet]. Jag anser detta därför att [motivera ditt ställningstagande med utgångspunkt i någon eller några av de tre punkter som kan ge prövningstillstånd].

Skälen för mitt överklagande

För rätten till [ange med ett eller ett par ord vilken förmån eller vilket bidrag du begär] gäller [ange paragrafen/paragraferna som du vill åberopa]. Där anges att villkoren för rätten till [ange paragrafen/paragraferna som du vill åberopa] är följande:

[Ange de villkor som framgår av paragrafen/paragraferna.]

[Bemöt myndighetens argument med motargument ur den eller de regler som du hämtat ur lagtexten. Utveckla ditt resonemang och stöd detta med de bevis du vill åberopa. Ange gärna sidnummer i dina bevis, om det är flersidiga dokument du åberopar.]

[Fortsätt motivera ur varje paragraf för sig och gör gärna styckeindelningar av textmassan!]

De bevis jag vill åberopa

[Ange bilagenummer och exakt vad du vill bevisa med varje dokument som du bifogar överklagandet! Hänvisa gärna också direkt till bilagorna inne i brödtexten!]

[Ort och datum]

[Namnunderskrift]

[Namnförtydligande]

Förklaringar

1) Överklagandet ska ställas till förvaltningsrätten men skickas till den myndighet som fattat beslutet.

2) Tänk på att tex. socialtjänsten i olika kommun- eller stadsdelar i en kommun utgör egna fristående myndigheter i detta sammanhang.

3) Uppgiften behövs för att förvaltningsrätten lättare ska kunna hitta beslutet som överklagas. Ange vad beslutet gäller, beslutsdatum samt målnumret.

4) Tex.: ekonomiskt bistånd, aktivitetsstöd, sjukpenning eller sjukersättning eller förnyad prövning av asylärende samt statusförklaring, uppehållstillstånd och resedokument. Observera att man i normalfallet har rätt till offentligt biträde i asylprocessen, men i bedömningen av själva rätten till förnyad asylprövning finns i regel inte denna möjlighet. Man kan emellertid skriva redan i överklagandet att det rör även asylprövning, eftersom Migrationsverket i vissa fall får bevilja uppehållstillstånd utan förnyad prövning. Rätt till offentligt biträde finns även i mål enligt LVU, lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga.

5) Är du osäker på beloppet då du överklagar beslutet, kan du ange detta senare. Är det frågan om långsiktiga förmåner som arbetsskadeersättning och sjukersättning eller om det rör fastställande av annat slag, tex. Fastställande av sjukpenningsgrundande inkomst, kan du även låta beloppet vara och istället skriva hela yrkandet enligt formuleringen: Det yrkas att förvaltningsrätten fastställer min rätt till [sjukersättning tex.] i en omfattning av 75 procent nedsatt arbetsförmåga. Det är viktigt att inte ange beloppet om du är osäker, eftersom domstolen inte får döma utöver vad du yrkat och det kan vara besvärligt att öka på beloppet efter överklagandeprocessen satts igång.

6) Det är viktigt att du dels bemöter myndighetens påstående samt, om möjligt, lägger fram bevis för ditt bemötande. Har myndigheten inga bevis för ett visst påstående, behöver du dock bara bestrida påståendet. Vidare är det viktigt att du argumenterar varför du har rätt till förmånen. Argumenten hämtar du ur lagtext och, om du förmår det, även i rättsfallssamlingar och lagförarbeten (framför allt propositioner och utskottsbetänkanden). Tex. om du sökt ekonomiskt bistånd från socialtjänsten är det 4 kap. 1 § socialtjänstlagen som gäller, detta med närmare precisering av beräkningsreglerna i tex. 4 kap. 3 § samma lag. Du bör då lämpligen läsa dessa två paragrafer noggrant och fokusera på samtliga villkor som paragrafen ställer upp för att tilldela dig den rättighet som du anser dig ha. Lagtexten är, till skillnad för andra rättskällor, bindande till sin karaktär. Här är lydelsen av exempelparagrafen 4 kap. 1 § socialtjänstlagen med angivande av de villkor som du bör motivera för rättigheter:

Förklaringar (forts.)

Stycke 1: Den som inte själv kan tillgodose sina behov eller kan få dem tillgodosedda på annat sätt har rätt till bistånd av socialnämnden för sin försörjning (försörjningsstöd) och för sin livsföring i övrigt.

Stycke 2: Vid prövningen av behovet av bistånd för livsföringen i övrigt får hänsyn inte tas till den enskildes ekonomiska förhållanden om rätten att ta ut avgifter för biståndet regleras i 8 kap.

Stycke 3: Den enskilde ska genom biståndet tillförsäkras en skälig levnadsnivå. Biståndet ska utformas så att det stärker hans eller hennes möjligheter att leva ett självständigt liv.

Tex. om man sökt bistånd för arbetsresor men fått avslag, kan man lyfta fram att arbetsresorna är nödvändiga för att stärka ens möjligheter att leva ett självständigt liv (som motivering till stycke 3 ovan), dvs. nödvändiga för att i framtiden bli självförsörjande. På samma sätt hämtar man argument för andra rättigheter som man ansökt om. I regel får man hjälp på traven genom att läsa avslagsbeslutets paragrafhänvisning, men det kan vara klokt att undersöka om det finns fler paragrafer som stöder rättighetsanspråket.

16

Svart/gröna bandet-kampanjen

Svart/gröna bandet-kampanjen är en ständigt pågående kampanj mot utförsäkringarna av sjuka och sköra människor och till minne av de som inte orkade kämpa mot utförsäkringarna. Kampanjen pågår tills att en rättvis och rättssäker sjukförsäkring införts enligt de etablerade nätverkens krav i frågan!

Svart/gröna bandet finns inte att köpa i dagsläget men det går att göra ett band på egen hand. Kan du inte göra ett svart/grönt band så går det bra med ett grönt band också. Bär bandet synligt för att visa ditt stöd för sjuka och utsatta som drabbats av alliansregeringens utsorteringskedja.

Sakregister

A

adekvat kausalsamband, 15
 a-kassa, 132, 153
 aktivitetsersättning, 135, 151, 153, 157, 159, 161
 aktivitetsstöd, 116, 159, 160, 161, 162
 allmän rättshjälp, 30, 240, 247
 anmälan, 131, 153, 194, 195
 anstånd, 155, 157
 arbetsförmedlingen, 117, 160
 arbetsförmåga, 82, 83, 86, 87, 88, 90, 94, 95, 96, 98, 99, 102, 115, 116, 120, 121, 122, 123, 125, 133, 136, 140, 142, 143, 145, 149, 152, 153, 156, 157, 159, 160, 199
 arbetslivsintroduktion, 157, 159
 arbetslivsintroduktionen, 160, 162
 arbetslöshetsersättning, 116, 162
 arbetsprövning, 142, 147
avskriva, 15
avslå, 15, 142
 avstämningsmöte, 87, 92, 131, 144, 199
avvisa, 15, 256

B

Bedömningen av arbetsförmågan, 83, 97, 98, 115, 118, 134, 135
 bemöta, 155, 256
 bestrida, 229, 256
 betalningsanmärkning, 16, 176, 186
 betalningspåminnelse, 184
 bevisa, 196, 228, 251
 bevisbörda, 227, 228
 bevissäkringsteorin, 227
bifalla, 15, 16
 bistånd för livsföringen i övrigt, 172
 bosättningsort, 120, 123, 127, 136
 brott, 18, 22, 196, 199, 202, 226, 228

D

depression, 145

E

efterkontroll, 151, 152
Ekonomiskt bistånd, 172, 177
 EU-domstolen, 204, 248
 Europadomstolen, 18, 189, 192, 193, 195, 204, 235, 248
extraordinär dispens, 18

F

fibromyalgi, 145, 146
 Fiktiva inkomster, 179
 fiktiva tillgångar, 181

fordringar, 15, 17, 26, 183, 184, 185, 186, 187
fullföljdshänvisning, 18, 43
 fördjupad samverkan, 97
 Fördjupad utredning, 151
 förlängd yttrandetid, 155, 157
 förnyad utredning, 149, 150, 151, 152
 försäkringskassan, 13, 87, 88, 99, 100, 115, 120, 123, 130, 131, 135, 142, 144, 146, 149, 151, 152, 153, 155, 156, 159, 160, 194, 195, 198, 199, 254, 256, 275
 försäkringsmedicinsk rådgivare, 131, 144, 200
 försäkringsmedicinsk utredning, 130, 144
 försörjningsstöd, 172, 173, 177, 246
 förvaltningsrätten, 115, 157, 200, 222, 256, 275
 förvaltningsrätternas domkretsar, 46
 förvärvsarbete, 100, 132, 157

G

genomförandeplan, 173

H

handlingsplan, 173
 Hsan, 194
 HSAN, 194
 Hälso- och sjukvårdens ansvarsnämnd, 194
 Högsta förvaltningsdomstolen, 13, 28, 35, 54, 72, 94, 95, 96, 97, 166, 171, 174, 175, 190, 204, 222, 230, 231, 232, 234, 236, 237, 239, 254, 275

I

inhibition, 48, 50, 232, 233, 234
 inkassoföretag, 18, 185
 introduktionsprogram, 116

J

Justitiekanslern, 195
 Justitieombudsmannen, 194

K

kammarrätten, 96, 222, 253, 254, 275
kausalsamband, 15, 20
kollisionsnormer, 20
konkurrerande skadeorsaker, 20
 kontrollbalansräkning, 181

L

lagtolkning, 15, 21
 LOH, 88
 långvarigt biståndsbehov, 175, 176
 läkarintyg, 115, 132, 154, 250
 läkaryttrande, 88, 141, 155

lämpligt arbete, 98, 121, 132, 154

M

metodstöd, 152

mötbevisa, 229

muntlig förhandling, 116, 222, 225, 226

N

normalt förekommande arbete, 98, 125

O

omprövning, 102, 150, 152, 153, 156, 157, 160, 254

P

panikångest, 145, 146

Polisanmälan, 195

prejudikatdispens, 22, 254

Prisbasbelopp, 162

promulgationslag, 23

prövningstillstånd, 17, 229, 253, 254, 275

R

reformatio in pejus, 23, 157, 239

Regeringsrätten, 17, 254, 275

reguljära arbetsmarknaden, 90, 98, 99, 101, 102, 115, 116, 120, 123, 140, 141, 143

rehabilitering, 86, 90, 122, 127, 132, 143, 154, 156, 159

rehabiliteringskedjan, 95, 119, 134, 194, 275

rekvisit, 23, 198, 199, 224

res judicata, 15, 23, 234, 235

riksnorm, 173

rättigheter, 24, 198

rättshjälp, 64, 204, 240, 241, 242, 243, 244, 245, 246, 247

rättsskydd, 240, 242, 246

rättssäkerhet, 194

S

Sekretessbrytande bestämmelser, 61, 63

Sekretesseftergift, 61

sekretessgenombrott, 61

sjukersättning, 82, 88, 92, 94, 95, 99, 100, 101, 102, 117, 127, 134, 135, 136, 140, 141, 142, 149, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 159, 160, 161, 162, 253, 254, 255, 256

sjukersättning tills vidare, 127, 154

sjuklöneperiod, 24, 98

sjukpenning, 24, 82, 87, 94, 96, 98, 99, 101, 102, 115, 116, 118, 119, 122, 125, 126, 127, 131, 132, 133, 134, 154, 155, 158, 159, 160, 161, 194, 255

sjukpenninggrundande inkomst, 117, 131, 153, 157, 161

sjukpenninggrundande inkomsten, 116, 117

sjukperiod, 24, 134

sjukvården, 194

skadestånd, 195, 222

skälig levnadsnivå, 172, 173, 174, 177

Sociala Medborgargardet, 12

socialbidrag, 156, 160

Socialstyrelsen, 87, 109, 119, 123, 136, 194, 211

Socialtjänsten, 156

stämningsansökan, 225

svaromål, 256

T

tidigare arbete, 120, 123, 127, 132, 136, 154

tidigare yrke, 91

tidsbegränsad sjukersättning, 127, 134, 136, 142, 160, 254, 255

tjänstefel, 197, 199, 200

tvångstankar, 145, 146

U

utbildning, 101, 120, 123, 127, 136, 142

utmätning, 18, 20, 26, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 193

Y

yrke, 91, 101, 120, 123, 125, 132, 154

Å

ålder, 91, 120, 123, 127, 136, 142

återställande av försutten tid, 21, 157

Ä

ändringsdispens, 26, 254

Ö

överträdelseförfarande, 248

De flesta tycker säkert det är jobbigt och svårt att överklaga försäkringskassans avslag. Man måste samla all kraft och energi för att orka med detta, kraft och energi som man inte har tex. som sjuk. Icke desto mindre är det sällan man får hjälp mot försäkringskassan, ingen annan än du själv kan ta itu med problemet och kampen mot kolossen på lerfötter. Davids kamp mot Goliat. Med syftet att försöka utjämna oddsen har denna boken utgetts i digital form.

Så ge inte upp!

Börja sätta dig in i regelverket i god tid, fatta pennan, och ge försäkringskassan och andra myndigheter allt de tål och ännu mer!